

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هذا بلاغٌ للناس ولينذروا به

شرعی دوره او
اصلاحی بیانونه

دؤیمه برخه

تألیف

شیخ کل محمد حفظہ اللہ

صفحه	اجملی فهرست	نمبر
33	الاخلاص	1
43	تقوی	2
46	دشهرت نه خان ساتل	3
50	خوف الہی	4
58	مرگ ڈیر پیر یادوں	5
63	عاجزی کول	6
68	توکل علی اللہ	7
76	دایمان فائدے	8
79	دجهنم بیان	9
87	دته زید من الدنیا و ترغیب الی الآخرۃ په بارہ کتبے مثالونه	10
94	ایمان اونیک اعمالوتہ ترغیب	11
101	دثوابونواعذابونو مرتبہ او درجے	12
106	دتوبہ او استغفار بیان	13
115	الجزاء من جنس العمل	14
122	پہ آخرت ایمان او عقیدہ	15
136	زنانو تہ بیان	16
151	دپر دے بیان	17
157	نوجوانان دامت مسلمه	18
160	کامیابی اونیک بختی	19
	اسان عملونه او دپر ثوابونه	20

166	دمسکینانو اوعاجزانو سره مینه محبت ساتل	21
170	درازاهمیت او حفاظت	22
175	داسلامی مشرانو صفات او اخلاق	23
192	ددشمن سره صلح او مذاکرات کول	24
200	در رسول الله صلی الله علیه وسلم دقتل دپاره منصوبے	25
208	دادب اهمیت	26
215	خطبه عیدالاضحی	27
232	خطبه عیدالفطر	28
239	دجمعی فضیلتونه	29
247	دنسه کونکو خیزون و ضررونه	30
254	صفات المجاهدين	31
285	دهجرت فضیلت	32
292	دالله تعالی نه امیدا و دالله تعالی مهربانی بیان	33
302	دزنکدن حالت	34
311	دقیر عذابونه اونعمتونه	35
316	حوض کوثر	36
326	دعمرین عبد العزیز رحمه الله سیرت	37
337	داولیاء پیڑاندل	38
343	دانارستئ اونار استوخلکوبىدى	39
354	دالله تعالی په فيصلورا ضی کيدل	40
	دمنافقانو بحث	41

صفحه	تفصیلی فهرست	نمبر
33	الاخص خطبه او تمہید	
33	اوله خبره د اخلاص معني	
34	دويمه خبره په قرآن کريم کښې د اخلاص بیان فائده	
35	دریمه خبره په احاديثوکښې د اخلاص بیان	
36	خلورمه خبره د اخلاص په باره کښې د سلفو صالحینو اقوال	
37	خپل نیت صحیح کول پکار دي -	
38	پنځمه خبره اخلاص ډیر گران کاردے	
39	شپږمه خبره د شهرت نه څان ساتل او ګمنامي خوبیسوں	
	اومه خبره د اخلاص فائدے او د عدم اخلاص نقسانونه	
40	اتمه خبره د اخلاص په باره کښې د سلفو صالحینو	
42	واقعات	
	تقوی او پرهیزگاري	
43	د تقوی تعريف د سلفو اقوال	
45	د تقوی فائدے	

		د تقوی مرتبې د تقوی اسباب
46		د شهرت نه ئان ساتل
46		د شهرت په بدئ کښې د سلفو اقوال
47		د شهرت او د خلقد صفتونو نه د سلفو صالحینو پرهیز
50		خوف الهي يعني د الله تعالى نه ويره ويره د مؤمنانو صفت دے ويره دوه قسمه ده د خوف الهي په باره کښې يو خوشخبره او له خبره د خوف الهي حکم دويمه خبره د خوف الهي فائده
51		دریمه خبره د الله تعالى نه ويره د انبیاء او ملائکو صفت دے او د صحابو او مؤمنانو صفت دے او دغرونو او ګټو صفت دے د انبیاو حالت
52		د جبریل او میکائیل علیهم السلام ويره د صحابو ويره د غرونو ويره
53		د ګټو ويره دنیکانو ويره حسن بصری مالک بن دینار سفیان ثوری سهل بن
54		عبدالله عبد الله بن مبارک سری سقطی عطی السالیبی رحمہم الله تعالی
55		
55		

	خلورمه خبره د خوف الهي اسباب اول سبب د الله تعالي پهلوئي کښه فکرکول دويم د الله تعالي او د رسول الله صلي الله عليه وسلم پهخبرو کښه فکرکول دریم مرگ ته فکرکول خلورم قبرته
56	پنځم قیامت ته شپږم جهنم ته اوام خپل ګناهونو ته فکرکول
58	اتم دا فکرکول چه کیدیشي الله تعالي د توبې توفيق رانکړي نهم خاتمه ته سوچ کول لسم د نیکانو صحبت
58	یواولسم وعظ او نصیحت داولسم علم
58	مرگ دیر دیر یادول
58	د مرگ پهباره کښه آیتونه
59	د مرگ پهباره کښه حدیث و نه
60	د مرگ سختی
61	واقعات
61	د مرگ د یادولو فائدې
63	د مرگ د یادولو اسباب
63	عاجزی کول
63	د عاجزی پهباره کښه آیتونه
64	د عاجزی پهباره کښه حدیث و نه
64	د عاجزی پهباره کښه د سلفو صالحینو اقوال

65	د عاجزي کونکو صفات او علامات
66	دويمه علامه د بل چا ملاقات له ورتلل
67	دریمه علامه خپل ئان پیژاندل
67	خلورمه علامه
67	پنځمه علامه په خپله خدمت کول
68	شپرمه علامه ګډے خروں
68	اومه علامه غورزېدل نونړئ خورل او کوتے خټل توکل على الله (په الله تعالى اعتماد)
	د توکل په باره کښې یو خو خبرې
69	اوله خبره امر په توکل په جنگونو او معاهده کښې او په تبلیغ کښې او په مخالفت د قومونو کښې
69	دويمه خبره توکل د انبیاء صفت دے او د صحابو کرامو او د اولیاء کرامو
	دریمه خبره د توکل په معنی کښې د بزرگانو او علماء کرامو وینا کان
70	خلورمه خبره د توکل او اسبابو منافات نشته
71	پنځمه خبره د توکل په باره کښې حدیثونه
72	شپرمه خبره د توکل په باره کښې د علماء کرامو او بزرگانو وینا کان
73	اومه خبره د توکل فائده

	اتمه خبره د توکل په باره کښې واقعات
74	د هاجرې بي بي توکل د موسى عليه السلام د مور توکل
76	د موسى عليه السلام توکل
77	د رسول الله صلی الله عليه وسلم توکل
79	د ایمان فائدے
80	یوولس فائدے د ایمان
81	د جہنم بیان
82	د جہنم پراخی او غتوال
83	په جہنم کښې قسم عذابونه دي
83	د جہنمیانو خوراک خبساک
83	د جہنم ماران او لرمان
84	د جہنمیانو ژراکانے
	د کافرانو د بدن غتوال
85	بل عذاب د دوئ اسویلي او افسوسونه دي
87	د جہنم سختې به د انسان نه د دنيا تولے مزے او خوشحالی هیرې کري۔
	واقعات۔ خلاصه بیان
	د ترهید من الدنيا او ترغیب الى الآخرة په باره کښې مثالونه
91	

		تمهید
91	اول مثال تریویشم مثال پورے	
93	د تزهید من الدنيا او ترغیب الی الآخرة په باره کېنې د	
94	حافظت الپوري رحمه الله تعالی شعروونه	
94	او حافظ رحمه الله تعالی وائی	
	خلاصه بیان	
96	ایمان او نیک اعمالو ته ترغیب	
	تمهید	
96	د ترغیب طریق	
99	د ثوابونو او عذابونو مرتبه او درجے	
100	تمهید	
101	د ثوابونو درجے	
	د عذابونو درجے	
	د بیان خلاصه	
102	د توبہ او استغفار بیان	
103	تمهید	
104	اوله خبره د استغفار او توبہ فرق او معنی	
104	دویمه خبره د استغفار او توبہ فائدے	
105	دریمه خبره د توبہ او د استغفار په باره کېنې حدیثونه	
105	خلورمه خبره د کناهونو د معاف کیدو یوولس اسباب	

	پنځمه خبره د توبه او استغفار وختونه شپږمه خبره د توبه او استغفار الفاظ
106	خلاصه دبيان
106	الجزاء من جنس العمل
108	تمهید
109	اول د قرآن آیتونه
111	د رسول الله صلی الله علیه وسلم حدیثونه
111	مثالونه ، اول مثال د ابراهیم علیه السلام حالات ،
112	دویم مثال د یوسف علیه السلام حالات دریم مثال د ایوب علیه السلام حالات
	خلورم مثال چغه د ثمودیانو
	پنځم مثال پاسترکیدل د قوم لوط
113	شپږم مثال شادوګان کیدل د خیالي والا
	اوم مثال هلاکت د ابرهه
114	اتم مثال حالت د سامری
115	واقعات اوله واقعه دویمه واقعه دریمه واقعه او خلاصه دبيان
	په آخرت ايمان او عقیده

		خطبه او تمہید
117		د قیامت د مسئله طریقه او طرزونه
117		د قیامت بعض حالات
118		ابن قیم رحمه الله د قیامت بعض حالات ذکر کوي
119		د آسمانونو او زمکو حالات
119		د زمکے حالات
120		د غرونو حالات
120		ددربابونو حالات
120		د آسمانونو حالات
120		د نمر او سپورمئ حالات
		د ستورو حالات
122		د مرگ نه وروسته د راپورته کيدو طریقه
		د صحیح اثارو مطابق
		زنانو ته بیان
123		خطبه او تمہید
123		د زنانو نسائیسته صفات
		زنانو ته د الله تعالی حکمونه
123		پء القرآن کبې د پخوانو نیکانو زنانو ذکر
124		د ناکاره زنانو ذکر
126		

		د زنانو پئونوم سورتونه
127		د زنانو قربانیانی
128		د زنانو ایمانداری
128		د زنانو لپاره علم حاصلول
129		مقصد د علم نه عمل کول دي۔
130		د زنانو عاجزی او د خپلے کوتاهی احساس
131		د زنانو لپاره د خپل کور او خاوند خدمت
131		د خاوند تابعداری
132		واقعه د ام سليم او ابو طلحه
133		د اولاد تربیت
133		د زنانو عبادت او ژرا
134		د زنانو صدقه او خیراتونه
		د زنانو د خپلوبنونه معافي غوبنسل
136		د زنانو ستر او پرده
		تمت
137		د پرديے بيان
138		خلور احکام او لس آداب
139		د پرديے د فرضیت پئباره کنبے خلور آیتونه
139		د پرديے پئباره کنبے حدیثونه
139		

		پئکاسیات عاریات وغیره کښې توجیهات
		د پردے پئباره کښې د ننګ او غیرت واقعات
140		اوله واقعه د موسى عليه السلام
		دویمه د داود عليه السلام
		دریمه د فاطمه رضی الله تعالی عنہا
		خلورمه واقعه د ابن عمر رضی الله تعالی عنہ
141		پنځمه د معاذ بن جبل رضی الله تعالی عنہ -
141		شپږمه د ری د قاضی
142		اومه د فاطمه رضی الله تعالی عنہا
142		اتمه د ام سودة رضی الله تعالی عنہا
143		نهمه د ام خلاد رضی الله تعالی عنہا
143		لسنه د بلخ د زنانه
143		یوولسمه واقعه او د صحابیاتو عمل پئآیتونو د پردے
146		د چا نه پرده شته او د چا نه پرده نشه
146		د پردے متعلق یو خواسته اور هغه جوابونه
147		د بې پردىکۍ وختونه
148		د پردے شرطونه
150		د پردے فائدے
150		د حرام نظر نقصانونه او واقعات
		د حرام نظر اسباب

		د حرام نظر علاج
151		تم الموضوع
151		نوجوانان د امت مسلمه
152		تمهید
152		د نوجوانانو بسائسته صفات
153		د سلفو صالحینو ځوانان
154		زمونږ ځوانان
155		زمونږ د ځوانانو مرضونه او مشکلات د ځوانانو د مرضونو علاج اول واپسي الله تعالى ته - دويم صحيح تربیت دریم علم نافع
		څلورم د وخت قدر پنځم خپل اولاد د غلطو ملګرو نه ساتل
		شپږم د منکراتو د بندولو کوشش
157		مطالبه
157		کامیابی او نیک بختی
157		ایمان او عمل
158		د دنیادارو حال
158		د دیندارو حال
159		واقعه د معتصم بادشاه
		واقعه د عبدالملک ابن مروان

160	د سعید بن المیتب رحمہ اللہ تعالیٰ وینا
160	آسان عملونه او ڈیر ثوابونه
161	یوہ د بازار دعاء ده
161	دویم د مؤمنانو لپاره استغفار دے
161	دریم د اودس دعاء ده۔
	خلورم سبحان اللہ وبحمدہ سل 100 خلہ صبا او بیگا
162	پنجم سبحان اللہ الحمد للہ لا اله الا اللہ - اللہ اکبر
163	سل خلہ صبا او بیگا
163	د دے خلور کلمو دویم فضیلت
163	د دے خلور کلمو دریم فضیلت
	خلورم فضیلت
164	شپرم په سبحان اللہ الحمد للہ اللہ اکبر کبھے دوہ نیم زره نیکئ دی۔
	اوہ الحمد للہ سبحان اللہ
164	اتم په سل خلہ سبحان اللہ کبھے زر نیکئ دی۔ نہم په الہ کبھے دیرش نیکئ دی۔
165	لسم لا اله الا اللہ وحده لا شریک له
165	یواولسم د خابنت مونچ د درے سوہ شپیتہ نیکو برابر دے۔
165	داولسم د جنازے ثواب

		دیارلسم د کجورے هومره صدقه
166		د دوه جورو ثواب
166		د مسکینانو او عاجزانو سره مینه محبت ساتل
167		ایمان دار او نیک عمله اکثر مسکینان وي
167		د مسکینانو مقام
168		د مسکینانو لحاظ پئا الله تعالی باندے
168		واقعه
170		د مسکینانو لحاظ پئرسول الله صلي الله عليه وسلم
170		د راز اهميت او حفاظت
		خطبه او تمہید
		د راز معني
172		د راز پئا اهميت او حفاظت دلائل
172		د راز حفاظت پئا انسان کبئے لوئ کمال دے
173		د راز د خورولو سزا
173		دویمه واقعه
173		د راز حفاظت دیر کران کار دے
174		د راز خورول د درے وجونئ کييري -
174		د راز طلبکار ته به راز نه بسودل شي -
174		دیر کسانو ته راز بسودل نه دي پکار
175		

		خلاصه د بحث
		د اسلامي مشرانو صفات او اخلاق
		خطبه او تمہید
176		اول صفت اخلاص دے
176		دویم صفت تقوی او د شریعت مکمل پابندی ده-
		دریم صفت امیر به د خپلو مامورینو لپاره ہترینه نمو
177		نئوي -
177		د حاکم مثال د بازار دے
178		د امام موصلی رحمه الله تعالی وینا
178		خلورم صفت په مینه محبت او اهتمام سره کارکول-
178		پنځم صفت د نرمی په موقع نرمی کول-
179		د معاویه رضی الله تعالی عنه وینا
179		د علامه شیرازی رحمه الله تعالی تحقیق
179		د بې ئایه تشدد نقصانات
180		شپږم صفت ځانله امتیازی حیثیت نه ثابتول
181		اوم صفت د خلقو مرتبه پیژاندل
181		اتم صفت د ذمه داریانو تقسیم او تعین کول
		نهم صفت خپل کار په خپل مقرر وخت کول-
182		لسن صفت مستقل مزاجه کيدل
182		یوولسم صفت د رعیت د حالاتونه ځان خبرول

	داولسم صفت د رعيت او مامورينو مسائل معلومول او هغه حل کول
183	ديارلسم صفت مشوره کول د مشورے اهل خوک دي - د هغه چا نه مشوره اخستل نه دي پکار چه د هغه اطمينان نئوي -
184	د شوري مناسب وخت
184	مشورے کله ورکول پکار دي -
185	خورالسم صفت د مجاهدينو د کورونو خيال ساتل -
185	پنخلسم صفت سياست او رعب
186	شپارلسم صفت خپل اخلاق خوئي او عادت نه بدلوں
186	د اخلاقو د خرابيدو اسباب
187	اولسم صفت د هر چا نه مخک خپل اهل و عيال د اوامر او نواهيو پابند کول -
187	اتلسم صفت - چه هونسيار وي په چا نه تيروئي -
187	د هونسيار توب او فراتست اسباب
188	نولسم صفت د خپل مسئوليت
188	او ذمه دارئ احساس
188	د مسئوليت د احساس فائده
190	شلم صفت سادي او تکلف نئکول -
191	

	یویشتم صفت د صحت حفاظت	
192	د ویشتم صفت د خیر خواه خلقو خیر خواهی قبلول	تمت
197	د دشمن سره صلح او مذاکرات کول	
198	دمعاهدے قسمونه	
200	کافر په خلور قسمه دے	
	د رسول الله صلی الله علیه وسلم د قتل لپاره	
200	منصوبه او سازشونه	
201		تمہید
201	ظلم لار اختیارول	
202	اولنئ منصوبه	
203	دویمه منصوبه دریمه منصوبه	
203	خلورمه منصوبه	
204	پنځمه منصوبه	
205	شپږمه منصوبه او مه منصوبه	
	اتمه منصوبه همه منصوبه	
206	لسمه منصوبه یا ولسمه منصوبه	
207	دا ولسمه منصوبه دیار لسمه منصوبه	
208	خلاصه دبحث	
209		

	د ادب اهمیت	
209	د ادب په باره کښې آيتونه	
210	د ادب قسمونه	
210	يو ادب د الله تعالى دے	
	دويم ادب دنبي صلي الله تعالى عليه وسلم دے	
212	دریم ادب د علماء کرامو دے	
213	خلورم ادب د مشرانو دے	
213	پنځم ادب د مور او پلار دے	
214	شپږم ادب د نومونو دے	
215	اوم ادب د كتابونو دے	
215	خطبه عيد الاضحي	
216	اهم واقعات د ذي الحجه	
217	د ذي الحجه اولني لس ورخ	
217	د دے لسو ورخود فضیلت وجه	
219	د دے ورخونیک عملونه	
219	يوم العيد او وجه د تسمیه	
220	د مسلمانانو لپاره دوه د خوشحالی ورخه دي -	
	په اسلام کښې نور اخترونه جشنونه عرسونه ميل	
222	وغيره نشه	
223	دنوروز او مهرجان بنیاد	

224	د لوئي اخترورخ او په ده ورخ دوه عملونه	
224	دقرباني مقصده	
227	د ابراهيم عليه السلام مختصر قصه	
227	اصلی قرباني	
228	د خالد القسري قرباني	
229	د عضدالدوله قرباني	
227	زموږ کمه	
230	واقعه د خالد رضي الله تعالى عنه واقعه د یو خليفه	
231	د لوئي اختر او قرباني درسونه او حکمتونه	
231	دقرباني فائدې	
231	په اختر کښې غلطی او کناهونه	
232	د مانځه طریقہ	
232	خطبه عیدالفطر	
233	د شوال د میاشتے تاریخي جنګونه او واقعات	
	د يوم العيد وجہ د تسمی	
234	يوم الجوائز او ليلة الجائزه	
235	د وارډا اختر د ورخه درسونه او حکمتونه	
236	د رمضان نه وروسته د مسلمانانو دوه حالات وي -	
237	د امت مسلمه حالات او مشکلات	
237	د طارق بن زياد شعرونه وصيتونه	

238	په آخر کېنې غلطیانه او گناهونه
238	زنانوو ته وعظ او نصیحت
239	اختتام او د مانځة طریقه
	د جمیع فضیلتونه او خصوصیتتونه
240	د جمیع وجه د تسمی
240	د جمیع د مانځة شرعی حیثیت
241	د جمیع د مانځة د فرضیت حکمت
	د جمیع د ورځ فضیلتونه او خصوصیتتونه
244	اول دا چه دا د قول ورځونه غوره ده
245	د جمیع سنتونه
246	د جمیع په پرینسپودلو و عیدونه
	هغه عذرونه چه د هفود وجه نه د جمیع د مانځة
247	پرینسپودل جائزوي -
	د نشه کونکو خیزونو ضررونه
248	د شرابو شرعی نقصانونه
248	او م عقلی نقصان
248	اتم اقتصادي نقصان
249	نهم عسكري نقصان
	لسم دا د الله تعالی او رسول الله صلی الله علیه وسلم
249	نافرمانی ده

		يوولسم جسماني نقصان
		دولسم نوجوانان برپادوي
250		د شرابو شرعی حکم
254		د مواد مخدره شرعی حکم
		صفات المجاهدين
255		خطبه
256		د ابن تیمیه رحمه الله تعالی توکل او عقیده
256		او د توکل معنی
		دریم صفت او د اسمعیل عليه السلام د مور توکل او
257		اعتماد
258		د اخلاص دعا د مؤمن وسله د
258		د رسول الله صلی الله علیه وسلم دعا
261		خلورم صفت
261		پنځم صفت
261		د شیخ الہند رحمه الله تعالی وینا
263		اسلامي تاريخ
		شپرم صفت
264		د خیانت په باره کښې حدیثونه
264		د ابوبکر رضي الله تعالی عنہ احتیاط
265		د عمر رضي الله تعالی عنہ احتیاط

265	د عمر بن عبد العزيز رحمه الله تعالى احتياط	
266		اوم صفت
266		اتم صفت
267		مسئله
267		نکته
267	ضروري تنبیه دوه قسمه خطاکانه	
268	د مسلمان د قتل په باره کښې حدیثونه	
269	دویم قسم خطاو او غلطي	
270	قطام بنت الشجنه	
270	نهم لسم یوولسم دولسم دیارلسم صفت	
271	د الله تعالى د محبت علامات	
272		دویم صفت
273	د رسول الله صلي الله تعالى عليه وسلم د عاجزئ بيان	
273	د عاجزئ علامات	
273	د ابو يزيد بسطامي رحمه الله تعالى قول	
274		دریم صفت
275	نکته ، خلورم او پنځم صفت	
275	خوارلسم صفت	
276		مسئله
277	پنځلسم صفت	

277	شپارسم صفت	
278	د مانځءا پابندي او د خو خبرو خيال ساتل	
279	د مانځءا په باره کښې کوتاهیانه	
280	بل صفت امر بالمعروف او نهي عن المنكر کول	
	د هجرت فضیلتونه	
280	تمہید	
281	د هجرت معني	
281	د هجرت مقصدونه	
282	د هجرت قسمونه	
284	د هجرت فضیلتونه	
285	د هجرت فائدے	
	د الله تعالی نه اميد او د الله تعالی مهربانی	
	بیان	
	تمہید	
	د مؤمن صفت ویره کول او اميد ساتل دي	
286	د اميد او رحمت په باره کښې آيتونه	
289	د رحمت او اميد په باره کښې حدیثونه	
290	د رحمت او اميد په باره کښې د سلفو صالحینو اقوال	
292	د الله تعالی نه د رحمت د اميد ساتلو فائدے	
292		

		د زنکدن حالات
292		د زنکدن د حالاتو په باره کېښے آیتونه
293		د زنکدن په باره کېښے حدیثونه
295		د مؤمنانو او نیکانو حالات
296		د کافرانو او بد عمله خلقو حالات
297		د سلفو اقوال
298		د مرگ په وخت کېښے د نیکانو خلقو حالات او وینا ګلنے
299		د مشرئ او اقتدارنه نفرت
301		د بعضه نیکانو خلقو ژرا او ویره
301		دمرگ په وخت کېښے د بعضه نیکانو خلقو ذکرو اذکار
302		د مرگ په وخت کېښے د بعض نیکانو خلقو خوشحالی
302		د قبر عذابونه او نعمتونه
303		اول آیتونه
303		دویم حدیثونه
305		په قبر کېښے د مؤمنانو حالات
306		په قبر کېښے د کافرانو او بد عمله خلقو حالات
306		قبر اولنه منزل دے د منزلونو د آخرت نه
307		د عذاب قبر اسباب
307		د عذاب قبر نه د خلاصیدو اسباب
308		

		د خلاصیدو پنځۀ اسباب
311		هغه خیزونه چه مړي ته د مرګ نه وروسته فائده رسوی
312		نهه خیزونه
313		حوض کوثر
313		د حوض کوثر غتوال
		حوض کوثر ته د کوم خائے نه او به رائي
314		د حوض کوثر اثرات
314		حوض کوثر ته به اول غریبان مهاجرین ورخى
315		د حوض کوثر نه به کوم خلق شرلې شي
		د هر پیغمبر لپاره به حوض وي
316		د حوض کوثر مکان او خائے
		تمت
		د عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى سیرت
318		د ده نوم او نسب
318		د ده بیعت
		د ده دخلافت اولني کارونه
319		د عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى تواضع او عاجزی
319		د خان سره او 7 نیکان کینوں
320		په بیت المآل کښې احتیاط او خان ساتل

	د بیت المال حقوقه بیت المال ته واپس کول
321	عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى جامه د خلافت نه مخکے او د خلافت نه وروسته
321	خپله لونړه د بیت المال نه ساتل
322	خپل خامن د بیت المال نه ساتل
322	د خپله لور د مطالبه جواب
	د خلقونه د خاقو حقوقه اخستل
	د بیت المال د استعمال په باره کښې احتیاط
	خلق مالداره کول تردے چه په افريقيه کښې
	داسه خوک نه وہ چه زکوہ ئے ورکريوے
324	چه چا به ورته د خير خبره نبودله هغه ته به ئه انعام ورکولو
324	د عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى سره د خپل
325	مسئولييت احساس
	د ده عدل او انصاف
325	د ده د عدل او انصاف اثرات
326	د عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى وفات
326	د اولياء الله پيژاندل
326	د آيتونو خلاصه
	د اهل السنۃ والجماعۃ عقیده
327	

328	د اولیاء کرامو په باره کښې افراط و تفریط
328	د اولیاء کرامو صفات او علامات
328	د اولیار کرامو تقسیم او تعریف
328	د ولات خاصه تعریف
329	غوره او بهترین د اولیاء کرامونه
329	د اولیاء کرامو طبقات
329	د اولیاء کرامو په باره کښې حدیث او د هغه شرح او وضاحت
329	سؤال او جواب
331	دریمه خبره د الله تعالی د دوستی حاصلولو دوه لارے دی
331	خلورمه خبره او پنځمه خبره
331	شپږمه خبره الله تعالی د اولیاء کرامو دعاکانه قبلوي
332	سؤال جواب
332	اومه خبره بعض اولیاء کرام په طبیعی طور مرگ بد
337	کنړي -
	دا اولیاء کرامو کرامتونه
	دناراستي اوناراستو خلکو بدی:
	دناراستو تعریف او پیژندنه
	دراستمند اوناراستو خلکو علامات

		فائده	
338		فائده	
339		فائده	
		فائده	
	دناراسته سري د دروند والي او بوج وجه		
	په قرآن کښې هم دنارasto بدی بیان شوي ده		
	دنارasto خلکو نه د سلفو صالحینو نفترت		
343		فائده	
		خاتمه	
		تمت بالخير	
344	د الله تعالى په فيصلو راضي کيدل		
344	د آيتونو مفهوم		
	د احاديثو مفهوم		
	د ابن قيم رحمه الله وينا		
345	د رضا تعريف		
349	د الله تعالى نه د راضي کيدو حکم		
350	د الله تعالى نه د راضي کيدو شرط		
351	د الله تعالى نه د راضي کيدو فائده		
	د رضا په باره کښې حدیثونه		
354			

	د رضا په باره کېنې د سلفو او د مشرانو اقوال	
354	د رضا په باره کېنې واقعات	دبيان تتمه
355		د منافقانو بحث
356		تمهيد
356	اوله خبره د منافق او د نفاق تعريف:	
356	دويمه خبره د نفاق قسمونه	
358	دریمه خبره د نفاق اکبر او نفاق اصغر فرقونه	
359	خلورمه خبره د منافقینو حکم	
359	پنځمه خبره د منافقانو دیرو ل	
360	شپږمه خبره د سلفو صالحینو ویره د نفاق نه	
	اومه خبره منافق د مؤمن سره هیڅ کله مينه نه کوي	
361	اتمه خبره د منافقانو علامات او صفات	
	د منافقانو بعض خباتونه او علامات چه کوم قرآن	
363	بیان کړي:	
364	د منافقانو هغه علامات چه کوم په احاديثو کېنې بیان شوي	
	نهم خبره د منافقانو مثالونه:	
	لسنه خبره د نفاق نقصان او ضررونه	
	تمت بالخير	

الاخلاص

الحمد لله و الصلوة والسلام على رسول الله و اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمدا عبده و رسوله . اما بعد فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم و ما امرؤا الا ليعبدو الله مخلصين له الدين - و قال تعالى الا الله الدين الخالص - و قال فاعبد الله مخلصا له الدين و قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انما الاعمال بالنيات-

په دے بیان کبنے د اخلاص موضوع بیانیري او دا ډيره اهمه موضوع ده ځکه چه اخلاص د تولو اعمالو بنیاد دے . - ځکه د اخلاص په وجہ عملونه قبلېري . او د اخلاص په وجہ په اعمالو ثوابونه میل اوپیري . او د اخلاص په وجہ ده عملونو ثوابونه ډیرېري .

او چه اخلاص نه وي نو ثواب نه ملاويري . او په خومره مقدار چه اخلاص کمېري نو په هغه مقدار ثواب هم کمېري .

او بیا په ئان کبنے اخلاص پیدا کول او خپل نیت صحیح کول ډير مشکل کارهم دے . ځکه نیت او اخلاص وخت په وخت بدليري . بهر حال دا موضوع ډيره اهمه ده او په دے موضوع مخکه مونږ يوه تفصيلي رساله ليکلي وه . دا دويمه مختصره رساله او بیان دے او دا بیان په دے اميد ليکم چه کيديشي چه الله تعالى پرے مونږ ته خه نه خه د عمل کولو توفيق راکړي .

د اخلاص معنی

او په دے بیان کبنے یو خو خبرې بیانوو -

اول د اخلاص معنی . د اخلاص بعض معنی ګانه په مخکنئ رساله کبنے هم بیان شوي دي . او بعض نورې معنی ګانه دا دي . دعيسي عليه السلام نه حوارينتوپوس وکرو . چه اخلاص خه ته واي هغه وویل الذی یعمل العمل لا یحب ان یحمدہ علیه احد من الناس . ده اخلاص والا هغه دے چه هغه کارکوي او دا نه خوبنوي چه خلق زما صفتونه وکړي .

سهل رحمه الله تعالى وائي الاخلاص ان یکون سکون العبد و حرکاته لله تعالى خاصة .
اخلاص دیته وائي چه د بنده ودریدل او حرکتونه صرف د الله تعالى لپاره وي .

دويمه خبره په قرآن کښے د اخلاص بیان..

د اخلاص په باره کښے آيتونه مونږ په مخکنې رساله کښے ليکلې هغه وکوري - د هغه نه علاوه نور بیان دا دے چه اخلاص په قرآن کښے په مختلفو طريقو ذکر شوي دے. کله وائي چه د عبادتونو د قبليدولپاره اخلاص شرط دے - لکه و ما امروا الا ليعبدوا الله مخلصين له الدين (سورة البینه آیت 5) دوئ ته حکم نه دے شوئه مگر چه بندگي وکري د الله تعالى او خالص کونکي شي الله تعالى لره ددين. کله وائي چه د توبه د قبليدولپاره اخلاص شرط دے. لکه الا الذين تابوا واصلحوا واعتصموا بالله و اخلصوا دينهم الله (النساء آیت 146،)

"مگر هغه کسان چه توبه ئے وي سته او نیک عمل ئے کولو او مضبوط ئے و نیولودین د الله تعال او اخلاص ئے وکړو. د دین خپل الله تعالى لره " -

فائده :- په دے آیت کښے د منافق د توبه خلور شرطونه دي. یو پکښے اخلاص دے. خکه په منافق کښے اخلاص نه وي -

کله وائي چه د دعاء لپاره هم اخلاص شرط دے. لکه فادعوا الله مخلصين له الدين (مؤمن آیت 14) پس حاجتونه غواړي د الله تعالى نه خالص کونکي شي د هغه لپاره د بلنه.

او کله وائي چه اخلاص د مؤمن صفت دے. لکه و نحن له مخلصون (البقره آیت 139)

او مونږ الله تعالى ته اخلاص کونکي یو. (الموسوعة القرآنية للشيخ عبدالسلام ص 365 ج 1) او ده اخلاص او صحيح نيت نه په قرآن او حدیث کښے کله کله تعبیر په اراده سره کېږي - لکه په سوره الانعام او سوره الكهف کښے رأي يريدون وجهه - دوئ اراده لري د الله تعالى د رضا. یعنی دوئ الله تعالى په اخلاص سره رابلي -

او کله کله ترینه په ابتغاء سره تعبیر کېږي - لکه په سوره النساء کښے وائي - و من يفعل ذلك ابتغاء مرضات الله - یعنی خوک چه دا کارونه په اخلاص او صحيح نيت سره کوي -

او په احاديثو کښے زيات تعبیر په نيت سره کېږي - او د دے په مثال کښے ابن رجب حنبلی رحمه الله تعالى په جامع العلوم والحكم کښے ډير حدیثونه نقل کړي -

دریمه خبره په احادیثو کښې ده اخلاص بیان

ده اخلاص په باره کښې پیر حدیثونه دي. بعض د هغونه دا مشهور حدیث ده. رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وائی انما الاعمال بالنیات. -

د ده حدیث اهمیت - عبدالرحمن بن مهدی رحمه الله تعالی وائی چه خوک کتاب لیکی نو اول شروع د ده حدیث نه کوي - او که چرے ما بابونه لیکلے نود هر باب په اول کښې به مه دا حدیث لیکلے -

امام ابو داؤد رحمه الله تعالی وائی چه ما پنځه لاکه حدیثونه لیکلی او په ابو داؤد شریف کښې مه ترینه خلور زره اته سوه حدیثونه غوره کړي. او ده انسان د دین لپاره د دغه احادیثونه خلور حدیثونه پوره دي. یو پکښې دا حدیث ده. چه انما الاعمال بالنیات.

امام شافعی رحمه الله تعالی وائی چه دا حدیث دریمه حصه د علم ده. (انظر جامع العلوم والحكم لابن رجب)

2 حدیث ثوبان رضی الله تعالی عنہ ده. چه رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وائی طوبی للمخلصین اولئک مصابيح الهدی تنجلي عنهم كل فتنة ظلماء. (التر غیب للمنذري ص 54 ج 1) مخلصینو لره خوشحالی ده دوئ ده هدایت دیوے دی روښانه کېږي به د دوئ نه هره فتنه د تیاره والا -

3 انس رضی الله تعالی وائی چه رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ویلي دي. یجاء يوم القيمة بصحف مختومة فتنصب بين يدي الله عز و جل فيقول الله للملائكة القو هذا و اقبلوا هذا فتقول الملائكة و عزتك ما رأينا الا خيرا فيقول و هو اعلم ان هذا لغيري و لا اقبل اليوم من العمل الا ما كان ابتغى به وجهي. (رواه ابن عساکر و الدارقطنی كما فی الکنز ص 477 ج 3 و له شواهد)

"د قیامت پهورخ به مهروال شوئ عملنامه به راویستله شي. او د الله تعالی مخ ته به و دروله شي. الله تعالی به ملائکوتھ ووائی چه دا وغورزوئ. او دا قبول کړئ. ملائکه به ووائی چه ستا په عزت ده زمونږ قسم وي - مونږ نه ده لیدل ده لره مګر خیر. الله تعالی به ورته ووائی - په داسې حال چه الله تعالی نسہ عالم ده په دوئ - چه دا عملونه د بل چا لپاره دي. او خءن نه قبلوم مګر هغه عملونه چه په هغو زمارضا لټول شوئ وي " -

4 رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چه بنده نیک اعمال وکړي نو ملائکه ئې په مهر شوو صحيفو کښې وخیژووی او د الله تعالی مخ ته غورزو لشي نو الله تعالی ووائی - القو هذه الصحيفة - چه دا صحيفه غورزوئ. ځکه دا عملونه زماد رضا لپاره نه دي شوي - بیا ملائکوته آواز وکړي. چه اكتبوا له كذا و كذا. دده لپاره دا او دا عمل ولیکي نو ملائکه ووائی چه اے زمونږدې ده خودا یو عمل هم نه دے کړي. نو الله تعالی به ورته ووائی - چه انه نواه - یقینا ده ددے عملونو نیت کړیوئ. (رواه دارقطنی من طریق انس باسناد حسن بحواله الفوائد ص 372 ج 2)

- خلورمه ده اخلاص په باره کښې د سلفو صالحینو اقوال

1- ابن عباس رضي الله تعالى عنه وائي اياكم ان تخلطوا طاعة الله بحب ثناء العباد فتحبط اعمالكم (كذا فى الكنز ص 11 ج 3)

"خان وساتئ د دینه چه تاسو کې کړي. تابعداري د الله تعالی د محبت د صفتونو د خلقو سره - پس بریاد به شي عملونه ستاسو" -

سفیان ثوری رحمه الله تعالی وائي چه مخکنو خلقو به ده عمل لپاره نیت داسه زده کولو لکه خله رنکې چه تاسو عمل زده کوئ. بعض سلف وائي چه ده عمل نه مخکې ده عمل نیت طلب کړي. او تر خو چه ستاسو نیت د خیر وي نو ته په خیر ئې -

حسن بصری رحمه الله تعالی وائي - د جنتیانو او جهنمیانو همیشو الله د نیتونو په وجهه دے - کله چه والی د سعید بن مسیب رحمه الله د قتل اراده وکړه نو چا ورته وویل چه عمره ته لارشه - هغه وویل زما په زړه کښې لا نیت نه دے راغله -

طاوس رحمه الله تعالی به په غیر د نیت نه حدیث نه بیانول چا ورته وویل چه دعاء راته وکړه - هغه وویل حتی اجد له نية - یعنی صبر وکړي چه خله نیت وکړم -

بعض نیکان وائي چه د یوې میاشتے نه خله د یوسپی د بیمار پرسئ د نیت په طلب کښې یم - لیکن تراوشه پورے ما نیت نه دے موندل -

یحیی بن کثیر رحمه الله وائی چه خءه د میمون بن مهران رحمه الله تعالی سره د کور د دروازے پورے لارم- بیا ترینه واپس شوم- نو خوي ورته وویل چه تا به ورته د ډودئ وینا کړیوے- هغه وویل ما نیت نه وہ کړے-

داؤد بن محبر رحمه الله تعالی په فضائل کښه کتاب ولیکلو نو امام احمد بن حنبل رحمه الله تعالی ته ئې پیش کړو- هغه وویل په دے کښه کمزوري سندونه دي- هغه وویل د عمل په نیت ئې وکوره - هر کله چه دویم خل امام احمد هغه کتاب ولوستونو وئه وویل چه الله تعالی دے بنه بدله درکړي- ما ته ئې فائده را ورسوله (هذا کله من الفوائد ص 373 ج 2 الى ص 387 ج 2)

ابوبکر واسطی رحمه الله تعالی وائی چه عمل په شان د شیشه دے- چه ډیره زر ماتیری او پئی نه قبلوی - دغه رنګه عمل په ریاکاري ماتیری او په خود پسندی ماتیری - (التبیه ص 23 ج 1)

د بعض نیکانو قول دے چه عمل کونکی لره پکاردي- چه د شپونکی نه ادب زده کړي-
حکه شپونکے چه د ګډو خوا ته مونځ کوي - نودا ده ګډو نه خپل صفتونه نه غواړي- نو دغه رنګه عمل کونکی لره پکاردي- چه د خلقو د کتلوا هیڅ پروا نه ساتي او د خلقو نه خپل صفتونه نه غواړي-

ابن قیم رحمه الله تعالی وائی - چه عمل په غیر د اخلاص نه او په غیر د طریقے د پیغمبر نه دا په شان د هغه مسافر دے چه خپل توشه دان ئے د شگونه ډک کړيوی - دخان سره ئے نقل کوي او فائده ورته نه رسوي - (الفوائد ص 67 بحواله الفوائد للشيخ الامین ص 327 ج 2)

خپل نیت صحیح کول پکاردي-

داؤد الطائی رحمه الله تعالی وائی تول خیر په صحیح نیت کښه راجمع شوے- زبید الیامی رحمه الله تعالی وائی - چه خءه دا خوبنوم چه په هرشی کښه زما نیت وي - تردے چه په خوراک خښاک کښه - او هغه وائی - چه په هرشی کښه د خیر نیت کوه- حتی خروجک الی الکناسة- "تردے چه دسری د ګزارولو لپاره اوژی " -

نافع بن جبیر رحمه الله تعالى ته چا وویل چه آیا ته جنازے ته نه خے. هغه وویل کما انت حتی انوی - لبر صبرو کرہ چه خئے نیت وکرم. لبر وخت فکر ئے وکرو. بیا ئے وویل خئے چه خو.

ابن مبارک رحمه الله تعالى وائی - چه دیر کرتے وروکے عمل وي د نیت د وجہ نه غت شی. او دیر کرتے لوئی عمل وي د نیت د وجہ نه وروکے شی.

فضیل بن عیاض رحمه الله تعالى وائی انما یرید الله منک نیتك وارادتك - "الله تعالى ستانه نیت او اراده غوایی" ، د بعض عارفینو قول دے چه انما تفضلوا بالارادات ولم يتفضلاوا بالصوم والصلوة د خلقو غوره والے پئیو بل د نیتونو پئ وجہ دے. نه د روزو او مونخونو پئ وجہ -

سلیمان بن داؤد هاشمی رحمه الله تعالى وائی چه دیر کرتے خئے یو حدیث بیانوم - زما نیت صحیح وي - کله چه خئے خئے حصہ بیان کرم. زما نیت بدل شی. پس یو حدیث دیر نیتونو ته محتاج وي -

مطرف بن عبدالله رحمه الله تعالى به پئ دعاء کبئے ویل چه الله خئے ستانه بخوبیه غوارم د دے خبرے چه زما گمان وي - چه ما دا کارستا د رضا لپاره وکرو. پس زما پئ زرۂ کبئے هغه خئے کد شی - چه تئے پرے پوهیبرے. (جامع العلوم والحكم)
پنځمه خبره - اخلاص دیر گران کار دے -

- یوسف بن حسین رحمه الله تعالى وائی چه دیر گران شه پئ دنیا کبئے اخلاص دے. دیر کرتے خئے د خپل زرۂ نه د ریا د ختمولو کوشش کوم. فکانه ینبت على لون آخر. کویا که ریا پئ بل رنگ کبئے را تکیږي - (مدادج السالکین ص 96 ج 2)

د بعض نیکانو قول دے چه د یوئے کمنته پئ اخلاص سره سری ته ابدی نجات ملاویږي.

ولکن الاخلاص عزيز - لیکن اخلاص گران کار دے. سهل رحمه الله تعالى ته چا وویل چه نفس ته کوم شه دیر گران دے. هغه وویل اخلاص. خکه پئ اخلاص کبئے د نفس خئے برخه نئه وي -

سفیان ثوری رحمه اللہ تعالیٰ وائی - چه ما ته کران شے زما نیت دے۔ لانها تقلب علی۔

"خکه دا پئه ما بدليبری را بدليبری" - (جامع العلوم)

نعمیم بن حماد رحمه اللہ تعالیٰ وائی - ضرب السیاط اهون علينا من النية الصالحة۔

"د چابکونووهل مونبر ته دیر آسان دی د صحیح نیت نه" -

شپرمه خبره - د شهرت نه خان ساتل او گمنامی خوبنسل

د شهرت نه دخان ساتلو پئه باره کبئے مخکے بیان تیرشوے۔ د هغے نه علاوه یو خو خبرے ذکر کوو۔

ابن محیریز رحمه اللہ تعالیٰ به د گمنامی سوال کولو۔ (سیراعلام النباء ص 496 ج 4)

د امام احمد بن حنبل رحمه اللہ تعالیٰ نه ئے تره تپوس وکرو چه ولے دومره غمزن ئے - هغۂ

وویل اے ترۂ! هغۂ چا لرہ دیره خوشحالی ده چه اللہ تعالیٰ د هغۂ یاد گمنامه کړي۔ (سیر ص

(11) 207 ج

عبدالرحمن بن مهدی رحمه اللہ تعالیٰ وائی چه خائے به ده جمعه پئه ورځے کیناستم چه خلق
به دیر وو۔ خائے به خوشحاله و م او چه خلق به کم و و نو خائے به غمزن و م ما د بشر بن منصور
رحمه اللہ تعالیٰ نه تپوس وکرو۔ هغۂ وویل دا ناکاره مجلس دے بیا ورته مه راکړه - نو خائے بیا
هغۂ مجلس ته نه یم راغله - (سیر ص 196 ج 2)

ایوب السختیانی رحمه اللہ تعالیٰ به ویل چه خلق ما یادوی او خائے دا نه خوبنسل چه خلق
ما یاد کړي۔ (سیر ص 22 ج 6 بحواله الفوائد للشيخ الامین ص 358 ج 2)

اومه خبره د اخلاص فائده او ده عدم اخلاص نقصانونه -

1 ربع بن خیثم رحمه اللہ تعالیٰ وائی چه کل ما لا يراد به وجه اللہ بضمحل (سیرۃ اعلام النباء
ص 259 ج 4) هر هغۂ شه چه پئه هغۂ کبئے د اللہ تعالیٰ رضا نه وي نو هغۂ ختمیبری۔

2 د حمدون القصار رحمه اللہ تعالیٰ نه چا تپوس وکرو چه دا خائے وجه ده چه د سلفو پئه خبرو
کبئے دیره فائده ده زمونږ د خبرو نه - هغۂ وویل چه د سلفو خبرې د اسلام د عزت او د خپل
خان د نجات او د اللہ تعالیٰ د رضا پاره وي - او زمونږ خبرې د خپل خان د عزت او د دنیا د طلب
او د مخلوق د رضا لپاره دي۔ (صفة الصفوة ص 122 ج 4)

لکه بخاری شریف لره اللہ تعالیٰ دیرزیات مقبولیت ورکړے۔ ئکه چه امام بخاری ددے تالیف پیرپه اخلاص سره کړیو۔ د هر حدیث د لیکلولپاره به نئے اودس او دوه رکعته نفل او استخاره کوله۔

ابن مبارک رحمه اللہ تعالیٰ وائی چه دیرکرتے وروک عمل د نیت د وجہ نه دیربیری۔ او دیرکرتے لوئی عمل د نیت د وجہ نه وروک کېږي -

د اخلاص د وجہ نه د اللہ تعالیٰ مدد راخي۔ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی انما ينصر الله هذه الامة بضعفها بدعاوتها وصلاتهاهم و اخلاقهم (رواه النسائي وغيره) یقینا اللہ تعالیٰ ددے امت امداد کوي - د کمزورو خلقو په دعاء گانو او مونځونو او اخلاص سره" -

په اخلاص سره وسوسي او وهمونه ختميږي۔ لکه شيطان اللہ تعالیٰ ته ويلي وو۔ و لا غوي نهم اجمعين الا عبادک منهم المخلصين۔ "خامخا به خو دوئ تول ګمراه کرم مکرستا د اخلاص ولا بندگان" -

ابو سليمان دراني رحمه اللہ تعالیٰ وائی چه کله په بنده کښې اخلاص راشی نود هغه نه دیرے وسوسي او ریا کاري ختميږي۔

اتمه خبره ده اخلاص په باره کښې د سلفو صالحینو واقعات

د اخلاص په باره کښې موږ په مخکنې رساله کښې یو خو واقعات نقل کړي وو۔ د هغه نه علاوه نور واقعات دا دي -

1 ابراهيم بن ادهم رحمه اللہ تعالیٰ لره چا ميلمستيا او اکرام کړيو سليمان الخواص رحمه اللہ تعالیٰ پرے تيرشو نو هغه وویل چه نعم الشئ هذا يا ابا ابراهيم ان لم يكن تكرمة دين - دا ميلمستيا بنه کاردے خو که چرے دا اکرام د دين په وجه نه وي - لکه کله چا لره د دين يا علم په وجه اکرام او دعوت کولې شي -

2 د حسن بصری رحمه اللہ تعالیٰ خواته یوسفی وژدل هغه وویل چه مخکنې خلقوبه د ملکرو په خوا کښې ژدل لیکن ملکري به نئے نه پوهيدل -

3. محمد بن واسع رحمه الله تعالى وائی - چه مونږ داسه خلق لیدلي وو چه د خپلے نسخے سره به ئے سرپئیو بالبنت اینې وە. د اننکو لاندے ئائے ونه به ئے پئەوبنکو لامدە کري وو. او بى بى به ئے پرے نه پوهيدە. دغە رنگے پئەصف كېنى به ولار وو پئەاننکو به ئەوبنکەھىدە. او خواتە ملگرىي به ئە نه پوهيدە.

4 ابو تياح رحمه الله تعالى وائی چه يوسپىي به شل كاله عبادت وکرو. او گاوندىي به ئە نه پوهيدە.

5 ابراهيم بن ادهم رحمه الله تعالى وائی چه مخکنى نيكانو به دا بدە گۈزىلە چە كله به پئە مجلس كېنى راجمع شو چە يوسپى خپل بىئە كارونه بىكارە كوي - لكه دا اكثەر عادت دە چە كله پئە مجلس كېنى خلق كېنىي نو بعض كسان دا كوشش كوي - چە خپل بىئە كارونه او واقعات بىان كرى.

6 يو ھل سفيان ثوري او فضيل بن عياض رحمهمما الله تعالى يو ئائے شو. دوى پئە خپل مينخ كېنى مذاكرە شروع كرە. دوازو وژرل - سفيان ثوري رحمه الله تعالى ووپىل زما اميد دە چە دا پير بركتى مجلس وە. فضيل بن عياض رحمه الله تعالى ورتە ووپىل چە ھە خو ويريرم چە پير سپئە مجلس وە. خكە چە ستا كوم بىئە كارونه وو تا پئەھەغا ما تە خان بىئائىستە كرو، او ما تا تە پئە خپل بىئە حالت او كارونو خان بىئائىستە كرو، نوتا زما بندىگى وکرە او ما ستا بندىگى وکرە. سفيان ثوري رحمه الله تعالى وژرل تردە چە آواز ئەپئازورە شو. او وئەپىل الله تعالى دە تا ژوندە كرى لكه تا چە ھە ژوندە كرم.

الله تعالى دە مونږ تە اخلاص او د سلفو صالحينو اقتداء نصىب كرى. او الله تعالى دە مونږ د رياكارى، خود غرضى د دنيا د طمع او لالج نه وساتي -

و صلي الله على سيدنا ونبينا محمد -

د دە بىان پئەلىكلو كېنى د دە كتابونونه نقل وشۇ. جامع العلوم والحكم د ابن رجب او الاخلاص والنية د ابن ابي الدنيا او الموسوعة القرانية د شيخ عبدالسلام او الفوائد د شيخ امين او الاخلاص د حسين العوايشه. او الاخلاص واثره في قبول الاعمال او الاخلاص والشرك الاصغر او الاخلاص والمخلصين او هذا الاخلاص ملن اراد الخلاص.

تقوی او پرهیزگاری :-

الحمد لله الذي جعل ملائكة الكمال بالصفات العليا وامر بالتوكل و اكرم من اتقى -
والصلوة والسلام على امام الاتقىاء محمد بن المصطفى وعلى الله واصحابه الذين هم
نجوم الاهتدى وعلى من اتبعهم وبهديهم اتقى اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم -
ومن يتق الله يجعل له مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب ومن يتواكل على الله فهو
حسبه ان الله بالغ امره قد جعل الله لكل شيء قدرًا (سورة طلاق (2) (3))

د انسان کمال رائی په بنايسته صفاتو سره او بنايسته صفات حاصليري په علم، مجاهده او د نيكانو خلقو په صحبت سره - او ده نيكانو خلقود صحبت لپاره دوه طریقے دي يو د هفو سره يو خائے وخت تيروول دوييم د هفو سيرت او حالات مطالعه کول لکه سيراعلام النباء حلية او صفوه الصفوه مطالعه کول -

زمونږ په وخت کښې نيكان خلق دير کم دي ليکن د نيكانو د سيرت کتابونه دير زيات دي پکارداده چه مونږ د هفو سيرت او حالات مطالعه کړو او بيا د هفو په نقش قدم روان شونو په مونږ کښې به د نيكانو صفات راشي او مونږ به د کمال او مرتبه خاوندان شو بيا د نيكانو خلقو صفتونه دير زيات دي يو صفت د هفو تقوی او پرهیزگاري ده په دے وجهه مونږ د تقوی په باره کښې يو خو خبره کوو-

اوله خبره :- د تقوی تعريف يعني تقوی خلہ ته وائی د تقوی په تعريف کښې د علماؤنه مختلف تعبيرات نقل دي حاصل ئے داده چه د هغه خلہ نه خان ساتل چه هغه د الله تعالى د غضب او عذاب سبب جوريږي، بعضه وائی چه تقوی ديته وائی چه امثال الا وامر واجتناب النواهي د الله تعالى حکمونه منل او د حرامونه خان ساتل (لکه د ليل الفالحين لطرق رياض الصالحين باب التقوى) ابو یزيد بسطاني رح وائی چه متقي ديته وائی من اذا قال قال الله ومن اذا عمل عمل الله (قرطبي 161) چه خبره هم د الله تعالى لپاره وي او کار ئے هم د الله تعالى لپاره وي -

د تقوی په باره کښې د سلفو صالحينو اقوال - ابو درداء رضي الله عنه وائی پوره تقوی داده چه ته حلال پريبردي ددے وي رے د وجہ نه چه دابه حرام وي (فتح الباري 48) حسن بصري رحمة الله هم وائی چه متقيانو دير حلال پريبني ددے وي رے نه چه دابه حرام وي (كتاب التقوى لابن ابي الدنيا بحواله الدر المنشور للسيوطى 132) بعضه صحابه کرام وائی کنا ندع سبعين بابا من الحلال مخافة ان نقع في باب من الحرام (مدارج السالكين ص 22 ج 2) مونږ به او يدا دروازه د حلالو پرے بسودے ددے وي رے نه چه مونږ به اخته شو په يو دروازه د حرامو کښې -

د سعید بن المیب رحمة الله نه تپوس شوے وە چه تقوی به خرنگے وي هغه وویل چه ته پئیوه لاره روان وے او پئه هغه کبې ارغنی وي نوتا بە خە کۆئى هغه ملکى دم - سعید رحمة الله وویل چه دغه رنگ تقوی ده چه تە پرەد گناھونونه ئان ساتي دغه رنگ - ابى بن كعب او ابو هریره رضي الله عنه نەم نقل دي ميمون بن مهران رحمة الله وائى چه سەرە د هغه پورە متقى نشي جورە دە ترخو چه د خپل ئان سره د خپل شريک ملکى دە سخت حساب ونكىپى او ترخو چه دامعلوم كېرى چه دده خوراک خېنىڭ جامە د كوم ئائى نه ده د حلالونه ده او كە حرامونه ده (الدرالمنتور ص 33 ج 1)

دوبىمە خېرە د تقوى فائەت: دېرىزىياتى دى بعضى د هفو نه دادى:

(1) **هدايت:** لكە ھدى للمتقين - قرآن هدايت كونكە دە پرەيزگارانو تە -

(2) **وعظ:** يعنى د عذابونونه عبرت اخستل لكە موعظة للمتقين او دا نصحت وە لپارە د پرەيزگارانو -

(3) **محبت اللى:** لكە واعلموا ان الله مع المتقين او پوهە شى چە يقیناً الله تعالى د پرەيزگارانو ملگە دە -

(4) **معيت اللى:** كە چەرە تاسو صبرا او پرەيزگاري كوى نو ضرر نشي رسول تاسو تە تدبىرد دوى هىخ شە لكە ان الله يحب المتقين يقیناً الله مىنه كوي د پرەيزگارانو سره -

(5) **د تقوى پئونىچە د دشمنانو منصوبە او سازشونە ناكاميپى لكە وان تصبروا وتتقوا لا يضركم كيدهم شيئا -**

(6) **امداد اللى** لكە يلى ان تصبروا وتتقوا ويَا تَوَكِّمُ مَنْ فُورَّهُمْ هَذَا يَمْدُدُكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ أَلَافِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مَسُومِينَ بلکە كە تاسو صبرا او تقوى وکرئ او راشى دوى تاسو تە پئەجوش خپل دغە دە نزدە امداد به وکپى ستاسو سره رب ستاسو پئۇچە زره د ملائكونه چە نبې به ئە لکۈل وي د جىنگ -

(7) **تقوى سبب دە د قبلىدو د عملونو:** لكە انما يَتَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَقِّينَ يقیناً قبلوي الله تعالى عملونه د پرەيزگارانو

واقۇھە - عامر رحمة الله د وفات پئوخت كېنىڭ زەل چاورته وویل وە ژارە هغه وویل خكە چە الله تعالى وائى چە انما يَتَقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَقِّينَ الله تعالى صرف د متقيانو عملونه قبلوي -

(9) تقوی سبب د برکتونو دے لکه ولو ان اهل القرى امنو واتقولفتلنا علیهم برکات من السماء
والارض اعراف (96)" که چرے د کلو ولا ايمان راوړے وئے او پرهيزکاري ئې کړيوئے خامخا
پرانسته به وئے مونږ په دوئ برکتونه د آسمان او زمکن نه " -

(10) تقوی سبب د جنت الهي دے يعني د جنتونو دے لکه تلک الجنة التي نورث من عبادنامن
كان تقىا مريم (62) "داهغه جنت دے چه په ميراث سره ئې وركوو د خپلوبنده کانو نه هغه چاته
چه هغه وي پرهيزکاره " -

(11) تقوی سبب د نجات الهي دے د جهنم نه لکه ثم ننجي الذين اتقوا و نذر الظالمين فهيا جثيا-
مریم (72) "بيا بچ کوو مونږ هغه کسان چه تقوی کوي او پيريدو مونږ ظالمان په جهنم کښې
نسکور په زنکونانو" -

(12) تقوی سبب د ولات الهي دے: يعني د الله تعالى دوستان صرف متقيان دي لکه إِنْ أُولَيَاُهُ
إِلَّا الْمُتَّقُونَ (انفال 34) نه دي دوستان د الله تعالى مکر متقيان او إِنَّ اولیاء الله لَا خوف عَلَيْهِمْ
ولَاهُمْ يَحزنُونَ الَّذِينَ امْنَوْ وَكَانُوا يَتَّقُونَ (يونس 62-63) "خبردار! یقیناً دوستان د الله تعالى نه به
وي هیڅ ویره په دوئ غمژن کېږي (په ورځ د قیامت) " -

(13) تقوی سبب دے د تعظیم د شعائر الله دے لکه وَمَنْ يَعْظِمْ شَعَاعِرَ اللهِ فَأُنَاهٌ مِّنْ تَقْوَىِ
الْقُلُوبِ (سورة الحج 32) او چاچه تعظیم وکړو د خاص نبسو چه الله تعالى مقرر کړي نو یقیناً دا
تعظیم د تقوی د زړونو نه دے " -

(14) تقوی غوره توبه ده لکه فَانِ خَيْرُ الزَّادِ التَّقْوَى (بقره 197) "یقیناً غوره توبه ځان ساتل
دي د کنایه نه " -

(15) تقوی سبب د کرامت الهي دے لکه انِ اكْرَمْكُمْ عِنْدَ اللهِ اتَّقَاكُمْ حجرات (13) یقیناً دېږ
عزتمند ستاسونه په نېزد الله تعالى دېږ تقوی دارد -

(16) تقوی سبب د نجات دے د هرے سختی نه لکه وَمَنْ يَتَقَّلَّهُ يَجْعَلُ لَهُ مَخْرَجًا (طلاق 2) او
څوک چه ویره کوي د الله تعالى نه جوره به کړي دي لره لارد وتلو د هرے سختی نه

(17) او سبب د رزق دے لکه وي رِزْقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ (طلاق 3) " او روزي به ورکوي دي ته
د داشه ځائنه چه دابه کمان نه کوي " -

(18) او سبب د آسانۍ دے يعني تَوْلِ كَارُونَه بِهِ وَرْتَهُ آسَانَ كَرِي لَكَه وَمَنْ يَتَقَّلَّهُ يَجْعَلُ لَهُ مِنْ
أَمْرِهِ يَسِراً (طلاق 4) " او څوک چه ویره کوي د الله تعالى نه جوره به کړي ده لره د کارددنه نه
آسانتیا "

(19) او سبب د معافی دے (20) او سبب د زیاتیدو د اجر دے لکه وَمَن يتقَّلَّهُ يَكْفُرُ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ
ويعظِّمُ لَهُ أَجْرًا (طلاق(7)) او چا چه ویره وکړه د الله تعالی نه لرې به کړي د دینه بدی دده او غت به کړي ده لره ثواب - نو خوک چه نجات، عزت، کرامت، برکت، قبولیت، محبت، هدایت وغیره غواړي نو هغه له پکاردي چه تقوی اختيار کړي -

دریمه خبره د تقوی مرتبه:

د تقوی پنځۀ مرتبه دي. اوله د کفر او شرك نه ځان ساتل او دا ده اسلام او توحید مقام ده دویم د کناهونو نه ځان ساتل او دا د توبه مقام ده دریم د شباهتونه ځان ساتل او دا د ورع او خواصو مقام ده خلورم د کثرت د مباحثاتونه ځان ساتل او دا د زهد مقام ده پینځم په عام وختونو کښې خپل زرده غیرالله د حضور نه ساتل او داده مشاهدې او ده احسان مقام ده. او دا دیرگران مقام ده دیته صرف همتي او پاکیزه خلق رسیدل شي -

خلورمه خبره د تقوی اسباب

يعني تقوی په انسان کښې خرنګ پیدا کيري - د تقوی د پیدا کولولپاره دیر اسباب دي - بعضه د هغو نه دا دي. اول د دنیاوي ثواب اميد کول دویم د اخروي ثواب اميد کول - حاصل دا ده چه د تقوی فائدو ته کتل تقوی په دنیا او آخرت کښې دیر فائدې لري - لکه مخکه مونږ شل فائدې بیان کړي - دریم د دنیا د عذاب نه ویره کول خلورم ده آخرت د عذاب نه ویره کول - پینځم د حساب کتاب نه ویره کول شپږم د دینه حیاء کول چه الله تعالی ما ته کوري او ما ويني او دا قسم حیاء کول دیر عجیبه اثر لري او م د الله تعالی نعمتو نه او احساناتو ته کتل اتم شرعی علم يعني د قرآن او سنت علم انسان تقوی طرف ته راکابري -

د بعضه سلفونه نقل دي چه مونږ علم د غیرالله لپاره طلب کړيوه. خو علم مونږ د الله تعالی طرف ته را بشکلو. (آداب الراوي والسامع للخطيب) نهم د الله تعالی د عظمت تعظیم او احترام کول ځکه چه د الله تعالی جلال او تعظیم د چا په زرہ کښې وي نو دا په د ئلره د کناهونو نه طاعت طرف ته راکابري -

لسم ریشتو نه محبت ځکه ریشتو نه محبت کونکي ضرور د خپل محبوب طاعت کوي - (التسهیل ص 36 ج 1 بحواله الفوائد ص 182 ج 1)

دا لس خبره چه عملی کړي نو د الله تعالی په فضل او توفیق سره به ده د تقوی طرف ته - اللهم صل على محمد واله - راکابري

د شهرت نه خان ساتل:

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله اما بعد! بسم الله الرحمن الرحيم.

قال النبي صلي الله عليه وسلم بحسب امرئ من الشر ان يشار اليه بالاصابع في دين او دنيا الا من عصمه الله .

د نیکانو بندگانو یو صفت دا دے چه هفوی د شهرت نه خان ساتی او کمنامي خوبنوي او دا ده عاجزئ علامه هم ده- رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي پوره ده سري لره د شرنه دا خبره چه اشاره کيري ده ته په گوتو سره په دين کښې يا په دنياکښې مکر هغه خوک چه الله تعالى نه بچ کري- (راوه البهقي مشكوة ص 455 ج 2)

حاصل دا دے چه شهرت په دين يا دنيا کښې لوئي شر او فتنه ده- د شهرت د وجه نه د انسان اخلاص هم خرابيري او دا فتنه هم ده- او د فتنو په علاجونو کښې یو علاج کمنامي ده- او په بل حدیث کښې رائي چه یقیناً الله پاک مينه کوي - د هغه نیکانو پرهیزکارانو سره چه هغه پهت وي - يعني غير مشهور وي - هغه کسان چه کله غائب شي نود هفو تلاش نه کيри - او که حاضر وي نو خوک نه رابلي او نه زرونه د هدایت ديوه ده- دوئ به د هرے تياره نه راوخي- (رواه ابن ماجه والبهقي مشكوة ص 455 ج 2) او په بل حدیث کښې رائي رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي دير پراكنده وينستو ولا چه په دروازو هغه له دیکه ورکوله کيري - که چرے دا په الله تعالى قسم وکري نو خا مخا به ورله قسم پوره کوي - (رواه احمد و مسلم) يعني کمنام وي ليکن الله تعالى ته دير کران وي -

ابن حجر رحمه الله تعالى وائي چه ددينه معلومه شوه چه رياست او شهرت پريسودل پکار دي- (فتح الباري ص 83 ج 6)

د شهرت په بدئ کښې د سلفو اقوال-

ابراهيم بن ادhem رحمه الله تعالى وائي چه خوک شهرت خوبنوي په هغه کښې صداقت او اخلاص نشته - بشربن الحارث رحمه الله تعالى وائي - چه خوک شهرت خوبنوي هغه د الله تعالى نه نه ويريري- (سير اعلام النبلاء ص 476 ج 1)

عبدالله بن مبارک رحمه الله تعالى وائی - چه ما ته سفیان ثوری رحمه الله تعالى وویل چه ایاک والشبرة ئان د شهرت نه وساته حکه چه چا ته ورغلے یم نو هغه د شهرت نه منع کړیده - (سیرص 260 ج 7)

فضاله بن عبید رضي الله تعالى عنه ابن محيرز رحمه الله تعالى ته په خپل نصیحت کښې وائی که ستا وس وي چه ته خلق پېژنۍ او ته او نه پېژاندې شي نودا کاروکړه او که دا طاقت دې وي چه ته واورې او خبرې او نه کړي نودا کاروکړه او که دا طاقت دې وي چه ته دچا سره کینه او خلق تا ته راغونډ نشي نودا کاروکړه (سیرص 539 ج 4)

سفیان ثوری رحمه الله تعالى عباد بن عباد رحمه الله ته لیکلی وو چه ددینه خان وساته چه ته د هغه خلقونه شي چه هغو دا خونښوي چه زمونږ په خبره دے عمل وکړیشي - او یا دے زمونږ خبره خوره شي او یا دے زمونږ خبرې ته خوک غور کېږدي - او د مشري نه خان وساته حکه مشري سري ته د سرو او س پینوززو نه زياته خونښه وي او په دے صرف هونښیاران او دلالان علماء پوهیږي نود خپل زړه حال اخله او په نیت سره عمل کوه - (الرسائل المنبریه ص 13 ج 2)

ابن قیم رحمه الله تعالى وائی چه کله د بندہ قدم د اخبات (یعنی د دیرې عاجزی) په مرتبه کښې مضبوط شي نوبیا د خلقو په مدح نه خوشحالیږي او نه د خلقو په بدی خفه کېږي - او د خلقو مدح او ذم له اعتبارورکول ددے علامه ده چه دده زړه د الله تعالى نه خالي او منقطع دے (مدارج السالکین ص 6 ج 2)

د شهرت او د خلقو د صفتونو نه د سلفو صالحینو پرهیز:

ابو وازع رحمه الله تعالى فرمائی چه ما ابن عمر رضي الله تعالى عنه ته وویل چه خلق به همیشه لپاره په خیر وي ترڅو پورې چه الله تعالى تا لره د دوئ لپاره ژوندې ساتي نو هغه غصه شواو وئیل زما په خیال ته عراقی ئے او تاته خه پته ده چه ستا د مور خوي د دروازې شاته خه کوي - (سیرص 220 ج 3)

یوه سري ابن عمر رضي الله تعالى عنه ته وویل اے په خلقو کښې غوره سريه او د هغه چا خويه چه هغه په خلقو کښې غوره سريه وو هغه وویل نه خه په خلقو کښې غوره یم او نه د غوره سري خوي یم - خه د الله تعالى یو بندہ یم د الله تعالى نه اميد ساتم او د هغه نه ویریزم خو

قسم پءا اللہ تعالیٰ چه تاسو خوک تباہ کرے نئوی د هغہ پورے پسے نبستی ئے وئ (سیرص 236 ج 3)

د اوی س قرنی رحمہ اللہ تعالیٰ خبر چه کله خور شو او خلقوتہ پتھ ولکیدہ چہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ددہ صفت کرے نودے پت شو او پءا عامو خلقو کنبے داخل شو۔ تردے چہ دا پتھ او نئے لکیدہ چہ چرتہ لار۔ (سیرص 20 ج 4)

د ابو العالیہ رحمہ اللہ تعالیٰ سره بہ چہ کله د خلورو کسانو نہ زیات کیناستل نو هغہ بہ ودرید (سیرص 210 ج 4 مختصر منہاج القاصدین ص 109)

دخالدین معدان رحمہ اللہ حلقہ بہ چہ غتبہ شوہ نو هغہ بہ ودرید او واپس بہ شو۔ حکہ شهرت بہ ئے بد کنڑلو (مختصر منہاج القاصدین ص 209)

د حارث بن قیس جعفی رحمہ اللہ تعالیٰ سرہ بہ یوسفے دوہ سپی کیناستل او خبرے بہ ئے ورسہ کولے او کله بہ چہ خلق دیرشو نو پابہ خیدہ او هغو بہ ئے پرینسودل۔ (سنن الدارمی ص 132 ج 1)

عبد الرحمن بن یزید رحمہ اللہ تعالیٰ وائی مونبر علقمہ تھ عرض وکرو کھڑے تھ پءا جماعت کنبے موئخ وکرے او مونبر ستا سرہ کینو او تپوسونہ درنئے کوو نو دا بہ بنہ وي - هغۂ وویل حۂ دا خبرہ بده کنڑم چہ خلق ووائی چہ دا علقمہ دے (سیر 58 ج 4)

ثابت رحمہ اللہ تعالیٰ وائی چہ ماتھ محمد بن سیرین رحمہ اللہ تعالیٰ وویل چہ اے ابو محمد! ما ستاسوڈ مجلسونونہ صرف دا خبرہ منع کوي چہ حۂ د شهرت نه ویریرم۔

ابراهیم نخی رحمہ اللہ تعالیٰ وائی حۂ خبرے کوم خوکہ ما د خبرو نه خلاصہ موندلے نو ما بہ خبرے نه وے کرے او هغہ زمانہ چہ پءا هغۂ کنبے حۂ فقيہ یم دا ناکارہ زمانہ ده (سیرص 526 ج 4)

حافظ احمد بن الحسین بغدادی تھ خلقو یو خل الحافظ ولیکلو هغہ غصہ شو او پءا دے ئے وہل وکړل او وئے ویل چہ مونبر دے لپاره لوستل ندی کړي چہ خلق مونبر تھ حافظ ولیکی۔ (سیر اعلام النبلاء ص 107 ج 19)

سعید المؤدب رحمه الله تعالى وائی چه کله حئه د ابوبکر خطیب رحمه الله تعالى خوا ته
راغلم ما وویل آیا ته حافظ ابو بکر ئے ؟ هغه وویل د احادیثو حفظ خو پهه دار قطني پوره شو-
(سیرص 281 ج 18)

اعمش رحمه الله تعالى وائی چه مونږ پهه ابراهیم رحمه الله تعالى دیر کوشش وکړو چه یوې
سته ته ئے کینوو خوهغه انکار وکړو- (سنن الدرامي ص 132 ج 1)

حمد بن زید رحمه الله تعالى وائی چه حئه د ایوب سختیانی رحمه الله تعالى سره روان و م
هغه به پهه کنرو لارو تللو ما به تعجب کولو چه خنګه ورته معلومه دي- دا کار به هغه ددے لپاره
کولو چه خلق داونه وائی چه دا ایوب دے- (سیرص 22 ج 6)-

اللهم اغفر لنا بحبيهم واحشرنا في زمرةهم وصلي الله تعالى على خير خلقه محمد وآلها واصحابه اجمعين -

دا بیان د صلاح الامه او الفوائد نه نقل شو

خوف الہی (یعنی د اللہ تعالیٰ نہ ویرہ)

الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونؤمن به ونتوكل عليه ونعود بالله من شرور انفسنا ومن سيئات اعمالنا من يهدى الله فلامض له ومن يضل فلاهادى له ونشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له ونشهد ان محمدًا عبد الله ورسوله اما بعد! فان خير الحديث كتاب الله وخير الهدي هدي محمد صلى الله عليه وسلم وشر الامور محدثاتها وكل محدثة بدعة وكل بدعة ضلاله وكل ضلاله في النار.

اغوذ بالله من الشيطان الرجيم قال الله تعالى وَإِيَّاهُ فَارْهُبُونَ وَإِيَّاهُ فَاتَّقُونَ وقال تعالى واحشوني وقال تعالى و لمن خاف مقام ربه جنتان وقال النبي صلى الله عليه وسلم فَوَاللَّهِ أَنِّي أَعْلَمُ بِاللَّهِ وَأَشَدُهُمْ لَهُ خُشْبَةً.

پۂ قرآن او حديث کبئے د مؤمنانو دیر صفتونه بیان شوي یو صفت د هفو خوف الہی او خشیت الہی دے یعنی مؤمن به داللہ تعالیٰ نہ ویرہ کوي او همیشه به داللہ د عذاب نہ ویریروی او خومره چه یوبندہ اللہ تعالیٰ تھے دیر نزدے وي نو هغہ هومره د اللہ تعالیٰ نہ دیره ویرہ کوي لیکن ویرہ دوہ قسمه ده یوه هغہ ویرہ چه هغہ اللہ تعالیٰ تھے خوبنہ ده او غورہ ده (خوف محمود) چه د هغہ پۂ ذریعہ سرے د حرامونه منع شي دویمه هغہ ده چه ددے اندازے نہ تجاوز وکری نا امیدی تھے ورسی نو دغہ ویرہ صحیح نہ ده (مدرج السالکین ص 514 ج 1) پس هر کله چه د اللہ تعالیٰ نہ ویرہ اعلیٰ صفت دے او دا د نیکانو خصوصی صفت دے نو پۂ دے وجه مونبرد خوف الہی یعنی د اللہ تعالیٰ نہ دویرے پۂ بارہ کبئے یو خو خبرے کوو۔

اولہ خبرہ د خوف الہی حکم:

اولہ خبرہ دا ده چہ اللہ تعالیٰ امر کوي چہ زما نہ ویرہ وکری۔ لکھ اللہ تعالیٰ وائی۔ چہ وَإِيَّاهُ فَارْهُبُونَ وَإِيَّاهُ فَاتَّقُونَ خاص زما نہ ویریروی او اللہ تعالیٰ امر کوي چہ واحشوني زما نہ ویریروی۔ ددے وجہ نہ ابن قیم رحمہ اللہ تعالیٰ وائی چہ و هي فرض على كل احد د اللہ تعالیٰ نہ ویرہ پۂ هر چا فرض ده (مدرج السالکین ص 514 ج 1 بحوالہ الخوف من اللہ)

دویمه خبرہ د خوف الہی فائدے:

د اللہ تعالیٰ نہ دویرے دیرے فائدے دی۔ بعض د هغونہ دا دی۔ چہ دا سبب د کامیابی دے یعنی چہ خوک د اللہ تعالیٰ نہ ویریروی نو اللہ تعالیٰ بھئے کامیاب کری۔ (لکھ سورۃ النور 52)

او دا سبب د جنتونو دے يعني خوک چه د الله تعالی نه ویریبری نو الله تعالی به جنتونه ورکري - (لكه سورة الرحمن 46 النزوات 40,41) او دا سبب د مغفرت او د لؤئي اجر دے (سورة الملك 12) او دا سبب د نصيحت اخستلو دے يعني خوک چه د الله تعالی نه ویریبری نو قرآن او نصيحت کول هفته فائدہ ورکوي - (لكه طه 83 او الاعلى 10) او دا سبب د رضاء الهی دے يعني خوک چه د الله تعالی نه ویریبری نو الله تعالی به ترینه راضی وي (لكه البینه 8) او دا سبب د رجولیت دے - يعني خوک چه د الله تعالی نه ویریبری نو هفه د الله تعالی پهند نارینه دے (لكه النور 36) او دا صفت د ایمان دارو دے (لكه الانفال 2 المؤمنون ، السجدة 16) بل دا سبب د امن دے په آخرت کبئے يعني خوک چه د الله تعالی نه په دنیا کبئے ویریبری نو په آخرت کبئے به پرے ویره نه رائی - لکه په حدیث قدسی کبئے رائی الله تعالی فرمائی وعزّی لا اجمع علی عبدي خوفن او امنین اذا خافني في الدنيا امنته يوم القيمة او اذا امنني في الدنيا اخفته في الآخرة (صحیح ابن حبان ص 640) زما دے په خپل عزت قسم وي چه حه په خپل بنده دوه وي ره او دوه امنونه نه را جمع کوم - کله چه زما نه په دنیا کبئے ویریبری نو په آخرت کبئے امن ورکوم - او کله چه په دنیا کبئے په امن (يعني به وي ره) وي نو په آخرت کبئے ویروم - بل دا سبب ده سوری د الله تعالی دے لکه په حدیث ده سبعة يظالمون في ظله کبئے رائی (بخاری کتاب الاذان 660)

دویمه خبره دالله تعالی نه ویره صفت د انبیاؤ او ملائکو دے دغۂرنگے دا صفت د صحابه کرامو او نورو مؤمنانو دے او دا صفت د غرونو او کتو دے يعني دا قول د الله تعالی نه ویریبری - د تولو انبیاؤ او ملائکو او نیکانو بندکانو په باره کبئے الله تعالی وائی - وبیخافون عذابه (سورة بني اسرائیل (57)

دوئ ویریبری د الله تعالی د عذاب نه نوح عليه الصلوة والسلام ته نوح حکه وائی - چه هفه به (نوحه) ژرا ډیره کوله - یحيی عليه الصلوة والسلام به ژدل ژدل به هوشه به شو - داؤد عليه الصلوة والسلام به د خلوبنست ورخو پورے په سجده کبئے ژرا او سوال کولو - (بحواله خطبات جمعه مولانا عبدالسلام بستوی ص 581)

د تولو انبیاء کرامو په باره کبئے الله تعالی وائی - ویدعوننا رغبا و رهبا (سورة الانبياء 90) دوئ به مونږ را بللو په وي ره او مینے سره - يعني قول د الله تعالی نه وي ريدل - رسول الله صلی الله عليه وسلم وائی فو والله اني اعلمهم بالله او اشد هم له خشية (رواہ البخاری والمسلم واحمد)

"زما د په الله تعالی قسم وي چه خه د دوئ نه بنه پوهه يم په الله تعالی او دوئ نه دیرزيات ويريدونکه يم د الله تعالی نه" -

عبدالله بن الشخير رضي الله تعالی عنه وائي چه خه د رسول الله صلي الله عليه وسلم خوا ته راغلم هغه موئخ کولو- لجوفه ازيز کازينا لمرجل من البكاء (رواه احمد و النسائي و ابو داؤد)

او د هغه د کيده لپاره خوتکيدل وو پشان د خوتکيدلود کي د وجه د ژرا نه - دغه رنکه رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه خه سورة هود، واقعه ،مرسلات، عم يتسائلون او اذالشمس کورت بودا کرم -

ملائکه هم د الله تعالی نه دیر ویريري- لکه الله تعالی وائي - يخافون ربهم من فوقهم (النحل 50) ملائکه ویريري د خپل رب نه چه د پاسه د دوئ نه دے- او الله تعالی وائي - چه وهم من خشية مشفقون (الأنبياء 28) او دوئ د هيبت د الله تعالی نه ویريدونکي دي-

د جبريل امين ويره د الله تعالی نه:

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي د معراج په شپه خه په ملاع الاعلى (په برني مجلس) تير شوم و جبريل كالجلس البالي من خشية الله (حسن رواه الطبراني) جبريل په شان د زورتات وو دويه د الله تعالی نه -

د ميكائيل عليه السلام ويره - انس رضي الله تعالی عنه وائي چه رسول الله صلي الله عليه وسلم جبريل عليه السلام ته وویل چه مالي لا اري ميكائيل يضحك يعني خه وجه ده چه ميكائيل عليه السلام نه خاندي- جيريل ورته وویل چه ما ضحك ميكائيل منذ خلقت النار د کوم وخت نه چه جهنم پيدا شوے ميكائيل نه دي خاندي-

د صحابه کرامو ويره- وفي وجه عمر خطآن اسودان من البكاء (تاريخ الخلفاء للسيوطى وصلاح الامة في علو الهمة) د عمر رضي الله تعالی عنه په مخ کښه د ژرا د وجه دوه توره کربنه جوړه شوے وے" -

عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ بے چہ د قبر خواتہ و درید نو دومرہ بے ئے وزیرل چہ بیرہ بے ئے ملده شوہ۔

د غرونو ویره - غرونه هم د اللہ تعالیٰ نه ویریبی۔ لکه اللہ تعالیٰ وائی - لو انزلنا هذا القرآن علی جبل لرأيته خاشعاً متصدعاً من خشية الله (سورة الحشر 21) که چرے رالیبلوے مونږ دا قرآن پۂغرباندے خا مخا لیبلے به وے تا هفۂلره عاجزی کوونکے تو ته تو کیدونکے دویرے د اللہ تعالیٰ نه -

د گتو ویره :-کتھم د اللہ تعالیٰ نه ویریبی لکه اللہ تعالیٰ وائی وان منها لما يهبط من خشية الله (البقرہ 74) - یقیناً بعضی دینہ هفہ دی چہ را اور غری دویرے د اللہ تعالیٰ نه -

د نیکانو خلقو ویره :- نیکان خلق هم د اللہ تعالیٰ نه ویریبی۔

حسن بصری رحمہ اللہ -

د حسن بصری رحمہ اللہ پۂبارہ کبے رائی چہ اذا بکی فكان النار لم تخلق الا له-حسن بصری بے چہ کلہ ژرل نوداسے بے ئے ژرل چہ کویاکبے اور نه دے پیداشوی مگر ددہ لپارہ او حسن بصری رحمہ اللہ بے ویل چہ مخالفه الا مؤمن ولا امنه الا منافق نه ویریبی د اللہ تعالیٰ نه مگر مؤمن او نہ بے ویرے کیری د اللہ تعالیٰ نه مگر منافق -

مالك بن دینار رحمہ اللہ بے ویل لو استطعت ان لا انام لم انم مخافة ان ينزل العذاب وانا نائم

يعني که زما د بے خوابي وسکيدے نوما به خوب نئکولهی نئے چہ عذاب راشی او خلّه او ده یم او مالک بن دینار رحمہ اللہ وائی که چرے زما معاونین وے نوما به پۂتوله دینا کبے کسان خواره کری وے چہ دا اعلانونه او آوازونه کولے اھا الناس النار خلقو خان د اور نه بچ کری خان د اور نه بچ کری او مالک بن دینار رحمہ اللہ بے ویل چہ زما دا اراده ده چہ خلقو ته امر وکرم چہ کلہ خلّه مرشم چہ ماوتپی او طوقونه راپکبے واچوی ثم ينطلقوا بي الى ربى كما ينطلق بالعبد الا يق الى سيده (صلاح الامة في علو الهمة) ما خپل رب ته بوئی لکه خرنگ چہ تبنتیدونکے مری خپل مالک ته بیولے شي - سفیان ثوری رح بے چہ کلہ مرگ یاد کړو يعني د مرگ تذکرہ به ئے وکړه نو خو ورځے به ترینه چا خلّه فائدہ نشوه حاصلوں کله بے چہ ترینه چا د یوشی تپوس

وکرو نودے به ویل چه لا ادریلا ادری خه نه پوهیرم خه نه پوهیرم - او چابه چه سفیان ثوری رح ولیده نودايسه به معلومیده چه كانه في سفينه يخاف الغرق کويادا په کشتئ کښې ناست دے چه د دوبیدونه ویریږي اکثر به ئے ویل چه يارب سلم سلم اے ربه ما بچ کړے ، کله به ئے چه د اخرت تذکره (یاداشت) وکرو نو په تشو متیازو کښې به ترینه وينه تله - سفیان ثوری رح به ویل چه يکينا على الذنوب زمانا فالآن نبكي على الاسلام مونږ خه وخت په کناهونو ژرل اوس په اسلام ژارو - سفیان ثوری رحمه الله چه کله وفات کیده ژرل ئے ، ویل ئے چه په کناهونونه ژارم که چرے خه په دے پوهیده چه په توحید مرم نوما ددے خبره هیڅ پروا نه ساتله چه د الله تعالی سره خه میلاؤ شم او د غرونو پشان غټه غټه کناهونه مه کړي وي -

سہل بن عبد الله رحمه الله به هم ویل چه المريد يخاف ان يتلي بالمعاصي والعارف يخاف ان يتلي بالكفر - یعنی مرید (زده کونکه) د کناهونه نه ویریږي او عارف (عالم) د کفرنه ویریږي -

سہل بن عبد الله رحمه الله وائی چه د صادقینو خلقو ویره د خرابیدو د خاتمه نه وي د هر خطره او د هر حرکت په وخت کښې لکه الله تعالی وائی چه وقلواهم وجلة د نیکانو خلقوزرونه ویریږي -

عبدالله بن مبارک رحمه الله :

عبدالله بن مبارک رحمه الله یو خل د ملګرو خواته راوکري او وئے ویل چه اني اجرأت البارحة على الله سئلته الجنۃ مانن شپه په الله تعالی دیر جرأت وکرو چه د الله تعالی نه مه د جنت سوال وکرو ،

سری سقطی رحمه الله به ویل خه خپل مخ ته هره ورخ بار بار گورم مخافة ان يكون و حیي قد اسود - ددے ویرنه چه مخ به مه تور شوې وي - او سری سقطی رحمه الله به ویل ما احباب ان اموت حيث اعرف خه دا نه غواړم چه په هغه خائے کښې مړشم چه په کوم خائے کښې ماحلق پیژني چا ورته وویل چه دا ولی؟ هغه وویل اخاف ان لا یقبلني قری فافتضح خه ویریرم چه قبر به مه قبول نکړي نو شرمندہ به شم ،

عطاء السليمي : عطاء السليمي رحمه الله به لاس په خپل اندامونو رابنکلو کتل به ئے مخافة ان تكون قد غيرت خلقته ددے ویرنه چه شکل به ئے بدل شوي وي -

--خلورمه خبره د خوف الهي اسباب:-

يعني د الله تعالى ويره پهانسان کښه خنکه راخي او ددے دپاره خه اسباب دي -پهانسان کښه چه د الله تعالى ويره راخي نوددے لپاره ديراسباب دي بعضه د هغونه دادي :

اول سبب : د الله تعالى پهلوئي کښه فكرکول لکه الله تعالى وائي وما قدر و الله حق قدره (سورة الزمر 67) "او تعظيم ونكرو دوى د الله تعالى پوره تعظيم" -

دويم سبب : د الله تعالى او د رسول الله صلي الله عليه وسلم پهخبرو کښه فكرکول لکه الله تعالى وائي چه د قيامت پهورخ به ظالم سره پهخپلو لاسونو چکونه لکوي وائي به چه ارمان ده چه ما د رسول الله صلي الله عليه وسلم تابعداري کريوئه ارمان ده چه د فلانی سره مه دوستي نوئه کړئ (سورة الفرقان 28) نودا سوچ پکاردي چه د قيامت پهورخ به پهلاسونو چک لکوم او ارمانونه به کوم خووخت به رانه تله وي -

دغه رنکه الله تعالى وائي چه آيا بچ به شي خاوندان د کلو چه راشي دوى ته عذاب زمونږه د شې او دوى اوده وي - او آيا بچ به شي دوى که راشي دوى ته عذاب زمونږه پهخوت د خابست کښه او دوى لوبي کوي (سورة الاعراف 97)

نودا سوچ پکاردي چه که په ما د الله تعالى عذاب راخي د شې يا دورخه نوچه ترينه نشم بچ کيدے دغه رنکه الله تعالى وائي چه دوى به افسوسونه کوي ،

دریم سبب : مرک او د مرک سختوته فكرکول، لکه الله تعالى وائي وجاءت سكرة الموت بالحق ذالك ماكنت منه تحيد (سورة ق 19) او راغله سختي د مرک په حق سره (ديته به و ويل له شي) دا هغه شه ده چه وي ته چه د دينه تا تيښته کوله

خلورم سبب : قبر او د قبر عذابونو او مصيتونو او هيبيتونو ته فكرکول د قبر د عذابونو تفصيل په مشکوه شريف باب اثبات عذاب القبر کښه وکوره -

پنځم سبب : قيامت ته او د قيامت هيبيتونو ته فكرکول - د قيامت د هيبيتونو تفصيل د قرآن کريم په آخری سورتونو کښه وکوره (د مثال په طور سورة الحج 2 سورة عبس 33)

شپارم سبب : جہنم ته او د جہنم د اور تیزیتہ فکرکول ددے تفصیل هم د قرآن په آخری سورتونو کبئے موجود دے (دمثال په طور سورۃ ابراهیم د 15 نہ تر 17 پورے او 50 او دخان 43 نہ تر 49 پورے او مزمول 12 13 14)

او حدیث کبئے رائی چه ابو طالب به رنگی اور ته وغور زولے شي چه هفه به پرکو ته رسی او دماغ به ئے خوتکیبی او حدیث کبئے رائی چه یوسفی به په دنیا کبئے د هر چانه زیات د مزو ژوند تیر کریوی د قیامت په ورخ به په جہنم کبئے یوه غوپه ورکرے شي بیا به ترینہ تپوس وشي چه تاچرتہ خوشحالی لیدلے وہ دابہ قسم وکری چه ما خوشحالی نه ده لیدلے ،

اوم سبب : خپلوکناہونو ته فکرکول چه زما سره به حساب کیری او تپوس به رانہ کیری او تول به کیری (سورۃ الانبیاء 47)

اتم سبب : دا سوچ کول چه کیدے شي چه اللہ تعالی د توبے توفیق رانکری بیا به سوالونہ کوم خو قبلیبی به نہ (سورۃ مؤمن 99 100)

نهم سبب : د خاتمے سوچ کول چه هسنه چه اخره خاتمه مه خرابہ نشي لکه په مشکوہ شریف باب القدر کبئے حدیثونہ رائی ،

لسم سبب د نیکانو صحبت کول رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی اولیاء اللہ تعالی الذین اذا رؤا ذکر اللہ (حسنہ لا لباني في الصحيحه) د اللہ تعالی دوستان هفه خوک دی چه کله ولیدلے شي نو اللہ یاد ولے شي ،

یاولسم سبب : وعظ او نصحت او ریدل اللہ تعالی وائی فَإِنَّ الظَّكْرَ يُنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ (سورۃ ذاریات 55) یقیناً نصیحت کول فائدہ ورکوی مؤمنانو ته ،

داولسم سبب : علم دے (او دا ددے مخکے اسبابو خلاصہ ده او دا مخکنی اسباب دیتہ راکرھی) لکه اللہ تعالی وائی إِنَّمَا يَخْشِيُ اللَّهَ مَنْ عَبَادَهُ (سورۃ فاطر 28 وانظر بنی اسرائیل 107- 108- 109) یقیناً ویریبی د اللہ تعالی نه د بندہ کانود هفہ نه عالمان - او رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی فَوَاللَّهِ أَنِّي أَعْلَمُ بِمَا يَأْتِي وَأَنِّي أَشَدُهُمْ لَهُ خَشْيَةً - حاصل ئے دادے چه زما علم زیات دے او زما ویره د اللہ تعالی نه هم زیاتہ ده -

پکاردا ده چه مونږ او تاسې په خان کښې دا اسباب راولو او د الله تعالی نه ویره وکړو او د الله تعالی دویرے د وجې نه د کناهونو نه منع شود الله تعالی د مخالفت، دشمنی، او بغاوت نه منع شو، زمونږ او ستاسو به دنیا او اخترت بسايسته شي، کامياب به شو الله تعالی به راضي شي جنتيان به شود جهنم نه به بچ شو،

اقول قولی هذا استغفر الله لي ولكم ولسائر المسلمين وصلي الله على خير خلقه محمد واله واصحابه اجمعين -

په دے مضمون کښې مونږ د درې كتابونه نقل وکړو

۱ صلاح الامة في علوالهمة ۲ او الخوف من الله او ۳ خطبات جمعه مولانا عبدالسلام بستوي -

مرگ دیر دیر یادول:-

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله - اما بعد - فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم
كل نفس ذائقه الموت و قال تعالى و جاءت سكرة الموت بالحق ذالك ما كنت منه تحيد
و قال رسول الله صلي الله عليه وسلم اكثروا ذكر هاذا الذات.

د دے بیان موضوع ده مرگ دیر دیر یادول - د مرگ د یادولو مقصد دا دے چه د مرگ
 شکل او صورت او هیبت او د مرگ نه وروسته حالت په زړه کښې حاضرول او د هغه اثر په
 اندامونو په عملی شکل کښې کیدل- (حاصل موسوعة نصرة النعيم)

د مرگ په باره کښې آیتونه -

قرآن مونږته بار بار مرگ یادوي لکه په سوره آل عمران آيت 185 کښې وائی چه هر
 نفس خکونکه د مرگ دے. او په سوره النساء آيت 78 کښې وائی چه هر چرته ینو مرگ به درته
 رسپری او په سوره ق آيت 19 کښې وائی چه د مرگ سختی راغلے دا هغه شه دے چه تا ترینه
 تیبنته کوله او په سوره جمعه آيت 8 کښې وائی د کوم مرگ نه چه تاسو تیبنته کوئ هغه به
 درسره مخامن کېږي - 0 دغه رنګه قرآن کريم د مرگ د سختی بیان هم کوي لکه سوره انعام آيت
 93 سوره ق آيت 19 سوره الواقعه آيت 83، 84 ، 85 سوره القيامه آيت 26-27-28-29-30

د مرگ په باره کښې حدیثونه:

په احاديثو کښې هم بار بار د مرگ تذکره کولې شي- عبد الله بن عمر رضي الله تعالى عنه
 وائی چه یوانصاري د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه تپوس وکړو- چه من اکس الناس و
احزم الناس- خوک دیر ہوبنيار دے هغه وویل اکثرهم ذکراً للموت و اکثرهم استعداداً للموت
اولئك الاكياس ذهبوا بشرف الدنيا و كرامة الآخرة "هغه خوک چه مرگ دیر یادوي او د مرگ
 لپاره تیاره دیر کوي - دا ہوبنيار خلق دے - دوئ د دنيا شرافت او د آخرت عزت حاصل کړو"-
 (رواه المندری في الترغیب و ابن ابی الدنیا في کتاب الموت و الطبرانی في الصغیر باسناد حسن و
 البیقی في الزهد والہیشی بحواله موسوعة نصرة النعیم] - او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائی
اکثروا من ذکر هاذا الذات الموت هغه شي "دیر یادوي چه هغه خوندنه ختموي چه هغه مرگ
 دے"- (رواه الترمذی والنمسائی وابن ماجه وهو حدیث حسن لشوواهدہ الكثیرة)

اور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی ما حق امری مسلم له شئ یوصی فیه یبیت لیلتین
الا و وصیته مکتبة عنده (رواه البخاری ومسلم)

حاصل دا دے چه مسلمان لره دا مناسب نه دی چه د هغۂ سره دا سه یوشی وي - چه په هغۂ کښے وصیت کول پکار وي - او دا دوه شې تیری کړي مګر پکار ده چه ددۂ وصیت ده سره ليکلې شوے وي -

اور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی کفی بالموت واعظًا مرگ پوره نصیحت کونکی دی -

د مرگ سختي

خرنکے چه قرآن د مرگ سختي بیان کړي - نو دغۂ رنکے په احاديثو کښے هم د مرگ د سختي بیان شوے - ابراهیم بن هدبہ وائی چه مونږ ته انس بن مالک د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نه حدیث بیان کړے چه په بندہ د مرگ سختي شروع وي - او بندونه نئے په یوبل سلام کوي - اووائي چه علیک السلام تفارقی و افارقک الى یوم القيامة په تا دے سلام وي ته زما نه جدا کېږي او هئه ستا نه جدا کېږم د قیامت د ورځے پورے -

او قرطی رحمه اللہ تعالیٰ په التذکره کښے نقل کړي چه ابراهیم علیہ السلام ته اللہ تعالیٰ وویل چه یا خلیلی کیف وجدت الموت زما خلیله مرگ دے خرنکے وموندۂ هغۂ وویل لکه ګرم خیخ چه په ملده وري کښے کیښودے شي او بیا رابنکله شي - اللہ تعالیٰ ورته وویل چه مونږ خو په تا آسانی وکړه -

دغۂ رنکے د موسى علیہ السلام نه اللہ تعالیٰ تپوس وکړو چه مرگ د خرنکے وموندۂ هغۂ وویل لکه ژوندی چینچنړه چه ورتیه کولے شي - نه مرئ چه دمه شي او نه خلاصېږي چه والوزي او په بل روایت کښے رائی موسى علیہ السلام وائی ما خپل نفس دا رنکے وموندۂ لکه د ژوندي گډ نه چه قصاب پوستکه وبامي -

بل روایتئے ذکر کړے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی چه زما دے په هغۂ ذات قسم وي چه زما روح د هغۂ په لاس کښے دے چه خامخا د ملک الموت لیدل د تورے د زر گذارونو نه هم ډير زيات سخت دی -

واقعات: عمر بن عبدالعزیز رحمه الله یو ملکری ته وویل چه بیگا مه شپه شوگیر کریوئد قبر او د مری په باره کبنه مه سوچ کولو چه کله د مری په قبر کبنه درے ورخه وشی ، نو انسان د هغه نزدیکت بد گنری- اگر چه دیره زمانه به ئے ورسه شوبوی - چینجی پکبنه وشی- بدبوئی پیدا کری- کفن ئے زورشی- سره د دینه چه مخکه بسائسته شکل وو بسائسته خوشبوئی ئے وه صفا جامئے وئے- بیا ئے یوه چفه وکړه او به هوشه شو-شعر----

این المعظم والمحترق

اتبت القبور فسائلتها

واين القوي اذا ما قدر

واين المدل بسلطانه

وماتوا جميعاً ومات الخبر

فقالوا جميعاً فما مخبر

عمر بن عبدالعزیز رحمه الله تعالیٰ به علماء راجمع کړل د مرګ او قیامت او آخرت بحث به ئے شروع کړو نودا سه ژرا به ئے کړه لکه مخ ته ئے چه جنازه پرته وي -

عمر بن عبدالعزیز رحمه الله تعالیٰ د دوستانو قبرونو ته ورغلو- ژرا او دعاء ئے شروع کړه- د خاورونه ورتہ آواز وشو چه ستاد دوستانو کفونه ما وشلوں غونبے مه ورتہ او خوري زیز مه ورله وشلوں اننگی مه ورله او خورل لاسونه مه ورله د متونه جدا کړل او متي د لیچونه او د اوکونه او اوکے د ملانه - او بنيپه د پندونه او پندیئ د ورنونونه او ورنونه د کناتونه او کناتی د ملانه - عمر بن عبدالعزیز ژرل - چه کله روانیده نو ورتہ وئویل چه آیا حَمَّة تاته داسه کفونه نه بسايم چه هغه نه زریبی چه هغه تقوی او نیک عمل دے- (البدايه والنهايه ص 343 ج 6)

علی رضی الله تعالیٰ مقبرے ته ورغلو وئویل اے قبرونو والاو! ستاسو مالونه تقسیم شول- ستاسو زنانوو نکاحونه وکړل ستاسو په کورونو کبنه بل خوک او سیبی- بیا علی رضی الله تعالیٰ عنه وویل که دوئ جواب کول شوے- نو دوئ به ویلی وئے- چه لم نرا زادا خيرا من التقوى- مونږ د پرهیزکارئ نه بنه توبنې نه ده لیدل- د انسان هغه بنيپه چه ده به پرے مزلونه کول هغه خاورے شي هغه ستړکه چه ده به پرے کتل هغه وهیبی- هغه فصیحه او بلیعه ژبه چینجی و خوری هغه بسائسته غابن چه ده به پرے خندل هغه په خاورو کبنه زاره شي-

یزید الرقاشی رحمه الله تعالیٰ به خپل خان ته وویل چه اے یزیده د مرگ نه وروسته به ستا لپاره مونخونه خوک وکړي- ستا لپاره به روژے خوک ونیسي - ستا نه به ستا رب خوک راضي کړي-

د مرگ د یادولو فائدے:

رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی مرگ دیر یادوی - 1 ځکه دا ګناهونه معاف کوي -

2 د دنيا سره مينه ختموي -

3 د زړه صفائی راولي او زنګ ترینه لرې کوي - (فضائل قرآن ص 40 مولانا زکریا)

4 رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چه خوک پئشپه او ورڅ کښې شل کرته مرگ یادوی نود شهیدانو سره به راپورته کېږي -

5 مصیبت آسانۍ - ځکه چه خوک مرگ یادوی نو هغه پوهیږي- چه دا مصیبت همیشه نټه وي -

6 که خوک پئنعمت او فراخې کښې وي نو هغه پئه دے نه تیروخې-

7 خوک چه مرگ یادوی هغه پئتوبه کښې تلوار کوي -

8 پئزړه کښې قناعت وي - پئلکه روزئ به صبر کوي -

9 عبادت پئشوق کوي -

10 هغه غوره انسان دے چه مرگ یادوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پئمځکه چا د یوہ سړي صفت وکړو- رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل مرگ یادوی ؟ هفو وویل نه- رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل دا بنه سړے نه دے-

د مرگ د یادولو اسباب:

اویس هغه اسباب بیانوو چه پئه هفو سره انسان ته مرگ او آخرت رایا دیرې او د دنيا مينه ورسره ختمیږي-

1 د علم او د وعظ مجلسونو ته حاضريدل-

2 مرگ یادول - عائشه رضی الله تعالی عنها ته یوے زنانه شکایت وکړو. چه زما په زړه کښې سختواله دے. هغه وویل مرگ یاده وه نوزړه به د نرم شي. هغه زنانه مرگ یادولو زړئه نرم شو- بیا راغله او د عائشه رضی الله تعالی عنها شکریه ئے ادا کوله.

3 د زنکدن والا ته حاضریدل - حسن بصری رحمه الله تعالی د یوہ سبی بیمارپرسی ته ورغلو. د هغه زنکدن وئه. حسن بصری رحمه الله تعالی د هغه سختوته کتل. چه کور ته واپس شورنګ ئې بدل شوي وئه. کور والا وویل ډودئ خوره - هغه وویل تاسو خوراک خښاک کوئ. ما یو داھه منظر ولیدلو - چه همیشه به د هغه لپاره عمل کوم. تردے چه ورسره یو خائے شم.

4 قبرونو ته تلل رسول الله صلی الله عليه وسلم وائي قبرونو ته خی خکه دا مرگ او آخرت رایادوی او ده دنیا مینه کموي -

پکار ده چه مونږ او تاسو همیشه مرگ یاد ساتو او د مرگ لپاره تیاره وکړو. د مرگ وخت معلوم نه دے. کال میاشت هفتہ ورخ ئے معلوم نه ده چه کله مرو په کوم خائے کښې مرو د خه سبب په وجه مرو. نود مرگ نه غفلت نه دے پکار. الله تعالی دے مونږ ته د مرگ لپاره د تیاري توفیق راکړي.

اقول قولی هذا و استغفر الله لي و لكم و لسائر المسلمين . اللهم صل على نبينا و سلم .

د دے بیان زیاته حصه د امام قرطبي د کتاب التذکره نه نقل شوه. او لبر نقل پکښې د موسوعة نصرة النعيم نه وشو.

عاجزی کول:

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له و
أشهد أن محمداً عبده ورسوله - اما بعد فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم.

و عباد الرحمن الذين يمشون على الارض هونا و اذا خاطبهم الجاهلون قالوا سلاماً.

د الله تعالی د خصوصی بندکانو په صفتونو کښے یو صفت د عاجزی دے۔ چه په دوئ کښے به عاجزی وي - د عاجزی په باره کښے آیتونه لکه دا آیت د سوره فرقان او په سوره المائدہ کښے وائی - اذلة على المؤمنين او په سوره قصص کښے وائی چه تلک الدار الآخرة نجعلها للذين لا يريدون
علوا في الأرض ولا فسادا - جنت الله تعالی هغه چا ته نصیب کوي چه به هغه کښے لوئی نه وي او فسادي نه وي - او فبما رحمة من الله لنت لهم په سبب د رحمت د الله تعالی ته نرم شوے دوئ ته -

د عاجزی په باره کښے حدیثونه:

رسول الله صلی الله عليه وسلم وائی - ما تواضع احد الله الا رفعه الله - (رواہ مسلم عن ابی هریرہ)

نووي رحمه الله وائی چه الله تعالی به ئه په دنيا کښے اوچت کړي او یا دا چه په آخرت کښے به ثواب ورکړي - او رسول الله صلی الله عليه وسلم وائی چه ما ته الله تعالی وحي وکړه چه تاسو عاجزی کوئ - تردے چه یو په بل فخر نه کوئ او یو په بل زیات نه کوئ - (مسلم)

د عاجزی په باره کښے د سلفو صالحینو اقوال:

فضیل بن عیاض رحمه الله وائی عاجزی دیته وائی چه سړے حق ته غاره کېږدي او حق قبول کړي د هر چا سره چه وي او فضیل رحمه الله وائی چه که خه د ماشوم نه حق واورم نو قبلومنه او که د جاہل نه ئه واورم نو قبلومنه -

ابو یزید رحمه الله تعالی وائی چه کله یو بندہ دا کمان کوي چه په مخلوق کښے زما نه ناکاره انسان شته نو دا متکبره دے - یعنی عاجزی دا ده چه د هر چا نه به ځان زیات کنګار کنګري - حسن بصری رحمه الله تعالی وائی تواضع دیته وائی چه ان تخرج من منزلك ولا تلقى

مسلملا لا رآيت له عليک فضلا چه تئه د کور نه و وزے او نه میلاویرے د یو مسلمان سره مکر ته
وي نے هغه لره فضیلت په خپل خان -

د عاجزی کوونکو صفات او علامات:

د عاجزی کوونکو ډير علامات دي یودا چه کله په ده پسې وروسته خلق روان وي نودا ئے بد
کنېي-لكه د رسول الله صلي الله عليه وسلم په صفت کښے راخي ولا يطأ عقبه رجلان - په ده پسې
به شاته وروسته دوه کسان هم نه تلل-

ابو درداء رضي الله تعالى وائي چه هميشه به انسان د الله تعالى نه جدا کيري تر خو چه په ده پسې
شاته خلق روان وي -

په علی رضي الله تعالى عنه پسې وروسته خلق تلل نو هغه وویل چه د خپلو کشارے زما نه بند
کړئ حکه چه دا د بیوقوفه خلقوزونه خرابوي (سیر اعلام النبلاء ص 207 ج 9)

عمران رضي الله تعالى عنه وائي چه په کم عقل سړي پسې وروسته په خپلو کشولو سره د هغه
دين ډير کم پاتې کيري -

عبدالرحمن بن بندار چه کله کرمان ته داخل شونو خلقو خصتولو نو ده هفو واپس کړل او
په لاره یواخے روان شو- اود شعر ئے وویل و:

کفي لمطايانا بذكراك حاديا

اذا نحن ادلجنا وانت امامنا.

کله چه مونبر د شپې مزل کوو او ته زمونبر مخ ته ئے نو زمونبر د سورلو لپاره ستا ذکر پوره حُدي
خوانې کونکوي - (سیر ص 137 ج 18)

امام احمد رحمه الله تعالى به چه کله په لاره روان وده- نودا به ئے بدھ کنېله چه خوک پسې روان
شي- ويل به ئے چه خټه داسې خائې غواړم چه هلتہ هیڅوک نه وي - (سیر ص 226 ج 11)

دويمه علامه د بل چا ملاقات له ورتلله:

انس رضي الله تعالى عنه د رسول الله صلي الله عليه وسلم په صفت کښے وائي چه کان یزور
الانصارو یسلم على صبيانهم و یمسح رؤوسهم - د انصارو ملاقات له به ورتلوا او د هفو په ماشو
مانو به ئے سلام کولوا او په سرونو به ئے ورله لاس رابسکلو-

سفیان ثوری رحمه الله تعالیٰ رمله ته راغلو نو ابراهیم بن ادھم رحمه الله تعالیٰ پسے جواب راولیپللو چه راشه مونږ ته حدیث بیان کړه۔ نو سفیان ثوری رحمه الله تعالیٰ راغلو نو چا ابراهیم بن ادھم رحمه الله تعالیٰ ته وویل چه ته سفیان ثوری رحمه الله تعالیٰ ته داسه جواب لېږي؟ نو هغه وویل اردت ان انظر کیف تواضعه ما د ددة عاجزی معلوموله -

فائدہ :- متکبرہ انسان د چا خوا ته نه ورځ، وائی چه دا ولزما خوا ته نه رائی -

دریمه علامہ خپل خان پیژاندل:

يعني خپل خان د هر چا نه بيکاره کنېږي خصوصا د رباني علماؤ نه خان ډير بيکاره کنېږي دا به نه وائی چه هم رجال و نحن رجال هغه هم سري وو او مونږ هم سري يو - خکه زمونږ او د هغو د زمک او د آسمان فرق دے۔ لکه يو کس وائی چه العلماء نسور في السحاب ونحن أغليمة نحبوا على التراب - علماء بازونه دي چه په وریئو کښې پروازکوي - او مونږ د ورو ماشومانو په شان په خاورو کښې خپوڅه کوو۔ يعني د هغو پرواز ډير بالا وي

مالک بن دینار رحمه الله وائی که د جمات په دروازه کښې او اواز وشي چه په تاسو کښې ناکاره سرے دے را وزی نوزما دے په الله تعالیٰ قسم وي چه زمانه به هیڅوک دروازے ته مخک نشي -

عبدالله بن مبارک رحمه الله ته چه کله دا خبره ورسیده نو هغه وویل هذا صار مالك مالکا ددے عاجزی په وجہ مالک رحمه الله تعالیٰ - دی درج ته رسیدلي - معلومه شوه چه د عاجزی په وجہ انسان لوئی مرتبو ته رسی -

په عام الرماده کښې عمر رضي الله تعالیٰ عنہ په منبر کینا ستلو زړے جامنۍ اغوسټه وې ژدل ئې ویل ئې چه الله تعالیٰ امت محمدی ته زما د کنا هونو په وجہ عذاب مه ورکوه -

موسى بن القاسم رحمه الله تعالیٰ وائی چه په مونږ زلزله او سره سیلے راغله نو خءه محمد بن مقاتل رحمه الله تعالیٰ خوا ته لړم چه ته زمونږ امام ئې مونږ له دعاء وغواړه - هغه وژړل او وئویل چه لیتنی لم اکن سب هلاککم - ارمان دے چه چرے خءه ستاسود هلاکت سبب نه یم - يعني هیسنه چه دا عذاب زما د وجہ نه وي - بیا ما رسول الله صلی الله علیه وسلم به خوب

کبې ولیدلو- راته وئەویل چه الله تعالیٰ ستاسونه عذاب د محمد بن مقاتل د دعاء پئوچە پورته کړو-

فائده :- نیکان خلق د هر چا نه ځان زیات کمکار کنېي- او د هغو سره دا ویره وي - چه هسنه
چه دا عذابونه زما د ګناهونو د وجنه نئوي -

محمد بن واسع رحمه الله تعالیٰ به ویل کئچرے د ګناهونو بوي وئے نود ډیرے بدبوئی د
وجه نئه به ما ته خوک نزدے کیدے نه شوئ-

د شیخ احمد الرفاعی رحمه الله تعالیٰ مخ ته د کجورو پلیت کیښو دے شو- ردی او
وچ کجورې به ئې خویل، ویل ئې چه انا احق بالالهون فاني مثله دون - څه د ردی کجورو قابل
یم ځکه څه ددے پئشان ردی یم -

اسماعیل بن اسحاق رحمه الله تعالیٰ وائی چه کله پئاول څل ما امام احمد بن حنبل رحمه الله
تعالیٰ ولیدلونو ما ورته وویل چه ماته اجازه وکړه ستا سربنکلوم هغه وویل څه لا دیته نه یم
رسیدل-

يو خراساني امام احمد رحمه الله تعالیٰ ته وویل چه الحمد لله چه ته ه ولیدل، هغه وویل کینه
دا څه دي څه خوک یم -

دا خبره به ئې ډیره کوله چه څه خوک یم چه تاسو زما خواته رائی، لارشئ د بل چا نه حدیث
زده کړئ-

ابو بکر مروزی رحمه الله تعالیٰ وائی چه ما امام احمد رحمه الله تعالیٰ ته وویل چه ډیر
خلق تا ته دعا کانه کوي - د هغه پئستړکو کبې اوښکه راغله وئے ویل څه وي ریږم چه دا به
استدرج وي -

څلورمه علامه د عاجزی-

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي ما استكير من اكل معه خادمه وركب الحمار
بالأسواق واعتقل الشاة فحلها (رواه البخاري في الأدب المفرد) پئه هغه چا کبې تکبر نشه چه د

هغه سره خادم يو خائے خوراک کوي په بازارونو کښه په خرسوري کوي - کډه وټري او را لوشيئه-
يعني دا درې کارونه هم د عاجزئ علامه ده -

پنځمه علامه په خپله خدمت کول-

براء بن عازب رضي الله تعالى عنه وائي كان النبي صلي الله عليه وسلم ينقل التراب يوم الخندق حتى اغير بطنه - نبي صلي الله عليه وسلم د خندق په ورخ خاورې چلو لे تردې چه کېده مباركه ئې په ګردونو پته شوېوه - مسجد قبا چه جورې دلو رسول الله صلي الله عليه وسلم خښته چلو لے -

شپږمه علامه ګډے خروں:

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه هر پیغمبر ګډے خرولي او ما هم د مکي والاو
لپاره ګډے خرولي په خټه قیراطونو -

عمر رضي الله تعالى عنه هم د خپلو ماماګانوبني مخزوم لپاره ګډے خرولي ، وائي چه ما
ته به ئې یو موته کجورے او وڅکه راکو لے -

اومه علامه غورزیدې نونۍ خوړل او گوټه ختل-

او دا د هغه حدیث نه معلومېږي چه رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي کله چه د یو ستاسونه نونۍ پريوزي هغه د پاکه کري او بیا د ېو خوري او شیطان ته دے نه پريږدي - او چه کله د خوراک نه فارغ شي نو گوټه د ېو وختي -

ددینه علاوه نور علامات هم شته الله تعالى دے په مونږ کښه عاجزې پيدا کري - ددې بیان انتخاب د ددې کتابونونه وشو - صلاح الا مه في علو الهمة - موسوعة نصرة النعيم او الفوائد للشيخ الامين -

(توکل علی اللہ (پءاۃ اللہ تعالیٰ اعتماد) :

الحمد لله نحمده و نستعينه و نستغفره و نؤمن به و نتوکل عليه و نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سینات اعمالنا من يهدى الله فلامضل له ومن يضلله فلا هادي له و نشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له و نشهد ان محمدا عبد و رسوله اما بعد فان خير الحديث كتاب الله و خير الهدى هدي محمد صلي الله عليه وسلم و شر الامور محدثاته او كل محدثة بذلة وكل بذلة ضلاله وكل ضلاله في النار اغود بالله من الشيطان الرجيم باسم الله الرحمن الرحيم وما لنا لانتوکل على الله وقد هدانا سبلنا و لنصبرن على ما اذ يتمننا وعلى الله فليتوكل المتكلون - وقال تعالى وتوکل على الحي الذي لا يموت وقال تعالى ومن يتوکل على الله فهو حسبه قال رسول الله صلي الله عليه وسلم لو انكم توکلتم على الله عزوجل حق توکله لرزقكم كما يرزق الطير تغدو خمامسا و تروح بطانا.

د مؤمنانو ڈیر صفتونه دی یو صفت ئے توکل دے چه مؤمنان به پءاۃ هر کار کبئے صرف پءاۃ اللہ تعالیٰ اعتماد او ہبرو سه کوی - د خپلو کوششونو نتی جی او د خپلو واقعاتو فيصلی به اللہ تعالیٰ ته سپاری - خفگان او پریشانی به نکوی بلکه خپل حالات به اللہ تعالیٰ ته سپار ہر کله چه توکل د مؤمنانو لپاره ڈیر خصوصی او ضروري صفت دی او ڈیره لویہ درجه او مرتبہ ده نو پءاۃ دے وجہ مومن د توکل پءاۃ بارہ کبئے یو خو خبرے کوو

اوله خبره امر پءاۃ توکل : اوله خبره داده چه اللہ تعالیٰ خائے پءاۃ خائے خپل پیغمبر او مؤمنانو ته د توکل امر کرے لکه اللہ تعالیٰ وائی چه کله جنگی يا نور ضروري او مشکل کارو نئوی نواول مشورہ وکرہ او بیا توکل او اعتماد پءاۃ اللہ تعالیٰ وکرہ - اللہ تعالیٰ وائی وشورهم في الامر فاذا عزمت فتوکل على الله ان الله يحب المتكلين (سورة آل عمران 169) او مشورہ وکرہ د دوئ سره پءاۃ کار (جنگ يا نور کارونو) کبئے پس کله چه کلکه اراده وکری نو توکل وکرہ پءاۃ اللہ تعالیٰ یقیناً اللہ تعالیٰ مینه کوی د توکل کونکو سره - دغۂ رنکے اللہ تعالیٰ وائی چه کله د دشمن سره صلح يا معاهده کوی نو هم توکل پءاۃ اللہ تعالیٰ وکرہ اللہ تعالیٰ وائی وان جنحوا للسلم فاجنج لها وتوکل على الله انه هو السميع العليم (سورة الانفال 161) او که چرے دوی مائله شو صلح ته نو ته هم مائله شه صلح ته او توکل وکرہ پءاۃ اللہ تعالیٰ یقیناً اللہ تعالیٰ اوریدونکبئے او پوھه دی ، دغۂ رنکے اللہ تعالیٰ وائی چه کله دعوت او تبلغ کوی نو هم پءاۃ اللہ تعالیٰ توکل وکرہ اللہ تعالیٰ وائی وما ارسلناك الا مشرقا ونديرا قل ما اسئلکم عليه من اجر الا من شاء ان يتخذ الى ربہ سیلا و توکل على الحي الذي لا يموت (سورة فرقان 56 57) او مومن نه دی لیبیلی تالرہ مگر زیرے ورکونکی

او يرونکي ووايه خه نه غوارم ستاسونه په ده تبلیغ خه مذدوری ليکن د چاپه خوبنه شي چه ونيسي خپل رب ته لار او توکل و کړه په هغه ژوندي ذات چه نه مرئ دغه رنګه کله چه انبیاء دعوت او تبلیغ چلولي او د قوم طرف نه مخالفتونه او مصیبتونه شروع شوي نو هفو اظهار د توکل او اعتماد کړي په الله تعالی باندے لکه نوح عليه السلام وائي فعلى الله توكلت (سورة یونس 71) خاص په الله تعالی ما خان سپارلي او هود عليه السلام وائي اني توکت على الله (سورة هود 55) یقیناً ما خان سپارلي په الله تعالی باندے،

دویمه خبره توکل د انبیاو صفت دي :

د مخکه بیان نه معالومه شوه چه توکل د انبیاء صفت دي دغه رنګه الله تعالی وائي چه انبیاو به دا خبره کوله چه ومالنا ان لا نتوکل على الله وقد هدانا سبلنا (سورة ابراهيم 12) او خه دي مونبر لره چه مونبر توکل نه کوو په الله تعالی او په تحقیق سره هدایت کري مونبر ته الله تعالی او دا صفت د صحابه کرامو دي لکه الله تعالی وائي چه وقالوا حسينا الله ونعم الوكيل (سورة آل عمران 173) او يل صحابه کرامو پوره دي مونبر لره الله تعالی او ديرنه زموار دي الله تعالی او دا صفت د اولیاء کرامو دي لکه الله تعالی وائي چه مخکه مؤمنانو به دا دعا کوله چه ربنا عليك توکلنا (سورة ممتحنه 4) اے ربہ زمونبر خاص په تامونبر خان سپارلي -

دریمه خبره د توکل معنی : = د توکل په باره کښې د بزرگانو او علماء کرامو نه دیرے وینا ګانه نقل دي بعضه د هغې نه دادي (1) شفيق بلخي رح وائي طمانية القلب بموعد الله عزوجل - توکل ديته وائي چه ستازرەد الله تعالی په وعدو مطمئن وي دغه رنګه معنی د جنید بغدادي رحمه الله نه هم نقل ده -----

(2) امام احمد بن حنبل رحمه الله وائي تفويض الامر الى الله جل ثنائه والثقة به توکل ديته وائي چه کارونه الله تعالی ته وس پاري او په الله تعالی اعتماد وکړي (3) بعضه علماء او بزرگان (لکه بشر حافي او يحيى بن معاذ رحمهما الله) وائي چه هو الرضا بالمقدور د راضي کيدل دي دالله تعالی په فيصلو. (4) بعضه وائي چه هو التعلق بالله في كل حال په هر حالت کښې د الله تعالی سره تعلق

سائل

(5) بعضه وائي چه قطع علاقه القلب بغير الله د غير الله سره دزره تعلقات ختمول.

خلورمه خبره د توکل د اسبابو سره منافات نشه په دے د تولو علماؤ اتفاق دی چه توکل
منافی نه د استعمال د اسبابو سره - صحیح توکل دا دی چه اسباب استعمال کري خو
اعتماد به په الله تعالی وي او چه اسباب ورسه نه استعمالوي نودا فاسد توکل دی سهل بن عبد الله التستري رحمه الله وائي خوک چه په اسباب اعتراض کوي نودا رسول الله صلي الله عليه وسلم په سنتوا اعتراض

کوي

واقعه عمررضي الله عنده د يمن د خه خلقو سره ميلاؤ شو عمررضي وویل تاسو خوک ئه وي هفوی وویل نحن متوكلون موږ متوكلين یو عمررضي الله عنده ویل تاسو متا کلين (خورونکي) ئه وي انما المتوكل من يلقي حبه في الأرض ويتوكل على الله عزوجل (التوکل لابن ابی الدنیا ص 48 و اسناده صحیح) متوكل هغه خوک دي چه هغه تخم زمکه ته وغورزوی او بیا په الله تعالی توکل کوي يعني اول خپل محنت دي بیا توکل دي او عمررضي الله عنده وائي يا معشر القراء ارفعوا رؤسكم ما اوضح الطريق فاستبقوا الخيرات ولا تكونوا كلا على المسلمين (اسناده حسن الجامع لشعب الایمان ص 136 ج 2) اے علماؤ سرونه پورته کري لارواضه ده په مسلمانانو خان مه بوج کوي يعني د خپل لاس محنت کوي د دینه معلوومه شوه چه توکل دیته نه وائي چه سرې به محنت نه کوي ،

پنځمه خبره د توکل په باره کښې حدیثونه رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمایي لوانکم توکلتم
على الله عزوجل حق توکله لرزقكم كما يرزق الطير تغدو خمامساً وتروح بطاناً (ترمذی کتاب الزهد و ابن المبارک فی الزهد واحمد والحاکم وصححه وافقه الذهبي) که چرے تاسو توکل وکړي په الله تعالى خرنکه چه د توکل حق دے نو الله تعالی به تاسولره داسې روزي درکوي خرنکه روزي چه مرغانو ته ورکوي چه سحر ووري خي او مابنام ماره رائحي

فائده ددے حدیث مقصد دانه دي چه محنت او تدبیر مکوي ځکه چه مرغولره جالي ته روزي نه رائحي بلکه هغه الوزي په پتو او باغونو کښې خپل زرق تلاش کوي - بلکه د حدیث مقصد دادي چه خوک په الله تعالی توکل او اعتماد وکړي نو هغه به د روزي لپاره پريشانه نه وي او هغه به په صحیح طریقه کوشش کوي او روزي به ورته میلادی لکه الله تعالی وائي چه ومن يتقد الله يجعل له مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب ومن يتوكل على الله فهو حسبة (الطلاق 2) او خوک چه ويربری د

الله تعالی نه نوبه گرئي الله تعالی دلره لار دوتلو د مشکلاتونه او رزق به ورکري د هغه خائنه چه دده به پرے گمان نئوي او چا چه خان وس پارلو په الله تعالی نو الله تعالی پوره دي ده لره - او خوک چه په الله تعالی توکل نئکوي نوهغه دروزي لپاره پريشا نه وي د حلالو او حرامو فرق نئکوي غلا دوکه بي ايمني او خيانت کوي او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي ، لوان ابن ادم هرب من رزقه كما يهرب من الموت لا دركه رزقه كما يدركه الموت (رواه ابو نعيم في الحلية وحسنہ الالباني في السلسلة الصحيحة رقم 950) که چرے بني ادم تیبنته کوي د خپل رزق لکه خرنک چه تیبنته کوي د مرگ نه نو خامخا راکيروي به دي لره رزق دده لکه خرنک چه راکيروي دي لره مرگ ،

شپرمه خبره توکل په باره کښې د علماء او بزرگانو وینا ګانه :

(1) ابو حازم رحمه الله وائي چه دنيا دوه خيزيونه دي یو خيزيما لپاره دي او بل خييزد بل چا لپاره دي کوم خييز او رزق چه زما دي بل خوک ئه نشي خوري او د بل رزق خه نشم خوري نو خوت پرے خله خرابوم -

(2) حسن بصری رحمه الله (دهه دخبو حاصل دا دي) چه د کال غم یوې ورخه ته مه راجمع کوه که عمر درپسي وو الله تعالی به رزق درکوي او که عمر درپسي نه وو نود بل لپاره خان خله ستري کوي ----- (3) ابراهيم بن ادهم رحمه الله = یوسپه ابراهيم بن ادهم رحمه الله ته شکایت وکړو چه زما اولاد ديردي ابراهيم رح ورته وویل که چرے ستا په کور کښې دا سه خوک وي چه د هفو رزق په الله تعالی نئوي نوهغه زما کورته ئه راوله

(4) فضيل بن عياض رح ، - الله تعالی وائي چه ستاسو رزق په آسمان کښې دي وفی السماء رزقكم وما توعدون (الذاريات 22)

او بیا په دے خبره الله تعالی قسم کړي چه فورب السماء والارض انه لحق مثل ما انکم تنطقون نو فضيل رح وائي چه سبحان الله دا خوک دي چه هغه لوئي ذات ئه غصه کړو تردي چه قسم ئه ورته وکړو ایا دوئ د الله تعالی خبره رشتونه نه کنھي تردي چه الله تعالی ئه قسم ته محتاج کړو -

(5) حاتم الاصم رحمه الله ته چا وویل من این تا کل ته د کوم خائنه خوارک کوي هغه وویل ولله خزائن السموات والارض ولكن المنافقين لايفقرون (منا فقوں 7) يعني د الله تعالی د خزانو نه خوارک کوم

(6) عبد الله بن ادريس بن يزيد رحمه الله وائي عجبت ممن ينقطع الى رجل ولا ينقطع الى من له السموت والارض يعني زما هغه چاته تعجب دي چه پئي وسرك اعتماد کوي او پئه هغه ذات اعتماد نئکوي چه د هغه لپاره آسمانونه او زمکے دي---(7) شقيق بلخي رح وائي چه د هرچا يو مقام وي د چا توکل پئه خپل مال وي او دچا پئه نفس او د چاپه خپله ژبه او دچا پئه توره او د چاپه بادشاهي او د چاپه الله تعالى د چا توکل چه پئه الله تعالى وي نودي ارام او راحت و مونده الله تعالى وائي و توکل على الحبي الذي لايموت (فرقان 57) اعتماد پئه هغه ذات وکره چه هغه هميشه ژوندي دي او مرگ پئے نه رايي او خوک چه پئه بل چا ارام او راحت حاصلوي (او اعتماد پئے کوي) نونزدے ده چه هغه ختم شي يعني د الله تعالى نه علاوه پئه بل هرشي فنا او زوال رايي نو چه هغه ختم شي نوبابه پئه چا اعتماد کوي نوبنه داده چه پئه هغه ذات اعتمادوکره چه هغه هميشه دي او فنا او زوال پئے نه رايي :-

اومه خبره د توکل فائدے :-

د توکل ديرے فائدے دي يو داچه توکل سبب د محبت الهي دي لکه ان الله يحب المتكلين يعني الله تعالى به درسره محبت کوي دويم داچه توکل سبب د كفایت الهي دي لکه الله تعالى وائي ومن يتوكل على الله فهو حسبه (سورة طلاق 5) چاچه خان وسپارلو پئه الله تعالى نو الله تعالى ورله پوره دي يعني الله تعالى به ئے بل چا ته نه محتاج کوي او نه به ئے چاته ضرورت پيداکوي، دريمه فائدہ ئے داده چه روزي به ورتہ پئه آسانه ميلاويري دروزي لپاره به فري شانه نئوي، لکه د مخکے احاديثونونه معالومه شوه چه د مرغانو پئه شان روزي به ورکوي، خلورم داچه خوک پئه الله تعالى توکل وکري نو ارام او راحت به ورتہ ميلاوشی لکه د مخکے اقوالو خلاصه هم داوه چه دي ته به ارام ميلاويري

اتم خبره د توکل پئه باره کبنې واقعات :

(1) اسماعيل عليه السلام د مور د هاجري بي بي توکل پئه بخاري شريف کبنې پئه روایت د عبد الله بن عباس رضي الله عنه رايي چه ابراهيم عليه الصلاة والسلام هاجره بي بي او اسماعيل عليه الصلاة والسلام د بيت الله شريف خواته راوستل او د دوى سره ئے خە كجورئ او اوبئ پريښودي او ابراهيم عليه السلام ترينه روان شود اسماعيل عليه السلام مور ورپىشوه او ورتہ وائي چه يابراهم اين تذهب وتتركنا بهذا الوادي الذي ليس فيه انس ولاشي - اے ابراهيمه چرتە ئى او مونږ پئه دے ميدان کبنې پريپريدي چه نه پکبنې انسان شته اونه بل خە شي الله امرک بهذا ايا الله

تعالی درته امرکړے هغه وویل او نوهاجري بي بي وویل چه اذن لا یضیعنا مونږ به الله تعالی نه بریادوی جبریل عليه السلام ورته وویل چاته ئے سپارلي وي هغه وویل الله تعالی ته جبریل وویل هغه ذات ته ئې پرینې وي چه هغه پوره دي ، - فائدہ - د هاجري بي بي داسه عجیبه توکل او اعتماد وو په الله تعالی چه هرکله ابراهیم عليه السلام مونږ د الله په امر پرینې وو نو الله تعالی به زمونږ حفاظت کوي -

(2) د موسى عليه السلام د مور توکل

د موسى عليه السلام مورته الله تعالی وحي وکړه چه کله په موسى عليه السلام اویریږي نو دادرباب ته وغورزوه لاتخاف ولا تحزني او مه وي ریږه او مه غمزنه کېږه یقیناً مونږ دا واپس کوو تاته اوګرخوو دیله د پیغمبرانو نه (سورة القصص) = مور چه کله په بجي ویریږي نود سینه سره ئے جوخت کړي ليکن د موسى عليه السلام مور موسى عليه السلام دریاب ته غورزوی ځکه چه ددے په الله تعالی مکمل توکل اعتماد او بهروسه وه - هرکله چه ددے په الله تعالی پوره اعتماد وه نو الله تعالی ورسه دیره بنه معامله وکړه ځکه هغه موسى عليه السلام چه د هغه د وجه نه فرعون په زرگونو هلکان ذبح کړي وو هغه الله تعالی د فرعون بنکلے ته داخل کړو - په صلاح الامه کښې وائي چه لتكون المعركة على أرضه - معرکه ئے د هغه کور ته داخله کړه - اود فرعون په کور او غیر کښې ئے لوئي کړو - اود موسى عليه السلام مور به خپل بجي ته شوده هم ورکول او مذوري به ئے هم اخستله - فلا دافع لقضاء الله - بهرحال ددے واقع نه معاومه شوه چه د موسى عليه السلام د مور په الله تعالی دیرغت اعتماد وه -

(3) د موسى عليه السلام توکل: د موسى عليه السلام مخ ته لوئي دریاب دے او شاته ئے د فرعون لوئي لبکر دے بني اسرائيلو ته وائي - كلا ان معى ربى سيدين (سورة الشعرا 62) "هیچرے داسه نه ده (يعني مونږ نشي راکيرولي) یقیناً زما سره رب زما دے زرده چه لاربه ونسايي ماته " -

فائدہ - دا دیر سخت او خطروناک وخت وه ليکن د موسى عليه السلام داسه عجیب توکل وه چه هیڅ پروا ئے نه وه او الله تعالی ورسه داسه عجیبه کومک وکړو چه الله تعالی ورله په دریاب کښې لارې ورکړي ، فائدہ : په دے واقعاتو کښې دا سوچ هم پکار دے چه توکل والا سره الله تعالی خنګه عجیبه امدادونه کړیدي -

- (4) د رسول الله صلی الله علیه وسلم توکل : دغۂ رنک پا هغۂ سخت وخت کښے چه کله نبی صلی الله علیه وسلم او ابوبکر رضی الله تعالی عنہ پا هغار کښے دي او کفار د غار خولې ته راور سیدل نو نبی صلی الله علیه السلام ابوبکر رضی الله عنہ ته وائی لاتخزن ان الله معنا (سورة توبہ 40)
"مأ غمثن کيږي يقيناً الله تعالى زمونږ ملګرے ده"-

فائدہ : داهم دیر سخت او خطرناک وخت وءا بوبکر رضی الله عنہ نبی صلی الله علیه السلام ته وائی که چرے دوئ نپوته وکوري نومونږ به وویني نبی صلی الله علیه السلام ورته وائی يا ابابکر ما ظنک باشين الله ثالثما - (ابن کثیر ص 559 ج 2) ستاخه کمان (اوغم) دي پا هباره د هغۂ دوه وو کښے چه الله تعالی ورسره دریم وي ،

- (5) د رسول الله صلی الله علیه السلام د توکل دویمه واقعه : کله چه رسول الله صلی الله علیه السلام د مکے معظمے نه مدینه طیبہ ته هجرت کولو نو قریشو اعلان کړیو چه چا پا نبی صلی الله علیه السلام او ابوبکر رضی الله تعالی عنہ کښے هريومونږ ته مړیا ژوندے راورو نو مونږ به سل او بسان پا انعام کښے ورکوو ددے اعلان نه وروسته سراقهه ابن مالک بن جعشم د دوئ د کرفتارولو لپاره را ووتلودومره دوئ ته نزدے شو چه دوئ ئے کرفتاره ولشو ، رسول الله صلی الله علیه السلام قرآن لوستو پا بخاري شریف کښے رائی چه وهو لا يلتفت وابوبکر يكثرا لتفات "رسول الله صلی الله علیه وسلم شاته نه کتل او ابوبکر رضی الله عنہ به دیر کتل" (بخاري کتاب مناقب الانصار باب هجرة النبي صلی الله علیه وسلم واصحابه الى المدينة)

فائدہ : دا ده رسول الله صلی الله علیه السلام دیرلوئی توکل وءا چه دا دیر حساس وخت وءا او د سراقهه طرف ته ئے هیڅ توجه نه کوله یو خل ئے هم مخ نه ده راگرخولې چه سراقهه خه کوي زدئی نه مطمئن وءا پا شوندو مبارکو ئے د قرآن کريم تلاوت جاري وو-

(6) د رسول الله صلی الله علیه السلام د توکل على الله او د استقلال یو معجزانه مثال دادي - چه کله پا احد او حنین کښے د لبر وخت لپاره د جان نشار صحابه کرامونه میدان خالي شونو رسول الله صلی الله علیه وسلم میدان نه وءا پرینسيپي -

فائدہ : دا د رسول الله صلی الله علیه السلام اعتماد وءا الله تعالی چه پا داسې مشکل ترین حالاتو کښې جنګ جاري ساتو خکه پا حنین کښے پا دولس زره ملګرو کښے صرف لس کسان پا شو او

په اهد کښې په اوه سوه کسانو کښې صرف نهه کسان پاته شوبیا اوه شهیدان شول نو صرف دوه کسان پاته شو- ہر حال توکل د مؤمنانو صفت دے پکار داده چه هروخت زمونږ او ستاسو توکل او اعتماد صرف په الله تعالى وي د انسان په زندگئ کښې کله د مجبوري حالت رائي او اکثره دوه قسمه مجبوري رائي يا مالي مجبوري وي يا د دشمن د طرف نه مجبوري او مشكلات پيداکيربي نو پکار داده چه مونږ به خايه خفگان او پريشاني ونكرو بلکښې خپل حالت او معاملات الله تعالى ته وسپارو د الله تعالى په فيصلو راضي شوالله تعالى خپل وکيل او کارساز وکرخو ځکه هغه هرڅه ويني هرڅه اوري- حسبنا الله ونعم الوكيل نعم المولى ونعم النصير -

(10) محرم الحرام (1435) تيراه سپين درند دا مضمون د دوه کتابونو نه خلاصه کړي شو

يو صلاح الامه في علوالهمه دويم خطبات جمعه-

د ايمان فائده:

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله و اشهد ان لا اله الا الله و حده لا شريك له و اشهد ان محمدا عبده و رسوله .اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم . و لو آمن اهل الكتاب لكان خيرا لهم .

کله چه د بنده ايمان كامل شي او د ايمان ترو تازکي دده زرده ننوزي او د ايمان خودو الله محسوس کري . نو په دغه وخت کښه دده ايمان خه عجيبه او ناشنا فائدې لري . - چه دغه فائدو ته په قرآن او حديثو کښه خائے په خائے اشاره شوي ده . بعض د هفو فائدونه دا دي .-

1 چه ايمان سبب د خير الهي ده . لکه الله تعالى وائي . ولو امن اهل الكتاب لكان خيرا لهم . "کئچرے اهل كتابو ايمان راوړے وے نو دا به دير خيرو ډئ لره ."

2 ايمان سبب د هدایت الهي ده لکه هدیهم ربهم بایمانهم . "هدایت به وکړي دوئ ته رب د دوئ په سبب د ايمان د دوئ ."

3 ايمان سبب د نصرت الهي ده لکه وكان حقا علينا نصر المؤمنين . "او لازم ده په مونږ مدد

"کول د مؤمنانو"

4 د ايمان والا لپاره دعاء کان غوبسته کيږي . لکه عام مؤمنان دا دعاء غواوري چه ربنا اغفرلنا و لإخواننا الذين سبقونا بالإيمان . "اے ربہ! بخښنه وکړے مونږ ته او زمونږ هغه ورونو ته چه مخکه والا کړے زمونږ نه ايمان ته ."

او ملائکه ورله هم بخښنه غواوري . لکه وستغفرون للذين آمنوا او بخښنه غواوري لپاره د مؤمنانو .

او پيغمبران ورله هم بخښنه غواوري . لکه نوح عليه السلام وائي رب اغفرلي ولوالدي و لمن دخل بيتي مؤمنا وللمؤمنين والمؤمنات . اے ربہ بخښنه وکړے . ماته او مور پلار زما ته او هغه چا ته چه داخل شوي کور زما ته ايمان راونکي او مؤمنانو سiro او مؤمنانو بسخولره .

او ابراهيم عليه السلام وائي ربنا اغفرلي ولوالدي وللمؤمنين يوم يقوم الحساب . اے ربہ زمونږ بخښنه وکړے ماته او مور پلار زما ته په هغه ورڅ چه ودرېږي به حساب .

او زمونبر پیغمبرتہ هم حکم شوے چہ مؤمنانو له بخینه غوایری۔ لکه واستغفر لذنبک و للمؤمنین و المؤمنات۔ او بخینه غوایرہ لپارہ د بوج خپل او ایماندارو سرو او ایمان داره بسخو لرہ۔

5 د ایمان پئبرکت به اولاد د خپلو پلرونو سره ملکري کيري - لکه والذین امنوا و اتبعهم ذریتهم بایمان الحقنا بهم ذریتهم - او هغه کسان چہ ایمان ئے راورے او تابعداری ئے کریده دوئ اولاد د دوئ پئامن سره پیوسته به کرو۔ د دوئ سره اولاد د دوئ -

فائدہ :- معلومہ شوه چہ د پلرانو او خامنو ایمان یوبل لرہ فائدہ ورکوی - او پئہ حدیث شریف کبئے هم رائی چہ د قیامت پئورخ به اللہ تعالی یو پلار لرہ لویہ درجہ ورکری او ورتہ به وویل ے شي چہ دا درجہ تالرہ پئے دے وجہ ده چہ ستا خوی تا لرہ استغفار غوبنسلو - دغۂ رنگے موسی او خضر علیمما السلام د یتیمانو هلکانو لپارہ دیوال جور کرے وو۔ پئے دے وجہ چہ پلار ئے نیک سرے تیر شوی وہ۔

(6) امن پئامن سره رائی لکه الذین آمنوا و لم يلمسوا ايمانهم بظلم ولئک لهم الامن و هم مهتدون۔ هغه کسان چہ ایمان ئے راوري او نہ ئے دے کد ود کرے ایمان خپل د شرک سره دغه کسان دوئ لرہ امن دے او دوئ لارہ موندونکی دی -

فائدہ - هر خوک د امن او قتصاد کوشش کوي لیکن امن او اقتصاد پئامن سره حاصلیبری - 7 د ایمان والا اللہ تعالی مظلبوطوي لکه يثبت الله الذين آمنوا - مظلبوطوي اللہ تعالی مؤمنانو لرہ - يعني د ایمان خاوند پئھپله عقیده نظریه او موقف کلک وي -

8 د ایمان والا نه اللہ تعالی دفاع کوي - لکه ان الله يدافع عن الذين آمنوا يقينا الله تعالی ایوی د مؤمنانونه ضرر د کفارو -

9 د ایمان والا سره د خلقو محبت وي - ان الذين آمنوا و عملوا الصالحات سيجعل لهم الرحمن ودّا يقيينا هغه کسان چہ ایمان ئے راورے او عملونه کوي نیک زر ده چہ و به گرخوی دوئ لرہ مهربان ذات مینه پئزرونو د خلقو کبئے -

10 اوچتوال د مؤمنانو پئبرخه دے - و انتم الاعلون ان كنتم مؤمنين - " او تاسو اوچت ئے وي کئچرے تاسو کامل مؤمنان ئے وي " -

11 عزت هم د مؤمنانو لپاره دے و لله العزة ولرسوله وللمؤمنین - "او خاص الله تعالى لره عزت دے او پیغمبر لره او مؤمنانو لره" -

د دینه علاوه نورے هم چیرے فائدے خائے په خائے بیان شوي - الله تعالى دے زمونبر بنائسته قوي او کامل ایمانونه نصیب کړي- او الله تعالى زمونبر خاتمه په کامل ایمان کړي-

د جهنم بیان:

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على النبي الا مین و على الله و صحبه اجمعین
اما بعد! فاعوذ بالله من الشیطان الرجیم والذین یقولون ربنا اصرف عنا عذاب جهنم ان
عذابها کان غراما(فرقان 65)وقال تعالی ربنا انک من تدخل النار فقد اخزیته و ما
للظالمین من انصار- (آل عمران 192)

زمونبر اراده ده چه په دے بیان کښې د جهنم حالات بیان کړو ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم وائی لا تنسوا العظيمتين دوه غت خیزونه مه هیروئ چه هغه جنت او اور د جهنم دے پهبل روایت کښې راخي چه کله یو قوم په یو مجلس کښې کښیني او د جنت او د اور تذکره ونکړي نو ملائکه وائی اغفلوا العظيمتين "د دوه غت خیزونونه ئې غفلت وکړو "پهبل روایت کښې راخي چه خوک د اور نه تیبنته کوي او د جنت طلب کوي نو هغه نه اوده کېږي -

ددے روآیتو نه معلومه شوه چه جنت او جهنم دیر لؤی خیزونه دی ځکه د جنت نعمتونه د تصور نه بھردي او د جهنم عذابونه د تصور نه بھردي -

د جهنم فراخي او غتوالي:

رسول الله صلی الله عليه وسلم وائی کټه چرے یوه کټه جهنم ته وغورزول شي نو دویخ د رسیدلو نه مخکے به اویا 70 کاله مزل وکړي او رسول الله صلی الله عليه وسلم وائی چه د جهنم نه خلور دیوالونه چاپیره دي چه د هر دیوال پلنواں په اندازه د خلوبینت کالو دے (رواه الترمذی)
او رسول الله صلی الله عليه وسلم وائی چه د قیامت په ورخ به جهنم راوستله شي اویازره واکه به پکښې وي د هرے واکه سره به اویازره ملائکه وي راکابري به ئے (رواه مسلم)

قرطبي رحمه الله وائی چه دا به هغه خائنه راوستلي شي په کوم خائنه کښې چه الله تعالی جهنم پیدا کړي او د محشر د زمکن به چاپيره شي جنت ته به بله لار نئوي ما سوا د پل صراط نه او دا واکي به پکښې ددے لپاره وي چه د محشر په زمکه را اوونه اوزي د جهنم نه به میدان حشر ته صرف ختلونه را اوزي بعض خلق به نيسی -

پا جہنم کبئے قسم قسم عذابونہ دی:

پا جہنم کبئے بے شمارہ قسم عذابونہ دی لکھ یو طرف ته کرم ووردے ناز حامیہ کرم ووردے چہ د دنیا د وورنہ ئے اویا چندہ کرموالے زیات دے ابو طالب به پا رنگی وورکبئے وي چہ هفہ بہ صرف پرکوتہ رسیبی لیکن دماغ بہ ئے خوتکیری - دغۂ رنگے اویازرہ پوستکی بہ ئے روزانہ سوزی - او رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی چہ د جہنم اور زرکالہ بل کرے شوتر دے چہ سور شوبیا زر کالہ بل کرے شوتر دے چہ سپین شوبیا زر کالہ بل کرے شوتر دے چہ تور شونود جہنم اور تور دے او د تیارے والا دے (رواه الترمذی)

دغۂ رنگے پا جہنم کبئے غرونہ هم شته لکھ پا جہنم کبئے صعود د اور غردے چہ کافر بہ پکبئے اویا کالہ خیثی بیا پکبئے دغۂ رنگے بسکتہ راکوزیری - دغۂ رنگے پا جہنم کبئے کندي هم شته لکھ ویل یوه کنده دہ کہ چرے غرونہ پکبئے روان کری شي نود گرمی د وجہ نہ بہ ولی شي دغۂ رنگے ملم کنده دہ چہ د جہنم نوري کندي د هغۂ د گرمی نہ پناہ غواری

دغۂ رنگے پا جہنم کبئے کوهیان هم شته لکھ جب الحزن پا جہنم کبئے کوهی دے د تکبر والا بہ د اور پا تابوتونو کبئے بند کرے شي بیا بہ دغہ کوهی ته وغورزو لشی -

دغۂ رنگے قرطبي رحمہ اللہ پا التذکرہ کبئے وائی چہ پا جہنم کبئے خندقونہ دی ، دریابونہ او حوضونہ دی، پت خائیونہ دی، تنوروں دی، جیلوں دی، کورونہ او بنکلے دی، پولونہ دی او جرندے دی وغیرہ وغیرہ دغہ شان دریاب د ساحل پا شان ساحل دے چہ پا هفۂ کبئے بہ ماران لرمان او زہریلہ خیزونہ وي -

دغۂ رنگے پا جہنم کبئے کرزونہ دی ولیم مقامع من حديد دوئ لہ بہ کرزونہ وي د وسپنے نہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی چہ دا داسے کرزونہ دی چہ کہ د تو لے زمکے والا راجمع شي نو پورتہ بہ ئے نہ کری او کہ غرپرے ووھلے شي نو ذرہ ذرہ بہ ئے کری -

دغۂ رنگے پا جہنم کبئے هتکرئ دی لکھ اللہ تعالیٰ وائی ان لدینا انکالا و جحیما "زمونہ سره هتکرئ او جہنم دے" ابو عمران الجنوی رحمہ اللہ تعالیٰ وائی چہ قیودا لا تحل والله ابداً داسے اتکری دی چہ هیچرے بہ نہ کولا ویری هیچرے بہ اودہ نشي هیچرے بہ یخے او بہ وونہ خکی لایذوقون فہابردأ ولا شرایاً او بہ نخشکی پا دے کبئے یخے او بہ اونہ دخلکلوشہ -

همیشہ به تگی وي پئنکدن کبئے تگی پئے قبر کبئے تگی پئے میدان د حشر کبئے تگی جہنم ته
بہ تگی ورئی همیشہ به وگی وي هیچرے به ئے تندہ ماتھ نہ شی هیچرے به ئے لورہ ختمه نہ
شی آرام، خوب، مرگ به ئے نئوی گرخیدل به ئے پئے اور کبئے وي ناستہ به ئے پئے اور وي
برستن به ئے د اور نہ وي تولیانے به ئے اور وي قمیصونہ به ئے د اور نہ وي -

ابو هاشم رحمہ اللہ د وان یوما عند ربک كالف سنة مما تعدون - پئے تفسیر کبئے وائی چہ
د دوئ لپارہ به پئے جہنم کبئے میخونہ (موری) وي هفو ته به زنجیرونہ وي دغہ زنجیرونہ به د
دوئ پئے ختونو کبئے وي د جہنم لمبے به دوئ د پنځۂ سوه کاله پئے مزل جدا وي سی بیا به پئے پنځۂ
سوه کاله کبئے دوئ بیرته واپس کولی شي، بل عذاب د دوئ بد شکلی ده - اللہ تعالی وائی **وهم**
فیها کا لحون دوئ به پئے هغے کبئے بد شکلہ وي ، رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی اور بہ ئے
مخونہ وسیزی بره شوندہ به ئے راتولہ شي دسرمینج ته به ورسی اولاندے شوندہ به ئے خکته
اوی زانہ شي نوم به ئے وهی (رواه الترمذی)

د جہنمیانو خوراک خبناک:

دغۂ رنک د جہنمیانو خوراک خبناک خانله دیر لوئی عذاب دے اللہ تعالی وائی ویسقی من
ماء صدید يتجرعه ولا يكاد يسيغه و يأتيه الموت من كل مكان وما هو بميت او خکولي کيري به
پئدوي د اوبونه چه وي نے زوئے دی چه کوت کوت به ئے خکی او نہ به ئے شي پئه آسانه تیرو لے
او رائی به پئدھ اسباب د مرگ د هر خائنه خونه به مرکيري -

او اللہ تعالی وائی وسقوا ماء حميما فقطع امعاءهم او خکولے کيري به پئدوي
خوتکيدا او بة نو تونه تونه به کري کولے د دوئ او اللہ تعالی وائی وان يستغثوا يغاثوا بما کا المهل
يشوى الوجوه بئس الشراب او که دوئ د اوبو فرياد وکري نو فرياد به ئے قبول شي پئه داسه اوبو
سره چه پئشان دوي لي کړے شوئ ګرمه تانې وي وريته وي به مخونه دير بد خکل دي -

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی چه مخ ته ئے نزدے کري نو مخ به ئے وريت شي او
د سر پوستک به ئے پري ووئي کله ئے چه وڅکي نو کولے به ئے تونه تونه شي تردے چه پئشا به
ترینه ووزي -

او اللہ تعالی وائی : فالذين كفروا قطعت لهم ثياب من نار يصب من فوق رؤوسهم الحميم يصر
به ما في بطونهم والجلود ولهم مقامع من حديد كلما ارادوا ان يخرجوا منها من غم اعيدوا فیها

پس هغه کسان چه کفر ئے کړے جوړولے به شي دوئ لره جامه د وورنه اړولي به شي د پاسه د سرونود دوئ نه ويشيدل اوبله ويل ے به کړے شي په هغه سره هغه خه چه د دوئ په خيتو کښې دی او خرمنه او دوئ لره ګرزونه دي د اوسيپنې نه هرکله چه وغواړي چه ووزي د اور نه د غم د وجه نه واپس به ګرڅول شي په هغه کښې -

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه ګرم اوبله به ئه په سروارول شي د کوپري نه به ئه ووزي کيده ته به ئه ورسني په کيده کښې چه خه دی هغه به لاندې وہيرې او الله تعالى وائي چه دوئ لره غساق ويني زوئ دی په حدیث د ترمذی کښې راخي که چرے یوه بوکه د غساق نه په دنيا کښې تویه کړے شي نوتول دنيا والا به بدبویه شي - او الله تعالى وائي وطعاماً ذا غصة او خوراک چه په مرئ کښې به نبالي -

د جهنم ماران او لړمان:

د جهنم په عذابونو کښې ماران او لړمان هم شته :- رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه په جهنم کښې د بختي او بسانو د ختنونو په شان ماران دي چه خوک و چيچي نو د خلوښت کاله پورے به ورته د درد احساس کيري - دغۂ رنگ په جهنم کښې لړمان دي د هغه قچرو په شان چه کته پرے پرته وي چه خوک و چيچي نو د خلوښت کاله پورے به ورته د درد احساس کيري -

د جهنميانيو خاربن:

بل عذاب به په دوئ د خاربن وي ، مجاهد رحمه الله وائي چه په جهنميانيو به پم (خاربن) ولکي - دوئ به خانونه ګروي تردے چه هدوکي به ئه بسکاره شي دوئ به تپوسوکري ربنا بما اصابنا هذا اے ربه دا خاربن موږ ته په خه ورسيد ، الله تعالى به ورته ووائي ياذاكم المؤمنين په ده وجه چه تاسو مؤمنانو ته تکليف رسولو -

الله تعالى وائي وي أتبه الموت من كل مكان د هر خائنه به ورته مرگ راخي - ابراهيم التيبي رحمه الله وائي حتى من مواضع الشعر تردے چه د وينستو د خايونو نه به ورته مرگ راخي -

بل عذاب به تنگ خائے ونه وي :

الله تعاليٰ وائي و اذا ألقوا منها مكاناً ضيقاً مقرنین دعوا هنالک ثبورا او کله چه وغورزو لشي دوي د هفه نه په تنگ خائے کښې تړل شوي غواړي به په دغه وخت کښې هلاکت لره. د ابن کثير په روایت کښې رائي چه پداسه تنک خائے کښې به واچول شي لکه چه میخ په یو دیوال کښې په زور وټومبله شي.

د جهنميانيو ژراکانه:

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه جهنمييان به دومره وزاروي چه په اوښکو کښې به ئه کشتی چلیده شي.

د کافرانو د بدن غتواله:

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي د کافر د اوګو په مينځ کښې به د تيزرفتار سورئ لپاره درې ورځه مزل کېږي - په بل روایت کښې رائي غابن به ئه د احد د غر هومره وي د خرمنه پېروالي به ئه په مزل د درې ورځو وي (راوه مسلم)

او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه کافربه د یو فرسخ او دوه فرسخونو پورے خپله ژبه را کاکي خلق به پرېښې ګدي. (رواه احمد و الترمذی وقال هذا حدیث غریب) او بدن به ئه په دے وجه غتیروي چه دته د عذاب او درد احساس ډير وشي.

بل عذاب د دوي اسویلي او افسوسونه دي : دوي به مالک ته چغه وکري. لیقض علينا ربک. "په منبرد الله تعاليٰ فیصله وکړي" نوزر کاله وروسته به دوي ته جواب میلاؤ شي انکم ماکثون "تاسوبه وخت تیروي" بیا به د الله تعاليٰ نه سوالونه وکړي نو الله تعاليٰ به ورته ووائي اخسئوا فيها ولا تكلمون" کورے شي په دے جهنم کښې او زما سره خبرې مکوئ" نو دوي به د هر خيرنه نا اميده شي. په اسویلو او افسوسونو او د هلاکت په چغو به شروع وکړي.

بل عذاب دادے چه په مخونو به رابکله شي. اذ الاغلال في اعناقهم والسلام يسحبون في الحميم ثم في النار يسجرون (سورة مؤمن 70) "په هفه وخت چه طوقونه به په ختونو د دوي کښې

وی او زنخیرونہ (بے پئنپو کبے وی) رابنکلے کیری بے پئکرمو اوبو کبے بیا بے پئاور کبے وریت کرے شی۔

بل عذاب د مخونو توریدل دی لکه آل عمران 106 یونس 27 -

بل عذاب دادے چہ هر طرف نہ بے ترینہ اور چاپیرہ وی حکہ جزا من جنس العمل وی
ددہ نہ ہم کناہونہ چاپیرہ وو۔

بل عذاب دا دے چہ اور بے زرۂ ته رسیبی۔ یعنی اور بے بدن ته داخلیبی تردے چہ
زرۂ ته بے ورسیبی او حال دادے چہ دوئ بے ژوندی وی - التي تطلع على الافئده هفہ اور چہ
ورخیزی پئزرونو۔ ثابت البنانی رحمہ اللہ بے ددے آیت سره ژرل۔

د جہنم سختی بے د انسان نہ د دنیا ٹولے مزے او خوشحالی هیرکری۔

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی یؤتی بانعم اهل الدنيا من اهل النار يوم القيمة "د
قیامت پئورخ بے هفہ جہنمی حاضر کرے شی چہ هفہ پئدنیا کبے د هر چا نہ زیات پئنعمتوںو او
مزو کبے وخت تیر کریوی۔ فيصبغ في النار صبغة پئجہنم کبے بے یوه غوبہ ورکری۔ بیا بے ترینہ
تیوس وشی هل رأيت خيراً قط هل مركباً نعيم قط۔ "آیا تا خاء خیر یا نعمت لیدل؟" فيقول لا
والله يا رب "دا بے ووائی چہ زما دے پئاللہ قسم وی چہ ما چرے خاء خیر او نعمت نہ دے
لیدل۔

د جہنم اور ژوندی اور دے لیدل بے کوی خبرے بے کوی اوریدل ہم کوی غصہ او غرمبار
ہم کوی - خلق بے ہم پیرنی۔ هر خوک بے د خپلے گناہ پئاندازہ نیسی - او دا بے ہم پیرنی چہ دا
د خومرہ عذاب مستحق دے۔ خلق بے دیر پیرنی پئنسبت د مور خپل بچی لرہ۔ خنے خوک بے د
پرکو پورے نیسی خنے د زنگنانو پورے خنے د نامہ پورے خنے د سینہ پورے خنے د مرئ د قوتی پورے -

ابن جریر رحمہ اللہ د ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہ نہ نقل کوی چہ یو سرے بے جہنم
تھ رابنکلے شی اور بے ورتہ داسے هنپیری لکھ قچرہ چہ وربشو تھ هنپیری۔

پئجہنم کبے بعض خائے ونہ داسے دی چہ باقی جہنم ترینہ پناہ غواری لکھ پئحدیث کبے
راخی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی چہ جب الحزن پئجہنم کبے یوه کندہ د چہ جہنم د

هغه نه روزانه اویا کرته پناه غواړي په بل روایت کښې سل کرته رائي په بل کښې پنځه سوه کرته رائي اوديثه به هغه قاریان داخلیږي چه هغه ریاءکار وي -

واقعات:

1 میمون بن مهران رحمه الله وائی چه کله الله تعالي جهنم پیدا کړو اسویله ئے وکړو نود اوءه آسمانونو ملائک تول په مخ نسکور پريوتل (التذکره)

2 داؤد عليه السلام په دیره ژرل خلقو ملامته کولو هغه به ويل ذروني ابک قبل يوم البكاء- ما پريدي خه ژاړم مخکه د ورخه د ژرا، مخکه د سوزي دلود هډکونه او د لمبې د بيرے نه ،مخکه د هغه نه چه په ما داسې ملائکه مقرر شي چه هغه د سخت زړه والا وي او مظبوطوي او د الله تعالي د حکم نافرمانی نه کوي او هغه خه کوي چه د هغه امرورته کولې شي-.

3 داؤد عليه السلام به ويل الهي لا صبرلي على حر شمسك فكيف صيري على حر نارك "الله تعالي خه د لمپه کرمي صبر نشم کولې نود او رپه کرمي به خه صبر وکرم" -

4 خالد بن عبد الله د یو بزرگ لپاره د یو لاکه روپو حکم وکړو هغه قبوله نه کړے او وئے ويل چه اذهب ذکر جهنم حلاوة الدنيا من قلی " د جهنم یاداشت زما دزړنه د دنيا خوند ختم کر"-

چه خلق به اوده شو دابه راپورته شو او چغي به ئے وهلي چه النار النار النار اور دے اوردے اور دے

خلاصه د بیان- دابیان په دے خاطروشو چه مونږ او تاسو جهنم هیرنه کړو د جهنم نه غفلت ونکړو جهنم معمولي شهونه کړو- بلکه مونږ او تاسو خان ته جهنم او د جهنم حالات مخ ته کړو- او د جهنم بې شماره قسم عذابونو ته سوچ وکړو-

الله تعالي د مونږ د جهنم نه بچ وساتي الله تعالي د مونږ ته د جهنم د شرمندګي نه امن او پناه راکري- الله تعالي د په خپل رحم او کرم سره زمونږ په ګناهونو د عفو قلم راکاري-

خدایا زعفوم مکن نا اميد-

بضاعت نیا وردم لا اميد

خه با عصیانه د رحمن دربارته خمه-

طاعت مه نشته عصیان مه دیر دے

د دے بیان د لیکلو په وخت کښې د خلور کتابونو نه استفاده وشو. (1) مشکوټه شریف (2) التذ کره د امام قرطبي (3) صفة النار د ابن ابی الدنیا (4) الجنة والنار د عمر بن سلیمان الاشقر -

د تزهید من الدنيا او ترغیب الى الآخرة په باره کښے مثالونه:

الحمد لله و الصلوة والسلام على رسول الله وأشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له وأشهد ان
محمدًا عبد الله ورسوله.

اما بعد !فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم انما مثل الدنيا كما انزلناه من السماء فاختلط به
نبات الارض مما يأكل الناس والانعام حتى اذا اخذت الارض زخرفها وزينت وظن
اهلها انهم قادرون عليها اتها امرنا ليلا او نهارا فجعلناها حصيدا كان لم تغن با الامس
كذاك نفصل الآيت لقوم يتذمرون - (يونس 24) وقال تعالى واصرب لهم مثل الحياة
الدنيا كما انزلنا من السماء الآية (سورة الكهف 45) وقال تعالى كمثل غيث اعجب
الكافر نباته ثم يهيج فتراه مصفرًا ثم يكون حطاما (سورة الحديد 20)

تمہید:

په قرآن او حدیث کښے بار بار د دنيا نه بې رغبتي او د آخرت سره مينه کول بیانيږي - ځکه
 چه د یو چاد دنيا سره مينه وي او د آخرت سره ئے مينه نئوي نودغه انسان د الله تعالى نه
 جدا کيږي او د عذاب مستحق ګرجي - بيا د دنيا نه بې رغبتي او د آخرت سره مينه کول
 په مختلفو طريقو بیانيږي کله کله ددے لپاره مثالونه هم بیانيږي نومونې یو خو مثالونه بیانوو
 ځکه په دغه مثالونو کښے چه کله صحيح فکروکړے شي نوددنيا نه بې رغبتي او د دنيا حقيقت او
 حقارت او زر ختميدل واضحه کيږي او د آخرت سره مينه او د آخرت هميشوالي او زر راتلل
 واضحه کيږي -

اول مثال: رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي : مالي وللنديا انما مثلي و مثل الدنيا كراکب
استظل تحت شجرة ثم راح و تركها (متفق عليه)" زماد دنيا سره خه کاردې زما او د دنيا مثال خو
د هغه سور سېري دے چه د یوې ونې د لاندې ارام وکړي بيا روان شي او هغه پېږدي" -
نو مسافر چه په یو خائے کښے ارام کوي او دمه کوي نو هلته آبادي وغيره نئکوي -

دویم مثال : رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي : مال الدنيا في الآخرة لا كما يجعل احدكم
اصبعه في اليم فلينظر بما يرجع (رواه مسلم)" د آخرت په مقابله کښے د دنيا مثال دا شه دے لکه
په تاسو کښے یو کس خپله ګوته په سمندر کښے غوپه کړي نوبیا دے وګوري چه خومره او پهئه
ورپورے رواخسته -

نو هر کله چه توله دنیا د آخرت په مقابله کښه دومره شوه لکه خومره او بله چه په گوته پورے نښتې دي. نوبیا یواخې ستا عمر خود آخرت په مقابله کښه هیڅ شه نه دے.

دریم مثال: عیسیٰ عليه الصلوٰة والسلام فرمائی: الدنيا قنطرة فاعبروها ولا تعمروها. "دنیا پل دے په دے تیریږئ آبادی پکښه مه کوئ" - یعنی دنیا په شان د پل ده د آخرت طرفته - چا نیم پل وهل چا دوه حصه چا ته صرف یو قدم پاته دے. اوس په دے حالت کښه چه یو سړے د پل د پاسه ودریږي کورونه او آبادیانه جوروی - ددے د بنائست کوشش کوي - نو دا کس دیر جاھل او کم عقل دے. او دا قسم خلق دیر زیات دي.

خلورم مثال: رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ضحاک بن سفیان رضی اللہ عنہ ته وویل - الست تؤتی بطعامك وقد ملح و قرح "آیا تاته ستا خوراک په داسه حال کښه نه راورے کېږي چه په هغه کښه مالکه او مساله اچو ل شوبوی" - ثم تشرب عليه الماء والبن- "بیا ته په هغه پسے او بله او پئ خکه هغه وویل بلي ول نه! رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وویل فالی ما تصیر" نوبیا د دینه خه جوریږي" - هغه وویل هغه شه چه تاته معلوم دے. رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ورتہ وویل فان الله عزوجل ضرب مثل الدنيا بما يصر عليه طعام بن ادم "نوبیشکه الله عزوجل د دنیا مثال د بنیادم هغه خوراک بیان کړے. چه د هغه نه دغه شه جوریږي. (مسند احمد)

بعض سلفو به خپلو ملګرو ته ویل راخي چه تاسو ته دنیا و بنایم نو هغو به ئه دیران ته بوتلل. نو فرمائل به ئه. انظروا الى ثمارهم و دجاجهم و عسلهم و سمنهم "وکورئ د دوئ میوو، چرکانو، کبینونو او غورو ته" - (مسند احمد)

نو د خپلے دنیا حقیقت ته دے وکوره چه خلا شی دے.

پنځم مثال: مستورد بن شداد رضی اللہ تعالیٰ عنہ وائی چه خلا د هغه جماعت سره و م چه هغو د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم سره په مړه ګډه بیزه و دریدل، رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم و فرمایل اترون هذه هانت على اهلها حتى القوها تاسو ته پته ده چه دا بیزه په خپلو مالکانو باندے سپکه شوه تردے چه دوئ وغور زوله. خلقو وویل یا رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د سپکوالی د وجه نه خو دوئ غور زوله ده. وے فرمایل: فوالذي نفس محمد بيده للد نيا اهون على الله من هذه على اهلها. "په هغه اللہ تعالیٰ هه دے قسم وي چه د محمد صلی اللہ علیہ

وسلم ساه د هغه په لاس کښې ده. دا چه خومره په خپلو مالکانو سپکه ده. دنيا د الله تعالی په نيز د دينه زياته سپکه ده" - (ترمذی)

د دے مثال نه دا هم معلومېږي چه په دنيا مس提 او تکبر نه دے پکار حکه چاله چه دنيا ورکړے شي نو ګويه ده لره یوه مړه بیزه ورکړے شوه.

شپږم مثال:

عبدالله بن مسعود رضي الله تعالى عنه وائي - كل احد في هذه الدنيا ضيف و ماله عارية فالضيف مرتاح والعارية مؤداة. "هر خوک په دے دنيا کښې ميلمه دے مال ئه په سوال غوبتله شوئ شي به واپس کولې شي" -

اوم مثال:

عيسى عليه السلام وائي : مثل طالب الدنيا كمثل شارب ماء البحر كلما ازداد شربا ازداد عطشا حتى يقتله. (البدايه والنهايه)." ددینا د طلبگار مثال لکه د سمندر د تروو او بو خکونکي ده چه خومره ئه خکي هغه هومره ئه تنده زياتيرې تردې چه مړ شي -

اتم مثال:

په حدیث کښې رাহي : مثل هذه الدنيا مثل ثوب شق اوله الى آخره فبقي معلقا بخيط في آخره فيوشك ذالك الخيط ان ينقطع. (مشکوہ ابن ابی الدنيا) -

ددے دنيا مثال د هغه جامه دے چه هغه د اول نه آخره پورے وشليېري او د یوتارد وجه نه په آخر کښې زورنده وي او دغه یوتارهم نزدے دے چه وشليېري -

نهم مثال:

ابن عمر رضي الله تعالى عنه وائي رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته په داسه وخت کښې راوکري چه والشمس على اطراف السعف "مرد کجورو په خانګو ولاړوءه. وئه ويل ما بقي من الدنيا الا مثل ما بقي من يوم نا هذا فيما مضى منه" (مسند احمد) دنيا د تيرشوي عمر د اندازې په نسبت دومره پاته ده لکه خنګه چه زمونږه دننۍ ورځه نه خومره حصه پاته ده. نو دنيا

توله یوه ورخ ده۔ اور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د دے۔ پئ آخر کنبے د ملد ڈوبیدو نه لک مخک رالیلے شو۔

لسم مثال: ابن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ وائی و مثل ما بقی منها کا الثغب شرب صفوہ و بقی کدرہ (رواہ البخاری فی کتاب الجہاد) "او مثال د هغۂ حصۂ د دنیا چه پاتۂ ده لکه د غرہ پئ سوری کنبے یو حوض وي چه صفا او بئئ و خکلی شي او خیره او بئئ پاتۂ شي۔

یولسم مثال:

د دنیا مثال د هغۂ خوب دے چه پئ هغۂ کنبے انسان پئ عیش و عشرت کنبے وي او مرگ پئ شان د وینیدلو دے۔ الناس نیام اذا ماتوا انتہوا۔" خلق او دہ دے چه کله مره شي نو وین بن به شي۔

دولسم مثال: د دنیا مثال د پتی دے او عمل پکنے تخم دے او ریبل ئے قیامت دے۔

دیارلسم مثال: د دنیا مثال د هغۂ کور دے چه د هغۂ دوہ دروازے وي پئ یوه دروازہ خلق داخلیري او پئ بلہ دروازہ ووئی۔

خوارلسم مثال: د دنیا مثال د یو کشتی دے چه پئ یوه کنارہ ڈکیری او پئ بلہ کنارہ تشریبی۔

پنخلسم مثال: د دنیا مثال د ختمیدونکی سوری دے

شپارسم مثال: د دنیا مثال د خیالی صورت دے چه پورہ زیارت او ملاقات ئے هم نئ کیری۔ لکه ابن قیم رحمہ اللہ تعالیٰ وائی کخيال طيف ما استتم زيارة لا وصبح رحيله بأذان۔

اولسم مثال: د دنیا مثال د اوپری د وریئی دے چه لک وخت وروستہ ختمہ شي لکه ابن قیم رحمہ اللہ تعالیٰ وائی۔

فَا الظَّلْ مَنْسُوخٌ بِقَرْبِ زَمَانٍ۔
وسحابة طلعت بيوم صائف۔

اتلسم مثال: د دنیا مثال د سپری د کل دے چه بناستہ وي او پر قیری لکه ابن قیم رحمہ اللہ تعالیٰ وائی : وكزهرة وافى الربيع بحسنها اولاما فكلا هما اخوان۔

سلم مثال: د دنیا مثال د هغۂ شکو کل دے چه پئ غرمہ کنبے پئ میدان کنبے تکی ته پر قیری۔

وسط الہجیر بمستوی القیعان۔

-اوکا السراب یلوح للظمآن فی-

یویشتم مثال: د دنیا مثال د یوساہ اخستلو دے لکھه ابن القیم رحمه اللہ تعالیٰ وائی :

قسناد بالعيش الطولی الثاني-

نفس من الا نفاس هذا العيش ان

د تزهید من الدنيا او ترغیب الى الآخرة په باره کبئے د حافظ الپوري شعرونه

حافظ الپوري رحمه اللہ تعالیٰ په خپل دیوان کبئے وائی :

دا دنیا لکھه لوئی یاران ئے ڈیر دی د برووا په خیر بند شوے په قحبہ (دمہ) ئے

غولولی دے بودئ ڈیر شو هران دی ته پرے خوبن لکھه په بنسه ناوے شابه (خوانہ) ئے

چلوے ژیه په بئے هوده خبرو جع راکابی د شیطان سره قلبہ ئے۔

ویره کرم صبا تابع د دجال نشه ته چه نن د مفسدانو په جنبه ئے۔

په دے شعرونو کبئے د دنیا مثال د زرے بد شکله بودئ سره ورکرے شوے۔

او حافظ الپوري رحمه اللہ تعالیٰ وائی :

خرہ ڏنپه دا دنیا تاته کوثر شوه۔ پکبئے آورے لکھه میش (ساندھ) ڏدے په ڏدے۔

په دے شعرونو کبئے د دنیا مثال د خر ڏنپ سره ورکری شوی -

--او حافظ رحمه اللہ تعالیٰ وائی

-د کوچمال نغاره اورے په غورونو۔ تکل نکوے د تلو غره غافله -

د تقدیر په تیر به ورے سینه کائله (زخمی)۔ و مرگی ته به د هیخ تدبیر جور نشي۔

پلیت غونډ دې فائدے رغروے خله۔ په زمین به خالی ننوچی کونکته۔

رذاله زاغه مردارے ته مائله۔ له طوطیانو سره گشت په میوو نکرے۔

چه ڊوب نشه ورسیبے ترساحله۔ په دریاب کدیدہ شته خان دے سنبال که

-د خفتہ خواب ورو خڑ سود لہ حاصله۔ د سحرد بازار سود بیدارو یورو

پئوي جاره کښے به پاته شه راجله - پئشہسوار پسے که سم برابر نه خے -

چه دانه ته شوے راکوز پئهدام کښے نبله - ته د بر بالا مقام آزاد مارغۂ ئے -

له دنيا اشنائي وشلوه عاقله - هيچ مرود وفا ئے نشته به فريبه -

كلک اميد لره پئهخدائے متوكله - غم د رزق مکړه مطلق رازق باري دے -

او حافظ رحمه الله وائي :

لذيد بوئي به د ريحان وي مونږ به نئيو - سپين چانبيل سور کي لالا به جلوه کاندے -

پرسه به نبستي بوراگان وي مونږ به نئيو - پلواړے به خوشبوئي پئه خپل موسم کا -

سپين رودونه به روان وي مونږ به نئيو - لور پئلور به وي سبزه مرغزارونه -

د چمن کل به خندان وي مونږ به نئيو - بلبلان به پرسه هوسناره چغار که -

بنې ميوے به پئه بستان وي مونږ به نئيو - شنه طوطيان به پرسه طرب تنعّم کاندي -

خوش آوازه به مرغان وي مونږ به نئيو - د رختان به سبز پوش پئه نو بهار شي -

مهریانه به يaran وي مونږ به نئيو - مجلسونه به جوريږي د نيازمنو -

طالبان به نكته دان وي مونږ به نئيو - پئه مكتب (مدرسه) کښې به د علم بحث کيږي -

مستفيد به حاضران وي مونږ به نئيو - عالمان به نصيحت بيان د دين کا -

د رحمت به پرسه باران وي مونږ به نئيو - بيت الله ته به حاجيان پئه همت درومي -

پئه موقف به دعا خوان وي مونږ به نئيو - پئه طواف کښې تلبيه مسح به کيږي -

لوي همت لوي بې توان وي مونږ به نئيو - مړني به پئه غزا حي ملا تړلي -

پيل دمان (هاتي پهلوان) شيرزيان (تکرہ زمری) - هېړه جنګ به د غازيان وي مونږ به نئيو

بنه به مياشت د رمضان وي مونږ به نئيو - گناهونه به سيزي د روزه دارو -

- دست بوسي مباركي به عالم کاندي -
 په اخترو به شادان وي مونږ به نئيyo -
 خواننده به د قرآن وي مونږ به نئيyo -
 -په لوستن به ئے زنگ زرونه صيقل کيبري -
 عبد الرحمن جامي صاحب په يوسف زليخا کبنې وائي :

کني مانند طفلان خاک بازي - د لا تاکي درين کاخ مجازي -

اے زړه! تر خوبه په دے مجازي مانږي کبنې (چه دنيا ده) د ورو ماشوم انو په شان په خاورو کبنې
 لوې کوي -

خلاصه دبيان: دا بيان ددے لپاره وشو. چه دنيا د الله تعالي په نيز دير ذليله او سپک شه دے -
 د الله تعالي په نيز ئے هيخ هيٺيت او اعتبار نشه او دنيا فاني او زائله کيدونکه شه دے او
 دنياهه خکه او دوكه ده -

اود آخرت ژوند حقيقي ژونددے او هغه هميشه او باقي ژونددے او آخرت دير
 نزدے راتلونکه دے -

نو پکارداده چه مونږ په دنيا دوکه نشو او د آخرت نه غا فله نشو. الله تعالي د زمونږ د
 زروونه د دنيا مينه او محبت وباسي - او الله تعالي ده مونږ ته د آخرت غم ، دردا و فکر نصيib
 کري -

وصلي الله تعالي على خير خلقه محمد وآلـه واصحـابـه اجمعـين -

د حافظ نور شعروونه زمونږ په تحريرات السجن ص 101 کبنې وکوره -

ایمان او نیک اعمالو ته ترغیب:

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك و
أشهد أن محمداً عبده ورسوله - أما بعد! فما عود بالله من الشيطان الرجيم. يا أيها الذين
آمنوا اتقوا الله ولتنظر نفس ما قدمت لغد. واتقوا الله إن الله خبير بما تعملون (سورة الحشر
(18)

وقال رسول الله صلي الله عليه وسلم بادروا بالاعمال فتناقطع الليل المظلم.

تمهید:

الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیہ وسلم مونږ ته باربار د ایمان او نیک اعمالو طرف ته
ترغیب راکوی ځکه زمونږ پیدائش د ایمان او نیک عمل لپاره شوئه او مونږ ته چه وخت، مهلت
، صحت، فراغت راکړے شوئه نو هغه هم صرف د ایمان او نیک عمل لپاره زمونږ نجات او فائده
هم صرف په ایمان او نیک عمل کښې ده. زمونږد آخترت توبه او د جنت لاره هم صرف ایمان او
نیک عمل دے.

د ترغیب طریق:

بیا د غه ترغیب مونږ ته په مختلفو طریقو راکوی - کله راسره د ایمان او نیک عمل په وجہ
د غتو غتو ثوابونو وعدے کوي - لکه په سوره بقره پنځیشتم 25 نمبر آيت کښې وائی چه تاسو ته
به د ایمان او نیک عمل په وجہ جنتونه او نهرونه او پاک بیبيانه او په جنت کښې همیشو ال ملاویری.

او کله وائی چه نجات صرف په ایمان او نیک عمل کښې دے. د ایمان او نیک عمل نه علاوه چه
په دنیا کښې د نجات کوھ خلور طریق دی په هغه طریقو به انسان نه خلاصېږي لکه سوره البقره
- 48

او کله وائی چه الله تعالیٰ به مو د نعم عليهم یعنی د انبیاء او صدیقینو او شهیدانو او نورو نیکانو
ملګرتیا نصیب کړي لکه سوره نساء 69

او کله وائی چه د لاندے او باندے نه به خوراکونه وکړي لکه مائدہ 66.

او کله وائی چه د مرک په وخت کښې به د ډیر ارمان کوي او سوالونه به کوي چه الله تعالیٰ ما واپس کړے چه نیک عمل وکرم لکه سورۃ المؤمنون 100 او چه په چا کښې ایمان او نیک عمل وو هغه به دا ارمانونه نه کوي -

او کله وائی چه مرک او ژوند مه ددے لپاره پیدا کړي چه کوم یو ستاسونه د بنائیسته عمل والا دے لکه سورۃ الملک 2-

او کله وائی چه ستاسو عمل شمارل کیږي او لیکل کیږي لکه سورۃ ق 17 -

او کله وائی چه عملنامه به تقسیمیږي - که د چا عمل بنائیسته وي نو په نبی لاس به عملنامه ورکولے شي او که د چا عمل ناکاره وي نو په چپ لاس به عملنامه ورکولے شي لکه سورۃ حاقه د 19 نه تر 32 پورے -

او کله وائی چه ستاسو عملونه به تللے شي - د چا تلل به درنیږي او د چا دابه سپکیږي - لکه سورۃ القارعه -

او کله وائی چه چا نیک عملونه کړيوی او خان نه کړولے وي نو هغه ته به ویله شي -

کلوا واشربوا هنیئا بما اسلفتتم فی الايام الخالية - خورئ او خکئ مبارک په سبب د هغه عملونو چه تاسو کړي په تیرو شوو ورخو کښې -

او کلوا واشربوا هنیئا بما کنتم تعملون - خورئ او خکئ په خوشحالی سره په سبب د عملونو ستاسو او ونودوا ان تلکم الجنۃ اورثتموها بما کنتم تعلمون او آواز به وکړے شي دوئ ته چه دا جنت دے درکړے شوي دے تاسو ته په وجه د هغه عمل چه تاسو کولو -

الله تعالیٰ دے مونږ ته د صحیح ایمان او نیک عمل توفیق را کړي - او الله تعالیٰ دے زمونږ خاتمه په ایمان او په نیک عمل کړي -

و صلی الله تعالیٰ علی خیر خلقه محمد وآلہ واصحابه اجمعین -

د ثوابونو او عذابونو مرتبه او درجه:

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم و
لكل درجات مما عملوا و ما ربك بعافل عما يعملون (سورة الانعام 132)

و قال تعالى و لكل درجات مما عملوا و ليو فيهم اعمالهم وهم لا يظلمون (سورة الاحقاف 19)
و قال تعالى ان سعيكم لشتى.

تمهید

د ثوابونو او عذابونو بے شماره درجه او مرتبه دي -

د ثوابونو درجه - يعني د الله تعالى د طرف نه ثوابونه ، عوضونه او بدل په اندازه د ايمان او
 مجاهدے ميلاويري - خومره چه په یو سړے کښې اخلاص، تقوی ، قرباني او مجاهده وي او خومره
 چه محنت کوي - او کړاونه تیروي نو دومره به هغه ته ثوابونه او بنائسته بدل ميلاويري - فان
العطایا علی متن البلايا - " حکه د الله تعالى د طرف نه ورکول په ملا (شاه) د امتحانونو وي " -

لکه الله تعالى وائي چه مجاهدين په ناستو خلقو په دیرو درجو غوره دي (سورة نساء 95)

دغه رنگ علماء په اميانيو په دیرو درجو غوره دي (سورة المجادله 11) بيا د مجاهدينو او علماء
 مرتبه هم یوشان نه دي د دوئ به مرتبو کښې هم د یو بل سره دیر فرق دے -

دغه رنگ یو سړے په هر حالت کښې د الله تعالى نه راضي دے د الله تعالى فيصلوته ئے غاره اينې
 وي هغه دیر غوره دے د هغه چا نه چه هغه دغه رنگ نه وي -

دغه رنگ د اخلاص او تقوی د کميدو او زياتيدو په وجه هم په ثوابونو کښې کمه زياته رائي -

دغه رنگ نیک عمل ته د مخک کيدو او وروسته کيدو په وجه هم فرق رائي لکه والسابقون
السابقون " او مخک کيدونکي په دنيا کښې نیک اعمالوته مخک داخلیدونکي به وي جنت ته
 په آخرت کښې " اولقد علمنا المستقدمين منكم و لقد علمنا المستاخرين او يقينا پیژنو مخک (نيک
 ته جهاد ته مانځة ته وغیره) ستاسونه او يقينا پیژنو وروستي خلق (دنيکي، جهاد، مانځة وغیره نه
) لکه د جمع مانځة ته چه خوک مخک رائي د هفو ثواب دير دے دهجه چانه چه هغه وروسته
 رائي دمانځة په صفحونو کدمخکنو ثواب دير دے د وروستنو صفحونو نه -

دغۂ زنکے چه چا پئے ابتدائی حالتونو کے قربانی ورکرے وي د هفو ثواب دیر دے د هغۂ چا نه چه هغۂ وروستہ قربانی ورکوی -

لکه لا یستوی منکم من انفق قبل الفتح وقاتل اولئک اعظم درجة من الذين انفقوا من بعد وقاتلوا برابر نه دی ستاسونه هغۂ خوک چه خرج ئے کرے دے مخکے د فتح نه او جنگئے کپیدے دغۂ کسان دیر لوئی درجے والا دی د هغۂ کسانونه چه خرج ئے کپیدے وروستہ او جنگئے کرے -

دغۂ زنک د ایمان د وجہ نه چه پئزرۂ کبئے کوم نور پیدا کیوی نود هغۂ هم بے شمارہ درجے دی لکه پئشح العقیدہ الطحاویہ کبئے وائی 319 فمن الناس من نور لا اله الا الله في قلبه كالشمس "خنے خلق دے چه د لا اله الا الله نور د هغۂ پئزرۂ کبئے د لمريۂ شان وي" - و منهم من نورها في قلبہ کا الكوکب الدری "د خنے چا پئزرۂ کبئے د لا اله الا الله نور د پرقدیونکی ستوري پئشان وي" - و آخر کا المشعل العظیم "د بل پئزرۂ کبئے به د غت لاتین به شان وي" - وآخر كالسراج المضي او د بل پئزرۂ کبئے به د هغۂ دیوے پئشان وي - چه هغۂ دیرہ رنرا کوی " - وآخر كالسراج الضعیف "او د بل پئزرۂ کبئے به د کمزوری دیوے پئشان وي" -

بیا وائی پئاخومره اندازہ چه د کلمہ نور قوي او غبت وي نو پئه هغۂ اندازہ شہمات او شہوات سوزی - کله دغۂ رنرا یودا سے حال ته هم ورسیبی چه شہوت یا شبہ یا گناہ ورسہ تکراو شی نو سوزی - وهذا حال الصادق في توحیده - او دا حال دھغۂ چادے چه هغۂ پئتوحید کبئے رشتونے وي - (ددینه معلومہ شوہ چه د توحید والا پئدرجو کبئے هم دیر فرق دے) - او دا ترینہ هم معلومہ شوہ چه د دے پئمقابله کبئے دزرۂ توروالی یا خروالی یا دزرۂ زنک هغۂ هم دگناهونو پئاندازہ وي بیا وائی چه د قیامت پئورخ د بنی طرف او د مخ طرف نئے کوم ے رنرا کانے بنکارہ کیوی - نو هغۂ به هم پئے دے مقدار وي --

لکه پئتسیر ابن کثیر کبئے ص 480 ج 4 د عبد الله بن مسعود رضی الله تعالی عنہ نئے نقل کوی چه خلق بہ د اعمالو پئاندازہ پئپل صرات پورے وزی - (ددینه معلاوامہ شوہ چه پئپل صرات باندے پئپورے وتلو کبئے هم د اعمالو د وجه نه دیرے درجے او مرتبہ دی) بیا وائی و منهم من نوره مثل الجبل پئپل صرات بہ د چا سرہ د غر پئشان غته رنرا وي - و منهم من نوره مثل النخلة د چارنرا بہ د کجورے پئاندازہ وي و منهم من نوره مثل الرجل القائم - د چا رنرا بہ د ولار سری

په اندازه وي ، وادناهم نورا من نوره في ايهامه يتقد مرة ويطفأ مرة." ديره کمه رنرا به د هغه چا وي چه د هغه رنرا په غته کوبنه وي کله به ئ رنرا لکي او کله به ئ رنرا مره کييري "-(د دينه معلومه شوه چه د پل صراط د پاسه چه د دوي سره کاوم ے رنراکانه دي نو په هفو کوبنه هم ديره درجه او مرتبه دي د اعمالو د وجه نه) دغه رنگ په پل صراط چه خلق پورے وزي نو خنه به د ستړک د رب په شان او خنه د بريښنا په شان ، خنه د سيلئ په شان ، خنه د مارغه په شان ، خنه د کره اس په شان او د اوښانو په شان - (بخاري او مسلم بحواله مشکوه باب الحوض والشفاعة) -
په بل حدیث د ترمذی او دارمی کوبنه رائي چه خنه به د سري د منډې په شان او خنه لکه پياده چه خوک روان وي - په بل حدیث د مسلم کوبنه رائي چه خنه به په خripوخوروان وي - دا تول د اعمالو په اندازه باندې -

دغه رنگ سفارشونه به هم په اندازه د اعمالو وي - رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه زما په امت کوبنه به خنه داسه خلق وي چه لوئي لوئي ډلولره به سفارش کوي - خنه به د يو قبيله لپاره - خنه د يووري ډلپاره - خنه به د يو سري لپاره سفارش کوي تردي چه جنت ته به ئ داخل کري [رواه الترمذی بحواله مشکوه باب الحوض والشفاعة 494] -

دغه رنگ دقيامت په ورخ چه د الله تعالى د طرف نه په جنتونو کوبنه کوم بدلي او ثوابونه ميلاويري نو په هفو کوبنه هم به شماره درجه او مرتبه دي -

لكه جنتيان چه جنت ته په کومو دروازو ننوزي نو په هغه دروازو کوبنه هم دير فرق ده -
د هرنېک عمل والا لپاره به خپله دروازه وي چه په هغه دروازه به جنت ته داخليري - د تولونه اوچته دروازه د مجاهدينو لپاره ده چه هغه ته باب الجهاد ويله کييري -

دغه رنگ جنت ته چه کومه ډلننوزي هغه هم يوشان نه دي - په هفو کوبنه هم دير فرق ده د اولئ ډل مخونه به د خوارلسه سپورمي په شان په قيربي د دويمه ډل مخونه به د روښانه ستورو په شان په قيربي -

دغه رنگ د جنت په کورونو کوبنه هم د اعمالو د وجه نه دير فرق ده - د تولونه د لاندې درجه والا ته به الله تعالى دومره کور ورکړي چه دوه زره کاله مزل به پکښه کييري - او د تولونه چه په آخر کوبنه جنت ته ننوزي هغه ته به الله تعالى د دنيا لس چنده غټه کور ورکړي -

دغهُرنگه د الله تعالی په دیدار او ملاقات کښې به هم د اعمالود وجه نه پیر فرق وي - د چا
مراقات به صرف د جمعه په ورخ کيږي - او د چا ملاقات به روزانه دوه کرته کيږي -

دغهُرنگه د جنت د ننوتلو په وخت کښې په مخکه کيدو. او وروسته کيدو کښې هم د مالداري
او غريبي د وجه نه پير فرق دے. خنه غريبان به د مالدارانو نه خلويښت کاله مخکه ننوзи او
خنه به پنهنه سوه کاله مخکه ننوзи - خکه غريب دنيا له وخت کم ورکړيو واو دين لره پير او
مالداره دنيا له وخت پير ورکړيو واو دين لره کم. نود مالداره سره به د مالداري په وجه په حساب
كتاب کښې وخت پير لکي -

دغهُرنگه د جماع (کور والي) په قوت کښې به هم فرق وي - چه چا په دنيا کښې د پردو
زنانو نه خومره خان پاک ساتله وي - هغه هومره به ئه د کور والي طاقت زيات وي -

دغهُرنگه په څکلو کښې به ئه هم پير فرق وي خنه جنتيان به خالص د تسنيم او سلسبيل
چينو نه خکل کوي خکه عمل ئه خالص د الله تعالی د رضا لپاره وواو خنه جنتيانو لره به د دے
د چينو نه ګډون وي - خکه د دوئ په عمل کښې د ریاء کاري او خود غرضي وغیره ګډون وءه -

د دينه علاوه په درجو کښې پير فرق دے په حورو، بيبيانو او خادمانو کښې د اعمالود وجه
نه پير فرق دے -

الغرض په خومره اندازه چه ايمان ، اعمال ، اخلاص ، تقوی ، هدایت ، توکل ، انابت ، صبر ،
استقامت ، جدوجهد او محنت وي - په هغه اندازه به ثوابونه او اجرونه وي -

د عذابونو درجه:

خرنگه چه په ثوابونو کښې به شماره درجه دي نو دغهُرنگه په عذابونو کښې هم به شماره درجه دي -
خکه په ګناهونو کښې به شماره درجه او قسمونه دي - نو په عذابونو کښې هم به شماره درجه او
قسمونه دي -

لكه په مشکوټه شريف کښې په باب الحشر کښې د مسلم شريف حديث نقل کړئ چه په ميدان
حشر کښې به ديو ميل په اندازه لمرنزو ده شي - خلق به د خپلو خپلو عملونو په اندازه په خولو کښې
دوب وي ، د چا خوله به د پړکو پورے وي د چا د زنگنانو پورے او د چادپه پورے او د چادخو ل

پورے- دغۂ رنگے دجہنم اور به هم دخپلو خپلو کناهونو پۂ اندازه وي ، دچا اور به دپر کوپوري دچادرنکنانو پورے د چا د نامه پورے د چا د سینے پورے او د چا د مرئ د قوتی پورے -

دغۂ رنگے د بعض کناهونو به خاص خاص قسم عذابونه وي ، لکه پۂ بخاری شریف کبے د سمرہ بن جندب رضی اللہ تعالی عنہ پۂ نقل تفصیلی روایت ذکر شوے -

د بیان خلاصہ:

خلاصہ داده چه زمونبر دقربانی او نیک اعمالو نه ثوابونه او نعمتونه جوریبری او زمونبر د بے همتی سستی غفلت او کناهونو او بد عملی نه عذابونه جوریبری- او پۂ خومره اندازه چه زمونبر پۂ قربانی، محنت ، جدوجہد او کراوونو کبے ترقی رائی نو پۂ هغۂ اندازه به زمونبر درجہ او مرتبہ او چتیری او پۂ هغۂ اندازه به زمونبر تقرب او نزدیکت اللہ تعالی تھ رائی -

او پۂ خومره اندازه چه زمونبر نه بے همتی غفلت او بد عملی او کناهونه کیری پۂ هغۂ اندازه به زمونبر پۂ عذابونو کبے ترقی او زیادت رائی او پۂ هغۂ اندازه به د اللہ تعالی نه جدائی او د جنت نه جدائی رائی- زمونبر خپل عملونه دی- چہ یا به ترینہ ثوابونه او نعمتونه جوریبری او یا به ترینہ عذابونه او زحمتونه جوریبری-

اللہ تعالی دے مونبر تھ د غتو غتو قربانو او د نیک اعمالو او د صحیح توبے توفیق را کری- او اللہ تعالی دے مونبر د بے همتی، سستی او کناهونو نه وساتی -

سبحانک اللہم و بحمدک اشهد ان لا اله الا انت استغفرک و اتوب اليک. اللهم صل على سیدنا محمد۔

د توبه او استغفار بیان:

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله - اما بعد - فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم.

فقلت استغفروا ربكم انه كان غفارا يرسل السماء عليكم مدرارا و يمدكم باموال و بنين
ويجعل لكم جنات و يجعل لكم انهار - (سورة نوح 10، 11-12)

تمہید:

الله تعالیٰ مونږ ته په قرآن کريم کښے خائے په خائے د توبه او استغفار حکم کوي او الله تعالیٰ په خپلو صفتونو کښے غفور او غفار او غافرالذنب ذکر کوي - چه الله تعالیٰ کناهونه بخیني او معافي کوي

او الله تعالیٰ په قرآن کښے د پیغمبرانو په قصو او واقعاتو کښے دا ذکر کوي - چه هفو به الله تعالیٰ ته توبه ویستله او استغفار به ئے غونبستلو لکه په سورة اعراف 23 کښے د آدم او حواء علیهم السلام نه نقل کوي چه هفو په خپله خطائي توبه ویستله او استغفار ئے وغونبستلو او په سورة نوح 28 کښے د نوح عليه السلام نه نقل کوي - چه هفه وائی الله تعالیٰ ماته او زمامور پلارته او تولو مؤمنانو ته بخینه وکړي -

او دغه رنگ په سورة ابراهيم 41 کښے دابراهيم عليه السلام نه نقل کوي او په سورة محمد 19 کښے زمونږ پیغمبر محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم ته حکم کوي چه استغفار غواړه - دغه رنگ د نورو انبیاء په حالاتو کښے هم استغفار نقل کوي -

هر کله چه توبه او استغفار د الله تعالیٰ حکم دے او توبه او استغفار پیراهم او ضروري دي - نو مونږ د توبه او استغفار په باره کښے یو خو ضروري خبرې بیا نوو -

اوله خبره د استغفار او توبه فرق او معنی:

علماء کرام وائی چه بعض الفاظ داسه دی چه اذا اجتمعا افترقا واذا فترقا اجتمعا "يعني کله چه یو خائے ذکر شي نو فرق به کولے شي او چه بیلا بیل ذکر شي نو بیا ئے فرق نئوي " - د هغه الفاظونه توبه او استغفار هم دي - چه کله دا دواړه په قرآن او حدیث کښے بیلا بیل ذکر شي يعني یواخه د توبه لفظ راشي یا یواخه د استغفار لفظ راشي نو بیا ئے فرق نئوي - او چه کله دواړه یو خائے ذکر شي يعني د توبه لفظ هم ذکر شي او د استغفار لفظ هم ذکر شي نو بیا ئے فرق وي

- او هغه فرق علماء کرام په مختلفو طریقو کوي - یو آسان فرق دادے چه استغفار په ژبه سره وي او توبه په زړه سره وي - (احسن الكلام تفسیر سورة هود 3 او اسباب المغفرة 3 د ابن رجب حنبلي رحمه الله تعالى -

توبه خهه وائي او د توبه تعريف خهه ده؟ - په یو حدیث کښې راخي چه توبه پېنیمانیا ته وائي - ابن مسعود رضي الله تعالى عنه وائي چه ما د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه او ریدلي ووچه الندم توبه پېنیمانیا توبه ده - (شعب الایمان للبیهقی و ابن حبان وقال شعیب الارنا ووط ضعیف)

په بل حدیث کښې داسه الفاظ راخي ابن مسعود رضي الله تعالى د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه نقل کوي - چه من اخطأ خطيئة او اذنب ذنبا ثم ندم فهو كفارته - "چه خطايا کناهوکره او بیا پېنیمانه بنو نو دا دده کفاره ده" - (شعب الایمان)

بله معنیئه داسه کوي : چه التوبۃ ندم علی ما مضی من المعاصی والذنوب والعزم علی تركها دائمًا لله عز و جل" يعني توبه دیته وائي چه سرے په تیرشوو کناهونو پېنیمانه شي او د آئنده لپاره کلکه اراده وکړي چه خهه به دا کناهونه همیشه د الله تعالى لپاره پرېږدم " - (الاداب الشرعیه لابن مفلح المقدسی الحنبلي 114) او سري سقطی رحمه الله تعالى وائي چه د توبه خلور ستنه دي -

په ژبه استغفار، په زړه پېنیمانه کيدل، په اندامونو کناهونه پرېنسودل او پته دا اراده کول چه آئنده به دا کناه نه کوم - (شعب الایمان ص 364 ج 9)

دويمه خبره د استغفار او توبه فائدې: د استغفار او توبه دیرے فائدې دی یوه فائده نه مفترت ده - يعني الله تعالى به نه کناهونه معاف کړي - لکه سورة نساء 110 -

دويمه فائده نه داده چه خوک استغفار وائي نوالله تعالى عذاب نه ورکوي يعني داستغفار سره دالله تعالى عذاب واپس کېږي -

دریمه فائده نه بناسته ژوند ده -

خلورمه فائده زیاته جزا چه هغه جنت ده لکه سورة هود 3

پنځمه فائده بارانونه دیرید ل -

شپږمه فائده طاقت زیاتیدل لکه سورة هود 52 -

اومه فائده مال زیاتیدل -

اتمه فائده ځامن زیاتیدل -

نېمه فائده باغونه -

لسمه فائده ځبرونه لکه سورة نوح 10، 11 -

يولسمه فائده د الله تعالی خوشحالی ده یعنی الله تعالی په توبه دیرزیات خوشحالیږي - رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي والله لله افرح بتوبه عبده من احدهكم يجد ضالته بالفلاة (راوه مسلم) "قسم په الله تعالی چه خامخا الله تعالی دیرزیات خوشحالیږي په توبه د خپل بنده دیوستاسونه چه بیاموزی ورک شوے خپل په دشته کښې - په بل حدیث کښې رائی رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي للہ افرح بتوبہ عبده من العقیم الوالد اومن الضال الواجد اومن الضمان الوارد (التوبه لابن عساکر 29) خامخا الله تعالی دیرزیات خوشحالیږي په توبه د خپل بنده د هغه شنډ نه چه بچئه وشي او د هغه چا نه چه خا ترینه ورک وي اوپیدائے کړي او د تکي نه چه اوپوتنه ورشي -

دریمه خبره د توبې او استغفار په باره کښې حدیثونه:

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي والله اني لاستغفر لله و اتوب اليه في اليوم اكثرا من سبعين مرة (رواہ البخاری) "قسم په الله تعالی یقينا خاځا بخښنه غواړم د الله تعالی نه او توبه وباسم الله تعالی ته روزانه زیات د اویا کرتے نه" - او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي یا اهما الناس توبوا الى الله فاني اتوب اليه في اليوم مائة مره [رواہ مسلم] "اے خلقو الله تعالی ته توبه او باسي یقينا خاځا توبه او باسم الله تعالی ته روزانه سل کرتے" - او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي كل بني آدم خطأ و خير الخاطئين التوابون (الترغيب والترهيب) "د تولو بني آدمونه خطا کېږي او د تولو نه غوره خطاکار توبه ويستونکه دے" - او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه په بني اسرائيلو کښې یوسې وويوکم سل کسان ئې وژلي وو - د یوراهب نه ئې تپوس وکړو - چه آيا زما توبه قبلیږي؟ هغه وویل نه هغه ئې هم ووژلو - بیا ئې تپوس کولو یوسې ورته وویل چه فلانی او فلانی کلي ته لارشه - په لاره کښې ورله مرک راغلو دغه سرې خپله سینه ددغه کلې

طرف ته مائله (کگه) کره. دده په باره کښه د رحمت د ملائکواد عذاب د ملائکوچکره شوه (کوم کلی ته چه روان شویوو) هغئته الله تعالی حکم وکړو چه نزدے شه (او د کوم کلی نه چه روان شویوء) هغئته الله تعالی حکم وکړو چه جدا شه. الله تعالی وویل چه ددے دواړو کلو په مینځ کښه اندازه واخلي نو کوم کلی ته چه روان شویووهغئته یوه لویشت نزدے وو. نو الله تعالی ورته بخښنه وکړه (متفق عليه مشکوہ باب التوبه والاستغفار).

فائده :- دی سېري سل مېي کړي بیا د توبې په اراده روان شوے په لاره کښه ورله مرګ راغه او الله تعالی ورته بخښنه وکړه -

څلورمه خبره د ګناهونو د معاف کیدو یوولس اسباب:

مخک دا بحث وشو چه د توبې او استغفار یوه فائده دا ده. چه په دے سره ګناهونه معاف کېږي - نو اوس دا بحث کوو چه د مسلمانانو ګناهونه په یوولس طریقو معاف کېږي - (1) تو به (2) استغفار (3) نیک عملونه (4) د دنیا تکلیفونه - (5) د مؤمنانو دعاکانه او استغفار (6) د قبر عذابونه (7) د مړي د ایصال ثواب لپاره خیرات ، حج وغیره کول (8) د قیامت سختی (9) په بخاري او مسلم شریف کښه رائي چه کله مؤمنان په پل صراط پورے وحی نود پل صراط د پاسه د جنت او جهنم په مینځ کښه به ودرول شي. د بعض نه به د بعض نورو لپاره قصاص واحستله شي. کله چه د ګناهونو نه پاک شي نود جنت د ننوتلو اجازت به ورته وشي. (10) د سفارش کوونکو سفارش. (11) د سفارش نه بغیر د ارحم الراحمین ذات معافي کول - (شرح العقيدة الطحاوية ص 313 مع الاختصار).

پنځمه خبره د توبې او استغفار وختونه -

د توبې او استغفار اهتمام هروخت پکاردے. او هر خوک توبې او استغفار ته ضرورت لري - ځکه دا یو عبادت دے او په دے سره ګناهونه معاف کېږي - او درجه ورسره او چتېږي. لیکن بعض خصوصي وختونه دی چه په هغې کښه د توبې او استغفار اهتمام ډير پکاردے. یو د هغه نه حالت ده بودا والي دے - چه کله انسان بودا شي. نو پکارده چه توبې او استغفار ډير ډير وائي - لکه په سوره اذا جاء نصر الله کښه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته وائي چه ستا د وفات وخت نزدے دے نو استغفار وايې. دويم د هر عبادت نه وروسته که چرے په عبادت کښه کې او کوتاهي شوي وي - نودا به ورله کفاره وګرځي. لکه رسول الله صلي الله عليه وسلم به د هر

فرض مانځه وروسته درې کرته استغفرالله ویلو. دغه رنګ د شې د مونځونو په آخر کښه لکه سوره عمران 17 کښه وائی - والستغفرين بالاسحجار او بخښه غوبښونکي په چربانګ کښه" او سوره ذاريات 17، 18 کښه وائی كانوا قليلا من الليل ما يهعون و بالاسحجار هم يستغفرون - "وو ډيرکم د شې نه چه اوده کيدل به او په وخت د چربانګ کښه دوئ بخښه غوبښله" -

سعدي با با وائي :-

همه شب پشت از عبادت دوتا- سحر چشم از شرم بر پشت پا-

"توله شپه ئې په عبادت ملاماته شي او چه سحر شي نود شرم د وجه نه خپلو خپو ته گوري" -

دریم د هر مجلس په آخر کښه د توبه او استغفار اهتمام پکاردے. لکه رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چه د مجلس په آخر کښه د اویل پکاردي. سبحانک اللہم وبحمدک اشهد ان لا اله الا انت استغفرک و اتوب اليک - که چرے مجلس د خیر وي نودا به ورلہ مهرشي. او که چرے د خیر مجلس نه وي نودا به ورلہ کفاره شي.

شپرمه خبره د توبه او استغفار الفاظ:

د توبه او استغفار لپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه ډير الفاظ نقل دي. او بعض د هغونه دا دي. (1) رب اغفرلي (2) اللہم اغفرلي (3) استغفرالله (4) استغفرالله الذي لا اله الا هو الحي القياوم و اتوب اليه (5) رب اغفرلي و تب على انك انت التواب الرحيم (6) او رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چه د استغفار سرداردا الفاظ دي. اللہم انت ربی لا اله الا انت خلقتني و انا عبدک وانا على عهدي وعدک ما استطعت اعوذ بك من شر ما صنعت ابوء لك بنعمتك على وابوء بذنبي فاغفرلي فانه لا یغفر الذنوب الا انت -

ددینه علاوه هر هغه لفظ چه د هغه مقصد دا وي چه الله تعالى ما ته بخښه وکړے.

خلاصه د بيان: پکاردا ده چه مونږ او تاسود توبه او استغفار فائدو ته فکروکړو او د توبه او استغفار ډير اهتمام وکړو. الله تعالى ده مونږ ته د صحيح توبه او استغفار توفيق راکړي. سبحانک اللہم وبحمدک اشهد ان لا اله الا انت استغفرک و اتوب اليک - اللہم صل على محمد وعلى آل محمد.

الجزاء من جنس العمل (جزا د جنس د عمل نه وي)

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله - وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لاشريك له
وأشهد أن محمداً عبده ورسوله -

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم قال الله تعالى ولا يحيق المكر السيئ الا باهله
(سورة فاطر 43) وقال تعالى فليضحكوا قليلاً ولبيكوا كثيراً جزاء بما كانوا يكسبون
(سورة توبة 82). وقال رسول الله ﷺ الراحمون يرحمهم الرحمن ارحموا من في
الارض يرحمكم من في السماء - رواه ابواؤد والترمذی.

تمهید:

دا بیان په دے خبره دے چه خنگه مونږ او تاسو عملونه کوو نو هم دغه رنگ معامله به زمونږ سره
 د الله تعالی د طرف نه کېږي - او د هرے سزا او جزا د خپل عمل سره خاص قسم مناسبت وي
 خلق وائي چه خه کرے هغه به رېبې -

ـ ڪندم از گندم برويد جوزجو- ازمکافات عمل غافل مشو

- غنم د غنمو نه کېږي وربشید وربشونه د بدیل د خپل عمل نه مه غافله کېږي -

-- حافظ الپوري رحمه الله وائي -

هرچه وکري يو تخم بل ترے غواړي- هغه کس چا په هونسيار شميړل نه دے-

هرچه وکري جوار جوار به کېږي - له جوارو چاګنه روډل نه دے -

- غرض دا چه بدی کړے بدی به ماومه- د بدئ په خائے ثواب راغلے نه دے -

او قرآن او حدیث او تاریخي واقعات په دے خبره ګواه دي چه خنگه عملونه وي او په کومه
 اندازه او طریقه عملونه وي نو هم په هغه رنگ به بدله وي او په هغه اندازه او طریقه به سزا او جزا
 وي - ددے مضمون متعلق مونږ يو خو خبرے کوو -

اول د قرآن آیتونه :- الله تعالی وائي: وادخلوا الى شياطينهم قالوا انا معكم انما نحن مستهزؤن
الله يستهزئ بهم (سورة البقرة 14) او کله چه لار شي شیطانا نو خپلو ته نو وائي یقیناً مونږ ستاسو
 ملکري یو یقیناً مونږ توق کوو په مؤمنانو پورے- الله تعالی به توق وکري په دوئ پورے-

فائدہ ، دوئ پئ مؤمنانو پورے توق کولنوا اللہ تعالیٰ به پئ دوئ پورے توق وکری چکه جزا د جنس د عمل نه وي -

او اللہ تعالیٰ وائی ان المنافقین يخادعون الله وهو خادعهم (سورة نساء 142) یقینا منافقان دھوکه کوی د اللہ تعالیٰ سره او اللہ تعالیٰ دھوکه کوی (د دوکے بدله ورکوی) د دوئ سره - او اللہ تعالیٰ وائی وي مکرون ويمکر الله ، (سورة الانفال 30) او چل ول کولو دوئ او چل وکرو اللہ تعالیٰ (ستا د بچ کولو)

او اللہ تعالیٰ وائی نسوا الله فنسیهم (سورة توبہ 67) هیر کرے دوئ اللہ لرہ نو اللہ هم هیر کرل دوئ لرہ او اللہ تعالیٰ وائی: فسخرون منهم سخر الله منهم (سورة توبہ 79) "پس دوئ مسخرے کوی پئ هغو پورے اللہ به مسخرے وکری پئ دوئ پورے " -

او اللہ تعالیٰ وائی : فليضحكوا قليلا وليبكوا كثيرا جزاء بما كانوا يكسبون (سورة توبہ 82) "پس ودخاندي دوئ لرہ زمانه او وبہ ڈیری ڈیره زمانه دا بدله دھے سبب دھگہ عملونو چہ دوئ ئے کوی او اللہ تعالیٰ وائی: فاما الذين أمنوا فزادتهم إيمانا وهم يستشرون وأما الذين في قلوبهم مرض فزادتهم رجسا إلى رجسيهم (سورة توبہ 125) پس هر چہ مؤمنان دی پس زیاتئ کرو دوئ لرہ ایمان او دوئ خوشحالی کوی او هر چہ هغہ کسان دی چہ پئ زریونو کبئے مرض د نفاق دے پس زیاتوی دوئ لرہ پلیتی سره د پلیتی د هغو نه -

او اللہ تعالیٰ وائی: للذين احسنوا الحسني (سورة یونس 26) "لپاره د هغو کسانو چہ بنائسته عمل ئے کرے بنائسته بدله دھ -

او اللہ تعالیٰ وائی: او مکروا مکرا ومکرنا مکرا (سورة نمل 50) او چلونه جور کرل دوئ چلونه او تدبیر وکرو مونبر تدبیر -

او اللہ تعالیٰ وائی: ثم كان عاقبة الذين اساؤا السوای (سورة روم 10) : بیا شو انجام د هغۂ چا چہ بدی ئے کریو ناکاره -

او اللہ تعالیٰ وائی: ولا يحیق المکر السیء الا باهله (سورة فاطر 43) او نئ راکیروی ناکاره چل ول مکر خاوندان د هغۂ -

- او الله تعالى وائي انهم يكيدون كيدا واكيد كيدا (سورة طارق 15) يقينا دوئ تدبironه کوي تدبironه او حئه هم تدبir کوم تدبir -

فائده په دے ټولو آيتونو کښې اشاره ده چه خنګه د انسان عمل دے هغه زنگ ورسره د الله د طرف نه معامله کيږي -

دويمه خبره د رسول الله ﷺ احادیث :

د رسول الله ﷺ په احادیشو کښې هم بارباردا خبره بیانیږي چه بنده خنګه عمل کوي نو هغه زنگ معامله ورسره د الله تعالى د طرف نه کيږي 1- لکه رسول الله ﷺ وائي : الراحمون يرحمهم الرحمن ارحموا من في الأرض يرحمكم من في السماء - (راوه ابوؤداد و الترمذی) "رحم کونکي رحم کوي په دوي مهربان ذات رحم وکړي په هغه چا چه په زمکه کښې دي رحم به وکړي په تاسو هغه ذات چه په آسمان کښې دے -

2- او رسول الله ﷺ وائي : لَا يرحم اللَّهُ مِنْ لَا يرْحَمُ النَّاسَ (متفق عليه) رحم نه کوي الله تعالى په هغه چا چه رحم نه کوي په خلقو -

3- او رسول الله ﷺ من ضَارَ ضَارَ اللَّهُ بِهِ أَوْ مَنْ شَاقَ شَاقَ اللَّهَ عَلَيْهِ "چا چه ضرر رسولو ضرر به ورسوي الله تعالى دهه او چا چه مشقت او غورزولو مشقت به وغورزوی الله تعالى په دهه - (رواه ابن ماجه والترمذی وقال هذا حديث غريب مشكوة 428) -

4- او رسول الله ﷺ وائي : مَنْ يَتَبعَ عُورَةَ إخْرِيَّهُ الْمُسْلِمَ يَتَبعَ اللَّهَ عُورَتَهُ بِفَضْحِهِ وَلَوْ فِي جَوْفِ رَحْلِهِ (رواه الترمذی مشكوة) "هغه خوک چه ورپسه شي په عورت د خپل مسلمان ورور پسه الله تعالى به دده په عورت پسه ورپسه شي او الله تعالى چه د چا په عورت پسه ورپسه شو نو شرموي به دهله اکر چه د کور په مینځ کښې وي" -

5 او نبی ﷺ وائي : مَنْ أَكَلَ بِرْجَلِ مُسْلِمٍ أَكْلَهُ فَإِنَّ اللَّهَ يُطْعِمُهُ مِثْلًا مِنْ جَهَنَّمَ أَوْ مَنْ كَسَى بِرْجَلِ مُسْلِمٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَكْسُوَهُ مِثْلًا مِنْ جَهَنَّمَ (رواه ابوؤداد مشكوة 429) چا چه د مسلمان په سريوه نونري ډوده وخوره نو يقينا الله تعالى به پر دغه زنگ د جهنم نه خوراک وکړي او چا چه د مسلمان په سرجامه واغوسته الله تعالى به ورته د جهنم جامه واغوندي -

6- او رسول الله ﷺ وائی : من حنی مؤمنا من منافق بعث الله ملگا یحیی لحمه يوم القيمة من نار جهنم (رواه ابو داؤد مشکوہ 424) "چا چه یو مؤمن د یو منافق نه و ساتلو الله تعالی به دئله فرشته مقرر کړي چه د قیامت پهورخ به دده غوبنه د جهنم نه ساتي -

7- او نبی ﷺ وائی د چا خواته چه د یو مسلمان ورور غیبت کېږي او دائه امداد کولے شي او امداد ئه ورله وکړو- نونصره الله في الدنيا والآخرة- "الله تعالى به ئه په دنيا او آخرت کښه امداد وکړي او که امداد ئه ورله ونکړو نو الله تعالى به ئه په دنيا او آخرت کښه راویسي (رواه في شرح السنة مشکوہ 423 جلد 2)

8- او نبی ﷺ وائی: من قطع رجاء من ارتياح قطع الله رجائه منه يوم القيمة فلم يلح الجنة چا چه د هغه چا اميد پري کړو چه دده نه اميد ساتی الله تعالی به دده اميد پري کړي پهورخ د قیامت نو جنت ته به داخل نشي- (ایقاظ اولی الہم العالیہ ص 194) -

ددینه علاوه په نور و دیر و احادیثو کښه دا مضمون ذکر کېږي لکه ابن قیم رحمه الله په اعلام الموقعن ص 196 جلد 1 کښه اجمالاً ذکر کوي -

چا چه په مسلمان پرده وارچله الله تعالی به پرے پرده وارچوی او چا چه په یو تنگدسته آسانی راوسته الله تعالی به پرے په دنيا او آخرت کښه آسانی راولی - او چا چه د یو مؤمن نه د دنيا یو غم لرے کړو الله به ترینه د قیامت غم لرے کړي او چا چه د یو پنیمانه سره اقاله وکړه (یعنی سودا ئه ورسره واپس کړه) الله تعالی به د قیامت پهورخ دده کناهونه معاف کړي او چا چه خرج کولو الله تعالی به پرے خرج کوي او چا چه مال خزانه کولو الله به ترینه مال خزانه کړي او چا چه د خپل حق نه معافي وکړه الله تعالی به دهه معافي وکړي-

مثالونه:

په قرآن او سنت او اسلامي تاریخ کښه ددے دیر مثالونه دی چه بنده خنګه عمل کوي نو هغه رنګه معامله ورسره د الله تعالی د طرف نه کېږي -

يو مثال ددے لپاره د ابراهیم عليه الصلوۃ والسلام حالات دي د ابراهیم عليه السلام په حالاتو کښه یو خو خصوصی خبرے دي 1- د الله تعالی د رضا لپاره ئه قوم پرینسپ نو الله تعالی ورته د اسماعیل، اسحاق او یعقوب علمهم السلام په شان قیمتی اولاد ورکړو-

2. د اللہ تعالیٰ لپارهئے پلار پرینسود نو اللہ تعالیٰ ورتہ نوم کینسود د مسلمانانو پلار، لکه اللہ تعالیٰ وائی ملة ایکم ابراہیم (سورہ حج 78) تابعداری وکړي د دین د خپل پلار چه ابراہیم علیه السلام دے -

3. د اللہ تعالیٰ د رضا لپاره ئے اور قبول کړو نو اللہ تعالیٰ پرے اور يخ او د سلامتیا والا کړو لکه اللہ تعالیٰ وائی قلنا یانار کونی برداو سلاماً علی ابراہیم (سورہ الانبیاء 69)۔ وویل مونږ اے اوره يخ شه او د سلامتیا والا په ابراہیم علیه السلام -

4. د اللہ تعالیٰ د رضا لپاره د حوي قربانی ته تیار شو نو اللہ تعالیٰ ورتہ په بدلہ کښے ګډ راولیبو رو لکه اللہ تعالیٰ وائی : وفدیناہ بذبح عظیم (سورہ صافات 107) او بدلہ ورکړه مونږ هغۂته یو حلال شوے لوے -

5. د اللہ تعالیٰ د رضا لپارهئے د تولو خلقو دشمنی وکړه لکه وائی چه فانہم عدوی الارب العالمین (سورہ شعرا 77) "پس دوئ به دشمنان شي زما(که چرے څئد دوئ بندگی اوکرم) ماسوا د رب د عالمینو نه "نو اللہ تعالیٰ خپل خلیل وکړؤلو واتخذالله ابراہیم خلیلا(سورہ نساء 125) اونیوالے دے اللہ تعالیٰ ابراہیم لره دوست -

6. په امت محمدی صلی اللہ علیہ وسلم ئے شفقت کړے او دعاء ئے ورتہ کړے چه : ربنا وابعث فیهم رسولا منیم (سورہ بقرہ 129)، اے ریه زمونږ راولیبو په دوئ کښے رسول د جنس د دوئ نه نو اللہ تعالیٰ په دعاء کانو درودونو او مونځونو کښے شريک کړو لکه :اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم -

7. د اللہ تعالیٰ حکمونه ئے پوره کړيوو لکه اللہ تعالیٰ ئے صفت کوي: وابرهیم الذي وفي (سورہ النجم 37) او د ابراہیم علیه السلام کښے هغه چه پوره ئے ادا کړے دے حق - نو اللہ تعالیٰ د هغۂ د قدمونو په ځائے کښے برکت وغور زولو او حکم ئے وکړو چه واتخذوا من مقام ابراہیم مصلي (سورہ بقرہ 125) ونيسيء د مقام ابراہیم (سره) ځائے د مانځۂ (تفسیر مراغیفی تفسیر سورہ مریم)

8. دغۂ رنګه اللہ تعالیٰ پرے امتحان کړیوونو د اللہ تعالیٰ حکمونه ئے پوره کېل نو اللہ تعالیٰ ورتہ دینی مشري ورکړه واذابتلي ابراہیم ربه بكلمات فاتمین قال اني جاعلک للناس اماما (سورہ بقرہ

124)" او هر کله چه ازمینست وکرو په ابراهیم رب ده گه په یو خوکارو نو سره نو پوره کره وویل الله یقیناگرخوم تا دخل قولپاره پیشوا.

9. د الله تعالی د رضا لپاره وطن پریښه وو نو الله تعالی ده گه غوره وطن ورکرو چه هغه برکتی زمکه د شام ۵۵ -

10. رسول الله ﷺ وائی اول من يكىنى من الخلائق ابراهيم (رواه البزار و ابن عساكر وصححه الالباني) د قیامت په ورخ به اول جامه ابراهیم علیه السلام ته اگوسته شی. حافظ ابن حجر رحمه الله وائی ددے وجه داده چه ابراهیم علیه السلام اورته برینډ غورزو لشویوو (فتح الباری ص 449 ج 6) -

ابن عباس وائی په تول دین عمل صرف ابراهیم علیه السلام کړیوقدم بدنه للنیران وطعامه للضياف وولده للقربان ، خپل بدن ئے اورته وراندي کړو او خپل خوراک میلمنوټه او خپل بجي قربانی او ذبح ته. (بحواله الجزاء من جنس العمل 98) -

دویم مثال د یوسف علیه السلام حالات :

هر کله چه یوسف علیه السلام د جیل تنگی او سختی برداشت کرہ نو الله تعالی ورلہ د تول ملک واک او اختیار ورکرو د خپل مرضی مطابق آبادیانئه کولے الله تعالی وائی: وكذاك مكنا لي يوسف في الأرض يتبوأ منها حيث يشاء (سورة یوسف 56) هم دغه رنگه خائے ورکرو مونږ یوسف علیه السلام ته په زمکه کېښه جو روکوبه ئے د هغه نه - کوم خائے به ئے چه خوبنې شوه -

حافظ الپوري رحمه الله وائی:

یوسف خواری د زندان ولیده نوبیا عزیز شو -غواصان درکوهره وباسی له تارخه دریابه -

نو یوسف علیه السلام په تنگ خائے صبر ورکرو نو الله تعالی ورلہ فراخ ملک ورکرو -

دریم مثال د ایوب علیه السلام حالات:

ایوب علیه السلام صبر ورکرو الله ورلہ صحت ورکرو او خوارلس اولاد ئے مروءه هغه هم الله تعالی راژوندي کړل او خوارلس اولاد ورسره الله تعالی نور هم ورکرو. لکه (سورة ص 43) -

څلورم مثال چغه د ثمودیانو: په ثمودیانو غذاب د چغه (صیحه) راغلے وو ځکه دوئ خپل ملګریتله چغه (آواز) کړیو، هغه اوښه زخی کړه، فنادوا صاحبهم فتعاطی فعقر (سورة قمر 29) "نو دوئ آواز ورکړو خپل مشترته نوراوا خستله ئې توره نوقتل ئې کړه (اوښه)" -

نو هر کله چه د دوئ چغه سبب د زخی کیدو د اوښه وه نو د دوئ هلاکت هم په چغه سره وشو- (اصواء البيان ص 442 جلد 8) - ځکه جزا د جنس د عمل نه وي -

پنځم مثال پاستر کيدل د قوم لوط:

د قاوم لوط کله پاسترشو، وو: فجعلنا عالیها سافلها (سورة هود 82) وکړلولو مونږ بره طرف د کلو لاندے د هغو - ځکه دوئ اصل فطرت پاستر کړیو، چه د زنانو په ځائے د هلکانو بدکاري کوله - نو دوئ هم الله تعالى پاستر کړل - ځکه جزا من جنس العمل وي -

شپږم مثال شادوکان کيدل د خیالي والا (اصحاب السبت)

د خیالي والا نه الله تعالى شادوکان جور کړل ځکه د هغو کار په ظاهر کښې د شريعت سره برابر وو، او په حقیقت کښې د شريعت نه خلاف وونو الله تعالى ترینه شادوکان جور کړل ځکه د شادو شکل په ظاهر کښې د انسان دے او په حقیقت کښې انسان نه دے - ولقد علمتم الذين اعتدوا منكم في السبت فقلنا لهم كونوا قردة خاسئين - (سورة بقره 65) او په تحقیق سره پوهئه تاسو په حال د هغه چا چه زیاته ئې کړے وو (د حد شرعی نه) ستاسونه په ورخ د خالي کښې پس وویل مونږ دوئ ته چه شئ شادوکان ذليله" -

اوم مثال هلاکت د ابرهه دے په توتکرکو سره:

ابرهه د خان سره هاتیان راروان کړیو، نو الله تعالى په توتکرکو هلاک کړو - الم تركيف فعل رب باصحاب الفيل - ځکه هاتیان په تولو حیواناتو کښې دیر قوي دي او توتکرکي په تول مخلوق او مرغو کښې دیر کمزوري دي - نو په هغه دیر قوي الله تعالى دیر کمزوري مسلط کړل ځکه د دوئ د غرور او تکبر سره دا قسم عذاب مناسب وو-

اتم مثال حالت د سامری دے: سامری بنی اسرائیلolle سخن جوړ کړو چه خلق په ما راجمع شي او موسى عليه السلام پیریدي نو الله دا سزا ورکړه چه خلقوټه به ئې ويـل لـامـسـاسـ لـاسـ مـهـ رـاوـرـئـ. دـهـ خـلـقـ حـانـتـهـ رـاجـعـ کـوـلـ لـيـكـنـ اللهـ تـرـينـهـ جـداـ کـرـلـ حـکـهـ جـزاـ دـ جـنسـ دـ عملـ نـهـ ويـ.

واقعات: مخکه هم مثالونه او واقعات وو او دا هم واقعات او مثالونه دي لیکن د زیات وضاحت او عبرت لپاره اوس یو خونور واقعات ذکر کړو چه چا خنګه عمل کړئ نو هغه رنګ معامله ورسره د الله د طرف نه شوئ او دغه معامله دده د شان او حال سره دیره مناسب وي.

اوله واقعه: یو سري د کعبه نه طواف کولو چاپيره ترینه پوليس وو خلق ئې دده دوجه نه د طواف نه منع کول خه مده وروسته د بغداد په پل ناست وہ سوال ئے کولو کوم سري چه مخکه دده حال لیدل وہ دیر تعجب ئې وکړو.

نو ده وویل چه تكبرت في موضع يتواضع الناس فيه "ما په هغه خائے کښې تکبر وکړو چه خلق پکښې عاجزی کوي" فاذلنی في موضع يترفع الناس فيه "حـةـ اللهـ تـعـالـیـ پـهـ هـغـهـ خـائـےـ کـښـېـ ذـلـیـلـهـ کـرمـ چـهـ خـلـقـ پـکـښـېـ پـورـتـهـ کـبـرـیـ" - (ایقاظ اولی الهم العالیه)

فائده: د الله تعالی کور د عاجزی خائے دے ده پکښې تکبر وکړو نو الله تعالی دا سزا ورکړه چه د بغداد په پل چه هلتہ د انسان په زړه کښې لوئی راخي - هلتہ دا ناست وہ او سوال ئے کولو.

دویمه واقعه: په کوفه کښې یو دیر مالداره سرې وودنيا ئے پرینسوده او عبادت ئے شروع کړو - فضیل بن عیاض رحمه الله، عبد الله بن مبارک رحمه الله ته وویل چه دلتہ یو عابد دے دیره پراخه دنیائ پرینبی دواړه حو، ننظر عقله، "د هغه عقل او سوچ کورو" - دوئ چه کله راغلل هغه بیمار پروت ووشړی پرے پرته وه د سر دلاندے د خښته تکړه وه - عبد الله بن مبارک رحمه الله پرے سلام وکړوبیا ئے ورته وویل چه روره مونږته دا روایت رسیدلی دے چه ماترك عبد شيئا لله الا عوضه الله ما هو اكثرون منه کوم بنده چه یوش د الله تعالی لپاره پیریدي نو الله تعالی ورله ده گهنه دیر عوض ورکوي - نو تالره الله تعالی خه عوض درکړے هغه وویل الرضا بما انا فيه - "راضي کيدل د الله تعالی نه په دے خپل حالت" - عبد الله بن مبارک رحمه الله ورته وویل حسبك دا پوره خبره ده - او په دے خبره هغه دواړه پورته شو او روان شو - (ایقاظ اول الهم العالیه ص 180) -

فائدہ : دے سری تَهُوَ اللَّهُ تَعَالَی د ڈیرے مالداری په خائے د فقر او غریب او بیماری په ژوندرضا او قناعت ورکیوو چه کت بستره ئے هم نئوہ په خاورو پروت دے د بالبست په خائے سرتہ نیمه خبنته پرته وہ خوبیا هم په دے ژوند د مخکنی ژوند په نسبت داللہ نه ڈیر راضی او خوشحاله دے - جزا د جنس د عمل نئوی د مخکنے ژوند په نسبت په دے ژوند کبئے زیات خوشحاله دے -

دریمہ واقعہ : د یوہ سری پلار بودا شویوو دا سرے ددے پلار نه تنگ شویوو پلار ئے په اوین سور کرو او صحراء تئے روان کرو کله چه د صحراء مینختہ ورسیدل نو پلار د حوي نه تپوس وکرو وئیول یا بني اين ترييد الذهاب بي ، "بچيہ! ما چرتۂ بوزے؟" - هغۂ وویل ، یا ابي لقد ملتک ولقد سئمتک ، پلاره ڈير دے ستړے کرم - پلار وویل نو خۂ راباندے کوي هغۂ وویل اريد ان اذبحک ، ذبح کوم دے - هغۂ وویل بچيہ! دا خۂ وائے هغۂ وویل ذبح کوم دے ڈير دے ستړې کرم پلار ئے وویل ان کنت ولا بد فاعلا فاذبحني عند تلک الصخرة ، که خامخا دا کار کوي نو ددے کتے خواته مِ حلال کړه - هغۂ وویل پلاره ملي - هغۂ وویل حکه چه ددے کتے خواته ما هم خپل پلار وژلي وو نوتۂ هم ما ددے خواته مر کړه سوف ترے من يقتلک من ابنائک عند هذه الصخرة ، او زر ده چه ستا په اولاد کبئے به داسه خوکوي چه هغه به هم تا ددے کتے خواته وژني [ارشیف ملتقي اهل الحديث ص 4 جلد 11 خطب و محاضرات للشيخ نبیل ص 10 جلد 40 دائرة معارف الأسرة المسلمة ص 263 جلد 67] -

فائدہ :- د دینه هم معالومہ شوه چه خنگه کارتۂ د خپلو مشرانو او مور او پلار سره کوي نو هم دغسی به ستا سره کيري - اللہ تعالیٰ وائی من يعمل سوءً يجزيه (سورة نساء 123) چا چه بد عمل وکرو په هغے سره به دتۂ سزا ورکولے شي -

خلاصہ د بیان: ددے آیتونو، احادیثو، واقعاتو او مثالونو نه واضحه شوه چه انسان خنگه عمل کوي نود هغۂ رنگے بدلے سره به مخامنگ کيري او چه خۂ کري هغه به ریي ، د دینا او د آخرت هر تکلیف او راحت د خپل عمل او محنت اثر او کته ده نو چه هر عمل مونږ او تاسو کوو نو پکار ده چه د عمل سره زمونږ سزا او جزاتۂ فکر وي -

اللهم اعز الاسلام والمسلمين واذل الشرك والمرشكين وارفع راية الموحدين اللهم فرج عن اخواننا في جميع بقاع الدنيا . اللهم عليك باليهود والنصارى فانهم لا يعجزونك اللهم ارنا فيهم عجائب قدرتك . امين و صلي الله تعالى على خير خلقه محمد والآله واصحابه اجمعين .

په آخرت ايمان او عقیده:

**الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله □ أما بعد فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم
واتقوا يوما لا تجزي نفس عن نفس شيئا ولا يقبل منها شفاعة ولا يؤخذ منها عدل ولا هم ينصرون**

- بقره 48

تمهید:

په قرآن کښې شپږ خبرے بار بار بیانیږي: توحید، رسالت، صدق د قرآن، ايمان په آخرت، جهاد او انفاق فی سبیل اللہ -

- په دے شپږ خبرو کښې یوه خبره ايمان او عقیده ده په آخرت - یعنی په مونږ دا عقیده ساتل فرض دي چه مونږ به یو حل د رب العالمين مخته و درېږو او زمونږ سره به د زړے زړے حساب کتاب کېږي او د دغه حساب نه وروسته به زمونږ تشکيل يا د هميشه لپاره جنت ته کېږي او یا جهننم ته -

او دا هغه ضروري عقیده ده چه هر پیغمبر خپل قوم ته دا دعوت ورکړے چه قیامت اومنی په قیامت ايمان او عقیده ولري -

د قیامت د مسئله طریقه او طرزونه:

او قرآن کريم هم دا مسئله په مختلفو طریقو بیا نئوي 1- کله وائي چه د مؤمن به دا عقیده وي چه په آخرت به یقین لري لکه سوره بقره 4 کښې وائي ، وبالآخرة هم يوقنون "او په آخرت دوئ یقین لري " -

2- کله وائي چه هغه خلق تباہ او تاوانیان دی چه د آخرت نه انکارکوي لکه سوره انعام 31 کښې وائي ، قد خسر الذين كذبوا بلقاء الله ، یقیناً تاوانیان دی هغه کسان چه دروغېن کنېږي ملاقات د الله -

3- کله الله تعالى قسم کوي چه قیامت حق دے لکه سوره یونس 53 مریم 68 سبا 3 تغابن 7-

4- کله وائي چه په دنيا کښې انسان پیدا کولے شم نو په قیامت کښې دوباره هم پیدا کولے شم لکه سوره مریم 68-

5. کله وائی چه آسمانونه او زمکه پیدا کولے شم نو دوئ هم د قیامت پهورخ دوباره پیدا کولے شم لکه سورة یس 81-

6. کله وائی چه پهباران سره پهزمکه کښې بوئی پیدا کولے شم نو دغۂرنګه مړي به هم د قبرونو نه دوباره راوباسم لکه سورة اعراف 57 -

7. کله وائی چه پهدنیا کښې هم کله داسې واقعات شویدی چه الله تعالی مړی ژوندي کړیدی نو دغۂرنګه په قیامت کښې به ئه هم ژوندي کوي لکه بقره 73- 8. کله وائی چه اصحاب کهف مه نهه دبره درې سوه کاله وروسته د خوب نه رايدار کړل نو دغۂرنګه به مړي هم د قبرونو نه راپورته کوم لکه سورة کهف 21-

د قیامت بعض نوم ونه:

9. کله د قیامت د ورځی ناشنا او هیبتي نومونه ذکرکوي کله ورتہ یوم الدین وائی د بدلو رخ کله ورتہ یوم عظیم کیرو وائی یعنی غته ورخ کله ورتہ یوم الحسرة وائی یعنی د افسوسونو ورخ کله ورتہ یوم التلاق وائی د ملاقاتونو ورخ کله ورتہ یوم التنادی د آوازونو او د چفو ورخ کله ورتہ قارعه تنگونکه وائی کله ورتہ یوم عسیر وائی یعنی سخته ورخ کله ورتہ یوم ثقیل درنه ورخ وائی کله ورتہ الطامة الكبرى لویه هنگامه او لوئی آفت - کله ورتہ الصالحة کنډونکه ورخ وائی کله ورتہ الغاشیه یعنی خلق به ئه په مصبتونو کښې پت کړيو -

د قیامت بعض حالات:

10. کله د قیامت حالات او هیبتوونه او مصیبتوونه ذکرکوي - بیا دغه هیبتوونه او مصیبتوونه په مختلفو طریقو ذکرکوي - کله وائی چه دوئ د قیامت سخته ووینی نو د دنیا عمر به دوئ ته یوه کهنه بشکاره شي لکه سورة یونس 45 کله وائی چه دوئ به خبرې نشي کولي لکه سورة هود 105- کله وائی چه تول آوازونه به ذلیله وي لکه سورة طه 108، 109- کله وائی چه ظالمان به په خپلو لاسونو چکونه لګکوي لکه سورة فرقان 25- کله وائی چه په تول مخلوق به بې هوشی راشی لکه سورة زمر 68 کله وائی چه د دیری سختي د وجې نه به واړه زاره شي لکه سورة مزمول 17- کله وائی چه سړے به د خپل ورور مور او پلار او بنجئ او اولاد نه تینسته کوي لکه سورة

ابن قیم رحمه اللہ د قیامت بعض حالات ذکر کوی:

د دینه علاوه د قیامت حالات او نقشہ په قرآن او حدیث کبئے تفصیلاً بیان شوئے مونږئے اجمالاً په هفہ طریقہ ذکر کوو کومه چه شیخ الاسلام ابن قیم رحمه اللہ په قصیدہ نونیہ کبئے ذکر کړے۔

ابن قیم صاحب د آسمانونو او زمکو په باره کبئے وائی:

فیبدل اللہ السموت العلی - والارض ايضاً ذات تبدیلان-

وهما کتبديل الجلوود لساكن - النیران عندالنضج من نیران

الله تعالیٰ به آسمانونه او زمک بدل کړي او دا په شان د بدلو لو د خرمنو دی لپاره د او سیدنکو د اورنو (يعني د جهنميانيو) په وخت د سی زلو کبئے د اورونونه د دغه رنگ په سورۃ ابراهیم 48 کبئے هم راخي چه یوم تبدل الارض غير الارض والسماءت په کومه ورخ چه بدل به شي زمکه د دینه په بله سره او هم آسمانونه -

نکته ، زمکه ئے په آسمان مخکے کړه حکمہ مونږته نزدے ده بل دا چه زمونږ په نسبت د زمک د بدلو لو اثر دیر دے -

بعض علماء وائی چه دا بدلو د ذات دی لیکن اکثر وائی چه دا بدلو د صفت دی لکه ابن قیم هم دیته اشاره کړي -

په مسلم شریف کبئے راخي عائشہ رضی اللہ عنہا وائی چه ددے آیت په باره کبئے د تولونه اول ما د نبی ﷺ نه تپوس کړیوہ چه په دغه ورخ به خلق چرتہ وي هغه وویل چه په پل صراط باندے -

د زمک حالات:

وتحدت الارض التي كنا بها - اخبارها في الحشر للرحمٰن-

وتظل تشهد وهي عدل بالذى - من فوقها قد احدث الثقلان-

او بیان به کوي زمکه هغه چه مونږ د هغه د پاسه یو حالات خپل په میدان حشر کښه مهربان ذات تهدا به وګرځي چه گواهي به کوي (حال دا ده چه دا عادله ده) په هغه خټه چه ددے د پاسه انسانانو او پیریانو کړيو -

رسول الله ﷺ وائي په هر چا به گواهي کوي چه ده انسان فلانه فلانه عمل کړے -

لکن ټسوی ثم تبسط ثم تشهد - ثم تبدل وهي ذات کيان -

يعني زمکه به اول همواره کړي شي بیا به وغوروله شي بیا به گواهي کوي بیا به بدل کړے شي او دا حالات به د کيد والا وي -

وتمد ايضا مثل مڏ اديمنا - من غير او دية ولا کثبان -

د خرماني په شان به رابنکله شي کندي او ديرکئ به ترينه ختمه شي -

وتقی يوم العرض من اکبادها - كالاسطوان نفائس الاثمان -

وبه ګرزوي په ورڅ د پيشئ د خپل جکرنه په شان د ستنه قيمتي پيسه -

كل يراه بعينه وعيانه - مالامري بالاخذ منه يدان -

هر سړے به ئې په سترکو او بنکاره وویني یوسپي لره به ددے د راخستلو هیڅ طاقت نه وي - په حدیث د مسلم او ترمذی کښه راحی رسول الله ﷺ وائي زمکه به د خپل جکرتکړے په الْتوكښه راوغورزوی د ستنه په شان سره زر او سپین زر قاتل به وائي چه ددے لپاره ما مری کړے ووصله رحی کت کونکه به وائي چه ددے لپاره ما صله رحمی کت کړیوه غل به وائي چه په ده کښه زمالاس کت شوي و بیا به ئې پرېږدي هیڅ به ترينه نه راخلي -

د غرونو حالات:

وکذ الجبال تفت فتا محکما - فتعود مثل الرمل ذي الكثبان -

دغهُرنګه غرونه به مات کړے شي په محکم ماتیدو سره نو د شګو د پېږي په شان به ہېږي -

وتبس بسا مثل ذاك فتنثني - مثل الہباء لناظر الانسان -

دغۂرنگے غرونه به مات کړے شي نود ګرد په شان به شي کتونکي انسان ته- مفسرين وائي زمکه به دا یه سخته وجړو لشي لکه خنګه چه ماشوم په زانګو کښې زنګوله شي - د ده دپاسه چه هر خټه وي هفه به وران شي او د ده دپاسه چه هر خټه دي غرونه وغیره هفه به مات شي نودا توله زمکه چه د زانګو په شان زنګوله شي دا به خټه عجیبه منظر وي - او دا لوئی لوئی غرونه چه په تسکورو، بیلچو، تریکترو، وغیرنه ختمیږي او دا د شکود دیرو په شان ہبیږي نودا به خټه عجیبه منظروي -

د دریابونو حالات:

وکذا البحار فانها مسجورة-   قد فجرت تفجير ذي سلطان-

دغۂرنگے دریابونه به اور واخلي لمبه به وهي اورowan کړے شوي به وي په روانيدو د خاوند د قدرت چه الله تعالى دے - فراء رحمه الله وائي دواړه دریابونه به یوشی او اوبه به ئه ديره شي نودا تول دریابونه چه یوه لمبه شي دا به خټه عجیبه منظر وي -

د آسمانونو حالات:

وکذا السماء تشق شقا ظاهرا-   وتمور ايضا ايمما موران-

دغۂرنگے آسمان به په بسکاره شلیدلو سره وشليږي او حرکت به وکري خټه عجیبه حرکت به وي د آسمان - مور په عربي کښې حرکت او ګډو د کیدو ته وائي ضحاک رحمه الله وائي چه په یوبل کښې به چې وهي - مجاهد رحمه الله وائي گرھي به - بغوی رحمه الله وائي دا لفظ دے تولوته شامل دے -

نودا به هم دير عجیبه منظر وي چه دا عظیم الشان آسمان وشليږي او ګډو د حرکت شروع کړي او په یوبل کښې چې وهي -

وتصير بعد الانشقاق كمثل ها-   ذا المهل او تک وردة کدهان-

- د شلیدونه وروسته به را ہبیږي د تيلو په شان او سور به شي په شان دسرے خرمنه، نودا به هم دير عجیبه منظر وي چه د جهنم د گرمئ د وجہ نه به آسمان دسرے خرمنه په شان سور شي او بيا به د تيلو په شان را ہبیږي -

د لراو سپورمئ حالت:

وکذا لک القمران يأذن رينا۔ لہما فیجتمعاں یلتقیان۔

دغۂ رنک لراو سپورمئ تأبیه اللہ تعالیٰ حکم وکری نو دواړه به یو خائے راجمع شي -

هذی مکورة وهذا خاسف۔ وكلا هما في النار مطروحان۔

-لربه راتاؤ شي او سپورمئ به توره شي او دواړه به اورتۂ وغورزو لشي

د ستورو حالت:

وكواكب الافلاك تنثر كلها۔ كلائي نثرت على ميدان۔

د آسمان ستوري به تول وشندي شي لکه ملغاري چه په میدان او شندي شي - کلبي او عطاء
رحمهما اللہ وائی چه د آسمان نه به د ستورو باران وشي په آسمان کښې به یو ستوره هم
پاڼي مګرتول به په زمکه راپريوزي -

-د مرگ نه وروسته د راپورته کيدو طریقه د صحیح اثارو مطابق:

واذا اراد اللہ اخراج الوزی۔ بعد الممات الى المعاد الثان۔

کله چه اللہ تعالیٰ اراده وکری د راویستلو د مخلوق ده ټه د مرگ نه وروسته چه هغه د دوباره
ژوند پورے دے -

القي على الارض التي هم تحتها۔ والله مقتدر وذو سلطان۔

الله تعالیٰ به په هغه زمکه باران وکری چه دوئ د هغه د لاندے دي او الله تعالیٰ قدرت لرونکه دے او
خاوند د بادشاهي دے -

مطرا غليظا ابيضا متتابعا۔ عشرا وعشرا بعدها عشران

الله تعالیٰ به تینګ باران وکری چه هغه به سپین وي او په درې به وي لس ورخ او لس ورخ
چه وروسته د دینه به دوه لسیزے وي - يعني خلوبنست ورخ پرلپسې به سپین او تینګ باران
وشي -

ولحوم هم کمنابت الريحان - فضل تنبت منه اجسام الوزى -

نو او به گرئي چه زرغونىري به دينه بدنونه د خلقو او غوبنې د دوى په شان د زرغونيدو د
کشمالو

- ثعلبي په تفسير د سورة اعراف کښې او ابن عطيه په خپل تفسير کښې د ابوهيره او ابن عباس
رضي الله عنهمما نه نقل کوي - چه کله ټول خلق د او ل شپيل سره مرءه شي نو خلوپست کاله به
پرے باران وشي ، كمني الرجال ، په شان د مني د نارينو او دا باران به ده ګه او بو نه وي چه د
عرش د لاندې دی ماء الحيوان ورته وائي دوى به په ده باران سره د قبرونونه دا سه زرغون شي
لكه خنگه چه فصل په او بو سره زرغونىري چه کله ئې بدنونه مکمل شي - نوروح به پکښې
وغورزو لشي -

بيا به پرے خوب راشي نو دوى به په قبرونو کښې او ده شي کله چه دويمه شپيل ووهله شي دوى به
راپورته شي او په ستړکو کښې به د خوب خوند مومي لکه خنگه چه يو سړے د خوب نه رابيدار
شي او د خوب خوند مومي - نو دوى به ووائي چه يا ويلنا من بعثنا من مرقدنا - ها له هلاكت
دے مونږ لره چا راپورته کړو مونږ د ځائید خوب نه - بهر حال ټول انسانان به د قبرونونه راپورته
کېږي - او کله چه د قبرونونه راپورته شي نو بيا به د رب العالمين مخته و درېري او حساب كتاب
به کېږي او د حساب كتاب نه وروسته به يا د هميشه لپاره جنت ته او يا جهنم ته تشکيل کېږي -
الله تعالى د مونږ د جهنم نه بچ وساتي او الله تعالى د مونږته جنت الفردوس نصیب کېږي -

امين-وصلي الله تعالى على خير خلقه محمد والله واصحابه اجمعين -

زنانووته بیان:

الحمد لله و الصلوة والسلام على رسول الله و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك و
اشهد ان محمد عبده و رسوله .

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم. بسم الله الرحمن الرحيم - ان المسلمين
والمسلمات والمؤمنين والمؤمنات والقانتين والقانتات والصادقين والصادقات
والصابرين والصابرات والخاشعين والخاشعات والصادقين والصادقات والصادقين
والصادقات والحافظين فروجهم والحافظات والذاكرين الله كثيرا والذاكرات اعد الله لهم
مفارة واجراً عظيما (سورة الاحزاب آيت 35)

وقال النبي صلي الله عليه وسلم انما النساء شقائق الرجال .

تمہید:

مونږ چه کوم آيت تلاوت کړو. په دے کښې الله تعالی د نارینو او زنانوو لپاره لس لس
صفات بیان کړیدي. او په دے صفاتو الله تعالی دوئ ته د ګناهونو د معاف کیدو او د لوئي
اجرزیرے ورکړي .

او قاعده دا ده چه نارینه او زنانه په تولو احکامو شرعیو کښې شريك دي. ځکه رسول الله صلي
الله عليه وسلم نارینو او زنانو تولو ته ليکلې شوي . او بل دا چه رسول الله صلي الله عليه وسلم
وائي انما النساء شقائق الرجال (ابو داؤد،ترمذی) زنانه په شان د نارینو دي په پیدائش کښې او
په مزاج کښې .

علامه خطابي رحمه الله تعالى وائي چه د دې حدیث نه دا مسئله معلومېږي چه په کوم خائے
کښې خطاب په لفظ د مذکر وي نو دغه به زنانوو ته هم خطاب وي .

مګر په بعض خاص ځایونو کښې چه هلتله د تخصیص دلیل موجود وي . (معالم السنن ص 161
ج 1) او کله کله په قرآن او حدیث کښې د زنانوو لپاره جدا جدا بیان هم رائی .

بنائسته صفات د زنانو .

لکه لس بنائسته صفات د زنانو په سورة لا حزاب 35 کښې بیان شویدي - پنځة په سورة
توبه آيت 71 کښې او درې په سورة نساء آيت 34 کښې .

زنانووته د الله تعالی حکمونه:

دغه رنگے زنانوو ته اوامر او حکمونه هم کېږي - دغه رنگے نواهي او هغه کارونه چه د هغونه الله تعالی منع کړئ هغه هم بیانېږي- لکه په سوره نساء آيت 34 کښې اشاره کوي چه بد اخلاقی دے نه کوي - بلکه د خاوند تابعداري دے کوي او که چرې بد اخلاقی کوي نو خاوند دے په درې طريقو ادب ورکړي- او په سوره نور آيت 31 کښې وائي چه زنانه دے نظر بسته ساتي د عورتونو حفاظت دے کوي او سينه دے په غتو غتو پهونو پتوی او زينت دے نه بشکاره کوي - او د زينت د بشکاره کولو لپاره دے قدم په زمکه په زوره نه کدي- او په سوره الاحزاب آيت 32 کښې وائي چه نرمې خبرې مه کوي چه د مرضي سري طمع پيدا نشي- او په آيت 33 کښې وائي چه په کور کښې او سيرۍ او د جاهليت والا په شان مه اوچ او د مانځه پابندی کوي - زکوة ورکوئ - د الله تعالی او رسول تابعداري کوي او په آيت 34 کښې وائي چه قرآن او حدیث په خپلوكورونو کښې ياد کړي- او په آيت 59 کښې وائي چه پرده کوي او په ئان خپل غت پهوني آويزان کړئ- او په سوره المتحنه آيت 12 کښې وائي چه شرك به نه کوي - غلا به نه کوي - زنا به نه کوي - اولاد به نه وزني- دروغ به نه جوره وي - د پيغمبر نافرمانې به نه کوي - او په سوره الحجرات آيت 11 کښې وائي چه مسخرې به نه کوي -

په قرآن کريم کښې د پخوانو نیکانو زنانوو ذكر:

دارنګ په قرآن کښې د پخوانو نیکانو زنانوو ذكرهم شویده لکه مریم بي بي ، آسيه بي بي ، د ابراهيم عليه السلام بي بي د موسى عليه السلام مور خور او بي بي ، د شعيب عليه السلام لونډه-

په قرآن کښې د پخوانو ناکاره زنانو ذكر:

دا رنگے په قرآن کريم کښې د پخوانو ناکاره زنانو ذكرهم شوي - لکه د نوح عليه السلام بي بي د لوط عليه السلام بي بي د ابو لهب نسخه دا رنگه زليخا او بلقيس - زليخا د وزير نسخه وه او بلقيس بادشاهي کړيوه- ليکن وروسته دے دواړو ته الله تعالی ايمان نصیب کړيوو-

د زنانو په نوم سورتونه:

په قرآن کښې الله تعالی د دوئ په نوم سورتونه راليکلي لکه سوره النساء او سوره مریم-

لطیفه: البته په قرآن کریم کښے د مریم بي بي نه علاوه د نورو زنانوو نوم ونه نه دی ذکر شوي -
حکه د زنانوو خبرې په سترا او پرده بنا دي -

د زنانو قربانیاني:

د ټولونه اول اسلام بنځی قبول کړيوو. خدیجه الکبیری رضی الله تعالی عنها - او دې به د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره هر قسم تعاون کولو او دیدره تسلی به ئه ورکوله - کله چه د شعب ابی طالب محاصره ختمه شوه نو درې ورڅه وروسته وفات شوه. رسول الله صلی الله عليه وسلم پرے دیر خفه وو حکه دغه کال ته عام الحزن وائی -

د اسلام لپاره اول شہادت بنځی ورکړيوو. سمیه رضی الله تعالی عنها - لویه محدثه او عالمه عائشة رضی الله تعالی عنها وہ - ابو موسی اشعري رضی الله تعالی عنہ وائی چه په مونږ يعني صحابه کرامو به کومه خبره مشکله شوه او د عائشې رضی الله تعالی عنها نه به مونږه دهغه تپوس وکړو لا وجدنا عندها منه علماء" مګر مونږ به موندلود عائشې رضی الله تعالی عنها سره د دینه علم

مسروق رحمه الله تعالی وائی چه قسم په الله تعالی چه مونږ مشران صحابه کرام ليديلي وو چه د عائشې رضی الله تعالی عنها نه ئه د میراث په مسئلو کښې تپوسونه کول - بلکه دیرې زنانه په فتوی او احادیثو مشهورې وے لکه ام سلمه، حفصه، اسماء بنت ابی بکر، ام سليم، فاطمه بنت قيس، ام ایمن، زینب بنت ابی سلمه رضی الله تعالی عنهم - (حواله حیاة الصحابیات)

په دنیا کښې د حق لپاره زیات تکلیفونه برداشت کونکه بنځه وو آسيه رضی الله تعالی عنها د فرعون بي بي او د دغه تکلیفونو په وجه به د دې نکاح د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره کېږي په قیامت کښې - (د منبر آواز ص 337)

هېیه بنت عبد الله رضی الله تعالی عنها د خپل پلار سره د بیعت لپاره راغله رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته دعاء وکړه - شپیټه (60) اولاد ئه پیدا شو - خلويښت نارينه او شل زنانه - شل پکښې شهیدان شو - (اسد الغابه ص 41 ج 6)

فائده :- د دے بي بي رضي الله تعالى عنها شل بجي د الله تعالى په لار کښه شهیدان شوي -
خنساء رضي الله تعالى عنها د خپلو خلورو خامنوسره دقادسيه جنگ ته حاضره شوه دمابنام نه
ئه خپلو خامنوته د جنگ ترغيب ورکرو.

سحر له هغه بنه په اخلاص و جنكيدل او شهیدان شو. خنساء رضي الله تعالى عنها چه خبر شوه
نووئې ويل چه الحمد لله الذي شرفني بقتلهم وارجو من ربى ان يجعنى بهم في مستقر رحمته -
هغه ذات لره صفتونه دي چه ماته ئه عزت راکرو د دوى په شهادت او خه د الله تعالى نه اميد
لرم چه ما د دوى سره په خپل رحمت کښه يعني په جنت کښه یو خائے کري. عمر رضي الله تعالى
unge به ده لره د خلور واره بچو خرچه ورکوله د هريودوه سوه روپئ (اسد الغابه آيت 93 ج 6)

اميمه بنت قيس رضي الله تعالى عنها وائي چه مونږ د رسول الله صلي الله عليه وسلم
په اجازت غزا ته لارو چه مونږ به د زخميانو علاج کوو. د مجاهدينو سره به موتعاون کوو (اسد
الغابه ص 30 ج 6)

ام حكيم بنت الحارث اوه کافران د خيمه په لرگي وژلي وو (اسد الغابه ص 329 ج 6)
رمله بنت ابي سفيان يعني ام حبيبه رضي الله تعالى عنها ده د خپل خاوند عبيد الله بن جحش
سره حبشو ته هجرت وکړو. - هلتہ په حبشو کښه خاوند نصراني شو او بيا وفات شو. او دا
په خپل اسلام کلکه وه نصرانیت ئه نه قبلولو. بيا رسول الله صلي الله عليه وسلم په نکاح
واخسته او نجاشي بادشاه خلور سوه ديناره مهر د ده د رسول الله صلي الله عليه وسلم د طرف
نه ادا کړو. او شرجيل بن حسنہ رضي الله تعالى عنه مدینه ته راوستله (اسد الغابه ص 119 ج
(6)

ابو طلحه رضي الله تعالى عنه ام سليم رضي الله تعالى عنها ته د نکاح دعوت ورکرو. ام
سليم رضي الله تعالى عنها ورته وویل چه ته کافر ئه او خه مسلمانه یم زما نکاح ستا سره
نئه کېږي - که ته ايمان راوړئ نو دا به زما مهر شي نور خه درنه نه غواړم فاسلم فکان ذالک
مهرها" ايمان ئه راوړو پس دا ددے مهرشو" -

د زنانوو ایمانداری :

غامديه يوه زنانه وه. زناترينه شويوه په خپله راغله او رسول الله صلي الله عليه وسلم ته وائي چه اے د الله تعالیٰ پيغمبره! طرني - ما پاکه کره. رسول الله صلي الله عليه وسلم وویل لاره شه چه بچه دے پيدا شونورابه شه. چه بچئه پيدا شوبیا راغله رسول الله صلي الله عليه وسلم وویل لاره شه بچي لره ته ورکوه ترخو چه د تينه نه وي کت شوے. کله ئے چه د تينه پريکرو بیا راغله بچه ورسره وہ او پهلاس کبئے ورسره د دودئ تکره وہ او وئے وویل چه اے د الله تعالیٰ پيغمبره! دا بچئ ما د تي نه پريکرو. او دودئ خورل شي.

رسول الله صلي الله عليه وسلم هغه ماشوم يو سره ته ورکرو او بیا ئے امر وکرو د سینه پورے قوتے ورلہ وکنستلو او خلقوتہ ئے درجم حکم وکرو. رسول الله صلي الله عليه وسلم وویل زما دے په هغه ذات قسم وي چه زما روح د هغه پهلاس کبئے دے. دے زنانه دامه توبه وویستله که چرے د تیکس والا دا توبه وباسی نو کناهونه به ئے معاف شي بیا ئے پرے جنازه وکره او دفن شوه. (رواه مسلم مشکوہ کتاب الحدود ص 310 ج 2)

اسلم رحمه الله تعالیٰ وائي چه يوه شپه خاء د عمر رضي الله تعالیٰ عنه سره ملکرے اوم هغه د شپه په کورونو او بازارونو گرخیدلو ستړے شو. یو دیوال ته ئے دده ولکوله او شپه نيمه ته رسیدل وه. د یوے زنانه آواز ئے واوريدو چه خپله لور ته وائي بچئ پاڅه په دے شودو کبئے او بټه وارچوه. لور ئے ورته وویل چه مورے تاته پته نشه چه عمر رضي الله تعالیٰ عنه نن دا اعلان کړے چه په شودو کبئے به او بټه اړچوئ. مور ئے وویل بچئ پاڅه په شودو کبئے او بټه وارچوه. ته په دامه خائے کبئے ئے چه نه دے عمر رضي الله تعالیٰ عنه ويني او نه دے د هغه اعلان کونکي ويني.

هغه جيني وویل چه مورے دامه نشم کول چه بسکاره به د عمر رضي الله تعالیٰ عنه خبره منم او چه خانله شم نونافرمانی به ئے کاوم.

عمر رضي الله تعالیٰ عنه دا تو له خبره واوريدي. اسلام رحمه الله تعالیٰ ته ئے وویل چه دا خائے معلوم کړه او په ده دروازه نښه وکره. بیا په تور تم کبئے روان شو. چه کله سحر شو. اسلام رحمه الله تعالیٰ ته ئے وویل چه هغه خائے ته لارشه معلومات وکره چه دا جيني خوک ده او دغه زنانه خوک ده. او د دے کور خاوند شته او که نه. اسلام رحمه الله تعالیٰ وائي چه خاء هغه

خائنه را گلم چه ما معلومات وکرو نود هغه جینی خاوند نه وو. او دغه زنانه د دے مور وه او سری پکبئے نه وو.

عمر رضی الله تعالی عنہ ته را گلم هغۂتہ هے بیان وکرو - عمر رضی الله تعالی عنہ خپل خامن راجمع کړل او ورته وئے ویل چه که په تاسو کښې کوم یود زنانه ضرورت لري نو چه خټه ورله نکاح وکړم. او کټه چرے په ما کښې د زنانوو خټه حرکت وي نوتاسو به زما نه دے زنانه ته نوې مخکے شوي -

عبدالله رضی الله تعالی عنہ وویل زما نکاح شته - عبدالرحمن رضی الله تعالی عنہ هم وویل زما بی بی شته - عاصم رضی الله تعالی عنہ وویل پلاړه زما بی بی نشته ماته ئے نکاح کړه. نو عمر رضی الله تعالی هغه جینی ته پیغام ولیکو. او عاصم رضی الله تعالی عنہ ته ئے په نکاح کړه. د عاصم رضی الله تعالی عنہ د هغه جینی نه لور پیدا شوه او د هغه لور نه بیا عمر بن عبدالعزیز رحمه الله تعالی پیدا شو. (ایقاظ اولی الہم العالیه ص 126 صفة الصفوہ لابن الجوزی ص 203 ج 2 بحوالہ حیاۃ الصحابیات)

د زنانو لپاره علم حاصلولو :

پکاردا ده چه زنانه هم قرآن او حدیث زده کړي. خکه د الله تعالی حکم دے چه واذکرن ما بتلی فی بیوتکن من آیت الله و الحکمة. ستاسو په کورونو کښې چه کوم قرآن او حدیث بیانیږي نو هغه یاد کړي.

او په بخاری شریف کښې باب رائی چه باب تعلیم الرجل امته و اهله "باب دے په بیان د تعلیم ورکولو د سری کښې خپلے وینځی ته او د کور والا ته" - او بیا ئے روایت ذکر کړے چه درې کسانو له به الله تعالی دوھ اجره ورکوی - یو پکبئے هغه سرې دے چه د هغه سره وینځه وي او دا ورله بنه ادب او بنه تعلیم ورکړي.

ابن حجر رحمه الله تعالی وائی چه هر کله د وینځو په ادب او تعلیم کښې دا اجردے نو د آزادو او اصیلو زنانو په تعلیم کښې هم دا اجردے - خکه آزادو زنانوو ته د الله تعالی حکمونه او د پیغمبر طریقې بنو دل دیرزیات ضروري دی په نسبت د وینځو - (فتح الباری ص 229 ج 1)

بل باب امام بخاری رحمه الله تعالى دا ذکر کړیدے۔ باب عظة الامام النساء وتعليمهن

"باب دے په بیان د نصیحت د امام کښې زنانوو ته او تعلیم د امام زنانوو ته" - ابن حجر رحمه الله تعالى وائي چه امام يا د هغه نائب لره مستحب ده چه زنانوو ته وعظ وکړي۔ بل باب امام بخاری رحمه الله تعالى دا ذکر کړیدے چه د زنانوو د تعلیم لپاره وخت خاص کول پکاردي۔ امام بخاری رحمه الله تعالى وائي باب هل يجعل للنساء يوم على حدة في العلم۔

بلکه زنانو لره پکاردي چه د علم په حاصلولو کښې دیر حرص وکړي۔ عائشه رضي الله تعالى عنها وائي - نعم النساء نساء الانصار لم يمنعن الحياة ان يتلقين في الدين۔ دیرې بنې زنانه دي زنانه د انصارو نه منع کوي دوئ لره حیاء د دینه چه ځان پوه کړي په دین۔

(بخاري كتاب العلم مسلم كتاب الحيض)

مقصد د علم نه عمل کول دي:

لکن دا خبره ضروري ده چه د علم نه مقصد عمل کول دي۔ عطاء رحمه الله تعالى وائي چه د ام المؤمنين عائشه رضي الله تعالى عنها خواته به یو څوان راتلو تپوسونه به ئې کول او عائشه رضي الله تعالى عنها به ورته حدیث بیانول - یوه ورخ راغلو تپوسئ کولو عائشه رضي الله تعالى عنها ورته وویل چه یا بنی هل عملت بعد ما سمعت منی - آیا تا عمل کړي وروسته د هغه نه چه تا زما نه حدیث اوریدلي۔ هغه وویل لا والله يا ام۔ نه زما دے په الله تعالى قسم وي اے مورے! - عائشه رضي الله تعالى عنها ورته وویل یا بنی فيما تستکثر من حجج الله علينا وعليک۔

(اقتضاء العلم والعمل للخطيب البغدادي ص 60) بچیه! ول دیره وے دلائل د الله تعالى ته په مونږ او په خپل ځان۔

د زنانوو عاجزی او د خپله کوتاهی احساس:

زنانو له پکاردي چه په ځان کښې عاجزی پیدا کړي۔ او د خپله کوتاهی احساس وکړي۔ ځکه عاجزی او تواضع د مؤمنانو دیر غوره صفت دے۔ (او د عاجزی په موضوع مخکه مونږ دوه بیانونه لیکلې)۔

ابن ابي مليکه رحمه الله تعالى وائي چه د اسماء رضي الله تعالى عنها په سربه درد راغلو نولام به ئې په سر کېښو دلو اوویل به ئې چه بذني۔" دا درد زما د ګناهونو په وجہ دے۔" وما يغفر الله

اکثر. او هغه کناهونه چه الله تعالی ئے معاف کوي - هغه پیرزیات دی. (صلاح الامة في علو الہمۃ ص 166 ج 7)

فائدہ :داد اسماء رضی الله تعالی عنہا عاجزی وہ۔ اود خپلو کناہونو احساس وہ۔ او معلومہ شوہ چہ پئے انسان ہر تکلیف راشی۔ نو پکار دی چہ خپلو کناہونو تھے نسبت کوی - چہ دا تکلیف او پریشانی زما د کناہونو پئے وجہ دہ۔

د زنانوو لپاره د خپل کور او خاوند خدمت:

پکاردا ده چہ زنانہ د خپل کور او خاوند خدمت کوی - او نیت د ثواب دے هم کوی - حککہ پئے خدمت سره پئے انسان کبئے عاجزی هم پیدا کیبری - او ثواب هم کیبری -

ابن عبد رحمه الله تعالی وائی چہ ما تھے علی رضی الله تعالی عنہ وویل چہ فاطمہ رضی الله تعالی عنہا د رسول الله صلی الله علیہ وسلم لور وہ او پیرہ ورتہ کرانہ وہ۔ او زما بی بی وہ - میچن بھے ئے گرخولہ تردے چہ میچن ددے پئے لاس کبئے کریوے - او پئے مشک کبئے بھے ئے اوبئراویری۔ تردے چہ مشک ددے پئے سینہ کبئے نبھے کریوہ۔ او کور بھے ئے جارو کولو۔ تردے چہ پئے جامو ئے گردونہ وو۔ او د کتوی لاندے بھے ئے اور بلولو تردے چہ جامہ ئے خیرنے شویوے - او د دینہ ورتہ تکلیف رسیدلے وہ۔ (صفة الصفوۃ ص 13 ج 2)

عطاء بن ابی رباح رحمه الله تعالی وائی چہ د رسول الله صلی الله علیہ وسلم لور فاطمہ رضی الله تعالی عنہا بھے ورڈا بسکل وانَ قصته التضرُّبُ الارضُ وَالجفنةُ او ددے د مخ طرف وینستو بھے زمکھ او بسانک وھلو۔ یعنی وینسته بھے ئے زمکھ او بسانک تھے رسیدل -

اسماء بنت ابی بکر رضی الله تعالی عنہا وائی چہ ما بھے (د خپل خاوند) زبیر رضی الله تعالی عنہ د اس د ونسو وغیرہ خدمت کولو اود هغۂ د او بسے لپاره بھے مے بمبیتے تکولے او وابسۂ بھے مے ورکول او اوبئۂ بھے راوارے۔ او بوکھے بھے د کولہ۔ او ورڈا بھے مے ابسکل۔ او د زبیر رضی الله تعالی د زمکھ نۂ بھے مے بمبیتے (د کجورو ھدوکی) راول دا زمکھ رسول الله صلی الله علیہ وسلم ورکریوہ۔ او دا زمکھ درے فرسخہ جداوہ۔ (بخاری و مسلم)

فائدہ : فاطمه او اسماء رضی اللہ تعالیٰ عنہما د غتو غتو پلارانو لونړه وے - ځکه یوه د رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم لور ده او بله د ابو بکر رضی اللہ تعالیٰ عنہ لور ده. او د اوچت خاندان نه دي. او بیا هم د خاوند او د کور دومره ډیر خدمت کوي -

د خاوند تابعداری :

په زنانوو چه خرنګه اللہ تعالیٰ نور حکمونه او حقوق فرض کړي. نو دغۂ رنګ یو حکم او حق پرے اللہ تعالیٰ دا فرض کړے چه د خاوند تابعداری به کوي - د هغۂ نافرمانی د نئه کوي او بد اخلاقی د ورسه نئه کوي - رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم وائی چه کله زنانه پنځۂ وخته مونځ کوي - د رمضان روژه نیسي، د خپل عورت حفاظت کوي - د خاوند تابعداری کوي - نو قیل لیا دیته به وویلي شي چه ادخلي الجنة من اي الابواب شئت. "جنت ته ننوزه په کومه دروازه چه ستا خوبنه شي" - (مسند احمد ص 119 ج 1 مشکوہ)

د حصین بن محسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ ترورتہ رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم ویلي وو. فانظری این انت منه فانما هو جنتک ونارک. "سوج کوه چه ته د خاوند سره خرنګه وخت تیروی - ځکه خاوند يا ستا جنت دے يا ستا جہنم دے" - (مسند احمد ص 341 ج 4)

اسماء بنت یزید الانصاریه ته رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم ویلي وو چه په خبره ځان پوه کړه او نورے زنانه هم پوه کړه. چه ان حسن تبعل المرأة لزوجها و طلبها مرضاته "چه یوه زنانه د خاوند سره نېه ژوند تیروی او د هغۂ رضا طلب کوي او د هغۂ تابعداری او موافقت کوي" - یعدل ذالکه کله. ددے ټولو اعمالو سره برابرېږي. یعنی کومه زنانه چه د خاوند سره نېه ژوند تیروی او د هغۂ تابعداری کوي - نودا د نارینو د حججونو، عمرو، او جهاد او د جمیع او جمع او د بیمار پرسی او جنازو د ټولو اعمالو سره برابرېږي -

فائدہ : دا روایت مونږ مختصر ذکر کړو. ددے په تفصیل کښې دا خبره رازی چه دا زنانه نورو زنانوو رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم ته د وفد په شکل رالیېل وه. (یعنی د زنانوو په نمائندگی راغلېو.) او تپوس نئے وکړو. چه نارینه د جمیع او د جمیع مونځونه کوي - بیمار پرسی او جنازه او حججونه او عمرے او جهادونه کوي - او مونږ د کور خدمتونه کوو. نو آیا مونږ ستاسو سره په اجر او خیر کښې شریک یو او که نه؟ - رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم دغه مخکے جواب ورکړو. (اسد الغابه ص 19 ج 6 و اخرجه البهقي في شعب الایمان) -

واقعه د ام سليم او ابو طلحه رضي الله تعالى عنهمما:

انس بن مالک رضي الله تعالى عنه وائي چه د ابو طلحه رضي الله تعالى عنه خوي وو د ام سليم رضي الله تعالى عنها نه، هغه وفات شو. ام سليم رضي الله تعالى عنها د کور والا ته وویل چه ابو طلحه رضي الله تعالى عنه تاسو مه خبروئ - تر خو چه ما نه وي خبر کرے. ابو طلحه رضي الله تعالى عنه کور ته راغلو. ام سليم رضي الله تعالى عنها ورته د مابسامي ډودئ کينسوده. هغه خوراک خبناک وکرو. بيا ئه ورته خان بنسائسته کرو. هغه ورسره کور واله وکرو. هر کله چه هغه خوراک خبناک کور واله وکرو. نوام سليم رضي الله تعالى عنها ورته وویل که چرے خوک د یو کور والا سره امانت کيردي او بيا د هغه کور والا نه خپل امانت غواوري. نو آيا دے کور والا لره دغه امانت منع کول جائزدي نوهغه وویل نه - نوام سليم رضي الله تعالى عنها ورته وویل چه د خوي په باره کښې اميد د ثواب ساته (هغه وفات شوئ) ابو طلحه رضي الله تعالى عنه د رسول الله صلي الله عليه وسلم خوا ته لار او دا قصه ئه ورته بيان کړه. رسول الله صلي الله عليه وسلم ورته وویل بارك الله لكم في غابر ليلتكم - الله تعالى دے تاسوله په دے شپه کښې برکت وارچوي - (اخوجه مسلم كتاب فضائل الصحابه) - الله تعالى د رسول الله صلي الله عليه وسلم دغه دعاء قبوله کړه. د ام سليم رضي الله تعالى عنها د دغه شپه د حمل نه یو بچه پیدا شو رسول الله صلي الله عليه وسلم ورلہ عبد الله نوم کينسود - د دغه عبد الله بيا نه اوولاد پیدا شو. كلهم يحملون العلم والقرآن - ټول عالمان د قرآن او قاريان وو.

فائده : ام سليم رضي الله تعالى عنها خاوند خوشحاله کرو او د خفکان نه ئه بچ کرو. نو د رسول الله صلي الله عليه وسلم دعاء ئه نصيب شوه او الله تعالى ئه په نسل کښې برکت وغورزو لو.

د اولاد تربیت :

زنانو له پکاردي چه د اولاد صحیح تربیت وکړي. ځکه د مور غیږ او له مدرسه د ماشوم ده. نو پکارده چه ماشوم د مونځونو او روزو سره عادت کړے شي. بنسائسته اخلاق او آداب ورته وښودلې شي. امر بالمعروف او نهي عن المنكر ورته وکړے شي. ربیع بنت معوذ رضي الله تعالى عنها وائي - چه مونږ به د عاشورې روزه نیوله او واړه ماشومان به هم مونږه روزه کول - چه کله به

ئے پئەدودئ پسە ژرل نومونب بە نینزک ورکولے پئەھفو بە مونب مشغولە کېل - چە ڈوپئ تەئە فکر نئەوی - (بخاري بحوالە حیاۃ الصحابیات ص 28)

فائده - معلومە شوه چە صحابیاتوبە ماشومان ھم روزھ کول دغە رنگ حجونوتە بە ئەم بیول -

ابن عباس رضي الله تعالى عنه وائي چە يوے زنانه رسول الله صلي الله عليه وسلم تە ماشوم پورته کرو - او وئەويل چە الهذا حج - آيا د دے حج كىري؟ - رسول الله صلي الله عليه وسلم وويلى نعم ولک اجر او ستا لپاره ثواب دے - (مسلم كتاب الحج)

فائده - معلومە شوه چە د ماشوم ھم حج صحيح كىري او چە خوک ئى د خان سره بوئى نود هغە ھم ثواب كىري -

ام سليم رضي الله تعالى عنها چە كله ايمان را ورونو انس رضي الله تعالى تە بە ئە ويل چە قل لا الله الا الله قل اشهد ان محمد رسول الله - لا الله الا الله ووايه - اشهد ان محمد الرسول الله ووايه - (الطبقات لام ابن سعد) او چە كله انس رضي الله تعالى عنھ لس كاللوته ورسيد نور رسول الله صلي الله عليه وسلم تە ئى حوالە کرو - چە دا به ستا خدت كوي -

د زنانوو عبادت او ۋۇرا:

قاسىم رحمة الله تعالى وائي چە يوه ورخ د عائىشە رضي الله تعالى عنھا خواتە راغلم هغە ولارە وھ نفل ئە كول - دا آيتئ باربار لوستو چە فمن الله علينا وقانا عذاب السموم - او دعاء ئە كولە او ۋىزىل ئە خە دېرىخت ودرىيدم تردە چە سېرىئ شوم بىا بازارتە د خە كارلپارە لارم چە واپس شوم عائىشە رضي الله تعالى هغە رنگ ولارە وھ مونخ ئە كولو او ۋىزىل ئە - (صفة الصفوہ ص 31 ج 2)

د حفصە رضي الله تعالى عنھا بارە كېنى رايى چە صوماًة قوّامة - دا د مبالغى الفاظ دى - يعنى دېرىئە روزە بە ئە نيو ل - او دېرى مونخونە بە ئە كول -

د حفصە بنت سيرين رحمها الله تعالى پئابارە كېنى رايى - چە د دى سند يوه وينخە واخستە د دغە وينخە نە چا تپوس وکرو - چە ستا مولاكىئ خرنگ ده هغە وويلى چە دېرىھ نيكە

ښئه ده ليکن يوه ډيره لویه کناه ئے کړے. توله شپه ژاري او مونځونه کوي . - (صلاح الامه في علوّ الهمه ص 174 ج 7) داژرادالله تعالی دویرنه وه لakin داوینځه په ده خبره نه پوهیده.

د زنانو و صدقه او خيراتونه:

ام ذره رضي الله تعالى عنها وائي چه عبدالله بن زبير رضي الله تعالى عنه عائشه رضي الله تعالى عنها ته دوه بوجئ مال راوليږلوا. ام ذره وائي زما کمان دا ده چه یولاك اتيا زره 1,80,000 روپۍ وئه. عائشه رضي الله تعالى عنها په دغه ورخ روزه وه. پليتې ئه را وغوبنتو دغه روپې ئه د خلقو په مينځ کښه تقسيم کړے. تردې چه يوه روپۍ ورسره هم پاتنه شوه. چه مابسام شو. وينځته ئه آوازو کړو چه زما روزه ماته راوره هغه ورله ډودئ او د زيتون تيل راورل . ام ذره رضي الله تعالى عنها ورته وویل چه آيا ستاسو دومره وس نه کيدو چه په دغه روپو کښه د مونږ له د یوې روپۍ غوبنې اخسته وئه . او روزه موپرې ماته کړيوئه . عائشه رضي الله تعالى عنها ورته وویل چه ما مه رته که زما فکر وئه نو دغه کاربه مه کړے وئه . (صفة الصفوہ ص 49 ج 2)

عبدالله بن زبير رضي الله تعالى وائي چه د عائشه او اسماء رضي الله تعالى عنهمما په شان سخاوت ما په چا کښه نه وئلیدل او د دوئ سخاوت مختلف وو.

عائشه رضي الله تعالى عنها به جمع کوله چه کله به ورسره خه شه جمع شو. نو تقسيم کولو به ئه . او اسماء رضي الله تعالى عنها به د صبا لپاره هیڅ شه نه جمع کولو.(صفة الصفوہ ص 85 ج 2)

د زنانوو د خپلو بنونه معافي غوبنېتل:

عائشه رضي الله تعالى عنها وائي چه ام حبیبه رضي الله تعالى عنها چه کله وفات کیده نو خه ئه را وغوبنېتل او راته وئویل قد کان بیننا ما یکون بین الضرائر - زمونږ په مينځ کښه هغه خه وو کوم چه د بنو په مينځ کښه رائي . الله تعالی ده ما معاف کړي. او تا ته زما د طرف نه معافي ده. ما ورته وویل چه الله تعالی ده تاته دغه هرڅه معاف کړي ام حبیبه رضي الله عنها او وویل تا خه خوشحاله کرم. الله تعالی ده تا خوشحاله کړي. بیا ئه ام سلمه رضي الله تعالی عنها ته جواب ولیکو. هغه ورته هم دغه خبره وکړه. (صفة الصفوہ ص 46 ج 2)

د زنانو وسترا او پرده:

د ستر او پرده بیان مونږ مخکے تفصیلا لیکلے لیکن بیا هم د پرده او ستر متعلق یو خو خبرے کوو.

یو دا چه د پردو خلقو سره خلوت او په غیر د محرم نه سفر کول حرام دي. حکه رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي لا يخلونَ رجل بامرأة إلا ومعها ذو محرم ولا تسافر المرأة إلا مع ذي محرم. "خلوت دے نئکوي یو سړے د یوزنانه سره مګر چه د هغه سره محرم وي - او سفر دے نئکوي زنانه مکرد محرم سره" - یو سړے پورته شو وویل یا رسول الله! زما بسخه د حج لپاره وتله او ما خان په فلانی او فلانی غزا کښې لیکلے. رسول الله صلي الله عليه وسلم وویل لارشه د خپلې بسخه سره حج وکړه-- (اخراج البخاري و مسلم في الحج)

د دویم دا چه د زنانو و خواته د محرم نه علاوه د بل چا لپاره داخلیدل حرام دي. حکه رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي إياكم والدخول على النساء "خان وساتئ د داخلیدلو نه په زنانو" یو انصاری وویل يا رسول الله افرايت الحمو. د ليور خاء حکم دے. هغه وویل الحمو الموت - "ليور مرگ دے". (اخراج البخاري في النكاح و مسلم في الادب)

قرطبي رحمه الله تعالى وائي د ليور داخلیدل ئه د مرگ سره مشابه کړل په قباحت او فساد کښې او دا مبالغه ده په زورنه کښې حکه خلق په دے کښې چشم پوشی کوي - (المفہم ص 501 ج 5)

دریم دا چه زنانو ولره د نارینو د اختلاط او ګدون نه خان ساتل پکار دي. اگر چه د عبادت خائنه وی - حکه رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه غوره صفوونه د نارینو او لني دي او ناکاره صفوونه وروستني دي. او غوره صفوونه د زنانو وروستني دي او ناکاره او لني دي.

قرطبي رحمه الله تعالى وائي چه اولنه صف د زنانو و حکه ناکاره دے چه په دے کښې نارینو ته نزديکت دے. نو دا ويره ده چه دوئ به په یو بل مونځ ګډ ود کړي. (المفہم) يعني زنانو ته نزديکت عبادت متأثره کوي -

خلورم دا چه کله زنانه د کور نه اوخي نو عطر دے نه لکوي - حکه رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي إيمـا امرأة استعـطـرت فـمـرـت عـلـى قـومـ لـيـجـدـوا مـنـ رـيـحـها فـيـ زـانـيـةـ - "کومه زنانه چه

عطرولکوي او دا پئيو قوم تيره شي چه د دے خوشبوئي محسوسه کري- نودا زناکاره ده"-)
ابو داؤد في الترجل والترمذ في الاستئذان والنمسائي في الزينة)

پنځم دا چه د پردونارينوو سره دے به ضرورته خبرې نئه کوي -

بنت عفيف رضي الله تعالى عنها واى چه مونږ د رسول الله صلي الله عليه وسلم خواته د بيعت
لپاره راغلوفا خذ علينا ان لا نحدث الرجال الا محرماً "رسول الله صلي الله عليه وسلم زمونږنه دا
وعده واحسته چه مونږ به خبرې نئه کوو د نارينوو سره مګر چه محرم و"ي - (اسد الغابه ص

(6 ج 336

يا الله مونړ له د نیک اعمالواو صحيح توبې توفيق راکړے او زمونږ کمه او کوتاهي مونږ ته معاف
کري-.

اللهم صل على سيدنا ونبينا محمد وآلـهـ.

تمت

دپردے بیان :

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله - وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن
محمدًا عبد ورسوله أما بعد فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم ، وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ
أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهِنَّ وَلَا يُبَدِّلْنَ زِينَتَهِنَّ إِلَّا مَا أَطَبَ رَبُّهُنَّ مِنْهَا إِلَيْهِ -

دا د سوره نور يو ديرشم نمبر آيات دے په سورة نور کښې الله تعالى د پاکدamanۍ او پردے احکام بیا نه وي چه زنانه پاکه محفوظه او په پرده کښې وسیبی - ددے لپاره چه به حیائی به، غیرتي، فحاشي عرياني او ديوثي بنده شي - او ددے لپاره په سورة کښې خلور احکام او لس آداب بیانېږي - اول حکم په زانی رحم مکوي - دویم حکم د زنا او زناکارو نه نفرت وکړي - دريم حکم حدقت د چه خوک په پاکانو تور ولبروي نو هغوله اتیا دورے ورکړي - خلورم حکم بیان د لعان د دے لپاره چه د بنځئ او خاوند په مینځ کښې لفظ د فحشاء او تمہت د زنابند شي - بیا د ويشتم آيت نه تر پنځئ ديرشم پورے لس آداب بیانېږي - اول ادب دادے چه پردے کورتئې اجازته او به سلامه مه داخليږي - دویم دا چه د خپلو نظرونو او عورتونو حفاظت وکړي -

دريم ادب زنانووته حکم دے چه خپل نظرونه بستکته کړي لکه خنګه چه نارينه منع دي د نظر کولونه پردو زنانووته نو دارنګي زنانه هم منع دي د نظر کولونه پردو نارينووته -

خلورم ادب حفاظت د فروجو چه زنانه ده هم د خپل عورتونو حفاظت کوي - پنځم ادب خپل زينت دے نه بسکاره کوي زينت خلقي وي لکه مخ، بدن او که کسبي وي لکه جامه کالي رانجه وغیره -

شپږم ادب خپل پرونې دے په گريوانونو اچوي يعني لوپته يا پرونے دے په داسې طريقة اچوي چه سرا او گريوان ورسره پت شي -

اوم ادب زنانه دے په داسې طريقة قدم نه ګدي چه د كالو آواز نه اوريبله شي ځکه په دے سره په زره کښې شهوت پیدا کړي -

اتم ادب به واده کسانو لره ودونه وکړي دا رنګ مريانو او وينځولره هم ودونه وکړي ځکه په واده نه کولو سره په معاشره کښې بدکاري او بدنامي ديرېږي -

نهم ادب چه خپل مریان مکاتب کړئ حکه په کومه معاشره کښے چه مریان او وینځے دیرے وي نو په هغه کښې بدکاری دیره پیداکړي حکه هغوي په خپله د نکاح اختيارنه لري او مولائے د نکاح خیال نه ساتي -

لسم ادب خپل خویندے او لوړه د نکاح نه مه منع کوي او دیر مهرته نه مه وروسته کوي دارنګ وینځے د مال د کټلو لپاره په زنا مه مجبوره کوي - حکه دا سبب د بدکاره ده -

د پردے د فرضیت په باره کښې آیتونه:

د قرآن کريم د خلور آیتونو نه د پردے فرضیت معلومېږي -

اول دا چه الله تعالى وائي ، وإذا سئلتموهن متاعا فسئلواهن من وراء حجاب (سورة الحزاب 53) - د دينه فرضیت د پردے معلومېږي حکه په ده کښې حکم شوې چه خه شه غواړي نو د پردے نه آخوا نه غواړي او د اترینه هم معلومېږي چه د نارینو او زنانو اختلاط حرام ده -

دویم دا آیات ده ، يأَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَا زَوْجَكَ وَبَنَاتَكَ وَنِسَاءَ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِنُ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيهِنَّ - (سورة الحزاب 59) اے نبی !عليه السلام ووايہ خپلو بیبيانو او نونړو ته او زنانو د مؤمنانو ته چه رازورند کري په حانونو خپلو خادرونه (پرونې) خپل - ابن عباس رضي الله عنه وائي چه الله تعالى امرکړے چه کله د مؤمنانو زنانه د کورونو نه د خه ضرورت لپاره او زی نود سرونو د پاسه نه ده خپل مخونه په غټه خادر پتوی او یوه ستړکه ده بسکاره کوي (تفسیر ابن جریر ص 224 ج 21 با اسناد حسن) ابوبکر جصاص رحمه الله وائي چه حوانه زنانه به د پردو خلقونه خپل مخ پتوی او خپله پرده او پاکي به بسکاره کوي چه شکيان خلق ورته طمع و نکړي -

دریم دا آیت ده وَلَا يَبْدِينَ زِينَتَهُنَّ (سورة نور 31) او نه ده بسکاره کوي خپل زینت په ده آیت کښې الله تعالى د پردو نارینو په مخکے زینت بسکاره کول حرام کړي -

څلورم دا آیت ده ، وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَمَّا سَمِعُوا عَلَيْهِنَّ غَيْرَ مُتَرِجَّاتٍ بِزِينَةٍ وَانْ يَسْتَعْفِفْنَ خَبِيرَلَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلَيْهِمْ (سورة نور 40) دا د پردے په باره کښې څلورم آیت ده ليکن بودی زنانه نه مستثنی کړي او د ثِيَاب نه مراد هغه غټي خادرې دی چه ټول بدن پرے پتیرې يعني که بودی زنانه غټه خادر يا برقعه نه په حان کوي نو په دوئ خه ګناه نشه -

- د نیکانو زنانو په باره کښے هم پرده او حیاء رائي لکه فاتخذت من دونهم حجابا (سورہ مریم 17) (او فجاءته احدا هما تمثی علی استحیاء (سورة قصص 25) -

د پرده په باره کښے احادیث

1. عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله عليه وسلم صنفان من أهل النار لم ارهما قوم معهم سياط كاذناب البقر يضربون به الناس ونساء كاسيات عاريات مميلات مائلات رؤوسهن كاسنة البخت المائلة لا يدخلن الجنة ولا يجدن ريحها وان ريحها ليوجد من مسيرة كذا وكذا (رواه مسلم)

"رسول الله ﷺ وائی چه دوه قسمه جهنمیان دی چه مانه دی لیدلي ، یو هغه قوم دے چه د هغو سره به چابکونه وي پهشان د لکو دغوا کانو چه وهي به په هغو سره خلقو لره- دويم هغه زنانه چه جامه به ئے اغوشتے وي او بریندے به وي - مائله کونکه به وي پردي نارينه خپل خانته او مائله کيدونکه به وي پردو نارينوته د هغو سرونه به پهشان د کوپونو د هغو بختي او بسانو وي چه کاگه وي - دوئ به جنت ته داخله نه شي او نه به د جنت بوئي بياموئي او يقينا خوشبوئي د جنت خامخا موئيله کيږي د مزل دومره او دومره نه" -

د چابکونو والا نه مراد ظلمان پولیس دی (کشف المشکل لابن الجوزی ص 101 ج 1 والنووی والدیباچ وغيره) پهبل حدیث د ابوهریره رضي الله عنه کښے رائي رسول الله ﷺ وائی ، یوشک ان طالت بک مدة ان ترى قوم في ايديهم مثل اذناب البقر يغدون في غضب الله ويروحون في سخط الله (شرح السنة للبغوي مسلم مسند احمد وغيره) نزدے ده که چرئته ژوندې پاتې شي چه ته به داسه قوم ووينه چه د هغو په لاسونو کښے به د غواکانو د لکو پهشان چابکونه وي چه صبا کوي به په غصه د الله کښے او بيکا کوي به په غصه د الله تعالى کښے -

په بل روایت کښے داسه رائي ، سيكون في آخر الزمان شرط يغدون في غضب الله ويروحون في سخط الله فایاک ان تكون من بطانتهم (التيسيير للمناوي فيض القدير مسند الشامين) "په آخره زمانه کښے به داسه پولیس وي چه د الله تعالى په غصه کښے به صبا او بيکا کوي نو خان وساته د دینه چه ته د هغو رازدار شه" -

په کاسیات عاریات وغیره کښې توجیهات :

کاسیات عاریات په دلے کښې ډیر توجیهات دی ۱- کاسیات ظاهراً به ئے جامه اغوسته وي عاریات حقیقتاً به بریندے وي حکم نرئ جامه به وي لاندے بدن به پکښې بسکاري - (2) بریندے به وي حکم د بدن خله حصه به ئے بسکاري - (3) کاسیات یعنی د الله نعمتونه به پرے وي عارضات شکر به نه اداء کوي -

مائلات ممیلات په دیکښې هم ډیر توجیهات دی (1) دا دواړه په یوء معنی دی (2) مائلات مائله کیدونک به وي شرته ممیلات مائله کونک به وي نارینوو لره فتنه په دوئ - (3) مائلات کبرے به وي د الله تعالى د تابعداري نه ممیلات نورے زنانه به مائله کونک وي د دوئ په شان عملته - (4) مائلات په ناز سره تلونک به وي ممیلات مائله کونک به وي خپلو ډدو او اوګولره -

رؤوسین کاسنمه البخت المائله په دلے کښې هم توجیهات دی ، ۱- دوئ به سرونه غتونکي وي حکم د سرونو سره به نور ویبنته یو خلائی کوي په ویبنتو او لوپتو به سرونه غته وي نود بختي او بشانو د گوپونو په شان به وي په اوچتوالي کښې -

2- پردو نارینووته به پورته کتونک وي نظرونه به نه بسته کوي سرونه به نه تیته وي (کشف المشکل من حديث الصحيحين لابن الجوزي ص 1031 ج ۱) به حیابه وي -

فائده: امام نووي رحمه الله وائي چه دا حدیث د رسول الله ﷺ نه یوه معجزه ده حکم دا دواړه قسمونه موجود شوي -

د پردے په باره کښې د ننګ او غیرت واقعات:

1- موسى عليه السلام چه کله د مدين نه مصرته واپس کیدونو د شې به ئے سفر کولو ددے لپاره چه د پردي نارینه زما په زنانه نظرونه لکي -

2- ابوهریره رضي الله عنه وائي چه رسول الله ﷺ وویل چه په داؤد عليه السلام کښې ډیر سخت غیرت وہ کله به چه د کور نه وتلو نو دروازه به ئے بندول د داود عليه السلام د واپسی پورے به دده کورته خوک نشو داخلیل، داؤد عليه السلام یوه ورخ او ووتلو او دروازه ئے بندے کړے - یوه زنانه کورته رابسکاره شوه د کور په مینځ کښې یو سړے ولارو- د کور والاتئه وویل چه دا سړے دکوم طرف نه داخل شوئه حالانکه دروازه بندے دی - والله لنفتشن بداؤد زما

دے پئے اللہ تعالیٰ قسم وي چه مونږ به داؤد علیه السلام تئے شرمندہ شو۔ پئے دے مینځ کښے داؤد علیه السلام راغلو او دغه سړے د کور پئے مینځ کښے ولاروءَ۔ داؤد علیه السلام وویل تئے خوک نئے هغۂ وویل الذی لا یهاب الملوك ولا یمتنع من الحجائب، "حئه هغه خوک یم چه د بادشاھانو نه نه ویریري او پئې پردو نه حصاریري"۔ داؤد علیه السلام ورته وویل انت اذا واللہ ملک الموت مرحبا با مر اللہ "قسم پئے اللہ تعالیٰ تئے خو ملک الموت نئے د اللہ تعالیٰ فیصلے تئے هرکلے وي"۔ داؤد علیه السلام خپل خائے ته راکوز شوروح نئے واخستې شو تردے چه دده کار ختم شو۔ لمرا وختلو سلیمان علیه السلام مرغانو تئے حکم وکړو چه پئے داؤد علیه السلام سورے وکړي، مرغانو ورته سورے وکړو تردے چه زمکه تیاره شوه، سلیمان علیه السلام مرغانو تئے حکم وکړو چه یو یو وزراتول کړي (مسند احمد ابن کثیر 573 ج 3)۔

دریمه واقعه: فاطمه رضی اللہ عنہا مسواک و هلونو علی رضی اللہ عنہ پئے دے غیرت وکړو چه ددے د اورونه مسواک لبریري نو دا شعر نئے ولوست :

لقد فزت يا عود الراک بثغرها۔ او ما خفت يا عود الراک اراكا۔

لوكنت من اهل القتال قتلتك۔ ومالی يا سواک سواکا۔

په تحقیق سره تئے کامیاب شوے پئے اورو ددے اوته نه ویریري اے لرکیه د پیلو چه حئه تا وینم که تئے د خاوندانو د جنگ نه وے نوما به ستا سره جنگ کړیوے او نشته مالرہ اے مسواک ماسوا ستانه۔ (ارشیف ملتقي اهل الحديث ص 28 ج 14)

خلورمه واقعه: د عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہ بی بی د یو سربی سره د دیوال نه آخوا خبرے کولے هغه سړے ددے بی بی رشته دار وو ليکن عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہ ته پته نئه وو نو عبد اللہ بن عمر مژد کجورو لبنتے راجمع کړے او د پیره زیاته نئے وو هله۔

پنځمه واقعه: معاذ بن جبل رضی اللہ عنہ منړه خورله بی بی ورسره وہ د معاذ بن جبل رضی اللہ عنہ غلام راننوتلو بی هغه غلام ته منړه ورکړه او د هغه منړے نه دے بی بی خوراک کړیوډه نو معاذ رضی اللہ عنہ ورله دومره وهل ورکړل چه درمندہ نئے کړه۔

شپږمه واقعه: دری قاضی موسی بن اسحاق ته یوه زنانه راغله پئې خپل خاوند نئے د پنځمه سوه اشرفو مهر دعوي وکړه خاوند انکار وکړو۔ زنانه کواهان پیش کړل۔ کواهانو وویل چه دا

دے مخ بسکاره کري چه مونبرئ وپیژنو چه آیا دا هغه زنانه ده او که نه - کله چه کواهانو په
دے اصرار وکړو نو خاوند ئې وویل ، لَا تَفْعِلُوا هِيَ صَادِقَةٌ فِيمَا تَدْعِيهِ ، مخ ئې مه بسکاره کوي
دا په خپله دعوي کښه رشتونه ده - خاوندئه دا اقرار په حکم وکړو چه د زنانه مخ ئې بسکاره
نشي ، زنانه پوه شوه چه دا اقرار ئې حکم وکړو چه زمامخ پردو نارینوته بسکاره نشي نو هغه زنانه
وویل چه دیته زمامهر معاف دے په دنیا او اخرت کښه -

اومه واقعه: فاطمه رضي الله عنها وائي: خَيْرٌ لِلْمَرْأَةِ إِذَا لَاتَرَى الرِّجَالَ وَلَا يَرُونَهَا " د زنانه لپاره غوره
داده چه دا پردے نارينه ونه ويني او پردے نارينه دے لره ونه ويني - عبد الله بن عباس رضي الله
عنہ وائی د رسول الله ﷺ لور فاطمه الزهراء رضي الله عنہا چه کله په مرض موت بیماره وه - نو
اسماء بنت عمیس رضي الله عنہا ئے بیمار پرسئ له راغلے وه - فاطمه رضي الله عنہا وویل د زنانوو
سره چه د مرگ نه وروسته کومه طریقه کولے شي هغه حه دیره بدہ کنرم چه په زنانه کپره
وغورزو لشي او بدن ئے پکښه معلومېږي، حه مرم خوماته د دینه حیاء راحی چه په کت کښه
بسکاره زما جنازه واختسله شي او خلق زما او ګډوال او پلنوا ل يعني زما قد معلوم کري (مخک د نعش
طریقه نه وه)

اسماء رضي الله عنہا ورتہ وویل چه په حبشو کښه ما لیدلي وو چه هغو نعشونه جوروول (يعني د
مری لپاره خاص قسم کتونه) او په هغه به ئے د زنانوو جنازه ورل او هغه حه جورو ل شم
فاطمه رضي الله عنہا ورتہ وویل چه هغه ماته ونسایه - نو اسماء رضي الله عنہا د کجورو شنے
لبتره را غونسله هغه ئے کړے کړے او د پاسه ئے پرے کپره وغورزو له -

فاطمه رضي الله عنہا وویل چه دا خودیره بسائسته طریقه ده او اسماء رضي الله عنہا ته وویل
چه کله حه مره شوم نوتہ او على رضي الله عنہ ماته غسل راکړئ - په اسلام کښه د تولونه اول
فاطمه رضي الله عنہا په نعش کښه (يعني په دغه خاص کت کښه) ورے شویوه (حیاة الصحابیات
ص 70 حجابک یا عفیفة ص 9) -

اتمه واقعه: ام المؤمنین سوده رضي الله عنہا ته چا وویل چه ته حج او عمرے ته وله نه حي لکه
خنکه چه ستا خویندے حج او عمرے ته حي هغه وویل چه مونږ حجونه او عمرے کړے - او الله
تعالی ماته حکم کري چه کور او سیزم وقرن فی بیوتکن - راوي وائي زما دے په الله تعالی قسم وي

چه دا د خپلے کمرے د دروازے نه نئوہ وتله تردے چه جنازه نئے ویستے شوہ (حجابک یا عفیفة 20) -

نہمہ واقعہ: قیس بن شماں رضی اللہ عنہ وائی چہ ام خلاد رضی اللہ عنہا نبی ﷺ را غلہ او نقاب نئے وھلے وہ د حؤی پئے بارہ کنبے تپوس کولو او حؤی نئے شہید شوی وو یو صحابی ورته وویل چه تئد حؤی د تپوس لپارہ راغلے او حال دادے چه نقاب دے وھلے نو هغے وویل ، ان اُرزاً ایفی فلن اُرزاً حیائی ، کہ حؤی تئمھ مصیبت رسیدلے نو حیاء تئمھ مصیبت نہ دے رسیدلے -

نبی کریم ﷺ ورته وویل چه ستا د حؤی لپارہ د دوہ شہیدانو اجردے حکمہ ستا حؤی اهل کتاب ورثے (ابو داؤد کتاب الجہاد باب فضل قتال الروم علی غیرهم من الامم) -

لسنه واقعہ ابن بطوطہ رحمہ اللہ واقعہ ذکر کرے چہ یو عباسی خلیفہ د بلخ والاتہ پئے خڑہ خبرہ غصہ شوہغوتہ نئے یو کس ولیکو چہ ددوئی نہ دیر تاوان او جرمانہ واخلہ د بلخ زنانہ او ماشومان د خپل امیر داؤد بن علی بی ته را غل لچھے مونبر دا تاوان نہ شواداء کولے - دغہ بی بی دغہ نمائندہ ته یوہ جامہ ورکرہ چہ هغہ پئے جواہراتو چراو شوی وہ او د دغہ جامہ قیمت د دغہ تاوان نہ زیات وو - او ورته وئے وویل چہ دا جامہ خلیفہ ته ورکرہ دا د بلخ والا د طرف نہ صدقہ شوہ حکمہ د دوئی حالت دیر کمزورے دے - هر کلہ نئے چہ دغہ جامہ بادشاہ ته ورسولہ او دھگہ مخ تئئے کیپسودہ او قصہ نئے ورته بیان کرہ - خلیفہ شرمندہ شو او وئے وویل ، اتکون امرأة أكرم منا ، آیا زنانہ زمونبر نہ دیر سخاوت کوی - خلیفہ د بلخ والاتہ دغہ تاوان معاف کرو او دیو کال خراج نئے ورته هم معاف کرو - او هغہ جامہ نئے هغہ زنانہ ته واپس کرہ - کلہ چہ هغہ بی بی ته جامہ واپس شوہ او د بادشاہ قصہ نئے ورته وکرہ نو هغہ زنانہ تپوس وکرو چہ ، اوقع بصر الخلیفۃ علی هذا التّوْب - آیاد بادشاہ نظر پئے دے جامہ لکیدلے هغہ قاصد وویل هو - هغہ زنانہ وویل ، لا النّس ثوّبَ وَقَعَ عَلَيْهِ بَصَرُ غَيْرِ ذِي مُحْرَمٍ مِنِي - حَلَّ هَذِهِ جَامِهِ نَهْ اَغُونَدْمَ چه پئے هغہ د هغہ چا نظر پریوتے چہ هغہ زمام حرم نہ دے او حکم نئے وکرو چہ دا جامہ خرڅه کری - او پئے دغہ پیسوئے جمات جور کرو او د دغہ جامہ د قیمت نہ دریمہ حصہ روپی هم پاتے شوے - دغہ بی بی امر وکرو چہ دا روپی د جمات د یوئے سند د لاندے دفن کری کئے چرے ضرورت شي نو دا به راوی اسی - ابن بطوطہ وائی چہ دا جمات اوس هم آباد دے او وائی چہ ، هُو مَنْ أَحْسَنَ مساجد الدّنیا وَافسحَهَا " دا پئے دنیا کنبے بنائسته جمات دے او دیر فراخه دے " -

فائده: دا زنانه دومره غیرتی وه چه هغه جامه ئه هم نه اغostoله چه د غیر محرم نظر پرے پريوته 99-

يوولسمه واقعه: او د صحابياتو عمل په آيتونو د پردي - عائشه رضي الله عنها وائي چه کله د سورة نور دا آيتونه نازل شول چه ، وليضربن بخمرهن على جيوبهن نودا نصارو نارينه لاراو زنانووته ئه دا آيتونه ولوستل دغه رنگ سري خپل بسخه ته خپل لور او خورته او رشته دارو ته دا آيتونه ولوستل نود انصارو هر يوے زنانه خپل خادر راوا خستلو او خپل سرونه او مخونه ئه پرے پت کړل دوچه د تصدق او ايمان نه د الله تعالى په كتاب ، سحر له د رسول الله ﷺ شاته (مانحه کښه) ولاړے وے مخونه او سرونه ئه پت کړيوو لکه په سرونو ئه چه کارغان ناست وي (بحواله حجابک يا عفيفه)

د چانه پرده شته او د چانه نشه:

قرآن کريم تول دولس کسان ذكر کړي چه د دوئ نه پرده نشه :- 1- خاوندان 2- پلاران 3- سخر 4- خامن 5- بنز 6- رونره 7- وريرون 8- خوريان 9- زنانه 10- وينځي د دوئ 11- هغه کسان چه د شهوت والا نه وي 12- واره ماشومان او غوره داده چه د تره او ماما نه هم پرده نشه - د دوئ نه علاوه د نور ټولو خلقونه پرده فرض ده اکر که هغه رشته دار وي مثلاً 1- د تره خوي 2- د ترور خوي (د پلار خوري) 3- د ماما خوي 4- د ترور خوي (د مور خوري) 5- ليور 6- اوښه (د بسخه د خور خاوند) يعني د سري اوښينه په مينځ کښه ستر شته 7- د خاوند اوښه (د خاوند د خور خاوند) 8- د ترور خاوند (د پلارد خور خاوند) 9- د ترور خاوند (دمور د خور خاوند) 10- د خاوند تره 11- د خاوند ماما 12- د خاوند د ترور خاوند کومه ترور چه د پلارد طرف نه وي 13- د خاوند د ترور خاوند کومه ترور چه د مور د طرف نه وي 14- د خاوند وراره 15- د خاوند خوري -

د پردي متعلق یو خو اعتراضونه او جوابونه:

1- بعض بسخه وائي چه مونږ خو خپل ليور د ماشوم والي نه د ځان سره لوئي کړي دا خوزماد بجي په ځائیده بعض سري هم وائي چه فلانه جينه خوزماد لور په ځائیده - بعض جينه هم وائي چه فلانه سړي خوزماد پلار په ځائیده د ده نه به ځائڅه پرده وکړم -

جواب: داسه باطل خیالات د قیامت په ورخ کارنه کوي آیا رسول الله ﷺ د امت د بنحو لپاره د پلار په شان نه دے بیا ورته هم د پردے حکم دے -

2- کله یوسپے بودا شي نو بعض خلق وائي چه دده نه د پردے خه ضرورت دے -

جواب: دا هم سراسر جهالت دے حکه چه په یو عمر کښه هم داسه قطعی فیصله نشي کیده چه دده قوت باه بالکل ختم دے که قوت باه یعنی د زنا طاقت پکښه نه وي نود بسکلولو طاقت پکښه شته مزه خواخلي بلکه کله دامه خطره د خوانانو په نسبت په بودا کانو کښه ديره وي حکه دبودا کانواع صاب کمزوري وي نود برداشت قوتئ کم وي دغه رنگ د بودا والي په وجہ صرف عملی قوت ختميري د زره شهوت نه ختميري بلکه هغه نور هم زياتيري -

وعلى هذالقياس بودئ د هغه دے هم احتیاط کوي حکه ، لکل ساقطة لاقط د هر لویدلی خیز لپاره په دنیا کښه خوک د اوچتولو والا وي -

3- بعض وائي چه د بزرگانونه خاصکر پیر یاملا نه د پردے ضرورت نشه کله وائي دا خوا زمونږمور او پلار دے شاید چه دا خلق دوئ نامرد ګنري -

جواب دا دېرسخت جهالت دے حکه په بزرگانو کښه د پاک مزاج په وجہ شهوت نور هم زیات وي او د پاکدامني په وجہ قوت باه دېرتیزوی - البتہ د دوئ په نفس ديره قابو وي -

رسول الله ﷺ ديره پاکه هستي وه او د هغه نه لوئي بزرگ نه وواو صحابيات رضي الله عنهم هم ديره پاک بیبانو وے خو بیا هم د پردے حکم و -

4- بعض زنانه وائي چه مونږ فلاي او فلاي نه تراوسه پرده نه ده کړے اوس خنکه پرده وکرو -

جواب که یوسپی ديرکلونه یوه کناه کوي نو هغه ورله نه حلاليري بلکه توبه ويستل ضروري دی -

5- بعض خلق وائي چه مونږ ديررونړه یا ديررشته داران په یو حائې په یو کورکښه اوسيړو د بیلا بیل کورونو وس مو نه کېږي په دے وجہ پرده مشکله ده -

جواب ، د شرعی پردازے لپاره بیل کور ضروري نئے دے - شريعت دیرآسان دے پئداسے وخت کبھے زنانوو لره یو خوکارونه ضروري دی -

اول دا چه پئداسے حالاتو کبھے دے زنانه لگه هوسیاره اوسييري د بے پردازی د حایونو نه دے حتى الامکان حان ساتي پئلباس کبھے دے احتیاط کوي خاصکر پئسر دے لوپتہ پئاهتمام سره گدي -

دویم دا چه پئداسے حالاتو کبھے دے زنانه دیر احتیاط کوي حکم دا ددوئ جہاد دے خومره چه پئے دے کبھے مشقت دیر برداشت کوي دومره به ئے ثواب دیر وي -

دریم دا چه د غیر محرم پئر اتلودے بنجھے خپل مخ بل طرفته ار وي -

خلورم دا چه پئغیرد سخت ضرورت نه دے د غیر محرم سره خبرنے کوي - ددے احیاتاً طونو باوجود کئچرے ناساپه د یو غیر محرم نظر پریوزی نو معاف دے که داسے ناخاپه پرے نظر زرکرت پریوزی نو معاف دے -

مفی رشید احمد صاحب خپله واقعہ بیا نئوی چه مونبر پنچھہ رونرہ یو دیر کرته د رمضان المبارک میاشت د خپل مور او پلار سره تیره وو تول رومنرہ د بچو او بنجھو سره د مور او پلار سره یو حائے په یو کور کبھے یوه دوہ میاشتے تیره وو - خود اللہ تعالیٰ پئه فضل سره هیچرے د بنجھو او نرونظر پئیوبن نه دے پریوتے - د بنجھو او نرو د احتیاط پئبرکت هیچرے د ناخاپی نظر پریوتلو واقعہ هم نه ده راغلے - او د شريعت پئدے حکم باندے د عمل کولو پئبرکت مونبر تولو هیخ قسم تکلیف او تنگی نه ده محسوس کرے، بنہ پئه خوشحالی او مزو ژوند تیر وو -

شپرم سوال بعض وائی چه مونبرہ د رشتہ دارو کورونو ته ورخونو هلتہ غیر محرم زنانه مخ تئه راحی -

جواب پئداسے وقت کبھے پئے دے هدایتو عمل وکرئ ، اول دا چه نظر بستکتہ کرئ 2- بلا ضرورت د غیر محرم زنانه سره خبرے مکوئ 3- پئداسے موقعہ د پردازے مسئله پکارده نو د تبلیغ ذمواري به ادا شی بل دا چه زنانوو ته به پته هم ولکی چه دا پئبے پردازی خفہ کبیری نوائندہ به ازادی نکوی دیرے زنانه داسے دی چه د فساق فجارو نه پرده نکوی لیکن د دیندارو نه پرده کوي حکم هفوته پته وي چه دوئ خفہ کبیری -

اوم سوال: بعض خلق وائی چه مونبره په کور کښے پرده کول غواړو په دی سلسله کښے دیر کوشش او تبلیغ کوو خوڅه اثر نه کېږي بسجئ پرده نکوي -

جواب په داسې حالت کښے شرعی حکمونه دادی 1. په خپله د شریعت پابندی کول چه په خبره کښے اثر پیدا شي 2. په دنیوی کارونو کښے د بنجئ سره سختی مکوه نو په دینی کارونو کښے ستا خبره مني 3. د بنجئ لپاره د هدایت سوال کوه 4. په مينه محبت په خپل کور کښے دعوت او تبلیغ جاري ساته 5. روزانه د داسې کتاب نه تعليم کوه چه ده ګه سره د الله تعالی مينه او د آخرت فکر پیدا کېږي لکه حکایت صحابه وغیره -

او د کتاب نه تعليم په ديره فائده لري ځکه په هفه کښے د مصنف د اخلاص په وجہ اثر وي بل دا چه د ملګري د خبره اثر کم وي ليکن چه د کتاب نه تعليم کوي نو په هفه کښے مصنف ته نسبت وي نو اثر دير کوي - دا سوالونه او جوابونه مفتی رشید احمد رحمه الله په خپل کتاب شرعی پرده کښے بیان کړیدي -

د به پرده ګی وختونه:

1. په ودونو کښے 2. په مرو کښے 3. په کیا کانو او لوونو کښے په کیدو راولو کښے الغرض په زمینداره کښے 4. په ګودرونو او او بو راولو کښے 5. په جرندو او مشینونو کښے 6. د غرونو په تللو کښے 7. په خوشانو تپلو کښے 8. په ورو ابسلو کښے 9. په جامو وینحلو کښے 10 په سکولونو او كالجونو او هسپتالونو کښے -

د پرده شرطونه:

د پرده یا جامولپاره یو خو شرطونه دي - اول شرط دادے چه په دغه جامه به تول بدن پتیري - دویم دا چه جامه به نرئ نه وي چه بدن پکښے بسکاری ځکه رسول الله ﷺ وائی چه په آخره زمانه کښے به داسې زنانه وي چه ، کاسیات عاریات "جامه به ئے اغوسته وي ليکن بریندې به وي" - ددے یو مقصد دادے چه داسې جامه به وي چه تول بدن به پرئنه پتیري - دویم دا چه نرئ وي بدن پکښے بسکاري - دریم دا چه دغه جامه به په خپله (فی ذاته) زینت نه وي ځکه الله تعالی وائی چه ، وَلَا يُبْدِيَنَ زِينَتَنَّ ، دوئ به خپل زینت نه بسکاره کوي او زینت لفظ عام دے یعنی فیشنی برقعه او پروني به نه وي - خلورم شرط دادے چه جامه به تنکه نه وي ځکه تنکه

جامه لویه فتنه ده - پنځم دا چه جامه به خوشبوداره نئوي حکه رسول الله ﷺ وائي ادا
خرجت احدا کن الى المسجد فلا تقربن طيبا (رواه مسلم) کله چه اوزي یوه ستاسونه جمات ته
نو خوشبوئی ته دئے نه نزدے کېږي - هرکله چه په جمات کښه اجازت نشته نود بازار او د لارو
په تلو کښه خوپه طريقه اولى اجازت نشته او رسول الله ﷺ وائي چه کومه زنانه عطرو لکوي او
بهرته اوزي او په یو قوم تيره شي چه هغه د دئے خوشبوئی محسوسه کړي نو، فري کذا وکذا
هغه دا او دا رنګ ده يعني زناکاره ده (رواه الترمذی وقال حسن صحيح)

البته په کور کښه خاوندته خوشبوئی لکول شي او خاوندته به حان بسائسته کوي - شپږم شرط
دادے چه دغه جامه به د شهرت والا نئوي لکه یوه زنانه ډيره قيمتي جوره اغوندي چه په خلقو
کښه هه شهرت وشي چه فلانی لور ددومره روپو جوره اغوندي يا دامه جامه اغوندي چه
په هغه علاقه کښه رواج نئوي - رسول الله ﷺ وائي من ليس ثوب شبرة السنه الله ثوب مذلة ثم
الهرب عليه نارا ، چاچه د شهرت جامه واغوسته الله تعالى به ورته د ذلت جامه ورواغوندي بيا به
پرے اوږد بل کړئ شي -

اوم دا چه د زنانه جامه به د نارينه د جامه سره مشابه نئوي حکه رسول الله ﷺ په هغوزنانوو
لعنت ويچه د نارينو سره حان مشابه کوي او په هغه نارينوو چه د زنانوو سره حان مشابه
کوي (بخاري) -

اتم دا چه د زنانه جامه به د کافرو زنانوو جامو سره مشابه نئوي - حکه رسول الله ﷺ وائي ،
من تشبه بقاوم في ومنهم ، چا چه د کوم قوم سره حان مشابه کړو دا د هغونه دے -

لكه نن صبا جاكت او پتلون اغوندي - په دے کښه درې نقصانونه دي یوداچه په دے کښه
دعورت اندازه معلوم يېږي - دويم دا د نارينو سره مشاہدت دي - دريم دا د کفارو سره مشاہدت
دے - (ددے شرطونو نقل مونږ د شیخ محمد حسان د خطبوونه وکړو مضمون حجاب ا المرأة)

د حجاب (پردے) فائدې:

- 1- پرده کول د الله او رسول طاعت او تابعداري ده 2- پرده کول د کناه نه بچ کيدل دي 3-
- پرده کول د زنانه حفاظت دے د ذلت او رذيله خلقو نه لکه الله تعالى دите اشاره کوي په دے
- آيت کښه چه ذالک ادنی ان یعرفن فلا یؤذین 4- پرده کول عفت دے لکه الله تعالى اشاره

کوي په دے آيت کبئے وان يستعففن خير لهن. 5- پرده کول تقوی ده لکه الله تعالى ديته اشاره کوي چه ، ولباس التقوی ذالک خير.

6- پرده کول طهارت او پاکي ده لکه الله تعالى ديته اشاره کوي چه ، ذالک اطہر لقلوبکم
وقلوا هن

7- پرده کول غیرت دے او غیرت بسائسته صفت دے لکه حدیث کبئے راجی چه ، ان الله يغار
وان المؤمن يغار (متفق عليه)

8- په پرده کبئے حیاء ده او حیاء یو لوئی شاخ د ايمان دے -

9- په پرده سره حفاظت د معاشرے راجی د کندکی او مرضونونه -

د حرام نظر آثار او نقصانونه:

- بے ئایه نظر استعمالول یوروحانی مرض دے او هر مرض خپل نقصانونه ، اسباب او علاج لري - مونږ اول ددے مرض نقصانونه او بیا اسباب او بیا علاج بیانوو د حرام نظر ډیر گنده اثرات او نقصانونه دی یودا چه دا د ابلیس د غشونه یو غشي دے -

واقعات:

اوله واقعه : عبده بن عبد الرحيم رحمه الله وائي چه مونږ په یو تشکيل کبئے روم ته روان شو زمونږ سره په دے تشکيل کبئے یو خوان ملکرے شو چه هغه د قرآن ډير بسائسته قاري وہ .
په فقه او علم ميراث ډير پوه وہ - د ورخه به روزه وہ د شې به ئه مونځونه کول دا د روم یانو د یو قلعه سره حانله شو زمونږ خیال دا وہ چه تش او دس ماتوي - ده د انګريزانو یو یه زنانه ته وکتل په هغه عاشق شو - هغه زنانه ته ئه د روم یانو په ژبه کبئے وویل چه تاته به خنکه ورسیرم هغه وویل چه کله ته نصراني شي یعنی زمونږ دین قبول کري نو دروازه به درته کولاوشي او خه به ستا شم دغه هلک د هفو دین قبول کړو او هفو ی قلعه ته داخل کړو - عبده رحمه الله وائي چه دغه غزا مونږ په ډير خفکان کبئے تیره کړه - او هر مجاهد داسه خفه وہ لکه ده ګه ده
خوي سره چه دا کار شويوي - بیا مونږ په دویم تشکيل کبئے په دغه قلعه تیر شو مونږ ده ګه هلک نه تپوس وکړو چه هغه ستا قرأت ، علم ، مونځونه او روزه خه شو -

هغه وویل چه تول قرآن رانه هیر شوے صرف دا آیات راته معلوم دے چه ، ربما يود الذين **کفروا لو کانوا مسلمين ذرهم يأكلوا وي تمتعوا وويل هم الامل فسوف يعلمون** - (بحواله رساله السهم المسموم ص 8 لعبد الرحمن بن فؤاد) ہر حال دا د غلط نظر اثر او نتیجه وہ -

دویمه واقعه: په مصر کبئے یونیک سرے ود په جمات کبئے به ئے آذان کولو یو حل د عادت موافق منارے ته د آذان لپاره وختلو د منارے دلاندے د یونصرانی کور وہ - هغه کورته وربسکاره شو د هغه نصرانی لور وہ په هغه نظر ولکید لوا وعاشق شو آذان ئے پریشود راکوز شو او هغه کورته داخل شو - هغه جینی ورتہ وویل چه خنگه راغله هغه وویل نکاح درسرکوم هغه جینی وویل ته مسلمان ئے او حه نصرانیه یم زماپلار ما تاته په نکاح نه درکوی - نودغه سرے نصرانی شو او د هفو سره په دغه کور کبئے پاۓ شو - بیا په دغه ورخ د دغه کور چت ته وختلو د هغه نه راپیوتلو او مرشو - نود دغه زنانه نه ہم محروم شو او د دین نه ہم محروم شو - (السهم المسموم ص 9) دا ہم د حرام نظر اثروو -

دریمه واقعه: یو عابد په عبادت او زهد کبئے دیر مشهور ووچه کله به خوک بیمار شود ده عبادت خانے لرہ بہ راوستلے شودہ بہ دعاء وکرہ هغه بہ جور شو خلقوبہ بیماران او لیونی راوستل - یو حل د دغه بسارد مشرلور بیمارہ شو دیرہ بسائسته وہ دئلرہ ئے راوسته او خلق لار ده چه ورتہ وکتل دیرہ ئے خوبنہ شو د هغه سره ئے جماع وکرہ او حاملہ شو - دغه عابد ته شیطان راغلو او ورتہ وئی وویل چه دا خوستا دیرہ بدنامی ده او کیدیشی چه خلق دے مړ کری نودا جینی مړه کرہ او د عبادت خانے یو طرفتہ ئے دفن کرہ که ورثہ راغلل او تپوس ئے کولونوتہ بہ ورتہ ووای چه بیمارہ وہ او مړه شو - او دا خلق ستا په خبرہ یقین کوی - هغه دا کار وکړو چه ورثہ ئے راغلل نو ده ورتہ بیان وکړو چه هغه خو مړه شو ورثوو دده په خبرہ یقین وکړو او لار - شیطان لار او دا قصہ ئے د جینی رونوتہ بیان کرہ او ورتہ وئی وویل چه علامہ ئے داده چه د عبادت خانے په فلاني حائے کبئے جینی دفن کرے - رونړه ئے راغلل او په عبادت خانه کبئے ئے هغه حائے وکتلو جینی ئے او موندلہ - عابد ئے گرفتار کړو او پهانسی ته ئے روان کړو چه کله ئے په پهانسی خیزولو نو شیطان ورتہ راغلو او وئی وویل چه دا کار درسره تول ما وکړو او س حه تا خلاصو ل شم هغه وویل خلاص مکړه هغه وویل په دے شرط چه ماته سجدہ وکړے نو شیطان ته ئے سجدہ وکرہ بیا پهانسی شو - (السهم المسموم ص 10) - دا ہم د حرام نظر اثر ووچه کافرد دنیا نه لارو او معلومه شو چه په خپل عبادت دھوکه کیدل نه دی پکار -

فضیل بن عیاض رحمه اللہ وائی چه ابليس وائی چه نظر زماپخوانی لیندہ ده او دا زماهغه غشیدے چه انسان پرے خططاکوم۔ د حرام نظر بل اثر دادے چه دا د اللہ او رسول نافرمانی ده بل دا چه پئزره کښے تور وال پیدا کوي بل دا چه پئزره کښے قسوت یعنی کلکوال پیدا کوي وغیره ذالک -

د حرام نظر اسباب:

- 1- د نفس او شیطان منل 2- د حرام نظر د ناکاره انجام نه ناخبره کيدل 3- پئے دے خبره دھوکه کيدل چه اللہ تعالیٰ غفور الرحيم دے او دا خبره هیروں چه اللہ تعالیٰ د سخت عذاب والا دے -
- 4- ناکاره ملګري 5- فلمونه او غلط تصویرونه کتل 6- هغه حایونو ته ورتلل چه پئه هغه کښے نارینه او زنانه کبدود وخت تیروی لکه اکثر بازارونه 7- د اللہ تعالیٰ نه ویره نه کول 8- پئلارو او بازارونو کښے د زنانو بے پردے گرځیدل -

د حرام نظر علاج:

- 1- خپل حان د نظر بستکته ساتلو سره عادي گرخول 2- که نظر پئه چا ولکي فوري نظر اړول 3- دا عقیده ساتل چه بے حایه نظر کول د ستړکو زنا ده 4- دا عقیده ساتل چه اللہ تعالیٰ ماویني 5- دا عقیده ساتل چه د قیامت پئه ورخ به راباندے دا خپل سترک کواهي کوي 6- دا عقیده ساتل چه دا زمکه به راباندے گواهي کوي -

- 7- دا عقیده ساتل چه کراماً کاتبین زمادا بے حایه کتل شماري او لیکي 8- د جنت پئه بیبيانو او حورو کښے سوچ کول 9- حانته پئے دے خبره تسلي ورکول چه اللہ تعالیٰ مالره حلاله نکاح پیدا کړي 10- د نیکانو خلقو پئه صحبت کښے وخت تیروں او د ناکاره خلقو د صحبت نه حان ساتل 11- د فتنه او بے پردګئ د حایونونه حان ساتل 12- د اللہ تعالیٰ نه امداد غوبنټل چه اللہ تعالیٰ ما ددے فتنه نه بچ کړے 13- چه نظر غلط استعمال شي پئه هغه پسے فوري نیکي کول -

اللهم احفظ لنا ايمانا واعمالنا واعراضنا وعقولنا ،

وصل على نبيك وسيدنا محمد وآلہ واصحابہ اجمعین۔

نوجوانان د امت مسلمه:

الحمد لله رب العالمين وولي الشباب الصالحين - ولا عداون الا على الظالمين والصلوة
والسلام على سيد المرسلين وامام المتقيين وقدوة الناس اجمعين وعلى الله وصحابه
وشباب الاسلام والمسلحين -

-اما بعد !فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم ، إنَّهُمْ فِتْيَةٌ أَمْنُوا بِرَبِّهِمْ وَزَدْنَا هُمْ هُدِي -

تمهید:

د انسان په ژوند کښې درې دورونه قابل د یاداشت دي د وړوکوالي، د ځواني، د بوداوالۍ - په دے
درې وارو کښې د تولونه اهم دور د ځواني دور دے - ځکه د دنيا د هرنظم او تحریک مدار
په ځوانانو دے په اولني قرن کښې ايمان راوردونکي ځوانان وو په توله دنيا کښې د اسلام جنډا او
چتونکي ځوانان وو - په توله دنيا کښې د علم چراغ بلونکي ځوانان وو -

- د ابراهيم عليه السلام په باره کښې هم رائي چه ، فَتَّى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ - ابراهيم عليه
السلام ځوان وود اصحاب کهف په باره کښې هم رائي چه إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ يَقِينًا دوى ځوانان وو -
رسول الله ﷺ ملکري هم اکثر ځوانان وو -

هرکله چه د هميشه لپاره په اسلام کښې د تولونه بهه کردار ځوانانو اداء کړے نو په دے وجه د
اسلام مخالف قوتونو او دشمنانو د نوجوانان اسلام د کردار په خرابولو کښې پوره کوشش کړے
خصوصاً د ځوانانو په اخلاقو او د ځوانانو په ديني او ملي غيرت تباہ کولو کښې ديرزيات کوشش
کړے ځکه د اسلام دشمنان په دے بهه خبردي چه د قوم د آبادي سنبلونک ستن ځوانان دي
که چرے ځوانان په عيش عشرت او په شوشا او په نشوتماشو کښې اخته شي نو دوى دنه دد کوله
شي او چه دوى دد کړے شي نو باقي آبادي د اسلام او د قوم خود بخود دده کېږي - ليکن الحمد
للله په هر دور کښې وخت په وخت الله تعالى حق پرست خلق او حق پرست علماء پيدا کوي چه
هغوي خپله ذمداري اداء کوي او د تعليم او تدريس ، د دعوت او تبليغ د تقرير او تحرير ، د
تصنيف او تاليف په ذريعيه د امت رهبري ، راهنمائي او قيادت کوي - په ځوانانو محنت کوي
هغوته د هغود ژوند مقصد بنائي د هغو سره د هغود ذمداري احساس پيدا کوي ، د امت
مسلمه د غمونو غمخواران نئه ګرځوي - په ځوانانو کښې د بنائيه صفاتو د بنائيه اعمالو او
اخلاقو د پيداکولو کوشش کوي -

د نوجوانانو بنائسته صفات:

- دهغه حق پرستو په مهنت په نوجوانانو کښې دا بنائسته صفات پیدا کيږي او خوانانوله هم دا پکاردي چه په ئان کښې دا بنائسته صفات راولي -

1. اتیاع د سنت 2. د نیکانو صحبت 3. غم او درد د امت 4. اهتمام د پاکي او نظافت 5. د مخلوق خدمت 6. بنائسته اخلاق 7. د خواهشاتونه پرهیز او اجتناب 8. د توبه التزام 9. په مصیبتوونو صبر او برداشت 10. د غصه کنترولول -

د سلفو صالحینو حوانان:

د سلفو صالحینو حوانان کتل پکاردي او زمونږ حوانان هم کتل پکاردي چه په دئے دواړو کښې خومره ډير فرق دے د سلفو صالحینو حوانان دا وو عبد الله بن رواحة - جعفر بن ابي طالب - اسامه بن زيد - مصعب بن عمیر ، عبد الله بن عباس ، عبد الله بن عمر رضي الله عنهم اجمعين - دوئ ددے شعرونو مصدقاق وو -

ـ عَبَادُ لِيلٍ إِذَا جَنَّ الظِّلَامُ ۚ هُمْ ـ كَمْ عَابِدٍ دَمْعُهُ فِي الْخَدِّ أَجْرَاهُ ـ

دوی عابدان د شې وو کله به چه پت کړل تیارے دوئ لره ډير کرتے یو عابد چه په انګو به ئه اوښکه ٻهیدے -

ـ وَأَسْدُ غَابٍ إِذَا نَادِي الْجَهَادُ ۚ هُمْ ـ هُبُوا إِلَى الْمُؤْتِ يَسْتَجِدُونَ رُؤَيَاهُ ـ

او دوئ زمري د ځنګل وو کله به چه آواز وکرو جهاد په دوئ حې دوئ مرګ ته کوشش کوي د لیدلو ددے حاصل دا چه د شې عابدان وو او د ورځي د میدان شهسواران وو -

ـ يَارِبِّ فَأَبْعَثْ لَنَا مِنْ مِثْلِهِمْ نَفَرًا ـ يُشَيِّدُونَ لَنَا مَجْدًا أَضَعَنَاهُ ـ

اے ربه موږ له د دوئ په شان سري راولي چه موږ له همه بزرگي او شرافت مضبوط کري - چه موږ بریاد کړے - حاصل دا چه اے ربه په موږ کښې دغه رنګه حوانان پیدا کري -

دغه رنګه عقبه بن نافع رحمه الله د پنهویش کالو حوان وو د محیط اطلنطي په غاره ودریدلو، توره ئه ويستله وه آسمان ته ئه پورته کړيوه او وئه ويل وَاللَّهُ لَوْ أَعْلَمُ أَنَّ وَرَاءَ هَذَا الْمَاءِ أَرْضًا
لَخُضْتُهُ بِفَرَسِيْ هَذَا ، زماده په الله تعالى قسم وي که چرے حه پوهیده چه ددے او بونه آخوا

خەزمکە شتە نو خەورته پە دے اس ورننوتلم د لالە الا الله جندى ئە پورته كريوه د اسلام مرستە ئە كولە افريقيه ئە فتحە كرە - الله تعالى ئە قرباني قبولە كرە د لوئي مرتبە خاوند ئە كرو نيك نامي وركرە -

دغەرنكە عبد الله بن رواحه رضي الله عنه د ديرش كالو خوان ووتوره ئە پورته كرە اردن تە د مؤته جنگ تەلارو - كفن ئە واغوست توره ئە پورته كرە شعرونه ئە وويل د اولنى شعر مفهومئە دا وە چە زمادە قسم وي ائے نفسە خامخا به جنگ تە ورخ پەخوبىه يا پەزور -

دغەرنكە جعفر الطيار يو خوان وو شپە به ئېپە سجدو او تسبيحاتو كېنىڭ تىرولە اوورخ بە ئە پەجھادى دعوت كېنىڭ تىرولە - د مؤته پەجەنگ كېنىڭ بې لاس كەت شوپە چپ لاس كېنىڭ جندى ونيولە چپ لاس ئە هم كەت شونو پەليچۈئە جندى د سينە سرە جوخته كرە تردى چە پەسینە كېنىڭ نىزە ماتە شوئە مىسى شو او وئە ويل -

يَا حَبَّذَا الْجَنَّةُ وَاقْتِرَابُهَا - طَيْبَةُ وَبَارِدُ شَرَابُهَا -

خە بىنه دە جنت او نزدە كيدل د جنت پاك دى او يخى دى او بەددە -

- دغەرنكە انس بن نصر رضي الله عنه يو خوان دە وائى چە زمانە طرفتە شي وَاللهُ أَنِّي لَأَجُدُّ رِيحَ
الْجَنَّةِ مِنْ دُونِ أَحَدٍ " زمادە پەجەنگ تىلى قسم وي چە د احمد د غرنە پەما د جنت خوشبوئى راھى " شھيد شو او اتيا (80) گذارونه پەلگىدىلى وو -

أُولِئِكَ أَبَائِي فَجِئْنِي بِمِثْلِهِمْ - إِذَا جَمَعْنَا يَا جَرِيرَ الْمَجَامِعِ -

زمونىرىخوانان:

اوسم زمونىرىخوانانو حال او كوره چە ديرنا اهلە خوانان دى لىكە الله تعالى وائى ، فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيَّا - داسىھ ناكارە خوانان راپىدا شو چە ديرش خلوپىنىت كالوتە ورسىبىي ليكىن د خپل ژوند مقصد نە پىژىنى چە خەدد خەمقىسىد لپارە پىدا شوئە يم د خەلپارە راغلىيەم د خەلپارە ژوند تىروم چىرتە روان يم -

د جمات پەھائىپە ديره او دوكان كېنىڭ وخت تىروي د علىي مجلسونو پەھائىكپ شپ كېنىڭ وخت تىروي - د تلاوت پەھائى سرودونه اورىي د قرآن او كتاب پەھائى اخبار كورىي د تقوى پەھائى فسىق و فجور كوي د تەھجىدو پەھائى جمع او مونخ قضا ء كوي - - بىين تفاوت راه از كجاست تابكجا -

زمونېد ټوانانو مرضونه او مشکلات:

د ټوانانو مرضونو او مشکلاتوته اشاره وشه د دغه نه علاوه نور مرضونه او مشکلات نه دادي - یودا چه ټوانان د مانځه او د جمع اهتمام نه کوي (او د مانځه او د جمع په اهمیت مخکے بحث تیرشوي) محله د خلقو نه ډکه وي او په مانځه کښه دوه صفونه نه برابرېږي ټوانان جمات نه پیژنی او نه نئه ورته پلار د جمات لارښودل وي -

وجلجلهُ الأذانِ بِكُلِّ حِيٍ . ولَكِنْ أَيْنَ صَوْتٌ مِنْ بِلَالٍ -

د آذان انکازے په هره قبیله کښه وي لیکن د بلال آواز پکښه نه وي -

مَنَائِرُكُمْ عَلَتْ بِكُلِّ سَاحِ - وَمَسْجِدُكُمْ مِنَ الْعُبَادِ حَالٌ -

منارونه په هر میدان او چت دي او جمات ستاسود عبادت کونکونه خالي وي -

دویم مرض، وخت برپا دول:

وخت د انسان لپاره دیره قيمتي سرمایه ده - (د وخت په اهمیت مخکے بحث تیرشوے) لیکن دیر ټوانان د وخت هیڅ خیال نه ساتي خپل وخت په لهو لعب او کب شپ کښه تیروي - د شپ د ناوخته پورے ګپ شپ وي بیا ځان بستريته وغورزوی ذکرا ذکار نه وي تسبیحات نه وي تهجد نه وي وختی پاخیدل نه وي به کاره او به فائدے ژوند تیروي -

دریم مرض ناکاره ملګري :

ځکه د ملګري او مجلس او ماحول په انسان دیر زیات اثر کېږي -

- صحبت صالح ترا صالح کند - صحبت طالح ترا طالح کند -

څلورم مرض د شرعی علم اهتمام نه کول -

نن صبا علمونه ظاهري او سطحي علمونه دي حقيقی او جور علمونه نشته د علم په حاصلولو کښه کوشش محنت او ځان کړول نشته په کتابونو کښه تکرار نشته د متونو یا دول نشته د قرآن فهم او تدبیر نشته خوک علم نه حاصلوي او خوک علم حاصلوي لیکن دنیوي علم د سکول او كالج علم چه هغه په حقیقت کښه علم نه دے هغه په حقیقت کښه یو هنزاو کسب دے او که

خوک دیني علم حاصلوي نوهغه هم د يورواج پهشکل وي په حقیقت کښې تنده او طلب نه وي
شوق نه وي او نه په استاد کښې دا ماده وي چه په خپل شاگرد کښې تنده طلب او شوق پیدا
کړي ځکه استاذ په خپله په هغه فن نه پوهېږي -

پنځم د نظر حفاظت نه کول ، شپږم فلمونه او غلط ویدیوکانه او تصویرونه کتل ، اوام کانه
سندرې او موسیقی اوریدل ، اتم منشیات چرس نسوار سکریت کول، نهم د ژبه حفاظت نه کول
، لسم د فيشنونو شوق کول - ددے بعض مرضونو تفصیل به په نورو بیانونو کښې راشي -

د ځوانانو د مرضونو علاج:

مخکه موښ د ځوانانو مشکلات او مرضونه ذکر کړل د هر مشکل حل شته دے او د هر مرض
علاج شته دے نو په دے وجهه موښ یو خو علاجونه ذکر کوو -

اول علاج: الله تعالى ته واپسي او د الله تعالى مراقبه ده او خپل رب حاضر ناظر کنېل -

واقعه: یوسري شراب خکلي وو چا سعید بن المیب رحمه الله ته وویل چه ددے خهه وجهه ده
دا خوزموږ ملګري وو هغه وویل چه د الله تابعدياري ئې پريښوده نو د الله تعالى د ستړکونه
پريښوت نو الله تعالى ترينه خپله پرده پورته کړه - ځکه چه د یو چانه د الله تعالى حفاظت
پورته شي نو هغه تباہ کېږي -

دویم علاج: صحیح تربیت دے - پکار ده چه موښ د خپلو ځوانانو صحیح روزنه او تربیت
وکړو او حقيقی اسلام د هفو زرونو ته داخل کړو او د هفو عقیده او نظریه برابره کړو او د هفو
سره د اسلام او مسلمانانو غم او درد پیدا شي -

دریم علاج: علم نافع او علم شرعی حاصلول دي - پکار ده چه موښ په ځوانانو کښې علم نافع
خور کړو یعنی علم د قرآن او سنت خور کړو ځوانان د قرآن او سنت سره او د فقهه او سیرت
سره عادت کړو د علم او د علماء د مجالسو ترغیب ورکړو - او چه کوم به فائدے او غیر ضروري
علمونه دي او انسان د الله تعالى سره ناشنا کوي ده ټه مقابله وکړو - ابن تیمیه رحمه الله وائی
کوم علم چه مسلمانانو ته راشي نو دغه علم به يا د خير وي يا د شر که د خير وي نو زموښ
سره دومره خير شته چه هغه موښ له پوره دے او که د شر وي نو زموښ شرته ضرورت نشته -

څلورم علاج: د خپل وخت قدر او قیمت پیژاندل دي - پکار ده چه مونږ ددے قیمتی سرمایه
قدر او قیمت و پیژنو او خپل وخت فارغ تیرنکرو - حکه د مؤمن سره فارغ وخت نه وي -

پنځم علاج: خپل اولاد او څوانان د غلطو ملکرو نه ساتل دي - حکه د بعض پلارانو دینداري او
فهم د الله تعالیٰ په دین ډير کم وي هغه پروا نه ساتي چه حوي ئې خو ګښته یا خو ورخه بهر
کړئ او پلاردا تپوس نه کوي چه دا چرته حئی چرته او ده کېږي - د چا سره وخت تیر وي -

شېږم علاج: د منکراتو د بندولو کوشش کول دي - چه مونږ دا کوشش وکرو چه خوک
په منکراتو جرأت و نکړي او هر خوک چه منکرات خورول غواړي چه هغه د لاس نه ونيسو حکه
الله تعالیٰ وائي وَتَنْهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ . او الله تعالیٰ وائي كَانُوا لَا يَتَنَاهُونَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ -

مطلوبه:

شَبَابَ الدِّينِ لِلإِسْلَامِ عُودُواً - فَأَنْتُمْ مَجْدُهُ وَبِكُمْ يَسُودُ .

ای څوانانو د دین - اسلام ته واپس شئ تاسود اسلام شرافت ئے وي او ستاسو په وجه اسلام
مشري کوي (يعني چه څوانان ملا و تړي نو اسلام عزتمند کېږي او د اسلام مشري راخي) -

وَأَنْتُمْ سُرُّهُضَتِهِ قَدِيمًا . وَأَنْتُمْ فَجْرُهُ الْبَاهِي الْجَدِيدُ .

تاسود پخوانه د اسلام د پورته کیدو راز ئے وي (يعني ستاسو په وجه اسلام پورته کېږي) او
تاسود اسلام فخر او نوے صبا ئے وي (يعني ستاسو په وجه اسلام د صبا په شان روښانه
کېږي) -

اے څوانانو! که تاسود دین خدمت نه کوي نو خوک به د دین خدمت کوي خوک به د دین نه
دافع کوي خوک به د لاالله الا الله جندا پورته کوي - خپل دین او اسلام و پیژني جمات او قرآن
له وخت ورکړي د علم او د علماء په مجلسونو کښې کښې الله تعالیٰ ده مونږ او تاسوله په ده
خبرو د عمل کولو توفيق راکړي -

وَصَلَ اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٌ وَآلُهُ وَاصْحَابِهِ اَجْمَعِينَ -

کامیابی او نیک بختی -

الحمد لله حمدًا كثیرا طيبا مباركا فيه وأشهد ان لا اله الله وحده لاشريك له وأشهد ان محمدًا عبده ورسوله . اللهم صل عليه وسلم تسليما كثيرا .

اما بعد !فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم -بسم الله الرحمن الرحيم - ومن يطع الله ورسوله فقد فاز فوزاً عظيماً وقال تعالى فمن زُحْزَحَ عن النَّارِ وَادْخُلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعٌ
الغَرُورٌ . وقال تعالى ومن يُطِيعَ الله وَرَسُولَهُ وَيَخْشَى اللهَ وَيَتَّقَهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ .

هر انسان کامیابی غواړي او د هر چا دا خواهش وي چه ځۀ کامیاب شوې او د دے لپاره جدو جهد او کوشش کوي ليکن څه خلق په دے مقصد کښې کامیابيري او څه خلق منزل مقصودته رسیبې ځکه اکثر خلق دارو مدارد کامیابی نه پیژنې چه کامیابی په څه کښې ده او په څه شي کامیابی حاصلیږي -

ایمان او عمل:

- دارو مدارد کامیابی ایمان او عمل صالح دے او د الله تعالی او د رسول الله ﷺ تابع داري ده او کامیابی داده چه انسان د جهنم نه بچ شي او جنت ته داخل شي او په ډنیا دوکه نشي - چه په یو انسان کښې ایمان او عمل صالح نه وو نو هغه ناکام دے - اکر چه ډير سره زر او سپین زر راجمع کړي اسونه او خاروي او فصلونه راجمع کړي ډير خامن او بیبيانه لري اکر که یو انسان په دے خیزونو کښې کامیابی لتوی - دغه رنګ کامیابی په ډیرو خادمانو او نوکرانو کښې هم نشه - کامیابی دا هم نه ده چه یو سړي روغ جور وي نه بیماریږي نه پرے لوکه تنده راحي -

د دنیادارو حال: ډير خلق د دنیا په خیزونو کښې کامیابی کنېږي ليکن هغه خیزونه دده د هلاکت سبب گرځی - فرعون او نمرود په بادشاھي کښې کامیابی لټوله قارون په مالداري کښې هامان په وزارت کښې قوم شعیب په تجارت کښې قوم سبا په زراعت کښې او خوک ئه په مشری او شهرت کښې ليکن دا خیزونو د دوئ د تباھي سبب وګرځید او ډير زر د فنا او زوال سره مخامنځ شو - فَآمَّا
الذَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَآمَّا مَا يَيْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ - او په کوم انسان کښې چه ایمان او عمل صالح وو نو دا کامیاب دے اکر چه دا ډير فقیر او ګدا وي او اکر چه دا به دره او به نوا وي او اکر چه دا د لوکه او تندے په حالت کښې وي - او اکر چه بیمار او معذوره وي یا په ستრکو

روند په غورنو کونړ په لاسو او بنپوشل او مفلوجه وي او اکر چه د رنکه تور په قوم او نسب کمزورې وي -

د دیندارو حال:

او اکر چه داد دنيا په مصیبتنوا او مشکلاتو کښې وي لیکن چه ايمان او عمل صالح پکښې وي نو کامياب دے - ابراهيم عليه السلام په اور کښې کامياب شو - يعقوب عليه السلام په غم کښې - ایوب عليه السلام په مرض کښې - یونس عليه السلام په درې تيارو کښې - موسى عليه السلام درېباب په چپو کښې - یوسف عليه السلام په جيل کښې کامياب شو ځکه د کاميابئ خیز ورسه وہ چه هغه ايمان او عمل صالح وہ -

سمیه رضی الله عنہا په نیزه په عورت ووھلے شوه شهیده شوه لیکن دا عزت او کاميابي وہ - شیخ فضل حق رحمه الله به ویل چه په تقی کښې دے مرشم په خول کښې هدے غول پراته وي لیکن چه د الله تعالی د دین لپاره وي - امام احمد بن حنبل رحمه الله په جيلونو کښې وخت تیر کړیو، دیر وھلے شویو ولیکن دا کاميابي وہ - ابن تیمیه رحمه الله په جيل کښې وائی - مايصفع اعدائي بي انا جنتي وبستانی في صدری ان سرت فی معی - ترجمه - دشمنان به زماسره خټکوي زمابغ زماپه سینه کښې دے که خټکم هغه زماسره وي - زماقتل زماشهادت دے - زماشیل زماسياحت دے - زماجیل خلوت دے - یعنی د ايمان او عمل صالح سره وژل کیدل جیل ته تلل ملک پرینسودل دا ټوله کاميابي ده -

- ابراهيم بن ادهم رحمه الله وائی چه مونږ په داسې ژوند کښې یو که چرے بادشاھانوته معلومه شي نو زمونږ نه به ئې په تورو واخلي - هغه ژوند دمزو ژوند دے چه هغه د ايمان او عمل صالح سره وي -

واقعه : معتصم بادشاه چه کله وفات کیده بستره ئې پورته کړه مخ ئې د خاورو سره او مرلو او ژرل ئې او وئې ویل ، یامن لا یَرُؤْلُ ملْكُه اِرْحَمْ مَنْ زَالَ مُلْكُه ، اے هغه ذاته! چه ده ګه بادشاھي نه زائله کېږي په هغه چا رحم وکړه چه ده ګه بادشاھي ختمه شوه - بیائے وویل که چرے ماته معلومه وي چه خټبه په ځوانې کښې مرم نوما به هغه ګناهونه نه کولے کوم هه چه کړي -

واقعه : عبد الملک بن مروان رحمه الله چه کله وفات کیدلو نود خپل تخت نه راکوز شو - دده د مانۍ خواته یو دوبی جامه وینځلے نه خوشحاله وو خه مشکل بادشاهی مشغله ئې نئوه او د ځان سره ئې شعرونه وویل - عبد الملک بادشاه وویل - يالیتني ڪنٽ غَسَّالاً يالیتني مَا عَرِفْتُ الخَلَافَةَ يالیتني مَا تَوَلَّتُ الْمُلْكَ - "ارمان چه حه دوبی وے ارمان چه ما خلافت نه پیژاندیل، ارمان چه ما بادشاهی نه کولبیا وفات شو - سعید بن المسیب رحمه الله وائی چه الحمد لله چه د زنکدن په وخت کښې دوئ مونږته تیښته کوي او مونږ دوئ ته تیښته نه کوو - هر حال په بادشاهی کښې کامیابی نشته کامیابی په ایمان او عمل صالح کښې ده -

کامیابی په جمات، قرآن او سنت کښې ده کامیابی په ذکر او تلاوت کښې ده کامیابی په استقامت او د رسول الله ﷺ په تابعداری کښې ده -

اللهم صل على محمد وعلى آل محمد -

دا بیان د شیخ عائض القرنی د کتاب المسك والعنبر نه خلاصه کړے شو -

آسان عملونه او دیرثوابونه:

الحمد لله الذي يعطي لنا الاجر الجليل بعمل يسير قليل والصلوة والسلام على المادي النبيل -

محمد والله واصحابه اجمعين -

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم رجاءً لاتلهم تجارةً ولا بيع عن ذكر الله واقام الصلاة وايتاء الركوة يخافون يوماً تتقرب فيه القلوب والأبصار -

په دے آيت کنبے الله تعالى د مؤمنانو صفتونه بیا نوي چه مؤمنان نارینه يعني همتی او اوچت خلق دی غفلت نه کوي د ذکر مونځ زکوټ پابندی به کوي د قیامت دهه سخته ورخ غم به ورسه وي -

ددے بیان موضوع ده آسان عملونه او دیرثوابونه چه الله تعالى په لک لک عمل خومره زیات ثوابونه ورکوي رحم، مهربانی ئې خومره فراخه ده، بادشاھي ئې خومره غته ده - د مؤمن د عمل خومره قدرکوي د مؤمن عمل خومره قیمتی دے -
په دے وجهه مونږ د نمونه په طور یو خو عملونه ذکرکوو او د هغوثوابونه ذکرکوو.

یوه د بازار دعاء ده :

د ابن عمر رضي الله عنه نه روایت دے چه رسول الله ﷺ فرمائی چه خوک بازاره داخل شي او دا دعاء ووائي ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ الْيَمِنُ
بیده الخير وهو على كل شيء قادر - نو الله تعالى به ورله لس لاکه نیکي وليکي او لس لاکه گناهونه به ترے ورجوي او لس لاکه درجه به ورله اوچه کري او په جنت کنبے به ورله کور جور کري (اخراجه الترمذی والحاکم فی مسنده وفی صحيح الجامع وحسنہ الشوکانی فی تحفة الذکرین والمبارک فوري فی المرعاۃ ج 8 ص 184 چا چه ورتہ ضعیف ویله نودا صحيح نه ده)- محمد بن واسع رحمه الله قتبیه رحمه الله ته وفرمائیل چه ماتاته هدیه راوړے بیائے ورتہ دا حدیث بیان کړونو هغه به په خپله ډله کنبے په سورلئ سور شو بازاره به راغلو او دا دعاء به ئې وویله او بیا به واپس شو (رواه الحاکم ص 538 ج 01) سلفو به په حدیث د عمل کولو دومره اهتمام کولو مونږ له هم پکاردي چه ددے قیمتی عمل نه ځان محروم نکړو - مخکے په خطبه کنبے آيت ذکر شو چه مؤمنان د بیع او تجارت په وجہ د ذکر نه غفلت نکوي -

دويم د مؤمنانو لپاره استغفار ده:

عبدالله بن الصامت رضي الله عنه وائي چه ما د رسول الله ﷺ نه اوريدي چه ويل ئه ، مَنِ اسْتَغْفَرَ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمَنَاتِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ مُؤْمِنٍ وَمُؤْمَنَةٍ حَسَنَةً (مسنن الشاميين ص 234 ج 3 الطبراني كما في المجمع ص 210 ج 2 وصحیح الجامع رقم ص 6026 وسنده حسن) -

چا چه بخښنه وغونستله د مؤمنانو نارينو او مؤمنانو زنانوو لپاره نو الله تعالى به ورله د هر مؤمن نارينه او زنانه په عوض کښې یوه نیکي اوليکي - مثلاً يو سري ووائي ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمَنَاتِ ، دا مختصره دعاء ده ليکن په ملياردونو نیکي پرے ميلاويري -

دریم د اودس دعاء ده :

عمر بن خطاب رضي الله عنه وائي چه رسول الله ﷺ ويلي چه يو سرے پوره اودس وکري او بيا دا دعاء ووائي ، أَشْهِدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، په بل روایت کښې داسه راهي لا الله الا الله وحده لاشريك له وأشهد ان محمدًا عبده ورسوله - د جنت اته واړه دروازې به ورته کولاوشي (رواه مسلم وابن الاثير في جامع الاصول مشکوكة كتاب الطهارة الفصل الاول وقال الالباني صحيح) یوه دروازه هم کافي ده ليکن اته واړه دروازې به ورته تعظيمها کولاويري - بيا ظاهره داده چه الله تعالى به ورته ده ګډه دروازې نه د داخليدو توفيق ورکوي چه د ګډه دروازې د خاوندانو عمل په ده غالب وي ئکه د جنت دروازې د خاص خاص عملونو لپاره تيارې شويدي (مرعاة شرح مشکوكة) -

خلورم سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سل حله صبا او بي ګا:

ابوهريره رضي الله عنه فرمائي چه رسول الله ﷺ وفرمائيل چا چه صبا او بي ګا سل حله سبحان الله وبحمده ولوستونو د قيامت په ورخ به هيڅوک دده ددے عمل په شان غوره عمل رانه وري مګر هغه خوک چه دده په شان ئه دا کلمات وویل او یائے دده نه زيات وویل (بخاري مسلم) - په بل روایت کښې راهي رسول الله ﷺ وائي چه خوک سبحان الله وبحمده سل کرتے ووائي نه دده نه به ګناهونه ورژيري اکر که ددریاب د زګ نه زيات وي (رواه الترمذی وقال هذا حدیث حسن صحیح رقم 3468 والبخاری او مسلم مشکوكة ص 2318) -

پنحہ سبحان اللہ ، الحمد للہ ، لا الہ الا اللہ ، اللہ اکبر ، سل حله صبا بیکا - رسول اللہ ﷺ وائی چاچہ صبا بیکا سل حله سبحان اللہ وویله نودا داسے ده لکھ چہ خوک سل حجونه وکری -

او چا چہ سل حله صبا بیکا الحمد للہ وویله نودا داسے ده چہ خوک د اللہ پئلا رہ کبے چالہ سل اسونه ورکری او یا ئے داسے و فرمائی چہ سل غزاکانے وکری -

او چا چہ سل حله صبا بیکا لا الہ الا اللہ وویله نودا داسے ده لکھ چہ خوک د اسماعیل علیہ السلام د اولاد نه سل غلامان آزاد کری ، او چا چہ سل حله صبا بیکا اللہ اکبر وویلو نو ہیخوک به ددہ نہ زیات عمل و نکری مگر ہغہ خوک چہ ددہ پئشان ئے ووائی او یا ددہ نہ ئے دیر ووائی (رواه الترمذی ص 318 ج 2 وقال حسن غریب د محققین پئنیزدا حدیث د ضحاک بن حمزہ د وجہ نہ ضعیف دے مکردار امام ترمذی اسحاق بن راہویہ ابن شاہین پئنیز حسن دے)

ددے خلور کلمو دویم فضیلت:

ام هانی بنت ابی طالب رضی اللہ عنہا وائی چہ رسول اللہ ﷺ پئما تیرشو نو ما عرض وکرو چہ اے رسول اللہ ! ﷺ حئے بودئ او کمزورے شوے یم ماته یوداسے عمل و بنایہ چہ حئے پئناسته کوم ویئے فرمائی سل حله سبحان اللہ ویہ حکہ دا ستا لپارہ دھگہ سل غلامانو د آزادولو سره برابر دے کوم چہ د اسماعیل علیہ السلام د اولاد نه وي او سل حله الحمد للہ ویہ دا ستا لپارہ دھگہ سل اسونو سره برابر ثواب لری چہ پئھغہ زین او واکے دواہ وي او پئھغہ باندے تھ خوک د اللہ پئلا رہ کبے سور کرے او سل حله اکبر وایہ دا ستا لپارہ دھگہ سل او بسانو سره برابر دی چہ هغے تھ قلادہ وارچو لے شی او قبول کرے شویوی -

او سل حله لا الہ الا اللہ وایہ ابن خلف رحمہ اللہ وائی زماخیال دے چہ داسے ئے و فرمائی چہ دا ستا لپارہ د زمکے او آسمان ترمینھ علاقہ ڈکوی او پئدغہ ورخ بہ ہیخوک ددے عمل نہ او چت عمل و نکری مکر چہ خوک ستا ددے عمل پشان عمل وکری (رواه احمد ص 344 ج 6 الصحیحہ 303 ج 3) -

فائده : ددے دواڑو روایتونو فرق دادے چہ اول کبے صبا بیکا شتہ او پئدویم کبے نشته صرف سل سل حله ویل دی دویم دا چہ پئاول روایت کبے اللہ اکبر وروستہ ذکر شوے پئدویم کبے لا الہ الا اللہ وروستہ ذکر شوے دریم دا چہ پئاول کبے د سبحان اللہ ثواب سل حجونه دی پئدویم کبے د سبحان اللہ ثواب سل غلامان آزادول دی او د الحمد للہ ثواب پئدویرو کبے تقریباً

يودے چه سل اسونه دي - او د لا اله الا الله ثواب په اول کښه سل غلامان آزادول دي او په دويم کښه د زمک او آسمان په مینځ کښه علاقه دکول دي او د الله اکبر ثواب په اول کښه داده چه ددینه زیات عمل نشته او په دويم کښه ددے ثواب د سل او بسانو سره برابر ده د الله تعالى فضل مهرباني دېره فراخه ده دا تول ثوابونه ورکوي -

ددے خلور کلماتو دریم فضیلت:

رسول الله ﷺ وائي حَيْرُ الْكَلَامِ أَرْبَعٌ ، غوره د خبرونه خلور دي لَا تُبَالِي بِأَيْتِنَّ بَدَأْتَ ، پروا نه کوي چه دکوم یوئه شروع وکړي - سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ -

په بل روایت کښه راحی چه محبوب د خبرونه الله تعالى ته خلور دي تاته ضرنه رسوی چه د کوم یوئه شروع وکړي سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ (السنن الكبرى للبيقي ص 310 ج 9) -

خلورم فضیلت:

په ده هره یو کلمه په جنت کښه یوه ونه نالو ل شی (۲۰۰ مسدرک حاکم رقم ۱۸۸۷ و قال صحيح الاسناد وله شاهد عن جابر)

شپورم په سُبْحَانَ اللَّهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، اللَّهُ أَكْبَرُ کښه دوه نیم زره نیکي دي: د ابو داؤد په صحیح حدیث کښه راحی چاچه د هر فرض مانځنه وروسته لس خله سُبْحَانَ اللَّهِ وَوَيْلَهُ لَسْ خَلْهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ لس خله الله اکبر - دارنګي د اوډه کیدو په وخت کښه درې دیرش خله سُبْحَانَ اللَّهِ وَوَيْلَهُ لَسْ خَلْهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ خلور دیرش خله الله اکبر وویلو نو دده لپاره به دوه نیم زره نیکي ولیکله شي (مشکوہ ۲۱۱ ج ۱) -

اوم الحمد لله سبحان الله:

نبي صلی الله عليه واله وسلم ابو امامه رضي الله عنه ته وائي الحمد لله او سبحان الله وايه دا ستا د ورخ او د شې د ذكر نه زیات بهتر ده په بل روایت کښه راحی چه په ورخ او شپه کښه خان سټري کړئ نو دیته نشي رسیدلي دا په خپله زده کړه او خپلو بچوته ئے ونسایه (حاصل حدیث الطبراني في الكبير ص 338 ج 8 ابن حبان ص 112 ج 3) -

اتم په سل حله سبحان الله کښې زر نیکي دي:

رسول الله ﷺ وائي خوک چه سل حله سبحان الله ووائي نوزرنیکي ورله ليکل کيږي او یا ترے زرگناهونه رژيږي د مسلم شريف او مسند احمد په بعض روایتونو کښې داسې لفظ رائي چه زر نیکي کيږي او زر ئے کناهونه رژيږي - د الله تعالى فضل پير فراخه دے دواړه کارونه کيږي (دا روایت په واو سره هم رائي اوپه او سره هم رائي انظر ا لمرعاة بالتفصيل ص 456 ج 7) نو الحمد لله دا د الله تعالى پيره مهرباني ده چه په لک وخت کښې دومره پيره نیکي کتله کيږي پنځائمنته او زر نیکي -

نهم په الـم کښې ديرش نیکي دي:

نبي کريم ﷺ وائي چا چه د الله تعالى د كتاب نه يو حرف ولوستونو دده لپاره به يوه نیکي ولیکل شي حئه نه وائيم چه الـم يو حرف دے بلکه الف حائله حرف دے لام حائله حرف دے ميم حائله حرف دے او يوه نیکي په لس چنده ده (رواه اهل السنن ونحوه في الجامع رقم ص 1164) - نو خوک چه سورة آل عمران ولولي نو دده لپاره يو لاکه پنځائڅلويښت زره او دوه سوه نیکي ليکل کيږي حکه د سورة آل عمران تول حروف خوارلس زره پنځائسوه شل دي -

لسم لا اله الا الله وحده لا شريك له:

ابو هریره رضي الله عنه فرمائي چه رسول الله ﷺ و فرمائل چه چا لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير - د ورخ سل حله وویلو نودته به د لسو غلامانو د آزادولو هومره ثواب ميلاویري او سل نیکي به ورله ولیکل شي او سل کناهونه به ئے معاف شي - او په دغه ورخ به تر مابنامه پورے د شيطان نه محفوظ وي او هيڅوک به دده ددے غوره عمل په شان عمل ونکړي مګره ګه خوک چه دده نه زيات دغه کلمات ولولي (بخاري و مسلم) -

يوولسم : د خاښت موئخ د درې سوه شپيشه نیکو سره برابر دے (مسلم مشکوہ ص 161 ج ۱)

دولسم د جنازه ثواب:

ابو هریره رضي الله عنه فرمائي چه رسول الله ﷺ و فرمایل خوک چه د یو مسلمان په جنازه پسه د ايمان او ثواب کنډلو په نيت روان شي تردے چه په هغه جنازه اوکړے شي او د هغه دفن نه فارغ

شي نو دده لپاره به دوه قیراطه ثواب ولیکلے شي او چاچه صرف مونخ وکرو او بيا واپس شونو دده لپاره به يو قیراط ولیکلے شي او قیراط د أحد د غره هومره دے (بخاري) - دا يو عظيم اجر دے په معمولي عمل باندے د دے وجهه نه کله چه ابن عمر رضي الله عنه دا حديث واوريده نو وے فرمایل مونبر خودير قيراطونه ضائع كريدي يا مونبر خو په ديرو قيراطونو كنبے كوتاهي كريده - معلومه شوه چه صحابه کراموبه د نيكو سره ديره مينه لرله -

ديارلسم د کجورے هومره صدقه:

په يو حديث کنبے رائي (حاصل نئے دادے) رسول الله ﷺ وائي چاچه د پاكيزه مال نه د کجورے هومره صدقه ورکره نوالله تعالى به نئے د غره نه غته کري (بخاري و مسلم) بعض سلفو به هره ورخ يوشې خامخا صدقه کولو اگرکه يو ککورے به وہ -

د دووه جورو ثواب:

نبي ﷺ وائي منْ أَنْفَقَ زَوْجِنِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ دُعَا هُخْزِنَةُ الْجَنَّةِ كُلُّ خَزِنَةٍ بَابِ آيٍ فَلْ هَلْمَ چاچه دوه جوري د الله تعالى په لاره کنبے خرج کري (هغه هرشي چه وي) د جنت د هرې دروازے خزانچيان به نئے رابلي چه اے فلانيه په دے دروازه راھه (بخاري رقم 2841 ، 3216 ، 3256)

فائده دوه جوري که دوه روپئ وي او که دوه اشرف وي که دوه اسلحه وي وغيره ذالك (عمدة القاري) او په يو مرفوع حديث کنبے تفسير شوے چه ، تعَيْرِينَ شَائِئِنْ حَمَارِينَ دَرْهَمِينَ (تحفة الاحدوي مناقب ابي بكر) دوه او بسان وي او که دوه گډان وي او که دوه خره وي او که دوه روپئ وي -

وصل الله على خير خلقه محمد وآلـه واصحـابـه اجمعـينـ.

د مسکینانو او عاجزانو سره مینه محبت ساټل:

الحمد لله رب الناس والمساكين والصلوة والسلام على اشرف الانبياء والمرسلين وعلى الـ الطيبين الطاهرين ومن اهتدى بهديه الى يوم الدين - اما بعد !

فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم - واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشى
يريدون وجهه ولا تعود علينا عنةم تريذينته الحياة الدنيا ولا تطبع من أغفلنا قلبه عن
ذكرنا واتبع هواه وكأن أمره فرعاً وقال تعالى ولا تطرد الذين يدعون ربهم بالغداة
والعشى يريدون وجهه ماعليك من حسابهم من شيء وما من حسابك عليهم من شيء
فتطردهم ف تكون من الظالمين -

وقال صلي الله عليه وسلم اللهم احيني مسكيناً توفنني مسكيناً واحشرني في زمرة المساكين -

په مخکه موضوع کښې دا بيان ووچه د کامیابی دارو مدارپه ایمان او په نیک عمل دے - هر خوک چه هغه ایمانداره او نیک عمله وي نو هغه کامیاب دے - که هغه بادشاه وي که گداوي که مالک وي او که مملوک ، که مشر وي او که کشر وي ، که نارینه وي او که زنانه وي ، که تاجر وي او که زمیندار وي -

ایماندار او نیک عمله اکثر مسکینان وي:

لیکن ایمان او نیک عمل اکثر په مسکینانو او عاجزانو کښې وي او اکثر مالداره د ایمان او نیک عمل نه محرومه وي - د انبياء عليهم السلام ملګرتيا اکثراً فقراء او مسکینانو کړي او د انبياء دشمني اکثراً غتانو او مالدارانو کړي لکه په حدیث د هرقل کښې رائي چه هرقل د ابوسفیان رضي الله عنه نه تپوس وکړوا چه آیا ددے پیغمبر ملګرتيا کمزوري خلق کوي او که غتان ابوسفیان وویل چه کمزوري نو هرقل وویل چه دغه رنګه د انبياء ملګرتيا کمزوري خلق کوي - رسول الله ﷺ وائي چه جنت ته بنکاره شوم ، فرأيت اکثر أهلها الفقراء ، اکثر پکښې غربان خلق وو -

د رسول الله ﷺ ژوند هم د فقر وو عائشه رضي الله عنها وائي چه د محمد ﷺ آل د وربشو په ډودئ دوه ورخي په درې نه دے مور شو - او رسول الله ﷺ به دعاء کوله چه الله زماژوند د مسکینانو کړه او مرکړي ماله مسکینانو راپورته کړي ماله په ډله د مسکینانو کښې -

د مسکینانو مقام : او پیغمبرتہ حکم شوي چه د مسکینانو او عاجزانو سره مینه محبت ساته ، وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهِمْ بِالْغَدَةِ وَالْعَشِيِّ - یعنی د غریبانو په ملکرتیا کښے خان کلک کړه - او اللہ تعالیٰ وائی وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهِمْ بِالْغَدَةِ وَالْعَشِيِّ ، یعنی غریبان د خپل مجلس نه مه شره - او رسول اللہ ﷺ وائی فَإِنَّمَا تَرْزَقُونَ وَتُنَصَّرُونَ بِضُعْفَائِكُمْ "یقیناً تاسوته رزق درکولې شي او امداد موکولې شي د کمزورو په وجہ" - 1 ابو داؤد رقم 1594 نسائي 3179 ترمذی 1702 وقال الترمذی حسن صحيح -)

او په بعض آثارو کښے راخي اللہ تعالیٰ وائی آنَا مَعَ الْمَنْكِسَةِ قُلُوهُمْ لِي (بحواله المسك والعنبر لشيخ عائض القرني ص 121) "حَمَّ سَرَهْ دَهْغَةْ كَسَانُونَهْ يَمْ چَهْ د هَغُوزِرُونَهْ زَمَادْ رَضَا لَپَارَهْ مَاتْ وَيْ " یعنی د اللہ تعالیٰ په بندہ گئ کښے او په عاجزی کښے وخت تیروي خواهش پرست ، دنیا پرست ، منصب پرست نه وي -

د مسکینانو لحاظ په اللہ تعالیٰ باندے:

دیرکرته به یو سړے ظاهراً دیر عاجزه او مسکین وي په معاشره کښے به ئې خلأ حیثیت نه وي خلق به ئې قدر او احترام نه کوي خلأ لحاظ به ئې نه وي - ببرسر او ګرد آلوهه به وي شلیدل جامه به ئې وي - نرې او وچ کلک بدن به ئې وي - لیکن هغه به د اللہ تعالیٰ او د رسول اللہ ﷺ په نیز دیره عظیمه هستي وي - اللہ تعالیٰ ته به دیر قدرمند وي - اللہ تعالیٰ به ئې دیر لحاظ کوي دعاکانه به ئې قبلوي - په قسم کښے به ئې بریکوي حکم د اللہ تعالیٰ په مینه به مست وي - د اللہ تعالیٰ په عشق کښے به مستغرق وي - د داسه خلقو خدمت پکاردي د دوئ د تکلیف کولونه خان ساتل پکاردي حکم د داسه خلقو د آه او د ژرا او فرياد نه قومونه علاقه او ملکونه چې کيري

- حکم دا خلق په اللہ تعالیٰ دیر خاطرمند وي دوئ په اللہ تعالیٰ دیر لحاظ لري - رسول اللہ ﷺ وائی رُبَّ اشْعَثَ مَدْفُوعٍ بِالابوابِ لَوْ اقْسَمْ عَلَى اللَّهِ لَآبِرَةً (رواه مسلم مشکوہ ج 2 ص 446 باب فضل الفقراء او ماکان من عيش النبي ﷺ) دیرکرته ببرسر والا چه دیکه کولې شي په دروازو که چرے قسم وکري په اللہ تعالیٰ نو اللہ تعالیٰ به ئې بری کوي - د براء بن مالک رضي اللہ عنہ د واقعه په باره کښے هم راخي ، إِنَّ مَنْ عَبَادَ اللَّهَ مِنْ لَوْ اقْسَمْ عَلَى اللَّهِ لَآبِرَةً (روه احمد و ابو داؤد و ابن ماجه) د اللہ تعالیٰ په بندکانو کښے داسه کسان شته که چرے په اللہ تعالیٰ قسم وکري نو اللہ

تعالی به ئے بري کوي - دا ډيره لویه مرتبه ده چه يو عاجزه او کمزوري انسان د زرو جاموا والا او شلیدلي پیزار والا په الله تعالى قسم کوي او الله تعالى ئے بري کوي دومره په الله گران وي -

واقعه:

سہل بن سعد رضي الله عنه وائي په رسول الله ﷺ يو سرے تيرشو - د رسول الله ﷺ خواته يو کس ناست دے هغئته وائي مَارِيُّكْ فِي هَذَا سَتَادَ دَهْ په باره کښې خهراي ده هغه وویل رَجُلٌ مِنْ أَشْرَافِ النَّاسِ دا يو سري دے د عزتمندو خلقونه قسم په الله دا د دے لائق دے چه د چا د نکاح تپوس وکړي چه په نکاح ورکړے شي او که سفارش وکړي نو چه سفارش ئے قبول شي - رسول الله ﷺ چې شو بیا بل يو سرے تير شور رسول الله ﷺ وویل د دے په باره کښې ستا خهراي ده هغه وویل يا رسول الله دا يو غريب سرے دے - دا د دے لائق دے که د چا د نکاح تپوس وکړي چه په نکاح ور نکړے شي او که سفارش وکړي نو چه سفارش ئے قبول نشي او که خبره کوي چه خبره ئے وانه اوريدي شي - رسول الله ﷺ ورته وویل هَذَا خَيْرٌ مِنْ مَلَأَ الْأَرْضِ مُثْلَ هَذَا (متفق عليه مشکوہ ج 2 ص 446) دا ډير غوره دے د ډکوالی د زمکنه په شان ددے - يعني که د دے مالداره په شان خلقونه دا توله زمکنه ډکه شي نو دا يو غريب ترينه ډير غوره دے - د دے حدیث نه معلومه شوه چه ډير کرته به يو سرے د خلقو په نظر کښې ډير عزتمند او محترم وي ليکن د الله تعالى په نیز به ئے هیخ حیثیت نه وي د الله تعالى په نیز به د سپي او خنزیر نه هم ذليله وي - او يو سرے به د خلقو په نظر کښې به کاره او کمزوره وي عاجزه او مسکین به وي ليکن د الله تعالى په نیز به ډير د لوئي مرتبه خاوند وي -

د مسکینانو خاطر په رسول الله باندے

رسول الله ﷺ به د مسکینانو او عاجزانو سره ډير مينه محبت کولو په هغو به ئے رحم او شفقت کولود هغو خبر ديري به ئے کوله د هغو تپوس ته به ور تللو - کله به د يو بودئ ملاقات ته ور تللو دا ملاقات د زر بیانونو او د زر کتابونونه ډير غوره وه - نن صبا ډير متکبره او سخت زرو خلقوته په دے خان بدی نسکاري د هغو خیال دا وي که چرے خاء د يو عاجزه او مسکین سره کینم يا ورسره تعلق جور کرم یائے ملاقات ته ورشم نو زما حیثیت خرابيري زمار عرب او د بدبه ختميري - د دے په وجہ ترينه د خلقو نفترت پيداشي خلق ورسره مينه نه کوي په زرونونو کښې ده گه محبت او قدر نه وي قبولیت او محبوبیت ئے نه وي ژ به ورته دعا گاني نه کوي زره ورسره مينه نه کوي

- پکاردا ده چه مونږ او تاسود مسکینانو او عاجزانو سره مينه او محبت وکړو د هغو په مجلسونو کښې کينو د هغو ملګرتیا غوره کړو د هغو په ناسته په زړونو کښې سکون او اطمنان پیدا کرو -

اقول ما تسمعون واستغفر اللہ العظیم لی ولکم ولجمیع المسلمين فاستغفروه انه هوالغفور

الرحيم -

دراز اهمیت او حفاظت۔

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله وشهاد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له وشهاد
ان محمدا عبد الله ورسوله

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم والذين هم لاما نا لهم وعهدهم راعون
وقال تعالى ولا يُشَعِّرُنَّ بِكُمْ أَحَدًا» وقال تعالى يا بني لا تقصص رؤياك على اخوتك
فيكيدوا لك كيدا

وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم احفظ سري تكون مؤمناً

تمہید:

داسلام په حکمونو کبئے یو حکم د مجلس د ادابو خیال ساتل اور از پت ساتل دی خکه رسول الله
صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی المجالسُ با الامانة د مجلسونو دارو مدار په امانت دے او د مجلس د
فیصلو راز خورول په امانت کبئے خیا نت دے نن صبا دنورو مرضونو نه علاوه یو مرض راز خورول
دی۔ عوام خو لا پیریده مجا هدين او علماء هم دراز خیال نه ساتي حالانکه دراز دحفاظت نه
په غير نه مقابله کیدیشي او نه په مقابله کبئے کامیابی راتلے شي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم
فرمائی استعينو على نجاح الحوایج با الكتمان "امداد حاصل کړئ په پوره کولو د حاجتونو کبئے
په پتولو دراز سره په دے وجه موږدہ دراز په اهمیت او حفاظت یو خوبه کوو۔

اوله خبره دراز معنی: راز په لغت کبئے هغے خبره ته وائي چه پتولے شي [لسان العرب (356)

داد بسکاره کيدو خلاف رائج ٿئے خبره دنسکاره کيدو وي او ٿئه دپتولو وي کومه خبره چه انسان
پتول غواړي هغه ته راز وائي۔

دویمه خبره دراز په اهمیت او حفاظت دلائل: اول د قرآن آیتونه په خطبه کبئے چه
موږ کومدرے آیتونه ولوستل ده گونه دراز دیراهمیت معلوم یېږي۔

دویم حدیثونه انس رضی اللہ تعالی عنہ وائی اول ما اوصانی به رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم
آن قال یا بُنی اکتم سری تكون مؤمناً فكانت امی وازواج النبي صلی اللہ علیہ وسلم یسئلني عن

سر رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فلا اخیر هم به او ما انا بمخبر سر رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم احداً ابداً

انس رضی اللہ عنہ وائی چه اولنئ ھغہ خبرہ چہ ما ته پرے رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وصیت کریوہ ھغہ دا چه وئے فرمایل اے بچیہ زما راز پت ساتھ نوتہ بے کامل مؤمن جو روشنے نو زما مور او د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم بیبیانو بھے چه کله دھغو دراز تپوس کولونو ما به ورته نه بسودلو او خئے درسول الله صلی اللہ علیہ وسلم راز ھیچا تھے نہ بیانوم (مسند ابو یعلی ص 306 ج 6)

فائده ددے حدیث نه معلوم شوھ چه رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به ما مشوما نو تھے ھم دراز ساتلو تعليم ورکولو -

بل حدیث کبئے رائی پیغمبر علیہ السلام فرمائی المجالس بالامانة مجلسونه پئامانت سره دی
(ابو داؤد کتاب الادب 2/320)

اوپه بل حدیث کبئے رائی قلما يريدى غزوة يغزوها إلا وري بغيرها "نبی صلی اللہ علیہ وسلم به چه کله غزاکوله نو توريه به نئے کوله" علامہ ماوردی رحمہ اللہ فرمائی چه رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم سره دغتے او لور مقام نه پئه خان دا واجب کریوہ چه خپل خانئے دراز د محفوظ ساتلو عادی جور کریوو چه خوک پرے خبر نشی [نصیحة الملوك 177] عمر رضی اللہ عنہ وائی چه من کتم سرہ كانت الخبرة في پده چا چه راز ساتلو نو اختیار بھ دھغه پئلاس کبئے وي - [منا قب عمر لابن جوزی 229]

عباس رضی اللہ عنہ یوہ ورخ خپل خوی ابن عباس تھ اوویل چه عمر رضی اللہ عنہ ستا نه تپوسونه کوي او پئہ مشرانو صحابہ کرامو تا مخک کوي نو خئے تا تھ دخلورو خبرو وصیت کوم یو دا چه لا تفشین له سرا تھ "دھغو راز ماء خوروه [عیون الاخبار 24]

معاوية رضی اللہ عنہ وائی چه خئے پئی علی رضی اللہ عنہ پئخو خبرو کا میاب شوھ اوم یو دا چه هغہ بھ راز نئے ساتلو او ما بھ راز ساتلو [اداب الملوك 10 فصل فی کتمان السر] --

عائشہ رضی اللہ عنہا بھ درسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دو مرہ راز ساتلو چه خپل والد محترم تھ بھ نئے ھم نہ بیا نولو دفتھ مکے پئو واقعہ کبئے رائی چه کله رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم

تیارے شروع کرو نوعاً ئىشە رضي الله عنہا تائی حکم وکرو چه دسفر ساما ن راله تیارکرە او دسفر ارادە پتە وساتە - عائىشە رضي الله عنہا غنم صفا کول او ابوبکر صدیق رضي الله عنہ کورتە رادا خل شوتپوس ئە وکرو چە اے بجئ دا خە لرە صفا کوئے نو هغە چپ شوھ بیا ئە تپوس وکرو چە ایا رسول الله صلی الله علیه وسلم دجهاد ارادە لری نو هغە چپ شوھ بیا ئە تپوس وکرو چە ایا رسول الله صلی الله علیه وسلم درومیا نوارادە لری هغە چپ شوھ بیا ئە تپوس وکرو چە شاید دنجد ارادە لری هغە بیا ھم چپ شوھ بیا ئە تپوس وکرو چە شاید دقریشوا رادە لری هغە بیا ھم چپ شوھ بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم را دا خل شوابوبکر صدیق رضي الله عنہ وویل چە يا رسول الله چرتە د تلو ارادە لرے هفو او وویل او ابوبکر رضي الله عنہ وویل چە درومیانو ارادە لرے هفو وویل نه بیائے وویل چە دنجد والا ارادە لرے هفو وویل نه ابوبکر رضي الله عنہ وویل چە شاید دقریشوا رادە لرے هفو وویل هو۔ [البداية والنهاية 282 ج 4)

بعض بلغاء وائي چە كله رعيت دبادشاھانو درازونونه خبرشى نو ددابىھ بادشاھ عظمت او رب
ختميري [تسهيل النظر 97 ص)

دراز حفاظت پە انسان كېنى لۋئى كمال دە : علامە طرطوشى رحمە الله ليكى اعلم ان
كتمان الاسرار يدۇلى على جواهر الرجال وكما انه لا خير في انية لا تمسك ما فيه افلا خير في انسان لا
يمسىك سرە - "پوهە شە چە راز پتۈل دلالت كوي پە كمالاتود نارينو خرنگە چە پەھگە لوبىي
كېنى خير نىشته چە هغە نشي ايسارولە هغە شي چە پكېنى وي نو دغە رنگە پەھگە انسان كېنى
خە خير نىشته چە هغە دراز حفاظت نە كوي [سراج الملوك ص 415* 2 ج نصيحة الملوك * 178]
ما وردى ليكى قلوب العقلاء حصون الاسرار وصدور الاحرار قبور الاسرار" دعا قلانو زironونه درازونو
قلعە كانى وي او دشريفو خلقو سينە درازونو قبرو نه وي [سراج الملوك * 421 ج 2 احياء العلوم
ص 194 ج 2 * ادب الدين والدنيا 486]

دراز دخورولو سزا او واقعه"

- دكوفە والي مغييره ابن شعبه رضي الله عنہ دخان سره مال راپرو او عثمان رضي الله تە ئە
حوالە كرو ملگرو ترە تپوس وکرو چە عثمان رضي الله عنہ دە خنگە او موندە مطمئن او
خوشحالە وواوکنه نو مغييره وویل چە كيدىشى چە ما دوبارە كوفە تە ونە ليكى نو مغييره رضي الله
عنہ دعثمان رضي الله عنہ دربانچى تە وویل چە كە عثمان زما پە خائە بل حاكم مقرر كىرى او تە ما

ته خبر را کړے نو خټه به تا لره عوض او مزدوری درکرم کله چه عثمان رضي الله عنه سعد بن ابي وقار مقرر کړو نو حمران مغیره ته خبر ورکړو نو مغیره دعثمان خواته راغلو او وئه ويل چه حضرت! آياتاته زما په باره کښې چا شکایت کړے يا زمانه کوم نا مناسب کارشو چه تا خټه معزوله کرم او سعد دے مقرر کړونو عثمان ورته وویل چه ته چا خبر کړے هغه وویل که خټه دا خبره بسکاره کوم نو دا پېړه ناکاره خبره ده عثمان سعد راوغوبنستلو چه آیا دا خبر تا بسکاره کړیدے هغه انکار وکړونو عثمان مغیره ته وویل لتخیرن من اخبرك او لاسيلن دمك "يا به راته خبره کوئ او يا دے وينه تویه اوم نو هغه ورته خبره وکړه عثمان رضي الله عنه حمران راوغوبنستلو شپیټه کورئه ووهلوسر ئه ورله وخرولو او حکم ئه وکړو چه په بازار کښې وګرځوئ [تاریخ المدینة المنورص 140 ج 2)

دویمه واقعه:

-عثمان چه کله بیمار شونو خپل کاتب حمران ئه راوغوبنستلو او ورته و ئه ویل چه زمانه وروسته د خلافت ذمداري د عبد الرحمن لپاره ولیکه نو هغه د عبد الرحمن خواته لارلو او وئه ویل چه ستا دپا ره خوشخبری ده عبد الرحمن ورته وویل دڅه خبره نو حمران ورته بیان وکړو عبد الرحمن دعثمان خواته راغلو او خبره ئه ورته وکړه نو عثمان وویل چه اعاهد الله ان لا يُساکنني حمران ابدا "زما دے په الله قسم وي چه دنن وروسته به حمران زما سره نه او سیږي بیا ئه بصره ته وشیلو دعثمان دشهادت پوره هلتہ او سیدلو [سراج الملوك 413 ص 2)

دراز حفاظت دیر گران کار دے:

د بعض بادشاھانو قول دے چه دوه خبره انسان ته دیره گرانه دي ان يعرف نفسه ويكتم سرها" یو دا چه خپل خان و پیژنی دویم دا چه راز پت کړي" [سراج الملوك: ص 417 ج 2

زيادرحمه الله وائي چه په خلقو کښې دوه خبره نه وي پيدا شوي اذاعة السر وترك النصيحة "يو راز خورول دويم خير خواهي پريښو دل"- ماوردي او طرطوشی رحمه ما الله وائي چه دراز حفاظت دمال دحفاظت نه زيات مشکل دے دغه رنګه وائي چه دمال حفاظت کونکي ديردي او د راز حفاظت کونکي کم دي دغه رنګه دراز خورول دجهالت نښه ده ، دغه رنګه امام راغب رحمه الله وائي چه دراز خورول د کمزو رو سرو او دزنا نوو او دماشو مانو صفت دے [الذريعة الى مكارم

دراز خورول ددرے وجونه کیوںی 1 دصبردکمی او دسینے دتنگی 2 غفلت 3 دھوکہ کیدل۔

دراز طلب گارتہ به راز نہ بسودلے شی: او ددے وجہ ماوردي رحمه اللہ دا بیان کریدہ چہ فان
طالب الودیعة خائن حاصل ئے دادی چہ دا طلب دامانت کوي او طلب کونکے دامانت خیانت
 گروی -

ڈیرو کسانو ته راز بسودل نه دی پکار:

دسلیمان علیہ السلام ارشاد دے لیکن اصدقائیک کثیرا و صاحب سرک واحدا من الف "دوستان
 زیات پکار دی او راز دار پئڑزو کبئے یو کس پکار دے" -

خلاصہ:

دا د راز پئۂ بارہ کبئے ضروري هدایت وو چہ دراز اهمیت دقرآن او حدیث او د اکا برودا قولو او عمل
 نہ معلو میری او دراز حفاظت دعقلمندو خلقو فریضہ ده نو پکار ده چہ مونږ دراز حفاظت وکرو او
 خپل منزل مقصود ته ورسیبرو او پئۂ آسانی سره دبا طل قوتونو مقا بلہ وکرو او د دشمن دضرر نه
وما ذالک على الله بعزيز - بچ شوا

- ددے بیان انتخاب مونږ دمو لانا عبد الباقي دكتاب (اسلام میں اسرار کبئے اهمیت و حفاظت) نہ
 وکرو -

داسلامي مشرانو صفات او اخلاق :

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على متمم مكارم الاخلاق وامرها الى الحكم والمحكمين
وعلى الله واصحابه الذين هم قدوة الامة في السياسة والحكم الى يوم الدين.-

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم الذين ان مكناهم في الارض اقاموا الصلوة واتوا
الزكوة وامروا بالمعروف ونهوا عن المنكر والله عاقبة الامور.-

تمہید:

هر عمل په شرعی طریقه کول عبادت دے۔ په اسلامی ملک کنې سیاست په شرعی طریقه کول دا
 هم یو عبادت دے او زمونږ د جهاد په مقصدونو کنې یو مقصد اسلامی نظام ، شرعی سیاست
 او اسلامی حکومت قائمول دی د سیاست شرعی طریقه هغه ده چه په کومه طریقه سیاست او
 حکومت نبی ﷺ او دھفه نه وروسته په خیر القرون کنې شویوو، د رسول الله ﷺ او د خیر القرون
 په سیاست او خلافت کنې دوھ خبرے وے یو دین حفاظت دویم ددين په رنرا کنې د دنیا سیاست
 ، نو زمونږ د سیاست به هم هغه طریقه وي کومه چه په خیر الفرون کنې وه۔

ځکه دامام مالک قول دے چه ددے امت دور وستنو خلقو اصلاح به په هغه شریعت کېږي چه
 په کومه طریقه او شریعت د مخکنو خلقو اصلاح شویوه - داسلامي سیاست لپاره داسې افراد پکار
 دی چه هغه دکفري سیاست په مقابله کنې اسلامي سیاست کولې شي او اسلامي حکومت
 چلو له شي او دغه افراد به هله تیاريږي چه کله زمونږه په مشرانو کنې هغه صفات او اخلاق راشي
 چه هغه داسلامي حکمرانانو اميرانو او مشرانو لپاره ضروري دي، بیا دغه صفات او اخلاق دېر
 زيات دی مونږ ترینه یو خو بیانوو-

اول صفت اخلاص دے:

- اخلاص دېر ضروري دے ځکه چه اخلاص نه وي نو په امت کنې مالي خیانتونه او سیاسي او
 عسکري او ادارتي خیانتونه بسکاره کېږي ، تول کارونه معطل باتې کېږي ، خلقو ته حقوق نه
 رسپری، دکارونو صحیح نتیجه نه راوئي [الکفائة الادارية ص 41]

د اخلاص په موضوع مونږه یوه رساله لیکلے ده تفصیل هلتہ کتلے شئ۔

دويم صفت تقوی او دشريعت مکمل پابندی ده :

تقوی هم دیره ضروري ده ځکه دتقوی ديرے فائدې دی یوه فائده ئے دا ده چه په کوم امير کښې تقوی وي نودهغه نه به رعيت او مامورین ويريري ، ديمن یو بادشاه خپل یو جانشين ته خط ليکله وو اتقَ مَنْ فُوقَكَ يَتَّقِيَكَ مَنْ تَحْتَكَ "ويره کوه دهغه ذات نه چه ستا نه دپاسه دے ويريري به ستا نه هغه خوک چه ستا نه لاندې دی "[المنهج المسلوك 180 ص]

ابو درداء رضي الله عنه خالد بن مسلمه رضي الله عنه ته خط ليکله وو فان العبد اذا عمل بطاعة الله احبابه الله فإذا احبه الله حببه إلى خلقه "کله چه بنده دالله تا بعداري کوي نوالله به ورسره منه کوي او کله چه ورسره الله منه وکري نو مخلوق ته ئے محبوب وگرخوي او کله چه دالله نا فرمانی کوي نوالله ورسره بغض کوي او چه الله ورسره بغض وکري نو خلقوته ئے مبغوض وگرخوي [كتزالعمال ص 225 ج 8)

ثعلبي رحمه الله وائي الملك خليفة الله في أرضه ولن يستقيم أمر خلافته مع مخالفته "امير دالله خليفة دے دالله په زمکه کښې او خلافت دمخالفت سره نه چليري" -

اداب الملوك 51 ص دتقوی تفصيلي بيان زموږ په بل کتاب کښې موجود ده.

دریم صفت امير به دخپل رعيت او ما مورينو لپاره بهترینه نمو نه وي:

ځکه درعيت اصلاح داميرانو داصلاح سره دکافی حد پورے مربوطه ده او خلق عموما دخپلو مشرانو په دين وي په بخاري شريف کښې دقیس بن حازم رضي الله عنه په روایت رائحي چه د احمس قبیل یوې زنانه دابوبکر رضي الله عنه نه تپوس وکړو چه :ما بقائنا على هذا الامر الصالحة الذي جاء الله به بعد الجاهلية "دجالهیت نه وروسته به زموږ پاڼه کیدل په دے عادلانه نظام تر خو پورے وي" [بخاري 1 ص 541]

ابن حجر رحمه الله وائي چه دنيک کارنه مراد دين اسلام او هغه شه دی چه دين اسلام په مشتمل وي چه هغه عدل دے اتفاق او د مظلومانو امداد دے او هر شه په خپل محل اينسودل دي [فتح الباري ج 7 ص 118]

نو ابو بکر رضی اللہ عنہ ورتہ وویل چه ما استقامت بکم ائمتكم "تر خو چه استقامت کوی په
دے دین باندے مشران ستاسو" ابن حجر روائی لان الناس علی دین ملوکم" حکہ خلق په دین
دھپلو مشرانو وي" چه امیر بے لارے شی نو خلق هم بے لارے کیری -

دحاکم مثال دبازار دے:

حاکم پشان دبازار دے، بازار ته هغه شی راوے شی چه دھغه مارکیت وي او دھغه قیمت وي
عبد اللہ بن زبیروہب بن کیسان ته لیکلی وو انما الامام کا السوق ما نفق فیہا حُمل الہا ان نفق
الحق عنده حُمل الیہ وجاءه اهل الحق امیر پشان دبازار دے بازار ته هغه شے راوے شی چه کوم
پکنے خرخیری که حق پکنے خرخیری نو حق ورتہ راوے شی او حق پرست خلق ورتہ رائی وان
نفق الباطل عنده جاءه اهل الباطل ونفق عنده او که باطل پکنے خرخیری نو باطل پرست ورتہ
رائی او ددے سره باطل میلاویری [حلیۃ الاولیاء ص 305]

یوخل دعمر په دور کنے بیت المال ته دیر مال راغلے وہ نو عمر وویل چه کوم قوم دا امانت ادا کرو
نو هغه امانت داردي نو چا ورتہ وویل انک ادیت الامانة الی الله تعالیٰ فادّوا اليک الامانة "تا الله
ته خپل امانت ادا کرو نو دوئ تا ته امانت ادا کرو" ولو رتعت لرتعوا" کئے چرے تا خیانت کرے وے
نو دوئ به هم خیانت کرے وے -

دامام مو صلی وینا:

دھجاج په زمانه کنے به چه کله سحرشو نو خلقو به دیو بل نه تپوس کولو چه من قُتل البارحة
ومن صُلْبٍ: بیکا خوک وژل شوے او خوک پئسولئ شوے دے "وَمِنْ جُلْدٍ وَمِنْ قُطْعَةٍ" خوک
په کورو وھلے شوے او دچا نه لاس بنے کتب کرے شویدی ، دغۂ رنگے به دنورو ظلمونو او سزا کانو
تپوسونه کیدل -

د ولید په زمانه کنے به خلقو د آبادی او محلونو، کارخانو، دنہرونو کنسيلو او دباغونو دلکولو
تپوس کولو حکہ دولید مینه او محبت آبادو، زمکو او باغونو سره وو ، او دسلیمان بن عبد الملک
دنکاحونو او خوارا کونو سره مینه وہ نو ددہ په زمانه کنے به دخورا کونو نکاحونو او وینخو بحثونه
وو ، او د عمر بن عبد العزیز په زمانه کنے به خلقو دا تپوسونه کول چه تا خومره قرآن یاد کرے

اوته خومره تلاوت کوے او فلانی خومره قرآن یاد کړے او خومره روزې نیسي او همدغه رنګه به ئے دنورودیني خبرو تپوسونه کول {حسن السلوك الناس تبع ملوكهم 68}

څلورم صفت په مينه محبت او اهتمام سره کارکول:

حکه په اسلامي اداره کښې داسلام او د مسلمانانو خدمت کول عبادت دے رسول الله فرمائی ومن لم یہتم للمسلمین فليس منهم "خوک چه د مسلمانانو د کارونوا اهتمام نه کوي نو دا ددوئ نه نه دے" [مستدرک 356 ج 4 کنز العمال ج 10 ص 433]

عبد الرحمن بن غنم رضي الله عنه وائي شيدت عمر بنظر في امور الناس حتى تعال النهار وافترق عنه الناس وقام إلى منزله "ما عمر په دايمه حال کښې ولیدو چه د خلقو په کارونو کښې مصروف وو تردے چه ورخ اوچته شوه خلق خورشو او عمر کورته روان شو [مناقب عمر 121]

امام ابو یوسف د عمر بن عبد العزیز په باره کښې وائي چه ده د خلقو د خدمتونو لپاره خان فارغ کړیو و د خلقو د ضرورتونو لپاره به نامت وو که دورخې به د خلقو ضرورتونه پوره نه شول نو دشې به ئې پوره کول اکثر ورخې به دايمه تیرید ے چه ده به د خلقو ضرورتونه پوره کړیوو [كتاب الخراج 53]

پنځم صفت د نرمي په موقعه نرمي کول:

حکه د نرمي سره د خلقو مينه محبت بیدا کېږي او خلق بې خوفه خپل حاجت پیش کولې شي

د معاویة رضي الله عنه وينا:

معاوية ۽ وائي چه په کوم خائے کښې په کوره کار کېږي هلتہ خائه توره نه استعمالوم او چه په کوم خائے کښې په ژبه (خبره) کار کېږي نو هلتہ خائه کوره نه استعمالوم او که چرے زما او د خلقو په مينځ کښې وينته وي نو هغه به هم نه کت کېږي حکه چه که هفوئ وينته را کاري نو خائه ئې پېږدم او که هفوئ پېږدي نو خائه ئرا کاګم (عيون الاخبار 9 ص ج 1)

معاوية زیاد بن ابیه ته خط لیکلی وو چه دا مناسب نه دي چه خائه او ته په یو شان سیاست د خلقو اصلاح کوو که تول سختي کوو نو خلق به هلاک کړو او که تول نرمي کوو نو خلق مستېږي

لیکن کله ته نرمی کوه خئه به سختی کوم اوکله ته سختی کوه خئه به نرمی کوم(انساب الاشراف 92ص ج الدولة الاموي 279ص 1)

دعلامه شیزری تحقیق:

علامه شیرازی وائی چه دیو بادشاه (امیر) لپاره دا مناسب نه دی چه په هر خلائے کښې نرمی وکړي بلکه رعیت دے درې حصه کړي او ده ګو سره دے درې قسمه سیاست کوي یوه طبقه دخواصو اونیکانو او د هغو سره دد نرمی سیاست کوي دویمه طبقه دخاص اشرازو ده ګو سره دے سختی کوي دریمه طبقه د عوام الناس ده نو ده ګو سره دے کله سختی کوي اوکله نرمی (المنج المسلوک 288 ص)

دبی خایه تشدد نقصانات:

بې خایه تشدد الله ﷺ نه خوبسوی او الله ﷺ نه بد کنېي -دا درسول الله ﷺ د قول او فعل مخالفت دی خکه رسول الله ﷺ بار بار نرمی ته ترغیب ورکړے دے (3) دا دلیل دے دعقل دكمزوری (4) دا دلیل دجهل او دکموالي دفهم دے (5) دخلقو ترینه جدائی او نفرت پیدا کېږي دده نه علاوه نور نقصانات ئه هم شته (نصرة النعيم 4209 ص 9)

شپږم صفت ځانله امتیازی حیثیت نه ثابتول بلکه دخلقو سره برابر ژوند تیرول:

د رسول الله ﷺ او د خلفاء راشدینو دا طریقه وه چه دخلقو سره به ئه یوشان ژوند تیرولو او ځانله به ئه امتیازی حیثیت نه ثابتولو، حدیث کښې رائي یو خل رسول الله ﷺ د صحابه کرامو سره روان وو هغوي پرے د خادر سورے وکړو کله چه نبی ﷺ وکتل چه صرف په ما سورے دے نو صحابه کرام ئه منع کړل او خادر ئه یو طرف ته کېښو دلو او وئه ویل چه انما انا بشر مثلكم لا اتّميز عنكم "خه ستا سو پشان یو انسان یم او خه ستاسونه خه امتیازی حیثیت نه خوبسوم" (حیاة الصحابه 596 ص 2 ج)

دابوکړ په بیان کښې رائي چه اے خلقو خه ستاسو حاکم جور شوم ولستُ بخیرکم "ستاسونه غوره نه یم" فان احسنت فاعينوني "که ما بنه کارونه کول نوزما امداد وکړئ وان اساتُ فقومونی" او که خه بد کارونه وکړم نو ما برابر کړئ (کنز العمال 601 ص 5 ج البداية والنهاية 3 ص ج 3).

زید بن ثابت وائی چه يوه ورخ عمر زمونبر کورته راغلو، اجازت ئے وغونبىتلۇ ما وویل

امیرالمؤمنین تا به جواب رالىپەل وە خە به درگەلە وە نۇ عمر وویل انما الحاجة لي "ضرورت زما وو(مناقب امیر المؤمنین 226ص) معلومە شوھ چە ستا دچا سرە کار وي او هەۋەتە راغوارە دا دتواضع خلاف دە.

يو خەل پەگرمى كېنىے عمر بەر راوتلە وودلىرى دوجە نە ئە پەسر خادر ايپىسە وو عمر چە وكتل نو ددە يو غلام پەخر سور وو اوروان وونو عمر ورته وویل چە احملنى معك "ما دخان سرە سور كەرە" غلام دخرنە كۆز شوا وئەويلى تە پېرى سور شە عمر وویل چە تە سور شە اوخە به ستانە وروستە سور شم ايا تە دا غوارە چە ما پەنرم خائە كىنۋە او پەخپەلە پەسخت خائە كېنىيە نو غلام سور شوا او عمر پىسە وروستە سور شو مدینە تە پەدايسە حال كېنىے داخل شو چە خلقۇ ورته كتل (كنز العمال 654ص 12ج)

على رضي الله عنه دخپل خلافت پەزمانە كېنىے يواخە بازار تە تللو او خپل كاربە ئە پەخپەلە كولو يو راوي وائى چە ما على رضي الله عنه وليدلو چە دىۋە روپى كجور ئە واغستە خادرتە ئە وغورزو لە او پەشا ئە كەرە او كورته روان شو، چاورتە وویل چە امیرالمؤمنین مونبر بە ئە درسەرە واخلو، هەۋە وویل ابو العيال احق بحمله "دېچو پالار دېرلەق دە چە خپل بوج پەخپەلە پورتە كېرى" [كنز العمال 180ص 13ج]

اوم صفت دخلقو مرتبە پېۋاندل:

امیر او مشرلەر دا پەكاردى چە هەفە ھوبىيار وي او دخلقو مقام او مرتبە پېژنى او دھرچا نە دەھە مناسب خدمت اخلى خەكە دھرچا مرتبە يوشان نەوي الله فرمائى: ولا تبخسوا الناس أشياءهم مفتى محمد شفيع رحمة الله وائى چە د يحس في الأشياء يو صورت دادە چە دچا درجه او مرتبە موافق دەھە احترام نەكوي دەھە رنگى الله جل جلاله فرمائى ناست او مجاهەد نە دى برابر دەھە رنگى عالم او جاھل نە دى برابر او نبى صلي الله عليه وسلم وائى انزلوا الناس منازلهم "دخلقو سرە دەھفو دمرتبى موافق معاملە كوى" [ابو داود كتاب الادب]

ابو بکر رضي الله عنه ابو عبيده رضي الله عنه تە خط لىكلە وو، دخط الفاظ دا وو چە ما پەشام كېنىے دروميانو خلاف دجنگ امیر خالد مقرر كەو تە ددە مخالفت مە كوه ددخبرە تە غور بىدە ددە دە حكم تا بعداري كوه ما دا پەتا باندە امیر جور كەو حالانكە ما تە معلومە دە چە تە ددنه غورە

ئە لىكىن زما خىال دا وە چە خالد دومرە جىنگى مهارت لرى چە هىغە پەتا كېنى نىشته او عمۇزابو موسى تە لىكلى وو چە پە عام طور پە خلقۇ كېنى عزتىند خلق موجود وي ھىغە خلق بە تا تە خپل حا جتونه مخكەكوي نو تە ددغە خلقۇ عزت كوه [مناقب امير المؤمنين 151 ص نصيحة الملوك 267 ص)

اتم صفت ذممواريانو تقسيم او تعين كول:

حا كم لره دا پكاردى چە ذممواريانه او مسئوليتونه تقسيم كري او هر حقدار تە دىھىغە مناسب مسئليت وركىي ھكە قائد او امير يو عام انسان وي دەھىغە قوت او استعداد محدود وي تول كا رونه يواھە نشي كول او دا درسول الله ﷺ او د خلفائى راشدىينو طريقە وە علامە قادرى وائى چە دوظائف او مسئوليتونو تقسيم تکويني او شرعى سنت دى والذى لا يقسم الوظائف على العاملين يخالف سنتين ھىغە كىس چە مسئوليتونه نە تقسيموي ھىغە دىدە دواپرو قسمە سنتو مخالفت كوي [الكافأة الادارية 118 ص]- دكارونو دتقسيمولو يوه فائىدە دا ده چە هر سېرە خپل فرض منصبي او پيزىنى او هر سېرى خپل فرض او ذمه واري پيزىنى او چە كله پەكارونو كېنى تقسيم نە وي نوددە پىرنىقصانات وي يو دا چە دهر سېرى نە سىستى كىرىي پە دە خىال چە بل كىس بە ئە وکىي - دويم دا چە پەكارونو كېنى اختلاف او بە ترتىبى رايى - دريم دا چە ديو بل پەكارونو كېنى مىدخلت كىرىي او دا دنزاع سبب جورىي - خلورم دا چە جسمانى ستو مانى پىدا كىرىي ھكە يو كىس پىر كا رونه نشي كول دەغە رنگە پريشانى او ادارى كمزوري پىدا كىرىي -

نەم صفت هر كار پە خپل مقرر وخت كول:

دفارس والو پە دە اتفاق دە چە سياست د درە وجونه خرابىي يو دا چە دنن كارصباتە پىرىدى دويم دا چە كارونه نا اھلو خلقوتە وسپارل شي - دريم دا چە دعقل پە خائە دخواهشاتو تابعداري كوي [اثار الاول في ترتيب الدول 124 ص)

لىزم صفت مستقل مزاچە جورە دل:

يعنى امير لره پكاردى چە دسوج فكر نە وروستە دصحىح فيصلە ملکە (قدرت) پكېنى وي پە خپلۇ فيصلۇ كېنى متىدد نە وي او دخپل امرا و نەي نە او وعده او دهمكى نە توقة نە جورە وي او پە جرأت سره فيصلە كوي او دحوصىلە شىك خلقۇ خبرە نە اوري- نبى ﷺ دامت لپارە نمونە ده

هفوئ ته الله تعالی فرمائی: فَاذَا عَزَّمْتَ فَتَوَكِّلْ عَلَى اللَّهِ"کله چه دیو کار اراده وکړے نو په الله توکل کوه"

يولسم صفت درعيت دحالاتونه خان خبرول:

لکه الله تعالی فرمائی وَتَفَقَّدَ الطَّيْرُ فقال مالي لا اري المهدہ ام کان من الغائبین "حاضری واغسته (سلیمان) د مرغانو، نو وئی ویل خه دی ما لره چه نئوینم ملاچر ګک او که دے دغائبینو نه "نو ملاچر ګک وره مرغئ ده او سلیمان عليه السلام بیا هم ده گه نه خان خبره وي [کذا في التفسیر لم راغي]

او مولانا ظفر احمد عثمانی ددے آیت په تشریح کښې لیکلی دی چه ددے آیت نه یوه سیاسي مسئله معلومبوي او هغه دا چه امير او بادشاه لره پکاردي چه دخپل رعيت او ملکرو دحالاتونه خان خبره وي ، که بیمار وي چه تپوس نئه وکړي او که امداد ته ضرورت لري چه امدادئه وکړي لکه سلیمان عليه السلام د کمزوره مرغئ تپوس کوي - عمر رضي الله عنه به دشې درعيت دحالاتونه خان خبرولو [احکام القرآن 35ص 3ج [شاہ ولی الله رحمه الله وائی چه په امير دا واجب دي چه دھرے ورخه دخبو په باره کښې تپوس وکړي او د دغۂ ورخه داصلاح او د فساد په باره کښې خان خبر کړي [حجۃ الله البالغه 46ص 1ج باب سیرة الملوك] علامه شیرازی رحمه الله وائی امير لره دا پکاردي چه دفتنو اسباب او نتائج معلوم کړي او دا چه دخۂ دوجه نه اختلاف او د امير نافرمانی شروع ده ددے لپاره چه دفتنو اسباب ختم کړي - علی رضي الله عنه د مصرولي اشتراخنځي رحمه الله ته دا وصیت کړي وو چه دخپل رعيت امور داسې تلاش کوه خنګه چه مور او پلار دخپل اولاد تلاش کوي [نهج البلاغة 427ص)

دولسم صفت درعيت او ماموريتو مسائل معلومول او هغه حل کول:

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائی چه الله تعالی خه خلق دعامو خلقو د ضرورتونو د پوره کولو لپاره پیدا کړي دي چه خلق هفو ته د ضرورتونو د پوره کولو لپاره رجوع کوي دا کسان به دقیامت په ورخ دالله د عذاب نه په امن کښې وي [کنز العمال] په بل روایت کښې رائی اذا اراد الله بعد خيراً صَرَّ حَوَائِجَ النَّاسِ إِلَيْهِ"کله چه الله په یو بنده د خیر اراده وکړي نو د خلقو ضرورتونه ده ګه په ذریعه پوره کوي" [کنز العمال 7ص 6ج] - په بل روایت کښې رائی چا چه دخپل مسلمان روريو دنيوي ضرورت پوره کړو نو الله به ده گه دوہ او یا 72 حاجتونه پوره کړي چه آسان حاجت پکښې

مفترت دکناهونو دے۔ دعمررضي الله عنہ معمول دا وو چه هغۂ به دهر فقیر سره تعاون کولو
دھر قرضداری قرض به ئے اداء کولو دھر کمزوري او مظلوم مدد به ئے کولو هر ظالم به ئے
ظلم نه منع کولو هر برینپ ته به ئے کپرے ورکولے [احکام شرعیه میں حالات و زمانہ کی
رعايت 208 ص]

عمر رضي الله عنہ به ویل کئے چرے الله خۂ روغ و ساتلم نو خۂ به دعراقيانو کونپے پئدا سے حال
کبئے پریبردم چه زما نه وروسته به هیچا ته همیشہ لپاره محتاج نئوي دینہ خلور ورخ
وروسته زخمی شو [مناقب عمر لابن الجوزی 139 ص]

عثمان رضي الله عنہ به پئمنبر ناست وو او دخلقو نه به ئے حالات او نرخونو تپوسونه کول]
فضائل الصحابة للإمام احمد 498 ص] حسن رضي الله عنہ وائی چه دمسلمان ورور حاجت
پوره کول ما ته ددوه میاشتو داعتكاف نه پیر غوره دی۔

ديا رسماً صفت مشوره کول:

يعني ديواهم کاردا جرا نه مخک داھل خلقو سره مشوره کول د مشورے متعلق خۂ بيان مخک
پئشري دوره نوم کتاب اول جلد کبئے تيرشوے او خۂ بحث دلتہ کوو دمشورے اهل خوک دي
پئه هر کار کبئے دھغه کار د ماھرینو نه مشوره اغستل پکاردي او داھل الرأي صفاتو ته کتل پکا
ردی داھل الرأي صفات علمائے کرامو بيان کری دی موږدہ دھغو داقوالو مجموعه او خلاصہ ذکر
کوو (1) اول ذکاوت دے يعني دچانه چه مشوره اخلي نو پکار ده چه هغه سمجھدار او زیرکه وي
او عقلمند وي ددے لپاره چه پئه کارونو کبئے پرے گډو دي نئ رائي (2) دويم اما نت دي يعني خائن
او دھوکه باز به نئوي (3) صداقت دے ددے لپاره چه دھغه پئخبره او مشوره اعتماد وي (4)
خلور محبت او الفت دشوری والا دے يعني چه کوم کسان دمشورے وي پکار ده چه دھغو
پئمینځ کبئے بغض او کينه نئوي خکه چه کله د هغو پئمینځ کبئے بغض او کينه وي نو
صحیح مشوره نشي ورکولے

(5) پئمینځ محبت او الفت دشوری والا او دخلقو دی يعني پکارده چه دیوبل سره محبت کوي او
دبل خير خواه وي خکه که دشوری والا او دخلقو پئمینځ کبئے اختلاف وي نو بیا هم صحیح
مشورے نشي ورکولے (6) شپږم دا چه دشوری ولا خواهش پرست نئ وي خکه خواهش پرسنی
انسان حق ته او سمه لارئ ته نه پریبردي (7) او م دا چه دشوری اركان مشران وي خکه دمسرانو

بصیرت او تجربه زیاته وي او دنیا حالات او حادثات پرے ڈیر تیرشوي وي نو دھفو رأي او عقل قوي وي (المنهج المسلوك 486 ص) على رضي الله عنه وائي رأي الشيخ خير من مشهد الغلام دمعمر سري رأي ڈيره غوره ده دخوان موجودکئ نه (سنن کبیری للہیقی 113 ص 10 ج تہذیب الريا سة 188 ص)

(8) اتم دا چه خوف الہی پکبئے وي عمر رضي الله عنه وائي استشر في امرك الذين يخشون الله "دھفه کسانو سره مشوره کوه چه دالله نه ویریبری" (الزهد لابن ابی شيبة 147 ص)

دھفه چا سره مشورے نه دی کول پکار چه دھفه اطمینان نئوي ڪڪه مشوره یو امانت دی او چه خوک مطمئن نئوي نو هغه صحیح مشوره نشي ورکول۔ احنف بن قیس رحمه الله وائي دوبی سره به مشوره نئکبری تر خو چه هغه مور شوئے نوی او نئ دتگی سره تر خو چه خروب شوی نوی او نئ دقیدی سره تر خو چه ازاد شوئے نوی او نئ دھفه چا سره چه لار ترے ورکه شوی وي تر خو چه لار بیا نه موئی او نئ دویرے والا نه تر خو چه ویره ئے ختمه شوئے نوی۔ (الجواهر النفیس 166 ص)

زياد رحمه الله ديو هو بنیار سري نه مشوره اغستله چه خلہ ستا سره مشوره کوم هغہ وویل وبدی یم او دوبی سري خلہ رأي نئوي نو زیاد وویل ڈوڈی ورلہ راوردی ڈوڈی ئے خوره زیاد رحمه الله ورتہ وویل مشوره کوو هغہ وویل چه تیھے متیازے راغلے دی او چا لرہ چه متیازے ورغلے وي نو دھفہ خلہ رأي نئوي نو زیاد وویل چه بیت الخلاء ته ئے ننبا سئ کله چه دبیت الخلاء نه واپس شو او مطمئن شو نو زیاد ترینه مشوره اغستل شروع کرل نو زیاد به چه کومه خبره کوله نو هغه به ڈیر بناسته جواب ورکولو۔

دشوری مناسب وخت: علامہ قلعی المتوفی 630ھ وائي چه دشپے مشورے کوئ ڪڪه دشپے فکر راجمع وي او خبره پئیاد کبئے رائی (تہذیب الريا سة 188 ص)

مشورے کله ورکول پکا ردی:

مشورے هله ورکول پکاردي چه خوک درنه مطالبه وکری او که ضرورت وي نو دمطالبی نه پئے غیر هم مشوره ورکول شے - امام بخاری په ادب المفرد کبئے باب ذکر کپیدے باب من اشار على اخيه وان لم يستشره "باب دے پئے بیان ددے خبره کبئے چه خوک خپل ورور لرہ مشورے ورکوی اکر

که هغه ترینه نئوي غوبنتلے" او بیا ئے دعمر رضی الله عنہ یو اثر ذکر کریدے چه عمریو شپونکے او گدے بزے په داسے خائے کبئے ولیدے چه لگے او بھے پکبئے وے او بل یو خائے دھفه نه دیر غوره وہ عمر وویل ویحک یا راعی حولها فانی سمعت رسول الله يقول کل راع مسؤول عن رعيته "خوارشے اے شپونکیه خپلے گدے بزے فلاںی خائے ته نقل کرہ چکه ما درسول الله نه اوریدلیدی چه دهرذموار نه به دھفه د رعيت په باره کبئے تپوس کیبری [ادب المفرد 428]

خوارلس م صفت د مجاهدینو دکو رو نو خیال ساتل:

د عمر فا روق په دور کبئے به خلقو ته خر چه ورکولے شوہ یو خل ئے یو سرے ولیدوچه په مخ ئے زخم وو تپوس ئے ترینه وکرو هغه وویل دا په یو غزا کبئے زخمی شویوو نو عمر رضی الله عنہ خلور کرته د زر زر روپور کولو حکم وکرو هغه زخمی دھیا دوجے نه ہر او تلو عمر تپوس وکرو خلقو وویل چه هغه ته دزیات ورکولو په وجہ حیا ورغلہ نو ہرتہ ووتلو عمر رضی الله عنہ وویل چه زما دے په الله قسم وي کله چرے دا نوے وتله نوما به دھفے پورے ورکولے چه تر خویوه روپی باتے وے چکه دده مخ دالله په لار کبئے زخمی شوے (مناقب امیر المؤمنین لابن الجوزی 83 ص)

د عمر فاروق رضی الله عنہ مخ ته په بازار کبئے یو زنانہ راغله او وئے ویل چه امیر المؤمنین ! زما خاوند وفات شوے او وارۂ واړه بچیئ پرینې دی او زمونږ دژوند د تیرو لو خڅه ذریعه نشته په دے وجه څه ویریرم چه ضائع نشي او څه دخاف بن ايماء غفاری لور یم چه هغه درسول الله سره په شوري کبئے شریک شویوہ عمر وویل مرحباً بنسٍ قریب هر کله دے وی په نسب نزدے کورته راغله چه کوم د تولونه قوي او بن وہ په هغه ئے دوه بورئ غله او په مینځ کبئے مزید نفقه او کپرے کینسودے او دھفه زنانه په لاس کبئے د او بن رسئ ورکرہ او وئے ویل دا بوخه او دا غله به لا ختمه شوے نئوي چه الله به نوره درکړي -

پنځلس م صفت سیاست او رعب دے -

چکه د امیر او سر براد یو کار امن قائمول دی او امن هله قائمېږي چه کله دھفه سیاست او رعب وي - امام غزالی رحمه الله وائی چه خصوصاً په زمانه کبئے چکه دده زمانه خلق د مخکه پشان نه دی چکه چه دا د بې حیا، بې وقوفو او سخت زرو او کینه ګروزمانه ده نو چه کله حاکم وقت کمزورې، بې رعبه او بې سیاسته وي نو بیشکه دا ده وطن د بربادی او د دین او دنیاد نقصان سبب جو ریږي [التبر المسبوك 67 ص]

يو خل عمر رضي الله عنه وویل چه فلانے سرے به دقتا نه معزوله کوم او دهغه پهخائے به داسه سرے مقرر اوام چه کله ئے يو فاسق سرے وویني نو ویريري به ترينه [کنزالعمال 812ص]

على رضي الله عنه يو خل يو حاكم ته وویل اياک ان يرو منک ضعفا "خان وساته ددينه چه رعيت پهتا کښه کمزوري محسوسه کړي" [كتاب الخراج لابي يوسف 52]

منصور ثعالبي (متوفي 429) وائي چه بادشاه (امير) لره پکاردي چه دهغه دروازه بيتك او د کور نه چاپيره د دا سه خوکيدارانونه خالي نه وي چه هغه بنه مسلح وي شپه او ورخ نمبر په نمبر دده پهره کوي. [اداب الملوك 205ص]

شپارسم صفت خپل اخلاق او عادات نه بدلوں:

ابو بكر رضي الله عنه په خپل بيان کښه ويلى وو چه خل دا اميد ساتم چه د خلافت په وجه زما سابقه اخلاق بدل نشي [کنزالعمال 610ص 5ج]

دغه رنگ عمر رضي الله عنه ويلى وو چه خلافت به هیث کله زما اخلاق بدل نه کړي [تاریخ طبری 215ص ج]

معاوية رضي الله عنه زياد رضي الله عنه ته ليکلي وو چه دهندوستان د سرحد لپاره موizon کماندر وکوره، زياد ورته ولیکل چه احنف بن قيس مناسب دئ خکه چه دده شرافت، حلم او سرداري داسه اندازه ته رسیدلي چه مسؤليت ورته خل فائده نه رسوی او معزوله کيدل ورته خل ضرر نه رسوی (عيون الاخبار لابن قتيبة 63ص)

داخلاقو د خرابي دو بيان:

په انسان کښه بد اخلاقی دخو و جونه پیدا کېږي (1) مسؤليت (2) معزوله کيدل خکه په مسؤليت په خفه وي (3) مالداري (4) غريبي (5) غمونه (6) بيماري خکه مرض چه خنګه بدن متاثره کوي نودغه رنگ اخلاق هم متاثره کوي (7) بو دا والي نه هم خرنګه چه بدن متاثره کېږي نودغه شان اخلاق هم -

اولسم صفت د هر چا نه اول خپل اهل وعیال د اوامرو او نواهیو پابند کول:

حکه الله فرمائی: وانذر عشیرتک الاقربین- عمر رضی الله عنہ به چه کله خلق دکوم کارنه منع کول نو اول به ئے خپل اهل وعیال راجمع کړل هفو ته به ئے وویل چه ما خلق دفلانی فلانی کارنه منع کړل او نور خلق تاسو ته داسه کوري لکه باز چه غوبنې ته کوري که تاسودا کارکوئ نو نور خلق ئے هم کوي او که تاسو ویره کوي نونور خلق ئے هم کوي او زما د په الله قسم وي که تاسودا کاروکړونو خټه به تاسولره دوچند عذاب درکوم زما د رشتہ په وجه۔

اتلس م صفت چه هوبنیار وي او په چا نه دهوکه کېږي :

لکه نبی صلی الله علیه وسلم وائی چه مؤمن به دیوے سورے نه دوه څل نه چیچله کېږي او نبی صلی الله علیه وسلم وائی چه دمؤمن د فرات نه وویرېږئ حکه هغه دالله په نور سره کوري- عمر رضی الله عنہ وائی : لست بالخب "خټه دهوکه باز نه يم" والخب لا يخدعني" او دهوکه باز ما نشي دهوکه کولے" سراج الملوك 284 ص 1ج)

دغه رنګ عمر رضی الله عنہ وائی چه دچا روزو او مونځونو ته مه کوري ليکن دیته کوري چه کله خبرے کوي نور شتیا وائی او چه کله ورسه امانت کیښو دے شي نو امانت ادا کوي او چه کله ئې په کناه لاس برشي نو دکناه نه منع کېږي - (عین الادب والسياسة 186 اخبار عمر 267)

علی رضی الله عنہ خپل یو حاکم ته دنصیحت په طور لیکلی ووچه ددغه علاقه خلق دهوکه باز دي نو بیدار او سیره چه دهوکه دے نه کې او ددوئ په ذمه چه کوم حق دے نو هغه ترے پوره پوره وصول کړه (كنز العمال 773 ج 5 حیاة الصحابة للكاند هلوي 294 ج 2)

دھوبنیار توب او فرات است اسباب:

دنظر حفاظت (2) خواهش پرستی نهکول (3) خپل باطن همیشه لپاره په مرابقه ابادول (4) ظاهري صورت دستو مطابق جورول (5) حلال خورل چه په چا کښې دا صفات وي نو دهغه فرات نه خطاكېږي - [ادب الملوك للاموي 674]

نولسم صفت دخپل مسؤولیت او ذمواری احساس:

حکه الله وائی: افحسنتم انما خلقنکم عبشا وانکم الینا لا تُرجعون "ایا کمان کوئ تاسو چه بیشکه ما پیدا کری یئ تاسو بے فائدے او تاسوبه ما ته نه وا پس کیری-

بل حائے الله فرمائی: ایحسب الانسان ان یُترك سدی "ایا کمان کوی انسان چه دا به پریښودل شي عبت"-

يو خل عمر رضي الله عنه ديوے غريبه زنانه دبچولپاره خوراک، خبناك، جامه او سامان راوغستلو او خپل غلام اسلم رحمه الله ته ئ وویل چه احمل على "دا ما ته راچوت کره" هغه وویل چه امير المؤمنين! حهه به ئ يوسم نو عمر وویل حهه ئ پخپله ورم حکه چه دقیامت پهه ورخ به الله ددوئ پهه باره کښې زما نه تپوس کوي هغه سامان ئ پخپله چوت کرو او دهغه غريبه زنانه کورته ئ يورو (کنزالعمال 649ج 12)

کله به چه په مسلمانانو خه تکلیف راغلو نو عمر رضي الله عنه به دومره غمزده وہ چه مرگ ته به نزدے شو (طبقات شعراني 30)

اسلم رحمه الله وائی که چرے الله قحط نهوي پورته کري لظننا ان عمر یموت هما با مر المسلمين "نو زمو نبر گمان دا وو چه عمر به دغم دوجه نه مرشي -کنزالعمال 611ج 12)

ذمواری او مسؤولیت دا احساس فائدے:

(1) په عمل کښې اخلاص پیدا کيري (2) په عمل کښې دوام پیدا کيري (3) د امانت ادا کول دي (4) په سره اعتماد او عزت حاصليري (5) په دے سره د حکومت او نظم بنیاد مضبوطيري (6) د مصیبت او جنگونو په وخت حکومت د اختلاف او انتشار نه بچيري (7) دغه انسان په معاشره کښې قيمتي جوري (نصرة النعيم 1417ج 8)

سلم صفت سادي کول او تکلف نه کول:

- امير لره دا پکاردي چه په هر کار کښې دتكلف نه خان وساتي حکه درسول الله او خلفاء راشدينو زندگي دتكلف نه خالي وه-

سہل بن سعد رضی اللہ عنہ وائی چہ رسول اللہ دبعثت نہ تروفات پورے دچڑشوو ورو ڈودی نہ وہ خورل، اور رسول اللہ دبعثت نہ تروفات پورے غلبیل نہ وہ لیدل (بخاری 814 ج 2 کتاب الاطعمة)

د عمر پاڈور کبئے یو صاحب دستخوان دغوریدو پاہ وخت کبئے به وہ لیکن د عمر پاہ خوراک کبئے به ئے شرکت نہ کولو عمر ترینہ تپوس وکرو نوہغہ وویل چہ ان طعامک خشن غلیظ "ستا خوراک سخت دے (او دادنرم خورک عادی وو) [کنز العمال 622 ج 12 طبقات الکبری للشعرانی (29)

عمر بہ چہ داسه خوک ولیدلو چہ دوہ ورخ پے در پے به ئے غوبنہ اگستله نو پاڈورہ به ئے وہلو اوویل به ئے چہ دکاوندی او رشتہ دارو خیال سائل پکاردي (طبقات الکبری 30)

یو ھل دجمعے پاہ ورخ نا وخته راغلو وئے ویل جامہ مے وینخلے او بلہ جورہ مے نہ وہ (طبقات شعرانی 30 مناقب عمر 57) یو ھل ئے پداۓ حال کبئے خطبہ لوستله چہ پاہ جامو کبئے دولس تکرے لکیدلے وے بعض تکرے پکبئے دخرمنے وے علی رضی اللہ عنہ وائی چہ ما عمر ولیدلو چہ دکعبہ نہ ئے طواف کولو او پاہ جامو کبئے یویشت 21 تکرے لکیدلے وے (تاریخ الخلفاء للسيوطی 49 ج 3) کله چہ عمر شام ته تللو نو پاہ جامو کبئے ئے دولس تکرے لکیدلے وے (حالانکه دا ددہ دیراهم سفروو)-نو ابو عبیدہ بن الجراح رضی اللہ عنہ دقلىعی والا ته اواز وکرو چہ امیر المؤمنین راغلے دے دھفہ خائے لوئی پادری سرپورتہ کرو چہ عمر رضی اللہ عنہ ئے ولیدلو نویخ اسویلے ئے وکرو او وئے ویل چہ زمونبرہ پاہ کتا بونو کبئے چہ دبیت المقدس د فاتح کومہ حلیہ ذکر شوی نوہغہ د ددے خلیفہ دہ اوس دبیت المقدس دروازہ کولاو کری (ثمرات الوراق علی المستطرف 18 ج 2 ایام خلافت راشدہ 82)

کله چہ دقیصر او کسری ملکونہ فتح شو او مشرق او مغرب او عرب او عجم ئے منقاد شو او ددہ جامو ته بیا هم پیوندونہ لکیدلی وو نو پاہ دغاہ وخت کبئے صحابہ کرامو عثمان ، علی ، طلحہ ، زبیر وغیرہ رضی اللہ عنہم ته وویل چہ تاسو د عمر رضی اللہ عنہ سره خبرہ وکری دوئ وویل دا خبرہ مونبر نشو کولے البتہ علی رضی اللہ عنہ ئے شي کولے نوع علی رضی اللہ عنہ وویل دا خبرہ خائے نشم کولے البتہ د رسول اللہ بیبیا نے امہات المؤمنین د اجرأت شي کولے نو دوئ د عائشہ او حفصہ رضی اللہ عنہما نہ مطالبہ وکرہ دوئ دوارو عمر رضی اللہ عنہ ته وویل چہ اللہ ستاسو

په لاسونو دکسري او قيصر خزانه او ملکونه فتح کړل او ددوي مالونه ئې تا ته درکړل او دعربو او عجمووفدونه ستا خوا ته رائي او تا دا چوغه اغوسټه چه دولس پيوند ونه ورته لکيدلي نو ته نره او بنائسته کېږي اغونده او بنئه خوراک کوه عمر رضي الله عنہ چه دا واوريدل نو وئې ژيل چه تاسو امهات المؤمنين یئ تاسو ته درسول الله صلي الله عليه وسلم دخوراک او سا دکئ حال بنئه معلوم دے بيا هم تاسو عمر ته ددنيا د لذتونو ترغيب ورکوي، ددے سره امهات المؤمنين هم په ژراشوے (احياء العلوم 4226ج 12 اشهر مشاهير الاسلام 639ج 1-227ج)

يوېشتم صفت د صحت حفاظت :

مسئل او ذموار لره پکاردي چه د خپل صحت خيال ساتي خنګه به چه دده نه الله د رعيت په باره کښې تپوس کوي دغه رنګ به د صحت په باره کښې هم تپوس کېږي ځکه رعيت هم دده سره يو امانت دے او دغه رنګ جسم او اندامونه هم ددرسه امانت دے او خرنګ چه د رعيت حقوق دي نو دغه رنګ دجسم او اندامونوهم حقوق دي ، ځکه رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمائي لنفسك عليك حق "ستا دنفس هم په تا حق دے (مسلم كتاب القدر) که چریدا په خان کار پير کړي او صحت ئې خراب شي نو دا کنه کار دے - رسول الله الله صلي الله عليه وسلم وائي المؤمن القوي خير و احباب الله من المؤمن الضعيف" قوي مؤمن دكمزوري مؤمن نه پير غوره او محبوب دے الله ته (ابن ماجه كتاب الزهد)

مولانا اشرف على تهاني رحمه الله وائي چه د مستحب عمل په مقابله کښې د صحت خيال سائل مخکه دي مثلاً دسحر په وخت کښې دهوا خورلولپاره (يعني ورزش کول) دخنکل طرف ته تلل په جماعت کښې داشراق د مانځه لپاره دلمراختلو پورې کینا ستلونه پېر زیات غوره دي (دوائے دل (127)

ددے وجه نه علامه شيرازي وائي امير لره پکاردي چه کله پرې غم راشي چه خپل نفس او جسم ته ارام ورسوي او په شريعت کښې دمباح خيزونونه په دومره اندازه لذت او سرور حاصل کړي چه په هغه کښې مصلحت وي او ده ته پکښې صحت ميلاوشي (المهنج المسلوك 459) مثلاً دنبایسته او نیک عمله زنانه سره نکاح وکړي چه پريشاني ورسره ختمه شي او زړه ته پرې خوشحالی او سکون راشي ،

حکه دزنانوو په باره کنبے الله فرمائی لتسکنو الها (روم 20) امام غزالی رحمه الله وائی :
که چرے بنایسته زنانه نه پیداکیری نود دینداره زنانه سره دے نکاح وکړي حکه ددینداره زنانه
سره برکتونه او مال دیر رائي (التبر المسبوك 125 ذكر النساء)

دوه و یشتم صفت د خیر خواه خلقو خیر خواهي قبلول:

دیر کرته مشري او اقتدار دانسان د خرابيدو سبب ګرجي که خوک پرے تنفيذ وکړي يا ورته
نصيحت وکړي نوسزا ورکوي او د خير خواه خلقو ژبه بندوي دقاوني مشورو لارې بندې کړي
دعام مسلمانانو او مجاهدينو نه جدا شي او د یو خونا اهلو مشيرينو په مشوره چليري او بعض
داسه هم وي چه ديو خوب د معاشانو یو ګروپ د ئان نه چا پيره ساتي نو داسه خود سره امير او
کماندې د ئان نه ندي جورول پکاراو د خير خواه نصيحت قبلول پکاردي لکه ابو بكر رضي الله
عنه ويلی وو ان اساتُّ فَقَوِّيْ مُونِي "که زما نه غلطی کیده نوما برابر وي" حذيفة رضي الله عنه
وائي یو خل عمر رضي الله عنه دير غمثن ناست وو ما ترينه تپوس وکړو نو هغه وویل اني اخاف
ان اقع في منكر فلا يهاني أحد منكم تعظيمًا "زما ويره ده چه زمانه به نارواوشی او زما د
احترام د وجنه به خوک ما نه منع کوي حذيفة رضي الله عنه ورته وویل که ته د حق نه
ووته نو مونږ به دے منع کړو نو عمر رضي الله عنه وویل چه هغه ذات لره صفتونه دی چه ما
لره نه داسه ملګري مقرر کړي که چرے زما نه غلطی وشي نوما برابروي [كتاب الزهد لابن
شيبة 154 ج 8 مختصر منهاج القا صدین 134]

هر حال امیرانو لره پکاردي چه مخکے کو مصفات او اخلاق بیان شو چه دغه په ئان کنبے په عملی
طور راولي او خپل منزل مقصود ته ئان ورسوي او د دغه صفاتونه علاوه نور هم دير صفات
شتله چه د هغه توفصيل د السياسة الشرعية په کتا بو نو کنبے موجود دے او د دے بیان نقل تردې
حائے پورے مونږ د مولانا عبد الباقي د كتاب اسلامي حکمرانو که او صاف و اخلاق نه وکړو -

د دشمن سره صلح او مذاکرات کول:

الحمد لله وحده والصلوة والسلام على من لا ني بعده - اما بعد !فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم - و ان جنحوا للسلم فاجنح لها و توكل على الله -

دا یاد ساتل پکاردي چه جنکونه هميشه نئوي او د جنکونولپاره تياري کول هميشه وي د رسول الله صلي الله عليه وسلم جنکونه د شماردي ليكن تياري ئه هميشه كري.

او دا ده الله تعالى حكم هم د چه و اعدوا لهم ما استطعتم من قوة ومن رباط الخيل - او د رسول الله صلي الله عليه وسلم او د تولو خلفائه راشدينو د طریقه وہ چه هفو به د جنکونولپاره تiarے کولو اسونه او اسلحے به ئے ساتلے (تحریرالاحکام 12) که مسلمانان د دشمن سره معاهده وکري نو پکارده چه د معاهده نه استفاده وکري دعوت و چلوی او تربیت ونه وکري او سامانونه برابر كري.

او د دشمن سره صلحه او معاهده د جنگ کولونه ډيره غوره ده. الله تعالى د کفارو په باره کښې وائي چه دوئ بې لوطه او بې اعتماده دي. او دوئ د خپلولئ او دوستي او وعده هیڅ خیال نه ساتي -

لکه كيف يكون للمشركين عهد - او - لا يرقبون في مؤمن لا ولاذمة - ليكن ددے باوجود بیا هم الله تعالى وائي چه و ان جنحوا للسلم فاجنح لها. که چرے دوئ صلحه ته مائله شي نوته هم ورته مائله شه او په تهذیب الرياسة و ترتیب السياسة کښې وائي باب في ایثار السلم و المواعدة على الحرب والمنازعة - باب دے په بیان د غوره کولود صلح او معاهده کښې په جنگ او جګړه باندے او بیا ئه تفصیل کري (تحریر الا حکام ص 128).

کله چه بلقيس ته د سليمان عليه السلام خط ورسيدلو او قوم مشوره ورکړه چه جنگ کوو نو بلقيس جنگ خوبن نه کرو او وئويل چه ان الملوك اذا دخلوا قرية افسدوها وجعلوا اعزه اهلها اذلة "بادشاهان چه کله یو بشارته ننوخي نو هغه بشار وران کري او عزتمند خلق ذليله کري" د بلقيس دا مشوره د الله تعالى خوبنې شوئ نو الله تعالى ئه په قرآن کښې را نقل کوي - او تائید ئه کوي چه و كذلك يفعلون "هم دغه زنکه کار بادشاهان کوي" - و كذلك يفعلون د الله

تعالی کلام دے او د بلقیس تائید کوي - او رسول الله صلی الله علیہ وسلم وائی لا تتمنا
لقاء العدو و سئلوا الله العافية فاذا لقيتم فاصبروا (متفق علیه مشکوٰۃ باب الکتاب الى الکفار)۔

د دشمن د مقابلے خواهش ماء کوي (حکم دا د امتحان غوبستل دي) بلکه د الله تعالی نه د امن سوال کوي البتہ کله چه د دشمن سره مقابلہ شروع شي نوبیا صبرکوي - (بنہ پئہ ہادری سره جنگ کوي)۔

علی رضی اللہ عنہ دصلح ڈیرتاکیدکرے:

کله چه اشتراخنخی دمصروالی شونو علی رضی اللہ عنہ ورتہ یواوک د خط لیکلے ووپہ ہفتہ کبے ورتہ ڈیرن صیحتونه او وصیتونه کری یونصیحت پکبے دادے ولا تدفع عن صلح ادعاک الیه عدوک و لله فيه رضا فان في الصلح دعوة لجنودك و راحه من همومك و امنا بلادك "یعنی چه کله دشمن دصلح دعوت درکری او دالله رضا پکبے وي نوانکارتینه ماء کوه حکم پئے صلح سره لبکرتہ ارام راخی او دغمونونه راحت راخی او بنارونه پئامن کیری" (الوصایا الخالدة ص 83)

سلفو صالحینو به د عمرو بن معدی دا شعرونه ڈیر خوبسول :-

تسعی لزینتها بكل جھول۔

-الحرب اول ما تكون فتية

ولت عجوزا غير ذات جليل۔

حتى اذا اشتدت و شب ضرامةها

مکروہة للشّم والتقبيل۔

شمطاء جزت رأسها وتنكرت

"د جنگ مثال پئاول کبے د پیغله جینی وي چه د بسائست پئو جه ورتہ هر جاہل مندے وہی - تردے چه جنگ سخت شي او لمبے وکری نود بودی پئاشان بے دوله شي چه ببرسرے وي او ناشنا شي او بوئی کول او بسکولول ئے خلق بد کنڑی"۔

یعنی جنگ پئاشان د زنانہ دے چه پئاول کبے خوانه وي هر خوک ئے خوبنہ وي لیکن چه کله بودئي شي نو خلق ترینه نفرت کوي - دغۂ رنگے جنگ هم پئاول کبے جذباتیان خوبنہ وي لیکن وروسته ئے د جنگ نه نفرت پیدا شي - دغۂ رنگے زهیر هم وائی:

-یطیع العوالی رکبت لكل لهدم-

و من يعص اطراف الرماح فانه

حاصل ئے دا د ے چه خوک د جنگ نه مخکے د صلح او مذاکراتونه انکارکوي نوبیا به ورته غاره ردي لیکن وروسته د هغه نه چه جنگکونو به خراب کريوی -

دغه رنگ زهير وائي:

و ما الحرب الا ما علمتم و ذقتم. وما هو عنها بالحديث المرجم.

بعض علماء وائي چه دويرے په وخت كېنې تيبيته د انبیاء سنت دي، لكه موسى عليه السلام وائي ففرت منكم لما خفتكم خه وتبنيتم ستاسونه هركله چه و ويريدم ستاسونه -

محمد بن بندار رحمه الله وائي : اذا لم تستطع ان تقطع يد عدوك فقبلها. كله چه د دشمن لاس نه شه كېت كول نولاس ورله بنکول کره -

يو شاعروائي:

و سالمت لما طالت الحرب بيننا. اذا لم تظفرك الحروب فسالم.

كله چه جنک اوگد شونو صلح مه وکړه. كله چه په جنگکونو کېنې کامیاب نه شه نو صلح وکړه -
تعالي رحمه الله وائي السلام سُلَمُ السَّلَامَة "صلحه د روغولي اندريايه ده" بعض علماء وائي من اتم النصح الاشارة بالصلح -پوره خير خواهي د صلح مشوره ورکول دي -

بعض علماء وائي من استصلاح عدوه زاد في عدده چا چه د دشمن سره صلح وکړه نو خپل شمار يعني ملکري ئے دير کړل -

داؤد عليه السلام وائي لا تشتري عداوة واحد بصداقۃ الف "د یو کس دشمني د زروکسانو په دوستي مه اخله" يعني چه یو طرف ته دیزه دوستان پیدا کېږي او بل طرف ته یو دشمن پیدا کېږي نودا بنه کارنه د ے خان له دشمن مه دیره وه او دشمن مه پیدا کوه -

او په زبور کېنې وائي چه من كثرا عدوه فليتوقع الصراعه "د چا چه دشمن ديرشي نو هغه د ے د پرزولو اميد ساتي" يعني غور زيرې به -

يو شاعر وائي :

-وان عدوا واحدا لكثير-

وليس كثير الف خل و صاحب

زر دوستان او ملکري ډيرنه دي او یو دشمن ډيرد ۔

بعض علماء وائي كل شيء ينفق عليه من المال إلا الحرب فان النفقة عليها من النفوس پهه شي
کښې مال خرچه کيږي او په جنګ کښې نفسونه خرچه کيږي - يعني جنګ مه خوبنۍ ځکه چه
په جنګ کښې د سړو خرچ کيږي يعني مرې پکښې کيږي -

يو شاعر وائي:

کم بين قوم انما نفقاتهم۔ مال و قوم ینفقون نفوسا۔

"د هغه قوم په ما بين کښې ډير فرق د ے چه هغه مالونه خرچ کوي - او په ما بين د هغه قوم
کښې چه هغه نفسونه خرچ کوي" -

ہر حال تر خو چه امکان وي نود جنګ نه ډډه پکارده ځکه جنګ آخري علاج د دشمن د ے -
لکه هوبنیاران وائي الكي آخر العلاج - " DAGH آخري علاج د ے" -

ابو الطیب شاعرهم وائي - وانما الحرب غایة المکايد - "يقيناً جنگ آخري تدبیر دشمن د ے"

البته چه کله بله لار نه وي نو بيا په الله تعالى توکل او اعتماد وکړئ او بنه په اخلاص او په صحيح
نيت جنګ وکړئ. لکه نېي صلي الله عليه وسلم وائي لا تتمنوا لقاء العدو- د دشمن د مقابله
خواهش مه کوي " - و اذا لقيتموهם فاصبروا " او کله چه د دشمن سره مخامنځ شئ نو بيا کلک
شي - يعني بنه په صبر او استقامت سره جنګ وکړئ -

يو شاعر وائي :

- اذا لم يكن الا لاسنة مركبا - فلا اري للمضرط لا رکوها -

"کله چه د نيزو نه علاوه بله سورئ نه وي - (يعني بله لار نه وي)) نو خه نه وي نم محتاج لره مګر
سوریدل په نيزو" يعني د مجبورتیا په وخت کښې د نيزو او جنګ نه علاوه بله لار نشته -

او چه کله د جنګ ضرورت پیدا شي او فيصله د جنګ وشي نو بيا بنه په سوق، فکر، تدبیر او
احتیاط سره جنګ پکارے. ځکه رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي الحرب خدعة - جنګ
چل ول د ے - شیخ الحدیث باچا صاحب به د شاه انور شاه کشمیری رحمه الله په حواله ويل چه
د خدعة معنی ده التدبیر الخفي - "پت تدبیر کول" -

بل عمل ته نبی صلی اللہ علیہ وسلم چل نه دے ویلے او جنگ ته چل وائی - خکه جنگ پکار دے۔ پئے سوچ او تدبیر پکار دے۔

او د جنگ پئے انجام سوچ پکار دے۔ علماء وائی من نظری العواقب سلم من المعاطب "چا چه انجام ته سوچ وکرو نود هلاکت نه به بچ شی" - و من اخْرَ تدبیره تقدم تدمیره "چا چه تدبیر وروسته کرو" - نو خپل هلاکت ئے مخکے کرو۔

او پئے چا به اعتماد هم نئے کوي - پئے یوروايت کبئے رائی الحزم سوء الخن "هوبسیارتوب بد کمانی ده"

معاوية رضی اللہ تعالیٰ عنہ ته چا وویل ما بلغ من حزمك "ته خئے شی دومره هوبسیارتوب ته ورسو لے؟" - نومعاویه رضی اللہ تعالیٰ عنہ ورتہ وویل چه لم اثق باحد "ما پئے چا اعتماد نه دے کھرے - بد کمانی بنہ کارنہ دے لیکن پورہ اعتماد بہ هم پئے چا نئے کوے - علماء وائی چه هوبسیارتوب دا هم دے چه دشمن بہ معمولی او وروکے نه گنرے - او بعض وائی چه هوبسیارتوب دا هم دے چه د پیر احتیاط د وجہ نه خلقو ته بزدله بسکاری -

دغۂ رنگے د قائد مثال د هوبسیارتاجر وي - چه کله کتھ وي تجارت کوي او چه کله کتھ نئے وي نو خپل رأس المآل محفوظ ساتي - نود مجاهدینو امیر لرہ هم پکاردي - چه کله پئے جنگ کبئے فائدہ وي - دشمن ته نقصان رسو لے شی نو جنگ دے وکری - او چه دشمن ته نقصان نه شی رسو لے - نوبیا دے مجاهدین محفوظ ساتي - معاویة رضی اللہ تعالیٰ عنہ ته چا وویل چه کله ته پئے جنگ کبئے دومره مخکے شی چه زمادا کمان وي چه وبه وژلے شی - او کله دومره وروسته شی چه زما دا کمان وي چه تیبنته کوي - معاویة رضی اللہ تعالیٰ عنہ وویل چه زما دے پئے اللہ تعالیٰ قسم وي - چه خئے ددے لپاره نه مخکے کیرم چه ووژلے شم - او ددے لپاره نه وروسته کیرم چه تیبنته وکرم بلکه خئے هله مخکے کیرم چه کله پئے مخکے کیدلو کبئے فائدہ وي - او هله وروسته کیرم چه کله وروسته کیدل هوبسیارتوب وي -

حارث بن هشام د جنگ نه تبنتیلے وئے - نو خپل عذر پیش کوي -

اللہ یعلم ما ترکت قتالہم - حتی علوا فرسی باشقر مزید -

الله تعالیٰ پوهیبی چه ما د دوئ جنگ نه وہ پرینې تردے چه زما پئه اس سره وینه زکونه کونکے روانه شو-۔

و علمت اني ان اقاتل واحدا-۔ اقتل ولا يبكي عدوی مشهدی-۔

او خلہ پوهه شوم که یواخے جنگ کوم نو ۋۇزلى كېرم او زما حاضریدل دشمن نه شي ۋۇزلى-۔

سعدی صاحب ھم وائی:

نه هرجائے مرکب توان تاختن-۔ که جا ھا سِپَرْ باید انداختن -

پئه هر خائے کبىئے اسوئه زغلول نه دی پکار پئه دېر و خایونو كېبىئے خپل ڈال گذارل او بىپې ويستل پکار دی- بعض علماء وائی چه د خطرے په وخت كېبىئے تىينىتە كول ده انبیاء عليه السلام سنت دى لکه موسى عليه السلام وائی فترت منكم لما حفتكم ھە وتىبىتىم ستاسونه ھركلە ويريدم

(دا تفصيل تول د تهذيب الرياسة وترتيب السياسة نه نقل شو- د ص 134 باب فى ايثار السلم و المواجهة على الحرب والمنازعة)

ابو بكر رضي الله تعالى عنه خالد بن وليد رضي الله تعالى عنه ته يو خط ليكلى وو او پئه هفه خط كېبىئے ئىد خالد رضي الله تعالى عنه پئادوه خبر و صفت كېيو، يو دا چە ستا پئه مقابله كېبىئے دشمن نه شي تىنگىلى، دويم دا چە تە مسلمانان د دشمن د پىنجى نه پئه بىئائىستە طریقە خلاصو-

پئه غزو موتە كېبىئے چە د دشمن قوت دير زيات وو نو خالد رضي الله تعالى عنه دير پئه بىئائىستە طریقە واپسى وکړه- او مسلمانان ئى د دشمن نه بچ کړل-۔

هر حال جنگ پئه تدبیر او احتیاط پکار دے چە دشمن ته نقصان ورسیبی- او كە د دشمن تاوان نه وي نو چە ملکري بچ کرے شي- او چە جنگ ته دير ضرورت نه وونود جنگ پئه خائے صلح او مذاكرات غوره کول پکار دي- او تر خو چە د معاهدے امكان وي نو بيا پئه معاهده كېبىئے خير او فائدہ ديره ده-۔

د معاهدے قسمونه:

د کفارو سره په درې طریقو معاهده جائز ده یودا چه په غیر د مال نه وي - دویم دا چه د کفارو نه ورسه مال هم واخلي. دریم دا چه مجاهدین کفارو ته مالونه ورکړي چه کله د مجاهدینو د معاهدے ته ضرورت ډیر وي - لکه په جنګ احزاب کښے نبی صلی الله علیه وسلم عینه بن حصن ته ویلی وو چه ته خپل کسان د جنګ نه واپس کړه او مونږ به تاسو ته د مدینه طبی دریمه حصه آمدني درکوو - بعض مجاهدین وائی چه معاهده حکه نه کوو چه په دشمن اعتماد نشه - ددے جواب الله تعالى کوي - وان یريد وا ان يخدعوك فان حسبك الله - که دوئ ستا سره دوکه کول غواړي نوتا لره الله تعالى کافي دے. دغه رنګ یو طرف ته الله تعالى وائی كيف يكون للمشركين عهد. د مشرکینو وعدے لره اعتبار نشه - او الله تعالى وائی لا يرقبون في مؤمن إلا ولا ذمة - دوئ د مؤمن د خپلولئ او وعدے خه لحاظ نه کوي - لیکن بل طرف ته الله تعالى دا هم وائی - چه وان جنحوا للسلم فاجنح لها - که دوئ صلح ته مائله شي نو ته هم ورته مائله شه. بعض مجاهدین وائی چه دا مرتد کافر دی معاهده ورسه حرامه ده. حالانکه مرتد کافر چه کله د قوت او طاقت خاوند وي - نو هغه په حکم د کافر اصلی کښے وي - معاهده ورسه جائز ده. دغه رنګ چه کله د مرتد په معاهده کښے مصلحت وي - نو صلح ورسه جائز ده. علاءالدين سمرقندی المتنوف 529- په تحفة الفقهاء ص 297 ج 3 کښے وائی وكذاك المودعة في حق امرتدين و اهل البغي جائزة اذا كان فيه مصلحة - د مرتدینو او باغيانو سره صلح جائز ده. چه کله په کښے مصلحت وي - دغه رنګ فقهاء وائی چه کله د مرتدینو په یو بنار غلبه راشي او دغه بنار دارالحرب وگرځي نوبیا د مرتدینو سره صلح جائز ده. لیکن مال به ترینه نه اخلي. البتہ که مال ترینه واخستله شي نوبیا به ورته نه واپس کېږي - [ددے تفصیل په درمختارص 134 ج 4 کتاب jihad کښے وکورئ دغه رنګ بحرالرائق ج 13 ص 321 کتاب السیر] - بعض مجاهدین وائی چه دا حربی کافر ده معاهده ورسه حرام ده. حالانکه په اسلام کښے معاهده د حربی کافر سره کېږي - لکه نبی صلی الله علیه وسلم صلح حدیبیه د حربی کافرانو سره کېږو.

د معاهد یا ذمي یا مستأمن کافر سره معاهدے ته ضرورت نه وي حکه د هغه سره خوهی هم معاهده وي -

کافر په خلور قسمه دے

حربي، ذمي، معاهد، مستأمن - حربي کافرديته وائي چه هفه ذمي نئوي - او معاهده ورسره هم نئوي شوے - او من هم نئوي ورکړے شوے -

ذمي کافرديته وائي چه په دار اسلام کښې اوسيږي او جزيه ورکوي - معاهد کافرديته وائي چه په دار حرب کښې اوسيږي او د مسلمانانو سره نئ صلح او لوظ وي په جنګ نئکولو -

مستأمن کافرديته وائي چه په دار حرب کښې اوسيږي - او يو مسلمان دوئ لره امن ورکړي - او دخه وخت لپاره دار اسلام ته راشي -

بعض جذباتي مجاهدين د معاهدے د ناکام کولو کوشش کوي - چه کله یو گروپ والا معاهده وکړي - نو بعض کسان په هغه علاقه کښې بم يا کمین يا تعارض کوي - ددے لپاره چه معاهده ناکام شي او اعتماد ختم شي - او دا قسم جذباتيان د بعض کفارو او مشرکينو سره مشابهت کوي - او د هغو خوي او عادت کوي - لکه خه رنګ چه کله به صلح حدبيه کښې مذاكرات او د صلح خبرې شروع شوے نو د قريشو په کفارو کښې بعض جذباتي څوانانو دا منصوبه جوره کړه - چه دا مذاكرات ناکام شي - نو د شې اويا يا اتيا کسانو د جبل تنعيم د طرف نه د مسلمانانو په معاشر حمله وکړه - ليکن د صحابه کرامو د پهړه دارانو مشر محمد بن مسلمه رضي الله تعالى عنه دغه تول کسان ګرفتار کړل - ليکننبي صلي الله عليه وسلم دغه تول کسان آزاد کړل - ددے لپاره چه مذاكرات ناکام نئ شي - بلکه کامياب شي - (كما في الريحق المختوم)

حکه د مذاكراتونه مخکے د اعتماد فضاء جوړول غواړي - او د یو بل سره نرمي اختيارول په کاروي -

د رسول الله صلی الله علیه وسلم د قتل لپاره منصوبه او سازشونه:

الحمد لله الذي ارسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولوكره المشركون

والصلوة والسلام على عبده ورسوله محمد وجميع أخوانه الانبياء وعلى آله الاصفیاء وصحابته الاوپیاء.

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم وكذلك جعلنا الكل نی عدوا من المجرمين (سورة فرقان

31) وقال تعالى وكذلك جعلنا لكل نی عدوا شياطين الانس والجن يوحی بعضهم الى بعض

زخرف القول غرورا(انعام 112)

تمهید:

هر خوک چه دالله تعالی په دین کلک و دریری او حق پرستی شروع کړي نود هغه به خامخادشمی کېږي او هغه به خامخاکفاروته مطلوب کېږي او د هغه خلاف به غتے غتے منصوبه جو ریږي لکه دمځکه دوه آیتونو نه معلومه شوه چه ده هر پیغمبر دشمنی شویده او په بخاری شریف کښې په حدیث د ورقه بن نوفل کښې رائی، ورقه نبی صلی الله علیه وسلم ته وائی لم یأت رجل قط بمثل ما جئت به الا عودی "ستا په شان دین چه هر چاپیش کړے د هغه دشمنی شویده" -

او الله تعالی وائی چه د حق پرستو خلاف کفارو غتے غتے منصوبه جو رے کېږي او مکروا مکرا کبارا او دوئ غتې غتې تدبیرونه وکړل وان كان مکرهم لتزول منه الجبال او اکرکه ددوئ تدبیرونو غرونه رقول" او د سورة آل عمران دیویشتمن آیت نه معلوم یېږي چه دیر پیغمبران او حق پرست وژلي شوي دي -

هم دغه زنګې زمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم دشمنی شویده او د هغه خلاف دیر تدبیرونه شویدی، لکه هر کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په خلورم کال بسکاره دعوت شروع کړو اول ئې خپل بنو هاشم راجمع کړل ابو لهب ئې مخالفت وکړو بیائې د صفا په غرقريش راجمع کړل بیائې هم ابو لهب مخالفت وکړو بیا خه وخت وروسته دقريشو و فدا بوطالب ته راغلو هغه په نرمي سره خبرې وکړے او په نرمه طریقه ئې دغه وفد واپس کړو بیا قریشو مشوره وکړه چه د حج په موسم کښې کوم حاجیان حج ته رائی نو هفوئ منع کړئ چه د دے پیغمبر دعوت ته غور نه گدې -

او ددے خبرے مشری ابو لهب کوله نبی صلی اللہ علیہ وسلم به د حج په موسم کنې د خلقو ځایونو ته او عکاظ او مجنه او ذوالمجاز بازارونو ته ورتلو او خلق ئے اللہ تعالی ته رابلل، ابو لهب به پسه وروسته روان وو او خلقوته به ئے ویل لا تطیعوه فانه صابئی کذاب ددہ خبره مه منئ دا صابی او دروغزنه دے- بیا ئے د هغه ددعوت د ناکام کولو لپاره نورے طریق شروع کړے لکه مُسخري کول او اعتراضونه او شهبات پیدا کول دغه رنګ نضرین حارت به خلقوته دنبی صلی اللہ وسلم ددعوت په مقابله کنې دفارس دبادشاھانو دروستم او سفندیار قصه کول-

د ظلم لار اختیارول:

هر کله چه په دغه طریقو کنې ناکام شو نوبیائے ظلمونو لار غوره کړه دوئ د پنځويش مشرانو کمیتی جوړه کړه او د دغه کمیتی مشری ابو لهب کوله او فيصله ئے دا وکړه چه په دوئ هر قسم ظلمونه شروع کړي ابو طالب ته ئے وفد راولیپلو او هغه ته ئے هم دهمکي ورکړه بیا ئے دا فيصله وکړه چه د بنوهاشم او بنو مطلب نه به بائیکات وي ترڅو ئے چه رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم مونږ ته د مرگ لپاره سپارلے نه وي - او درې کاله دوئ په شعبابی طالب کنې محاصره وو.

هر کله چه دا تو له منصوبه ناکام شوئه نو آخري فيصله ئے د رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم د وزلوا وکړه -

د رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم د وزلوا لپاره وخت په وخت دیرې منصوبه شویدی :

اولني منصوبه:

د رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم د وزلوا لپاره اولني منصوبه دا وه چه قریش په خپل پارلیمان دارالندوه کنې راجمع شول او دا په تاریخ کنې دیره خطروناکه اجتماع وه او دیته د قریشود تولو قبائلونمائنده کان راغلي وو، په دے کنې د رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم متعلق درې قسمه مشورے وشوئه : چا ویل د ملک نه ئے شرو، چا وویل ترو ئے، چا وویل وژنوئه، او دیته قرآن په سوره الانفال دیرشم نمبر آیت کنې اشاره کړیده -

د تولو اتفاق په دے راغلو چه وژنوئه، په دے مشوره پسه فوراً دوئ تیاري شروع کړه، چه شپه شوئه نو یوولس مشرانو د نبی صلی اللہ علیه وسلم کور محاصره کړو په دے اراده چه کله نبی

صلی اللہ علیہ وسلم اوده شي او شپه د نیمه نه واوري نو مونږ به پائدہ پايو خل د تورو گزارونه وکرو او دده وينه به پاټولو قبائلو کښې تقسيم شي او بنو عبد مناف به د تول قوم سره جنګ نه شي کولے نو پاټديت به راضي شي او ديت به ورکرو او دده نه به هم دمه شوليکن هغه خه کېږي چه اللہ تعالیٰ ته منظور وي جبريل عليه السلام راغلو نبی صلی اللہ علیہ وسلم ئے ددے مشورے نه خبرکرو او ورته وئے ويل چه دا شپه پاټخپله بستره مه تيره وه او هجرت وکړه.

دویمه منصوبه:

د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د ۋېلۇلىپاره دویمه منصوبه داوه چه هر کله رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ هجرت شروع کرو او اللہ تعالیٰ د کفارو نه نجات ورکرو نود کفار غم او غصه دیره زیاته شوه او هفو فورا هنگامی اجلاس وکرو او دا فيصله ئوکړه چه ددے دواړو د گرفتارولو لپاره د خومره وسائلو د استعمال ګنجائش وي هغه استعمال کړئ او دا اعلان ئے هم وکرو چه هر چا پاټ دے دواړو کښې مونږ ته هريو مړيا ژوندے حاضر کرو نو سل او بیان به پاټ انعام کښې ورکوو نو ددغه انعام د لالج پاټ خاطر پاټ دوئ پسې سراقه بن مالک ورپسې شو او دوئ ته دومره نزدے شو چه د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قرأت ئے اوریدلو ابو بکر رضی اللہ تعالیٰ عنہ به بار بار شاته کتل او رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ته وائي چه دشمن راو رسیدلو او پاټ ثرا هم شو اللہ تعالیٰ ئے د اس نېټپاټ زمکه کښې تر کېډے پورے ننه ایستاد

دریمه منصوبه:

د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د ۋېلۇلىپاره دریمه منصوبه داوه چه پاټ دریم کال د هجرت د محرم پاټ میاشت کښې د نجد غزا شوبوه چه دیته غزوہ ذی امرهم وائي پاټ دے غزا کښې رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د یوې ونے د لاندے آرام کولو مشرکینو د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د ۋېلۇلىپاره یو بهادر سېرے راولیپلوا توره ئے استد وه او رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ته وائي یا محمد من يمنعك مني اليوم " اے محمد! تا به نن زما نه خوک بچ کې "رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ورته وویل چه اللہ تعالیٰ به ما بچوی، جبريل عليه السلام دا سېرے پاټ سینه کښې وو هلوتوره ترینه پرے وته رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم توره را خستله او ورته وائي چه

من ینعک منی "تا به زما نه خوک بچ کری "هغه وویل هیخوک نشته کلمه ئە وویله او ایمان ئە را ورو-

بېقى رحمه الله وائى چە دغەرنگ واقعه پەغزوھ ذات الرقاع كېنىھم راغليوه خو كېدىشى چە دغە بىلە واقعه وي-

خلورمه منصوبه:

د رسول الله صلي الله عليه وسلم د وزلولپاره خلورمه منصوبه داوه چە دجنگ احدهن
وروسته ابوسفيان يو كىس دير پەپتە طريقه تيار كىرو دغە كىس مدينه طىبە تە راغلو رسول الله
صلى الله عليه وسلم د بنو عبد الاشهل پەجماعت كېنىھ د بعض صحابە كرامو سره ناست دە كله
چە دغە سېرىئ راننوتلو نبى صلي الله عليه وسلم خپلو ملكرۇ تە وائى ان هذا الرجل يزيد غدرا والله
حائل بىنە وبين ما يزيد "دا سېرىئ دوكە كول غوارى او الله تعالى به ددە او ددە د ارادە پەمینخ
كېنىھ پرده كېرىي چە كله دغە سېرىئ راغلو تپوس ئە وکىرو وئویل ايكم اين عبد المطلب پەتاسو
كېنىھ د عبد المطلب خوئي كوميو دے رسول الله صلي الله عليه وسلم ورتە وویل چە انا اين

عبد المطلب

"چە خە د عبد المطلب خوئي يم "دغە سېرىئ پەرسول الله صلي الله عليه وسلم دامىھ رابنكىتە شو
كويى كېنىھ چە پەپتە خبرە ورسە كوي اسىد بن حضير رضي الله تعالى عنه رابنكلو او ورتە وائى
چە د رسول الله صلي الله عليه وسلم نە طرف تە شە پەپدە كېنىھ ورسە چارە وھ صحابە كرامو
گرفتار كىرو او تپوس ئە ترىنە وکىرو هغه وویل كە ما تە امن وي نو حقىقت بە بىان كرم نبى صلي
الله عليه وسلم امن ورکىرو او د ابو سفيان واقعه ئە بىان كىرە سحرلە ورتە الله تعالى ايمان
نصىب كىرو خە ورخە د نبى صلي الله عليه وسلم سره پاتە شوبىا ئە اجازت وغوبىتلۇ او لار -
واقدى رحمه الله وائى ولم يسمع له بذكر بىا ددە سېرى خە ياداشت نە دە اورىدل شو-

پنخمه منصوبه:

د رسول الله صلي الله عليه وسلم د وزلولپاره پنخمه منصوبه دا وھ چە رسول الله صلي
الله عليه وسلم د بنو نضير خواتە ورغلە وە د هفو سره د هغە دوه مرو د ديت پەبارە كېنىھ خبرە
كولە كوم چە د بنو عامر كسان وو او عمرو بن امية وژلى وو او دا ديت وركول پەدوئ د مخکنى

معاهدے مطابق ضروري وو-هفوئ وویل صحیح ده ستا کارکوو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د دوئ یو دیوال ته کیناست او ملگری ورسره دی په دے ملگروکنې ابوبکر، عمر، علی رضی اللہ تعالی عنہم هم وو، یہودو په خپل مینځ کښے مشوره وکړه چه دیره بنه موقعه ده وژل غواړي چه مونږ ترینه دمه شو او وئے ویل چه کوم یودیته تیار دے چه دا د جرنډے پل واخلي او د دیوال نه ئه دده په سر راوغورزوی او چقیئه کړي، په دوئ کښے یوبد بدېخته عمرو بن جحاش وویل چه دا کار به څه وکړم جبرائیل علیه السلام راغلو او رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ئه د دوئ د اراده نه خبر کړو رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم فوري پورته شو او مدینه ته روان شو صحابه کرام پسه هم وروسته لار او ورته وئے ویل چه یا رسول الله ته پورته شوے او مونږ پوهه نشور رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دوئ د یہودو د منصوبه نه خبر کړل.

شپږمه منصوبه:

د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د وژلولپاره شپږمه منصوبه دا وه چه په غزوه ذات الرفاع کښے رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د یو ټونه لاندے آرام کولو او توره ئه ونه ته زورنده کړه یو مشرک راغلود رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم توره ئه ويستله او ورته وائي فمن يمنعك مني "تا به زما نه خوک بچ کړي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وویل چه اللہ تعالی د هغه د لاس نه توره پرے وته رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دغه سړے معاف کړو او خپل قوم ته واپس شو.

او ظاهره داده چه دا واقعه او د نجد د غزا واقعه جدا دی هغه سري ايمان را ورے وو او دے ايمان نه دے را ورے.

اومه منصوبه:

د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د وژلولپاره اومه منصوبه دا وه چه کله رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم خیبرفتح کړو نود یہودو یو زنانه (زینب بنت الحارث چه دا د سلام ابن مشکم بنیخه وه) رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته په هدیه کښے یو وریته شوے کډه راولیبله چه په هغه کښے زهر اچولي وو او په اوګه کښے ورته زهر دیر اچولي وو څکه دیته معلومات شویوو چه د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د ولی غوبنې دیره خوبنې وي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم اللہ تعالی خبر کړو هغه غوبنې ئه ونه خوره.

اتمه منصوبه:

اتمه منصوبه دا وه چه رسول الله صلي الله عليه وسلم د عقل د متأثره کولولپاره یو یهودي لبید بن اعصم او د هغه نونپه رسول الله صلي الله عليه وسلم جادوکريوه او دغه واقعه علماء په تفسير د سورة فلق او سورة الناس کښې تفصيلا ذكر کړيده.

نهمه منصوبه:

د رسول الله صلي الله عليه وسلم د وزلولپاره نهمه منصوبه داوه چه دوه کسانو چه یو عامروهه دويم اربد وو دوي مشوره وکړه، عامر اربد ته وویل چه خه به محمد (صلی الله علیه وسلم) په خبرو مشغوله کرم او ته پرے د تورے گزاروکړه عامر رسول الله صلي الله عليه وسلم ته وویل چه يا محمد قم معی اکلمک "ای محمد! زما سره پورته شه خبرې درسره کوم" رسول الله صلي الله عليه وسلم دده سره پورته شوخبرې ئے ورسره کول اربد د تورے د ويستلو کوشش کولولیکن لاس ئے د تورے د موتی سره وچ شو توره ئے نه شوه ويستله.

لسنه منصوبه:

د رسول الله صلي الله عليه وسلم د وزلولپاره لسنه منصوبه داوه چه ام ګرفه د رسول الله صلي الله عليه وسلم د وزلولپاره د خپله کورني ديرش کسان تيار کريوو دهه اراده وه چه دا کسان به د شپه چه کله خلق او دهه وي مدینه ته داخل شي او په رسول الله صلي الله علیه وسلم به حمله وکړي، رسول الله صلي الله علیه وسلم خبر شوپه دهه پسنه دهه علاقه ته دنه تشکيل وکړو او دا تشکيل د ابو بکر صديق يا زيد بن حارثه رضي الله عنهمما په مشرئ کښې په وادي القرى کښې بنو فزاره ته وشواو دا ام ګرفه ديره بوده وه او دا قيس بن محسّر رضي الله تعالى عنه ديره ناکاره مرګ مړه کړه په نسبو کښې ورته رسئ واقوله او بیا ئے د دوه او بسانو په مينځ کښې وترله.

يو لسنه منصوبه:

د رسول الله صلي الله علیه وسلم د وزلولپاره ياو لسنه منصوبه داوه چه مسيلمه الکذاب ثمامه ابن اثال د رسول الله صلي الله علیه وسلم د وزلولپاره تشکيل کريوواو ثمامه د رسول الله صلي الله علیه وسلم د وزلولپاره خان ناشنا کريوه د محمد بن مسلمه رضي الله تعالى عنه په مشرئ کښې چه کومد ديرش کسانو تشکيل نجد طرف ته شوپه هفو دا ګرفتار کړو مدینه طې

ته ئے راوستلو بیا ورتہ اللہ تعالیٰ ایمان نصیب کرو او کله چه صحابہ کرامو گرفتار کرو نو هغو
نه پیژاندلو اور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ورتہ وویل چه دا ٹمامہ دے۔

دولسمه منصوبہ:

د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د وژلولپاره داولسمه منصوبہ دا وہ چه د فتح مک
پئے کال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د بیت اللہ شریف نه طواف کولو فضالہ بن عمیر د رسول
اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د وژلوا پئے ارادہ راغلو او دا ڈیر بہادر وہ چه کله رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم ته نزدے شوتپوس ئے ترینه وکرو چه ما ذا کنت تحدث به نفسك "ستا پئے زرہ کنبے خہ
 سوچ گرھی "ھغۂ وویل لا شئ کنت اذکر الله" ھیخ نشته ذکر کوم" رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 و خاندل بیا ئے ورتہ وویل چه د اللہ تعالیٰ نه بخینہ وغوارہ بیا ئے ورلہ پئے سینہ لاس
 کیپسوزدزہئے پئے آرام شو فضالہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ وائی چه قسم پئے اللہ تعالیٰ کله چه رسول اللہ
 صلی اللہ علیہ وسلم لاس پورتہ کرو نور رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ماته د ہرشی نه ڈیر
 زیات محبوب شو۔

دیارلسمه منصوبہ۔

د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د وژلولپاره دیارلسمه منصوبہ دا وہ - شیبہ وائی چه
 پئے جنگ حنین کنبے یواخے پاتے شونو ماته خپل پلا راوتھے را یاد شوما وویل چه نن به خہ د
 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نه خپل بدل واخلم خہ هغۂ ته د بنی طرف نه راغلم بنی طرف ته
 ترینہ عباس رضی اللہ عنہ وو ما وویل چه دا ئے ترہ دے او دا ددہ امداد نه پیربردي بیا ورلہ د
 چپ طرف نه راغلم چپ طرف ته ترینہ ابو سفیان ابن الحارث وو ما وویل چه دا خو ئے د ترہ
 خوئی دے دا خوئی هم امداد نه پیربردي نوبیا ورلہ دشا نه راغلم ما پرے د تورے گزار کولو
 ناخاپۂ راتھے د اور لمبہ پورتہ شوہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وکتل او ما ته ئے وویل چه
 شیبہ رانزدے شه او دعاء ئے وکرہ چه اللهم اذهب عنه الشيطن "الله! د دنه شیطن لرے کرے
 "ما ورتہ نظر پورتہ کرو رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما ته د خپل غورونو او ستراکو نه
 محبوب و گرزايدئے وئے ویل یا شبه قاتل الکفار "اے شیبہ! د کفارو سره وہ جنگیگہ - پئے بل
 روایت کنبے راحی شیبہ وائی چه خہ حنین ته تلم نوزما پئے زرہ کنبے دا خبره وہ که چرے خہ
 محمد صلی اللہ علیہ وسلم پئنا خبری کنبے قتل کرم نو خہ بہ د ټولو قریشو انتقام واخلم او ما

وویل که چرے تول عرب او عجم د محمد صلی اللہ علیه وسلم تابعدارشی نو خئے به ئے تابعداری و نه کرم کله چه رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم یواخے شو او ما ورتہ خپله توره پورته کره نود بریسنا پهشان د اور لمبے زما مخته راغلے نوما پخپل مخ باندے لاس کینبود او بیرته واپس شوم رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم ما ته وویل چه شبہ را نزدے شه نوزما پهسینه ئے لاس رابیکو او دعاء ئے ماته وکره اللہ تعالیٰ ماته محبوب وکرزولو او زما دزرۂ خیرے ورتہ ختم شوداروایت په خصائص کبری د سیوطی کبنسے تفصیلاً موجود دے۔

خلاصه د بحث:

ددے بیان نه دا خبره معلومه شوه چه هر خوک چه هغه د کفر دشمنی کوي او د شریعت پابند وي او د اعلاء د کلمة اللہ فکر مند وي او د امت مظلومه غمخوار وي نود هغه سره به خا مخا دشمنی کبیری هغه به کفارو ته مطلوب کبیری د هغه خلاف به سازشونه تیاريږي او د هغه خلاف به منصوبې جوږېږي - او سن مونږ لره سوچ پکار دے چه صحیح مسلمانان په غرونو او ځنکلو کبنسے وخت تیروي او یا په جیلنو او تکلیفونو کبنسے او مونږ په هر خائے کبنسے بنه په آرام او راحت گرخو د مؤمن شان خودا دے چه دا به کفارو ته مطلوب وي او د ته به هم کفار مطلوب وي دده نه به کفر په خطره او تشویش کبنسے وي او دا به هم د کفر نه په خطره او تشویش کبنسے وي - اللہ تعالیٰ دے مونږ د کفر لپاره درد سرو ګرخوی او اللہ تعالیٰ دے مونږ د امت د حالت غمخواران ګرخوی او اللہ تعالیٰ دے مونږ ته په خپل صحیح دین صبر او استقامت نصیب کبیري - و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقه محمد وآلہ واصحابه اجمعین - ددے بیان زیات نقل د دوه كتابونو نه وشو - یو الرحیق المختوم دویم مناورات الاشقياء لقتل خاتم الانبیاء -

ادب کول:

الحمد لله وحده والصلوة والسلام على من لا ني بعده اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم

- يا ايها الذين آمنوا لا ترفعوا اصواتكم فوق صوت النبي ولا تجبرو له بالقول كجهز بعضكم

لبعض ان تحبط اعمالكم وانتم لا تشعرون.

د دے بیان موضوع ده ادب کول:

هر هغه خوک چه هغه د مشرانو ادب کوي الله تعالى د هغه په عمر، علم، عمل، کاروبار او
مال او لاد کښې برکتونه غورزوی او هغه ته الله تعالى نیک نامي او حیاء او عزت او شهرت او
مقبولیت ورکوي او هغه ته الله تعالى د دینی کارونو توفیق ورکوي -

د ادب اهمیت:

د علم نه ادب دیر ضروري دے عبدالله بن مبارک رحمه الله وائی نحن الى قليل من الادب
احوج منا الى كثير من العلم "مونږ لږ ادب ته دیر محتاج یود دیر علم نه". او عبدالله بن مبارک
رحمه الله وائی چه ما دیرش کاله طلب د ادب وکړو او بیا هه شل کاله طلب د علم وکړو. او علماء
به اول طلب د ادب کولو او بیا به هه طلب د علم کولو.

سہل بن عبدالله تستری رحمه الله وائی من قهر نفسه بالادب فهو يعبد الله بالاخلاص "چا
چه مغلوبه کړو خپل خان په ادب سره نودا د الله تعالى بندګي په اخلاص سره کوي" - یعنی چه
په چا کښې ادب وي نو په هغه کښې اخلاص وي -

سفیان ثوری رحمه الله وائی: كان الرجل اذا اراد ان يكتب الحديث تأدّب وتعبد قبل ذالك
بعشرين سنة "کوم و محدثینو به چه د احادیثو د لیکلو اراده وکړه نود هغه نه مخکې به هه
شن کاله په ادب او عبادت کښې تیر کړل" -

عبد الله بن مبارک رحمه الله وائی من تهاون بالادب عوقب بحرمان السنن ومن تهاون
بالسنن عوقب بحرمان الفرائض ومن تهاون بالفرائض عوقب بحرمان المعرفة "چا چه په ادب
کښې سستي وکړه نو الله تعالى د سنتو توفیق نه ورکوي او چا چه په سنتو کښې سستي وکړه نو الله

تعالی د فرضو توفیق نه ورکوي او چا چه په فرضو کښې سستي وکړه نو الله تعالی ورته خپل
معرفت نه نصیب کوي

مولانا رومي رحمه الله وائي : -

آز خدا خواهیم توفیق ادب .. به ادب محروم ماند آز فضل رب -

به ادب تنها نه خود را داشت بد ... بلکه آتش در همه آفاق زد -

"د الله تعالی نه د ادب توفیق غواړم - به ادبه سړے د الله تعالی د مهربانی نه محرومه وي - به
ادبه سړے یواځه خپل خان ته نقصان نه رسوي بلکه د هغه د وجهه نه په تول عالم کښې اور
بلیږي -

د ادب په باره کښې آیتونه :

په قرآن کريم کښې خائے په خائے آداب بیانیری - په سوره الحجرات کښې هم دیر آداب بیان شوي - په
دے وجهه ورته سوره الاداب او سوره الاحلاق هم وائي - اول ادب دا دے چه لا تقدموا بین يدي
الله و رسوله "د الله تعالی او د رسول نه مه مخکه کيرئ - يعني د الله تعالی او رسول احترام او ادب
کوي -

دویم ادب دا دے چه لا ترفعوا اصواتكم فوق صوت النبي ولا تجبروا له بالقول "يعني په پیغمبر
خپل او از مه او چتوئ او د هغه په مخکه په زوره خبره مه کوي او بیا وائي چه په زوره خبره کول
(يعني د پیغمبر به ادبی کول) سبب دے د برباد کیدو د عملونو، او بیا وائي چه د پیغمبر په مخکه
آواز بشکته کول (يعني د پیغمبر ادب کول) سبب د تقوی او د مغفرت او د اجر عظیم دے بیا وائي
که دوئ انتظار کړیوئ تردے چه ته را وحی نودا به دیر غوره وئ - يعني د مشرانو ادب کول
سبب د خیر او مغفرت او رحمت دے -

د ادب قسمونه:

د ادب دیر قسمونه دي یو ادب دے د الله تعالی سره : د تولونه زیات ادب د الله تعالی
په انبیاء عليهم السلام کښې دے کله چه په قرآن کښې د انبیاء عليهم السلام دعاکانه او خبره گوره
نود هغو په دعاکانو او خبرو کښې د الله تعالی دیر ادب دے - په شریعت کښې د الله تعالی د ادب او

احترام ډیر مثالونه دي يو مثال دادے چه مونځ کونکه به په مانځه کښې د آسمان طرفته نه کوري دويم مثال بنې لاس په چپ لاس اینسودل او لاس په نامه الله تعالى ته ودريدل بيا الله تعالى ته سر بنکته کول او سره په زمکه اینسودل او په قعده کښیناستل او په سکون سره مونځ کول. بل مثال په او دس ماتي کښې بيت الله شريف ته مخ يا شا نه ګرڅول.

دويم ادب د نبی صلی الله علیه وسلم دے:

الله تعالى وائي لا ترفعوا اصواتكم د پیغمبر په مخکه په زوره خبرې مکوئ څکه په دے کښې د پیغمبر ادب او تعظیم دے. (روح المعانی ص 295 ج 13 فتح القدير ص 8 ج 7 ص 9 ج 7)

بریده بن حصین رضي الله عنه وائي کنا اذا قعدنا عند الرسول صلی الله علیه وسلم لم نرفع رؤوسنا اليه اعظماماً له. [رواه البیهقی بحواله موسوعة الخطب والدروس للشيخ على بن نایف] "کله به چه مونبر د رسول الله صلی الله علیه وسلم خوا ته کښیناستونو مونبر به هغه ته خپل سرونې نه پورته کول د هغه د احترام د وجه نه". براء رضي الله عنه وائي خرجنا مع الرسول صلی الله علیه وسلم و جلسنا حوله كأن على رؤوسنا الطير. "مونبر د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ووتلو او مونبر د هغه نه چاپيره کيناستو کويا چه زمونبر په سرونو مارغان وو.

انس رضي الله عنه وائي ان ابواب النبي صلی الله علیه وسلم كانت تقع بالاظافير. "د رسول الله صلی الله علیه وسلم دروازې به په نوکونو تکولے شوے" - يعني د ادب او احترام د وجه نه به د رسول الله علیه وسلم دروازې په زوره نه تکولے شوے بلکه په قراره به په نوکونو تکولے شوے -

امام مالک رحمه الله به په مدینه کښې په سورئ نه ګرځيدلو، ويل به نه چه انا استحي من الله تعالى ان اطأ تربة فيها رسول الله صلی الله علیه وسلم بحافر دائبة (اكمال في اسماء الرجال لصاحب المشكوة 624) "ما ته د الله تعالى نه حیاء رائی چه څه هغه خاوره د خپل سورئ په نېپو پیمال کرم چه په هغه کښې رسول الله صلی الله علیه وسلم دفن دے".

دریم ادب د علماء کرامو دے:

الله تعالى وائي لا ترفعوا اصواتكم - دده آيت په تفسیر کښې ابو حیان رحمه الله وائي چه د علماء په مخکه په زوره خبرې کول مکروه دي. (روح المعانی ص 290 ج 13)

په حديث د ابو امامه باهلي رضي الله عنه کښه رائي من علّم عبداً آية من كتاب الله فهو مولاه (آداب العلماء والمتعلمين ص 15) "چا چه یوبنده ته د قرآن کريم یو آيت ونسودلو نودا دده مالک شو. د دينه معلومه شوه چه د استاذ مثال د آقا وي او دا ترينه هم معلومه شوه چه دا ويل نه دي پکار چه دا خوزما د یو خورخو استاذ دے. ځکه که یو آيت درته زده کړي نو هم ستا مولا (مالك او آقا) شو.

او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي اللهم لا يدركني زمان لا يتبع فيه العليم ولا يستحيانا فيه من الحليم - (رواه احمد بحواله اهمیت الادب ص 4) اے الله! ما د هغه زمانه نه وساته چه په هغه کښه د عالم تابعدي نه کېږي - (يعني د عالم خبره پکښه نه منله شي) او د صبرناک سري نه پکښه شرم نه کېږي -

عبدالله بن عباس رضي الله عنه وائي چه خه به د یو عالم خوا ته ورغلم ما ته به وویل شو چه هغه اوده دے نوما به هلتہ دده ووھله تردے چه هغه به د ماسپښیم مانځه ته را ووتلو ما ته به هغه ته وویل چه اے د رسول الله د تره خويه دکوموخت نه ناست ئه ما به وویل چه د دېر وخت نه. هغه به وویل چه تا بد کارکړے. خه دے ولې نه خبرولم ما به وویل چه زما مقصد دا وه چه ته خپل حاجت پوره کړے او بیا وروسته ما ته را ووچه (آداب العلماء والمتعلمين ص 25)

د بعض محدثونه دا نقل دي چه هغو به علماء ته دروازه نه تکوله. د هغه د دروازه خوا ته به کښیناست. چه کله به هغه په خپله را ووتلو نو تپوسونه به ئه ترينه کول (روح المعاني ص 294 ج 13)

د امام احمد بن حنبل رحمه الله په مخک چا د یو عالم ذكر کولو امام احمد د بیمارتیا د وجه نه دده لکول وه هغه کښیناست او وئې ويل چه لا ينبغي ان یذكر الصالحون فنتک (لحوم العلماء مسمومة ص 20) "دا مناسب نه دي چه د نیکانو ذکر کېږي او ما دده وھلے وي -

على رضي الله تعالى عنه د عالم خه حقوقه ذکر کېږي بعض پکښه دا دي-

وائي چه د عالم حق دا دے چه خلقو ته عمومي سلام وکړي او عالم ته خصوصي سلام وکړي. او د هغه مخ ته کښینې او د هغه په خوا کښه په لاس یا سترکو اشارې نه کوي او دا ورته مه وايې چه فلانی ستا د خبرې خلاف خبره کړے او د هغه په مخک د هيچا غیبت مکوه او د هغه خطا کانه مه ليتوه او که خطائي ترينه وشي نود هغه عذر قبلوه او د الله تعالى لپاره د هغه احترام

کوه او د هر چا نه مخک د هغه خدمت کوه. او د هغه په مجلس کښې په خبرې مکوه او هغه د جامه نه مه نیسه او د هغه د صحبت نه مه مریزه (اخوجه الخطیب فی الجامع بحواله آداب العلماء والمتعلمين 16)

او د عالم حق او احترام دا هم دے چه کله هغه د یو خبرې حکم ذکرکوي او یا یو ناشنا فائده ذکرکوي یا یو واقعه ذکرکوي او تا ته د مخک نه معلومه وي نوداسه په توجه ورته غور کده چه گویا دا تا مخک نه وي اوریدلی. عطاء رحمه الله وائی چه کله یو څوان یو حدیث بیا نوی نو خه ورته دامه غور کېږدم چه کویادا ما مخک نه دے اوریدلی حالانکه ما دغه حدیث د هغه د پیدائش نه مخک اوریدلی وي - (آداب العلماء و المتعلمين ص 17)

څلورم ادب د مشرانو دے:

بعض علماء وائی چه ادب دیته وائی چه هو تعظيم من فوق والرفق بمن دونك (اهمية الادب ص 3) يعني د مشرانو احترام کول او په کشرانو شفقت کول او په حدیث د عبدالله بن عباس رضي الله تعالى عنه کښې رائي رسول الله صلي الله عليه وسلم وائی البركة مع اكابركم (مكارم الاخلاق للخرائطي ص 2) "بركت د مشرانو سره وي" -

ابو هریره رضي الله تعالى عنه یوسپې ولید چه د بل سپې نه وروسته روان وو ابو هریره رضي الله تعالى عنه ترینه تپوس وکړو چه دا خوک دے هغه وویل چه زما پلاردي. ابو هریره رضي الله تعالى عنه ورته وویل چه لا تدعه باسمه ولا تجلس قبله ولا تمش امامه (الآداب الشرعية لشمس الدين ابو عبدالله المقدسي ص 64) دا پلاردي په نوم مه را بله او دده نه مخک مه کينه او دده مخ ته مه خه.

مالک بن معول رحمه الله وائی چه خه د طلحه بن مصرف رحمه الله سره روان اوام مونږ یو تنک کوڅه ته ورسیدو خه وروسته شوم او طلحه رحمه الله مخک شو ما ته ئه وکتل او وئې وویل چه لو اعلم انک اکبر منی بیوم او لیلة ما تقدمتك (الآداب الشرعية ص 64). که ما ته معلومه وے چه ته زما نه یوه ورئ او یا یوه شپه مشر ئه نو خه به ستانه نه وي مخک شوے -

فائده : د دینه معلومه شوه چه د سلفو صالحینو په زرنو کښې د مشرانو دیر احترام وو.

یوسف علیه السلام د خپل رونو پیرادب او احترام کړے حکمه هغه وائی چه وقد احسن بي اذ اخرجني من السجن (سورة یوسف آیت 100) په دئ کښې ئد جیل ذکر کړے او د کوهی ذکر ئه ده دئ کړے چه رونه شرمنده نشي- او بیا وائی من بعد ان نزغ الشیطان بیني و بین اخوتي- شیطان زما او زما د رونو په مینځ کښې وسوسه وغورزو له او دا سه نه وائی چه رونو زما سره زیاته کړے يا تاسو زما سره زیاته او ظلم کړے-.

پنځم ادب د مور او پلار دئ:

الله تعالی وائی د مور او پلار سره احسان کوي مور او پلار ته اف مه وائی او مه ئه رټه بنه خبره ورته کوي دعاء ورله غواړئ چه رب ارحمهما كما رباني صغرا-

امام ابو حنیفه رحمه الله وائی ما خپل عمل درې حصه کړے یوه حصه د خان لپاره دویمه حصه د مور پلار د خدمت لپاره دریمه حصه د خپل استاذ حماد رحمه الله د پاره (اخبار ابی حنیفه واصحابه ص 63)

فائده: د دینه معلومه شوه چه د مور او پلار د خدمت لپاره مستقل وخت ورکول پکاردي-

محمد بن منکدر رحمه الله وائی چه یوه شپه ما د خپلے مور بنيپه چاپي کولے او زما تره مونځونه کول خود هغه شپه ما ته د خپلے شپه نه غوره نه بسکاره کيده (الآداب الشرعية لشمس الدين المقدسي ص 64)

فائده د دینه معلومه شوه چه کله کله د مور او پلار د خدمت لپاره نور عبادتونه پريښو دل پکار دي بعض کسان دا سه وي چه بعض ديني کارونه پير په اخلاص کوي ليکن د مور پلار سره بد اخلاقی کوي -

شپروم ادب د نومونو دئ- پکاردا ده چه د الله تعالی نوم په احترام سره یاد کړي لکه د الله تعالی د نوم سره تعالی یا سبحانه و تعالی یا عزوجل یاد کړے شي- دنبي صلي الله عليه وسلم د نوم سره درود او سلام ذكرشي-

د ټولو سلفو صالحینو دا عادت ووچه دنبي صلي الله عليه وسلم د نوم سره به ئه صلي الله عليه وسلم ليکلو حکمه الله تعالی وائی صلوا عليه وسلموا تسليما- او د صحابي نوم سره رضي

الله تعالی عنہ ذکر کرے شي او د علماؤ د نوم سره رحمہ اللہ ذکر کرے شي (آداب العلماء و المتعلمين ص 22)

اوم ادب د کتابونو دے:

د کتابونو دیر احترام پکار دے چکه دا هم د شعائر اللہ نه دی اللہ تعالی وائی و من يعظم
شعائر الله فانها من تقوى القلوب. یعنی د شعائر اللہ احترام کول د زدرونو تقوى او اخلاق دے۔

کتابونه پئزمه کینسودل یا خواره واره کینسودل نه دی پکار دغۂ رنگ چه مختلف کتابونه وي
 نو د کتابونو پئکینسودلو کبئے د ترتیب خیال ساتل پکار دی ، د تولونه اوچت د قرآن کینسودل دی
 بیا د احادیثو کتابونه بیاتفسیرونہ د قرآن بیا شروح د احادیثو بیا د عقیدی کتابونه بیا اصول
 فقه بیا نحو او صرف بیا د شعرونو کتابونه بیا د عروضو کتابونه۔ که د یوفن کتابونه وي نو
 هغه اوچت کینسودل پکار دی چه پئه هغۂ کبئے آیتونه او حدیث دیر وي - که آیتونه او حدیث
 پکبئے یوشان وي نو بیا هغه چه د هغۂ مصنف د لوثی مرتبے والا وي لکه پئصاح ستوكبئے
 اول بخاری بیا مسلم که د مصنفینو مرتبہ ئے یوشان وہ نو بیا هغه کتاب اوچت کینسودل پکار
 دی چه هغه مخک لیکل شویوی او د علماء پئلاس کبئے دیر وي (حوالہ مذکورہ) دا خبرے د ادب
 او احترام سره تعلق لري چا چه ددے خبرو خیال ساتلود هغۂ پئ عمر علم او عمل او هر کار کبئے
 به برکت وي -

مجاهدینو لرہ د دے آدابو دیر خیال ساتل ضروري دي۔ خصوصاً د مشرانو مجاهدینو -

عمر فاروق رضي اللہ تعالی عنہ به د مشرانو مجاهدینو دیر احترام کولو جنگونو لرہ به ئے نه
 لیکل او ورته وویل به ئے چه تاسود رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پئزمانہ کبئے کو م جنگونه
 کری هغه پوره دي۔ مشران مجاهدین به ئے د خان سره نزدے ساتل او مشورے به ئے ترینه
 اخستلے

وصلی اللہ علی نبینا محمد وسلم

خطبه عیدالاضحی:

الحمد لله الذي شرع التقرب لعباده بذبح القربان وقرن النحر بالصلة في محكم القرآن
واشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له ذو الفضل والامتنان وأشهد أن محمداً عبداً ورسولاً
المصطفى على كل انسان صلي الله عليه وعلى آله واصحابه ومن تبعهم باحسان وسلم
تسلি�ماً -

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم - واذابتلي ابراهيم ربه بكلمات فاتمهم قال اني
جاعلك للناس اماماً قال ومن ذريتي قال لا ينال عهدي الظالمين - وقال الله تعالى :قل ان
صلاتي ونسكي ومحبائي ومماتي لله رب العالمين - وقال الله بن ينال الله لحومها ولا
دماءها ولكن يناله التقوى منكم - وقال الله تعالى: فصل لربك والنحر - وقال النبي صلي الله
عليه وسلم ان لكل قوم عيداً وهذا عيدنا -

محترمو!ن د لوئي اختراود ذي الحجه لسمه ورخ ده- ذي الحجه د اسلامي کال آخري
 مياشت ده او داولسمه مياشت ده چه موبر ورته د لوئي اخترمياشت وايو او په اشهر الحرام کښه
 دويمه مياشت ده په کال کښه دولس مياشته دي لکه الله تعالى وائي ان عدة الشهور عند الله اثناعشر
شهرًا في كتاب الله يوم خلق السموات والأرض منها أربعة حرم - سورة توبه 36 آيت)

"يقينا شماره د مياشتونه په نزد الله تعالى دولس مياشته دي په كتاب د الله تعالى کښه خنده هغونه خلور
مياشته عزتمندے دي " يعني په کال کښه دولس (12) مياشته دي او خلور په کښه اشهر الحرم دي ذي
 القعده ، ذي الحجه ، محرم ، رجب - په جاهليت کښه هم ددے مياشتوا احترام کيدلو په دے کښه به
 نه جنگونه فسادونه غلاكانه داکه لوت مار او قتلونه نه کول نو ذي الحجه دويمه مياشت ده
 په اشهر الحرم کښه -.

اهم واقعات ددے مياشت : په اسلامي تاريخ کښه په دے مياشت کښه ديراهم اهم واقعات شوي
 لکه په دے مياشت کښه په پنهنم کال د هجرت چه هغه ته سنه الزلزال (د زلزال کال) هم ويله شي
 غزوه د بنو قريضه شويوه او غزوه د بنو قريضه په هغه ورخ شروع شويوه په کومه ورخ چه غزوه د
 جنگ احزاب ختمه شوه، او د جمعه او عرف په ورخ په هنهم د ذي الحجه په لسم کال د هجرت چه
 هغه ته سنه الوداع(د رسول الله صلي عليه وسلم درخصتي کال) هم ويله شي رسول الله صلي عليه
 وسلم د عرفات په ميدان هغه تاريخي او جامعه خطبه لوستله و او د رسول الله صلي الله عليه وسلم
 نه چاپيره يو لاکه خليريشت زره يا يولادک خلور خلويښت زره صحابه کرام راجع شويوو- رسول

الله صلي عليه وسلم ديره جامعه خطبه ولوسته چه د هغه مختصر حاصل داده: يابها الناس
اسمعواقولي فاني لادری لعلی لا القاكم بعدعام هذبذا موقف ابدا "اے خلکو! زما خبره واورئ
 يقیناچه نه پوهیرم شاید چه ئە ستا سوسره ملاونشم رستو ددے کال نه پە دے میدان دھمیشە
 دپاره" او بیائے وویل چه ستاسووینه او مالونه پە یوبل حرام دی دجالیت خبرے تو ل ختمە دی دزنانوپە با
 ره کبىنے دالله تعالى نه ووييرى دالله پەكتا ب منكولە ولکوئ ھيچرە به كمراھ نشى دالله بدنگى
 وکرى، پنخە وخته مونخ کوى، روزە نيسى، زکات ورکوي حج کوى دامیرانو تا بعدا رەکوى
 نوجنت ته به داخل شى بىائے ورتە وویل وانتم تسئلون عنى فما انتم قائلون "ستاسونه به زما
 پەبارە كبىنے تپوس كىري تاسوبه خە وايى هفو وویل چه نشيد انك قد بلغت واديت ونصحت مونىز
 کواھي کوو چه تا تبليغ وکرو او د تبليغ حق د اداء کرو او خير خواھي دە وکرە، نبى صلي الله عليه
 وسلم پە مساواۓ گوتە اشارە کولە آسمان ته ئە پورتە کولە او خلقوتە به ئە رابىكتە کولە او وویل
 به ئە چه اللهم اشهد "اے الله ته کواھ شە درە كرتە ئە دا کار وکرو) الرحيق المختوم ص 327)
 او پە شپرويىشتەم د ذى الحجه پە درويىشتەم کال خليفه ثانى عمر فاروق رضي الله عنه شهيد شو يوو
 او پە (18) اتلسم د ذى الحجي پە (35) پنخە ديرشم کال خليفه ثالث عثمان رضي الله عنه شهيد
 شو يوو او پە (25) پنخىشتەم د ذى الحجي پە دغە کال د خليفه رابع على رضي الله عنه سره بيعت
 شو يوو د دينه علاوه نور هم دير واقعات پە دے مياشت كبىنے شوي چه هفه پە اسلامي تاريخ
 كبىنے موجوددى -

د ذى الحجه اول لس ورخ:

ليكن اول لس ورخ خصوصي شان او فضائل لري رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي مامن
ايم العمل الصالح فهن احب الى الله منه في هذه الايام العشر قالوا ياما رسول الله ولا الجهاد في
سبيل الله قال ولا الجهاد في سبيل الله الارجل خرج بنفسه او ماله ولم يرجع من ذالك بشئ -
 "نشته هىخ ورخ چه نيك عمل پە هفو كبىنے غوره وي الله تعالى ته ددے لسو ورخونه صحابه
 كرامو وویل چه يار رسول الله جهادهم ددے ورخو د عمل سره نه برابيرى؟ نبى صلي عليه وسلم
 وویل چه هو جهاد هم ددے ورخو د عمل سره نه برابيرى مکر هفه سېرے چه هفه ووچى پخپل
 نفس او مال سره او هىخ شى وapis نە كرى ،

فائدہ - یعنی پئے دے لسو ورخو کنبے نیک عمل کول الله تعالیٰ ته ډیرغوره دی د نورو ورخود نیک عمل نه تردے چه د نورو ورخود جہاد نه هم ددے ورخونیک اعمال غوره دی البته دیو قسم جہاد نه نشي غوره کيبلے چه هفه جہاد د هفه چا دے چه پئه خپل مال او نفس سره ووچي او هيچ واپس نه کري نو خاص دغه قسم جہاد ددے ورخود عمل نه غوره دے او هرچه باقي قسمونه د جهاددي نو ددے ورخو عمل ددغه قسمونو د جہاد نه ډيرغوره او محبوب دے الله تعالى ته" (رواه البخاري و الترمذی و ابو داود وصحیح ابن خزیمه)

ددے لسو ورخود فضیلت (غوره والی) وجہ:

ددے ورخود غوره والی یوه وجه داده چه الله تعالیٰ پئے دے ورخو قسم کرے او الله تعالیٰ پئه هفه شي قسم کوي چه هفه غت وي او غوره وي لکه الله تعالیٰ وائی ولیال عشر "او شپے لس" یو قول دادے چه د دینه مراد (10) لس شپے او ورخے د ذي الحجه دی دویم قول دادے چه د دینه آخری (10) لس شپے د رمضان دی بیا پئے دے کنبے اختلاف دے چه اولنی عشرہ د ذي الحجه غوره ده او که آخری عشرہ د رمضان غوره ده - ابن تیمیه رحمه الله وائی چه ورخے د اولنی عشرے د ذي الحجه غوره دی د ورخود آخری عشرے د رمضان نه حکمہ پئے دے کنبے د عرف ورخ ده (او د اخترورخ او یوم الترویه پکنیه هم ده) او شپے د آخری عشرے د رمضان غوره دی د شپود اولنی عشرے د ذي الحجه نه حکمہ پئے دے کنبے لیلة القدر ده (او دارای دابن قیم رح او ابن کثیر هم ده بحواله کتب الشیخ محمد صالح المنجد ص 3 ج 1) او ددے ورخود غوره والی دویم وجہ داده چه پئے دے کنبے د عرف او د اخترورخ ده دریمہ وجہ داده پئے دے کنبے اضھیه کیبی او پئے دے کنبے حج او عمرہ اداء کیبی خلورم داچه پئے دے کنبے نور نیک اعمال هم کولے شي لکه وروسته به ذکرشي ،

ددے ورخونیک عملونه :

الله تعالیٰ بعض خلقو لره يا بعض ځایونو (مکانونو) يا بعض زمانو او وختونو لره خصوصی فضیلتونه او غوره واله ورکرے او داد الله تعالیٰ مهریانی ده چه بعض وختونه الله تعالیٰ د عبادت موسم او سیزن گرخولے وي چه پئه هفه کنبے عبادت ډیر زیات ثوابونه لري او الله تعالیٰ ته د نزدیکت ذریعه ګرجی د هفه وختونونه یو اولنی لس ورخے د ذي الحجه دی پکارداده چه پئے دے کنبے د یو خواعمالو اهتمام وکرے شي -

اول-داجه په دے ورخو کښې په نیکو کارونو کښې ډیر کوشش وکړے شي - د سعید بن جبیر رحمه الله په باره کښې رائي چه کله به د ذي الحجه لس ورخه راغله نواجتهد اجتماداً حتی مايكاد يقدر عليه "دومره کوشش به ئه په عبادت کښې شروع کړو چه وس به ئه نه راتلو" او سعید بن جبیر رحمه الله به ويل چه لاطفهوا سرجكم ليالي العشر "په دے لسو شپو کښې ډيوه مهه وڙنئ" يعني په دے شپو کښې مونځونه کوي او قرآن کريم لوئ، دويم داجه په دے ورخو کښې د مونځونو د وختونو اود جموعه پابندی پکارده، دريم په دے ورخو کښې د روژو خیال ساتل پکاردي سلفو صالحینو به په دے ورخو کښې روژه نيو له او نووي رحمه الله وائي ان صيامها مستحب استحباباً شديداً ويتأكد صوم عرفة "ددے روژه ډير سخته مستحب دي او د عرف د روژه تاكيد ډير دهه" ، خلورم داجه په دے ورخو کښې ذكر د الله اکبر او لا اله الا الله او الحمد لله ډير پکاردي حکه نبي صلي عليه وسلم وائي اکثروا فيهن من التهليل والتكبير والتحميد "په دے کښې لا اله الا الله او الله اکبر او الحمد لله ډير وايئ" او عبد الله بن عمر او ابو هریره رضي الله عنهمما به په دے (10) لسو ورخو کښې بازارونو ته وتل يكيران ويکبر الناس بتکبیرهما (رواه البخاري) دوئي به تکبیر ويلو او خلقو به د دوئي په تکبیر تکبیر ويلو -

پنځم داجه د عرف روژه نيو له حکه رسول الله صلي عليه وسلم وائي چه د عرف روژه د تير شوي کال او د راتلو نکي کال ګناهونه رژوي (يعني معاف کوي) يکفر السنۃ الماضیة والباقیة او په بل روایت کښې رائي چه يکفر السنۃ التي قبله والسنۃ التي بعده (رواه مسلم) يعني د دوه کالو ګناهونه معاف کوي -

شپږم داجه وينته او نوکونه نه کت کول حکه رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي اذا رأيتם هلال ذي الحجة واراد احدکم ان يضحي فاليمسک عن شعره واظفاره (رواه مسلم والترمذی) واحد وابن ماجه والدارقطنی) کله چه ووینې تاسو میاشت د ذي الحجه او اراده لري یو ستاسو چه قرباني وکړي نوبند ده شي د وينته او نوکونونه د حنفي مذهب مطابق غوره داده چه سره نوکونه او وينته کت نه کړي چه د حاجيانو سره مشاہدت پيداشي - او م تکبیرات ويل يعني د ذي الحجه د نهم تاريخ د صبا نه د ديارلسمه ورخه د مازیگر پوره د هر مانځه نه وروسته یو حل تکبیرات ويل واجب دي د سړو لپاره په اوچت او اواز او د بسخولپاره په ورو او اواز سره الله اکبر الله اکبر لا اله الله والله اکبر الله اکبر والله الحمد -

اتم د اختر په ورخ مونځ کول او قرباني کول -

یوم العید اووجه د تسمه: د ذی الحجہ لسمه ورخه ته یوم العید او یوم النحر وائی ابن الاعرابی رحمه الله وائی چه عید ورته خکه وائی چه لانه یعود کل سنه بفرح مجدد (قاموس ص 386اللسان ص 461 ج 9 تاج العروس ص 438 ج 8) دا هرکال د نوئے خوشحالی سره راگرئی بعضه وائی چه عید ورته تفاولاً یعنی د نیک فالئ لپاره ویله شي چه الله تعالی دے دوباره را اوگرئی (شرح ثلاثيات مسند احمد ص 579) - یا عید ورته خکه وائی چه خلق ورته راگرئی - یا عید ورته خکه وائی چه خلق ددے عادت وي (جمهرة اللغة ص 358)

د مسلمانانو لپاره دوه د خوشحالی ورخه دي :

د هرقوم لپاره د خوشحالی ورخ وي چه پهه گښه خوشحالی ، جشن ، تهوار ، اختر مناووي او دا د دوئ شumar وي د عيسایانو، یهودیانو، هندوانو، سکانو، مجوسيانو، شيعه گانو وغير لپاره بیا د کفارواخترونه او خوشحالی مناول کله د نوي کارونو دوجه نه وي لکه کال شروع کېري یاد کروندے موسم شروع کېري یا هوا او فضا معتد له وي یا یو حکومت قائم شویوی یا یو حاکم او بادشاه مقرر شویوی - او کله د دیني کارونو دوجه نه وي لکه د یهود او نصاراو اکثر اخترونه = د نصاراو لپاره په مختلف نومونو اخترونه دي لکه کریسمس یا لکه عید الشکر ، عیدالعطاء ، عید الفصح ، عید السبابب ، عید الباغوت وغيره -

د لغت په کتابونو گښه د دینه علاوه نور ناوم ونه هم شته او په تولو قومونو گښه د نصاراو اخترے دیرے معلومېږي -

د باطنیو (شيعه گانو) لپاره عید الغدیر ده او دا په اتلسم (18) د ذی الحجہ کوي دوئ دعوه کوي چه په ده ورخ نبی صلي الله عليه وسلم دعلى رضي الله عنه سره په خلافت بیعت کړيو - یا لکه د مجوسو لپاره مهرجان او نوروز یا نیروز ده - نوروز معنی نوئے ورخ دا د شمسی ایراني کال اولئه ورخ ده چه دا د یوویشت مارچ سره برابر وي او دا د فارس والا لپاره دیر لوئی قومي اختردے -

او د مسلمانانو لپاره دوه د خوشحالی ورخه دي او دوه اخترونه دي چه هفوته عید الفطروروک اختر او عید الا ضجي یا لوئی اختر ویله شي او دا دوه اخترونه د دوه عبادتونو په تتمه او انعام کښه کوله شي - وروک اختر د روژو په اخير کښه کوله شي او لوئی اختر د حج د اداء کولو په اخير

کبئے اود یادکار ابراهیمی پهوجه کولے شي په دے وجہ په دے کبئے د غير دینو پهشان تنگ تکور،
کدپا، دمچوري او جواري اسراف بے پرده گي نه شته -

په اسلام کبئے نور اخترونه، جشنونه، عرسونه، ميلے وغیره نشه -

په اسلام کبئے ددے دوه ورخونه علاوه نور اخترونه یا خوشحالی او جشن مناؤول نشه که هغه د
چوده اکست په نوم وي او که د جشن ازادي په نوم وي او که د نورز په نوم وي او که د عيد
میلادالنبي په نوم وي يا لکه د معراج شپه يا پنځلسه د شعبان یا په بل نوم وي او په دغه
جشنونو کبئے شرکت کول حرام دي ځکه دا مشابهت دے د کافرانو سره او مولات دے د کافرانو
سره خکه الله تعالى د مؤمنانو په صفت کبئے وائي والذين لا يشهدون الزور (فرقان ص 72)
او مؤمنان هغه کسان دی چه نه حاضريږي اخترونو د مشرکانو ته -

فائدہ د زور په تفسیر کبئے د ابن عباس، مجاهد او ضحاک د ربیع بن انس قول دا دے چه د دینه
مراد اخترونه د مشرکانو دي - او بعض وائي چه د کفارو مشرکانو بدعتيانو اخترونه، عرسونه،
ميلے وغیره دي (وکوريء معارف ص 507 ج 6 ابن کثير ص 329 ج 3 اقتضاء صراط مستقيم
ص 181 احسن الكلام ص 308 ج 3 بحواله فتح الرحمن مولانا عبدالجبار ص 597) او الله تعالى
وائي ثم جعلناك على شريعة من الامر فاتبعها ولا تتبع اهواء الذين لا يعلمون (جاثیه ص 18) بيا
کرڅول دے مونږ تالرہ په واضحه لاره د دین نو تابعداري کوه د هغه او تابعداري مکوه د
خواهشاتو د هغو کسانو چه نه پوهيري -

اور رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي ليس من عمل بسنة غيرنا (اخوجه الطبراني)
وغيره وحسنه الالباني بحواله كتب الشیخ محمد منجد ص 69) "نه دے زمونږ نه هغه خوک چه
عمل کوي په طریقو د غير دینو او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي ان لكل قوم عيда وهذا
عيدهنا (رواه مسلم) یقينا د هرقوم لپاره اختر وي او دا زمونږ اختردي - شیخ محمد صالح
المنجد په خپل كتابونو کبئے ليکلي چه دا حدیث دلیل دی د مسلمانانو لپاره صرف دا دوه
اخترونه دي نور اخترونه ور له نشه او مسلمانانو له حلال نه دی چه د کفارو او مشرکينو سره
په اخترونو کبئے مشابهت وکري ځکه په حدیث کبئے رائی انس رضی الله عنہ وائي چه کله نی صلي
الله عليه وسلم مدینه طیبہ ته راغلونو د مدینه والا لپاره دوه ورخه وے چه په هفو کبئے ئه لوړ
کولے نبی صلي الله عليه وسلم ورتہ وويل ما هذان اليومان "دا خه ورخه دي؟" - هغو وویل کنا

نلع فهمای الجاهلیة - مونږ به په دے ورخو کښې په جاهلیت کښې لوې کولے - يعني د جاهلیت په زمانه کښې د اسلام د راتلونه مخک - رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وویل ان الله قد ایدلکم ہما خيرا منہما يوم الاضحی و يوم الفطر - (سنن ابی داؤد ص 1134 و راوہ احمد والنسائی و الحاکم)

"يَقِينًا اللَّهُ تَعَالَى تَاسُولُهُ په بدل کښې د دینه غوره ورخه درکړیدي چه هغه د وروکی اختر او لؤئی اختر ورخه دي -

فائده: په دے حدیث کښې رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چه تاسوله الله تعالى په بدل کښې غوره ورخه درکړي - او بدل ورکول د یو شی نه تقاضا کوي د پرینسپیل د مبدل منه حکمه د بدل او مبدل منه په مینځ کښې جمع نه کېږي - په دے وجه مسلمانانو له دا جائزنه دي چه هغه د کفارو او مسلمانانو د اخترونونو په مینځ کښې جمع واله وکړي يعني چه دواړه کوي - او په مرعاۃ کښې ئه د مرقاۃ نه نقل کړي چه باء د داخلې په متروک - نو د ہما مقصد دا دے چه دا دواړه به پرېږدئ - او د دے حدیث پوره وضاحت مرعاۃ نقل کړیو - کوم مسلمان چه د کفارو طریقه هم کوي د دے مثال د رنډیئ نسخه دے چه د خپل خاوند سره هم تعلق ساتي او د بل چا سره هم تعلق ساتي -

صحابه کرامو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په پیدائش خوشحالی او اخترنه دے مناؤ کړئ - او د غۂ رنګ د بدر، یرموک او قادسيه په فتح کښې اخترنه دے مناؤ کړئ - د ابوبکر، عمر، عثمان او علی رضي الله عنهم په خلافت ئه اخترنه دے کړئ - ولو كان خيرا لسبقونا اليه د غۂ رنګ په اسلام کښې د خفگان او ماتم ورخه هم نشه - حکمه لؤئی لؤئی صحابه کرام شهیدان شوی خو چا پرے ماتم نه دے کړئ -

او په بل حدیث کښې راخي رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی ليس منا من تشبه بغيرنا (السلسلة الصحيحة 2194 و رواه الترمذی) نه دے زمونږ نه هغه خوک چه مشابهت کوي د غیر دینو سره - عمر رضي الله تعالى عنه یو خل په منبر بیان کولو او وئی وویل چه عيينا اهل الاسلام عیدان (رواہ احمد فی مسنده و البخاری فی الکنی والحاکم فی مستدرکه و قال الحاکم صحيح الاسناد وفي روایت آخری مالک فی المؤطأ والشافعی فی مسنده) "زمونږ د مسلمانانو دوه اخترونه دي" - البتہ د مسلمانانو لپاره یو بل هفتہ وارا خترهم شته چه هغه د جمعه ورخ ده - حکمه

په حديث کښه د جمعه ورخه ته هم د اختر ورخه ويله شوئه - او په بل حديث کښه د عرف ورخه ته او د ایام التشریق ورخو ته هم د اختر ورخه ويله شوئه - (راواه ابو داؤد والترمذی وقال صحیح)

د نوروز او مهرجان بنیاد:

بهر حال دا بیان وشو چه د هرقوم او مذهب لپاره د اخترونو او د خوشحالی ورخه وي او دا بیان وشو چه په مدینه طیبه کښه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د راتلونه مخکه دوه جشنونه اخترونه او د خوشحالی ورخه وئے یوه مهرجان او بله نوروز -

د نوروز اول بنیاد جمشید بادشاه اینسی وو، چه د هغه په زمانه کښه هود علیه السلام رالیبل شوئه وئه. په دغه زمانه کښه دین بدل شویوو. چه کله جمشید بادشاه شونو هغه دین تازه کرو او انصاف ئې بسکاره کرو په دے وجه چه په کومه ورخ دا په تخت د بادشاھی کیناست نو دغه ورخه له ئې نیروز (یا نوروز) نوم کیپسندلو. یعنی نوئے ورخ -

او د مهرجان بنیاد افريدون بادشاه اینسی وو کله چه دا په ضحاک علواني بادشاه غالبه شو -
ضحاک دیر ظالم او چل ملي او دوکه بازو نو په کومه ورخ چه افريدون بادشاه په ضحاک بادشاه غالبه شونو دغه ورخه لره مهرجان نوم کیپسندوه - مهر و فاداری ته وائی او جان بادشاه ته وائی -
یعنی سلطان الوفاء بادشاه د وفاداری -

(الايضاح والتبيين لما وقع فيه الاكثرون من مشابهة المشركين-ص 55)

په فارسی کښه مضاف اليه په مضاف مخکه کيري - (عبدالواسع دا دیر بهترین کتاب دے د فارسي بنائسته قاعده ئې بیان کري-) لکه مهر مضاف اليه دے دا مخکه شو او جان مضاف دے دا ووروسته شو - دغه رنگه په فارسی کښه صفت په موصوف مخکه کيري - لکه نو نوي ته وائی - او روز ورخه ته وائی - نو معنی ئې ده اليوم الجديد - نوئے ورز - نو نو صفت دے دا مخکه شو او روز موصوف دے وروسته شو - بحر حال اسلام دغه ورخه ختمه کړے دي - په دے وجه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د راتلونه وروسته دغه ورخه نه دي مناؤ شوي - او د دغه ورخو په خائے وروکه اختر او لوئي اختر مقرر شول - لکه نن د لوئي اختر ورخ ده -

د لوئی اختر ورخ او په دے ورخ دوه عملونه :

د لوئی اختر ورخ په اسلام کښې دیر فضیلت او اهمیت لري - لکه رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی اعظم الايام عند الله يوم النحر ثم يوم القر. (صحیح ابن خزیمہ قال الاعظمی اسناده صحیح) د الله تعالی په نیز په تولو ورخو کښې لویه ورخ د لوئی اختر ده بیا دویمه ورخ د لوئی اختر ده. او په دے ورخ دوه عملونه دي. یو منځ دویم قربانی. لکه الله تعالی وائی فصل لربک وانحر.

اول منبر دقربانی بیان کوو - دقربانی لپاره قرآن کریم دوه لفظونه ذکر کړیدی. یو نسک لکه په دے آیت کښې چه ان صلوٰتی و نسکی و محيٰی و مماتی لله رب العالمین. (انعام ص 162)

ووایه یقینا منځ زما او قربانی زما او ژوند زما او مرگ زما الله تعالی لره دي چه پالونکه د مخلوقاتو دے د آیت مطلب دا دے چه زما تول افعال او احوال صرف د یو الله تعالی لپاره دي. نه د غیرالله د پاره. خء رنکه چه تاسود الله تعالی سره شرک کوي - (زاد المسیر)

دویم لفظ نحر دے لکه الله تعالی وائی - فصل لربک وانحرفصل کښې یو تفسیر دا دے قتاده رحمه الله تعالی وائی - چه د مانځه نه مراد د لوئی اختر منځ دے. او وانحر کښې د جمهور تفسیر دا دے چه د دینه مراد د لوئی اختر په ورخ ذبح (قربانی) ده. (زاد المسیر)

او په احادیثوکښې دا ضحیه او اضاحی لفظ راغلے دے. او قرآن کریم دا بیان کړے چه قربانی په اخلاص سره کوي - لکه په مخکے آیت کښې الله لفظ ذکر شویده چه خالص د الله تعالی لپاره او بل حائی وائی چه لن ينال الله لحومها ولا دماءها ولكن يناله التقوی منکم (سورة حج 37)

هیچرے نه رسیبی الله تعالی ته غونښه ددے اووینه ددے لیکن رسیبی الله تعالی ته پرهیزکاری (اخلاص ستاسونه) او دا د ابراهیم علیه السلام دقربانی یاد تازه کول دي - او دی امت ته دقربانی حکم په دویم کال د هجرت د ذی الحجه په میاشت کښې شویوو. او بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم په مدینه طیبه کښې لس کاله پاتې شویوو. او هر کال به ئې قربانی کوله. لکه عبد الله بن عمر رضی الله تعالی عنہ وائی قام رسول الله صلی الله علیه وسلم بالمدینة عشر سنين یضھی -

او رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی من وجد سعة فلم يضخ فلا يقرب مصلانا. د چا چه وس کېږي او قربانی ونکړي نوزموږ عید ګاه ته دي نه نزدے کېږي -

دقربانی مقصد:

قربانی صرف خاروی ذبح کول نه دی بلکه خان قربانی ته وراندے کول دی او خپل محبوب (خور) خیزد الله تعالی پئنوم قربانی کول دی ، که دا خور خیز نفسانی خواهشات وي او که مال يا او لاد وي او که خاروی يا رسم ورواج وي او که د خپلوانو دوستانو راضی کول وي -دا تول قربانی کول يعني هر شه چه د الله تعالی د حکم سره تکراو وي هغه قربانی کول. لکه د ابراهیم عليه السلام قربانیانه چه هغه خپل ژوند پئه قسمما قسم قربانو کښه ختم کړيوا-لکه (1) د بادشاہ مقابله پئه توله دنيا خلورو کسانو حکومت کړيوو- دوه مؤمنان وو ذوالقرنین او سليمان عليه السلام او دوه کافران وو نمرود او بخت نصر- نمرود 400 کاله حکومت کړيوو(البدايه والنهايه ص 171 ج 1) (2) د پلار مقابله (3) د قوم مقابله(4) اور ته دانګل(5) هجرت کول (6) بال بچ په خوشې میدان کښه پريښو دل (7) خپل ځوي د الله تعالی لپاره قربانی کول -

د ابراهیم عليه الصلوة والسلام مختصر واقعه:

د بعض مورخينو د دوينا مطابق ابراهیم عليه الصلوة والسلام په اړ علاقه د عراق کښه پيداشو يوو بن کثير رحمة الله وائی والصحيح انه ولد ببابل صحيح داده چه دا په بابل نساري کښه پيداشو يوو(البدايه والنهايه ص 161 ج 1) کله چه د نمرود د اورنه را ووتلو نو حري(حران) ته لار هلته دده تره هaran رئيس وو هغه ورله خپله لور ساره رضي الله عنها ورکړه چه ابراهیم عليه الصلوة والسلام د اسلام نه واپس شي نوساره مسلمانه شوه په ده شرط چه ابراهیم عليه السلام به دده خبره مني نو هاران دوى د خپل کورنه به عزته هر کړل د دغه خائنه مصر ته راغل هلته بد فعله بادشاہ وو چه هغه به د حسينونزانو خاوندان وژل - نو ابراهیم عليه السلام الصلوة والسلام تو ریه وکړه چه دا زما خور ده (يعني دینی خور مه ده) نو هغه ظالم ساره بي بي بو تله او ابراهیم عليه الصلوة والسلام په مانځه ودریده سوال ئه کولو چه الله دده ظالم د شرنه مونږ بچ وساته او د ابراهیم عليه الصلوة والسلام د ساره رضي الله عنها سره دیره مینه وه خکه دینداره وه او د تره لور ئه وه دیره حسينه وه هغه ظالم به چه دیته لاس نبردے کولو نو خه غوته به پرے راتله خلقوته ئه وویل وئه باسی تاسو خوماته پیرے راوسته او هاجرہ بي بي ئه د خدمت لپاره ورکړه او رخصت ئه کړه - ابراهیم عليه الصلوة والسلام دیر خوشحاله شو په مصر کښه ابراهیم عليه السلام خه دعوت ندے چلو ل د مصرنه ابراهیم عليه الصلوة والسلام شام ته

روان شو هلتہ ئے دعوت شروع کرو او هلتہ ئے دعوت اثروکرو او مال ھم جمع شوخاروی، مريان، مالونه جمع شول۔ ساره بي بي شنده وہ اولاد ئے نه کيده نوا براھيم عليه الصلة والسلام ته ئے هاجر بي بي وبخنه نوا اسماعيل عليه السلام ترينہ پيدا شود ابراهيم عليه الصلة والسلام عمر پئدغه وخت کنبے شپراتيا كاله وو او بعض يو کم سل كاله وائی اسماعيل عليه السلام د اسحاق عليه السلام نه ديارلس كاله مخک وو۔ سارا بي بي له غيرت ورغلو وئويں چه دهاجرے بي بي مخ زمانه پنا کره او دا دواره پئخوشہ میدان کنبے پريرده - نود الله تعالى پئه حکم ئے دواره راوستل او د بيت الله خواته ئے پرینسودل بيت الله صرف میدان و آبادی نه وہ ابراهيم عليه الصلة والسلام دوى ته خئ کجورے او اوبئ پرینسودے او بیا ترينہ روان شود اسماعيل عليه السلام مور پسے روانه شوه او ورتہ وائی۔ يا ابراهيم اين تذهب وتتركنا في هذا الوادي الذي ليس فيه انس ولا شئ" اے ابراهيم! ته چرتہ خے او مونږ پائے دے میدان کنبے پريرده چه نه پکنبے خوک مینه کوونکنبے (انسان) شته او نه پکنبے خئ بل شه - بار بار ئے داخبره کوله ابراهيم عليه الصلة والسلام ورتہ مخ نه راپولو بیا ورتہ وائی ایا الله تعالى درته ددے خبرے امرکرے ابراهيم عليه السلام وویں او نو هغے وویں اذا لا يضيعنا (بخاري ص 474 ج 1 ابن كثير ص 176 ج 1 البدایه والنہایه ص) چه الله تعالى امرکرے نو مونږ به نئبریادوی داسې عجیبہ یقین ئے وواپئ بعضه روایتو کنبے رائی چه جبریل عليه السلام ورتہ وویں چه تئ خوک ئے وئويں خئ هاجرام ولدہ د ابراهيم عليه السلام یم - جبریل وویں فالی من وكلکما چاته ئے سپارلي یئ هغے وویں الى الله الله تعالى ته نوجبریل وویں چه وكلکما الى كاف (صلاح الامه مضمون علو المھہ في التوکل) داسے ذات ته ئے سپارلي یئ چه هغه پورہ دی چه کله ئے اوبئ او کجورے ختمے شوے نو ددے پئسینو کنبے شوده وچ شونودا د او بو پئه تلاش کنبے لارہ صفاته او مروہ ته به ختلہ او پئه مینځ کنبے به ئے مندہ وھلہ چه بچے زرووینی دغه مندہ او س د حاجيانو عبادت دے پئاوم خل ئے پئه مروہ خئ او اوز او ریده نو د زمم او بئ سکاره شوے داراغله پئلپو ئے ترينہ مشک دکولو او حوض ئے ورتہ جور کرو او او بو جوش وھلو (نبي صلي الله عليه وسلم) وائی چه الله تعالى دی د اسماعيل عليه السلام پئه مور رحم وکري که چرے دے دا او بئ پرینې وئے نو دابه جاري چينه وے - د جرحم قبيله راغله دلته د او بود وجہ نه اباده شوه د هاجرے بي بي نه ئے اجازه وغوبنللہ هغے وویں صحیح ده خوپئ او بو کنبے به ستاسو حق نئ وي - اسماعيل عليه السلام چه لوئی شونود دوى نه ئے عربي ياده کرہ او د دغه قبيله د یوے جینئ سره ئے نکاح وکرہ - دیره مودہ وروسته ابراهيم عليه السلام راغلود بي او د بچی حالت ئے معلومول - پئه

دے کبئے دیرہ مودہ تیرہ شویوہ حکه چه اسماعیل علیہ السلام ئے په وروکوالی کبئے پرینې وو چه تے ئے رودلو او چه دوبارہ ابراهیم علیہ السلام ئے خواہ ته راغلو نو واده ئے کرے وو۔ د اسماعیل علیہ السلام والدہ وفات شویوہ۔ (لکه موسی علیہ السلام چه مدین ته کله واپس شو او بی بی ئے وفات شویوہ) او اسماعیل علیہ السلام د کور نه وتله وو۔ د هغہ د بیبی نه ئے د حال تپوس وکرونو هغہ د خپل حال تکلیف بیان کرو چه سخت ژوند دے۔ ابراهیم علیہ السلام ورتہ وویل (انبیاء داسے کلک خلق وي چه ایسارنه شو) که خاوند دے راغلو نو زماسلام ورتہ وایه او دا ورتہ ووایه چه د خپل کور درشل دے بدل کرہ۔ اسماعیل علیہ السلام چه کور ته راغلو خہ آثار ئے ولید۔ (حکه نیکان خلق آثار او برکتونه لری) وئے وویل خوک خونه وو راغلی۔ بی بی ئے ورتہ قصہ وکرہ۔ نو اسماعیل علیہ السلام وویل چه دغه زماپلار وو او ستاد جدائی امر ئے راتھ کریدے۔ نو خپل کور ته لارہ شہ۔ (یعنی طلاقہ ئے کرہ) اسماعیل علیہ السلام د دویمه جینئ ئے سره نکاح وکرہ۔ بیا په دویم حل خہ مودہ وروستہ ابراهیم علیہ السلام راغلو اسماعیل علیہ السلام بیا ھم کور نه وو د بی بی نه ئے د حال تپوس وکرو۔ هغہ د خپل حالت صفت وکرو چه الحمد للہ دیرنہ حال دے۔ ابراهیم علیہ السلام وویل خہ خوري - وئے وویل غوبنہ - وئے وویل خہ خکے وئے وویل اویہ - ابراهیم علیہ السلام ورتہ د برکت دعاوکرہ چه اللہم بارک لہم فی اللحم والماء اللہ په غوبنہ او او بو کبئے ورلہ برکت وغورزوے - رسول الله صلی الله علیہ وسلم وائی چه په دغہ وخت کبئے دانے نئوے - که دانے وے نو په هغہ کبئے به ئے ورلہ ھم دبرکت دعا کریوے -

ابراهیم علیہ السلام وویل چه خاوند ته دے زماسلام وایہ او ورتہ ووایه چه د کور درشل دے بنہ ده۔ اسماعیل علیہ السلام چه راغلو تپوس ئے وکرو هغہ ورتہ قصہ وکرہ۔ په دریم حل چہ ابراهیم علیہ السلام راغلو نو اسماعیل علیہ السلام لا نه وہ وتله د زمزم خوا تھ ناست وو غشی ئے جوروں چہ په ابراهیم علیہ السلام ئے سترکے ولکیدے ورتہ راپورتہ شود مینے محبت ستے مشی ئے وکرل۔ په دغہ وخت کبئے په شام کبئے د سارہ بی بی خوئی اسحاق علیہ السلام شویوہ۔ هغہ ابراهیم علیہ السلام تھ پاٹے کیدو اذن کریو نو د اسماعیل علیہ السلام سره ئے مشورہ وکرہ۔ او د الله تعالیٰ په حکم ئے د بیت الله تعمیر شروع کرو۔

فائده: د ذبح واقعہ ھم په دے دوران کبئے شویوہ۔ او ابراهیم علیہ السلام بھ په براق سحر مک معظمه تھ راتھ بطور معجزہ۔ بیا بھ واپس کیده شام تھ۔ (رواه ابو جحیم برواية حسنة فتح الباری) او ابن کثیر په البدایہ والنہایہ کبئے دویم قول ھم ذکر کرے۔ چه زمکھ بھ ورتہ رانگبنتے

شوه-دا واقعه مونږ د شاه پور شیخ د نثرا مرجان نه نقل کړه۔ ص 280 او خائے په خائے پکښې مونږ د ابن کثیر د البدایه والنهایه نه زیادت وکړو۔

اصل قرباني: مخکے دا بیان وشو چه قرباني صرف خاروي ذبح کول نه دي بلکه خپل خان قرباني ته وراندے کول دي لکه اسماعيل عليه السلام په يوم النحر لوي اخترو رخ خان قرباني ته وراندے کړو او ابراهيم عليه السلام د هغه قرباني کولو ته تيار شود ګه رنګ ساحرانو د اختر په ورخ قرباني ته خان وراندے کړيوو لکه الله تعالى وائي قال موعدكم يوم الزينة وویل موسى عليه السلام وخت د وعدے ستاسو ورخ د بسائست يعني (ورخ د اختر) ده په د ګه ورخ به فرعونيانيو اختر کولو او د یونان مخکنو خلقو به هم په د ګه ورخ اختر کولو (كتب الشیخ محمد منجد ص 68)

نو اصل قرباني داده چه د اختر په ورخ سره خان فدائی حمله ته تيارکړي يا شہادت ته يا دډون

او جت بمبارته - دویمه طریقه داصلی قرباني داده چه د اختر په ورخ د الله تعالى دشمنان ذبح

کړي خلق سيرلي، کدان او غويان قرباني کوي او ته دالله تعالى دشمنان ذبح کړے۔

دخلد القسري قرباني:

لکه خنکه چه خالد بن عبد الله القسري رحمه الله د اختر په ورخ جعد بن درهم ذبح کړيوو

جعد بن درهم به دالله تعالى د اسماء او صفاتونه انکار کولو او جعد دا بدیعی عقیده د بیان بن سمعان نه اخسته وہ او بیان د طالوت نه اخسته وہ او طالوت د لبید بن اعصم نه اخسته وہ هغه یهودی چه په نبی صلی عليه وسلم ئے جادو کړیوہ او لبید بن اعصم دا عقیده په یمن کښې د یو یهودی نه اخسته وہ ، او بیا د جعد بن درهم نه جهم بن صفوان دا عقیده اخسته وہ (جهنم بن صفوان د جعد بن درهم شاگرد وہ) جهم بن صفوان د اصفهان يا د مرؤے د والی په لاس قتل شویوو د هغه ناوم وہ سلم بن احوز رحمه الله و جزاہ عن المسلمين خيرا او د جهم بن صفوان نه دا عقیده بشمریسي ازده کړیوہ او د بشمریسي نه احمد بن ابی داود جعد بن درهم په دمشق کښې او سیدلو او دا خبره ئے کوله چه قرآن مخلوق دے نو بنو اميہ ووته مطلوب شونو د هغو نه وتبنتیده او په کوفه کښې به او سیدلو بیا خالد القسري په کوفه کښې د لوي اختر په ورخ

ذبح کرو کرو- په بیان کښئ خلقوته وویل اهالا ناس ضحوا یقبل الله ضحاياکم فاني مضح با
الجعد بن درهم اے خلقو! قرباني وکړئ الله تعالى د ستاسو قرباني قبوله کړي خه په جعد بن
 درهم قربانيکومبیا راکوز شو او د منبرو یخ ته ئه ذبح کرو- (البدايه والنهايه لابن
 کثيرص 382ج في ترجمة جعدبن درهم) -

خالد بن عبد الله د هشام بن عبدالملک بادشاه د طرف نه د عراق حاکم (والی) وو او جعد بن
 درهم به ویل چه الله تعالى د موسى عليه السلام سره خبرې ندي کړے او ابراهيم عليه السلام ئه
 دوست ندے نیو لے او دابه ئه ویل چه زمازره داغوارې چه د قرآن کريم یو آیت دے چه هغه خه
 په خپلو وینو وران کرم او هغه دا آیت دی چه وكلم الله موسى تکلیما کله چه خالد القسري رحمه
 الله ذبح کولو نو قبله ته ئه ورله مخ کرو او په سینه ئه دوه کسان کښیناستل، خالد القسري
 رحمه الله پسې چاره راوختله او بسم الله ئه پرې وکړه او ذبح ئه کرو او دده ذبح کولو سره دغه
 بدوع عقیده او فتنه قراره شوه ليکن وروسته بیا دمامون عباسی په دوره کښې بیا را پیداشو
 - ابن قیم رحمه الله د خالد القسري په مدح کښې وائی :

ولاجل ذا ضحي بجعد خالد۔ القسري يوم ذبائح القربان -

ددے وجه نه قرباني کريوه په جعد خالد القسري رح په ورخ ذبح کولو د قربانو-
 اذ قال ابراهيم ليس خليله۔ کلا ولا موسى الكليم الداني-

چه جعدوو يل ابراهيم عليه السلام د الله تعالى دوست نه دے او د موسى عليه السلام سره الله
 تعالى خبرې نه دي کړي او نه ئه نزدے کړے-
 شكر الضحية كل صاحب سنة - الله درك من أخي قربان-

تمام اهل سنت ددے قرباني شکريه اداء کړه خاص د الله تعالى لپاره دے خير ستاوي اے خاونده
 ددے قرباني (دروس للشيخ عائض القرني ص 20 ج 3 ص 19 ج 06)
 او ددے واقع نه داهم معلومه شوه چه ددشمن ذبح کول صحيح دي خکه چه تول اهل السنۃ
 د خالد القسري شکريه اداء کړے که چرے دا ذبح صحيح نه وئے نو هغويه به ئه شکريه نه
 اداء کولے

د عضد الدولة قرباني :

عضد الدوله بادشاه د لوئي اختر په ورخ د کفارو درې بادشاهان ذبح کړي وو(ضحایا الحب ص
 21 للشيخ عائض القرني)

نو اصلی قرباني داده چه د کدانو او خاروو په خائے د الله تعالی دشمنان ذبح کړے شي -

نو دوه خبرې شوې ئان قرباني کول او د الله تعالی دشمن ذبح کول لکه الله تعالی وائي چه يقتلون ويقتلون -

زمونږ کمه:

نن صبا د دنيا لپاره ہبادری او قرباني شته ليکن د دين لپاره نشه په پوله پتی په ګاري او ابادي ننګ او غيرت کولې شي کله وائي چه تول خاندان به مه ختم شي ليکن یوه لویشت زمکه به رانه وانخلي او د الله تعالی په دين غيرت نشه حالانکه د الله تعالی دين انتهائي مظلوم دے د مسلماناونو رعب او عزت نشه مال او جان ئے محفوظ نه دے د دنيا په ګوت ګوت کښې په مسلماناونو ظلمونه کېږي، د مسلماناونو غزتونه لوټ کېږي ، زنانه او ماشومان شهیدان کېږي ، د مسلماناونو قتل عام کېږي ، د الله تعالی په دين ننګ او غيرت پکار دے، خرنګه چه زمونږ د اسلام مشرانو د الله تعالی په دين ننګ او غيرت کېږوو-

واقعه:

خالد رضي الله عنه یو قبیله ته ورغلو چه د هفو مشر مالک بن نھویره وو او ډير ہبادر وو خالد رضي الله عنه وویل زکوة ورکړه ، هغه وویل ایا هغه زکوة چه ستاسو ملګرے ئے غواړي يعني رسول الله صلي الله عليه وسلم خالد رضي الله عنه وویل سبحان الله ! ایا هغه ستاسو ملګرے نه دے اے د الله تعالی دشمنه او وئے وویل چه والله لا ذبحنك زما دے په الله تعالی قسم وي چه ذبح کوم به دے بیا ئے مالک بن نھویره مړکړو په دے وجهه ئے مړکړو چه د هغه نه ئے یوه داسه خبره واوريده چه برداشت ئے نشوکولے -

دویمه واقعه :

يو خليفة وو د هغه وزير و د قاسم بن عبيده الله په نوم یو خل هغه وزير وویل چه انسان رو رو ترقی کوي او مرتبوته رسیبی لکه رسول الله صلي عليه وسلم اول شپونکه وو بیا د خدیجه رضي الله عنها سره تاجر وو بیا ئے ترقی وکړه تردے چه پیغمبر شوبادشاه پسې راپا خید قبله ته ئے ورله مخ کړو او ذبح ئے کړو- دغه رنګه د طارق بن زياد او صلاح الدين وغيره قرباني وکوره(دروس الشیخ عائض القرني ص 20 ج 3)

د لوئی اختر درسونه او حکمتونه :

په دے ورخ کښې د عمر په ختمیدو سوچ پکاردي چه په تیرشوي کال په خلق وو او س نشه نو دغه رنګ درا روان کال به ځئه ژوندې یم او که مردا میاشت د اسلامي کال آخری میاشت ده نو یو کال رخصتیږي او مخ ته بل نوئه کال را روان دے این قیم رحمه الله وائی چه د کال مثال د ونه دے او میاشت ددے خانګدې او ورخ ددے پانۍ دی او ساکانه ددے میوه دی دچا ساکانه (سیکندونه) چه د الله تعالی په تابعداری کښې تیربری نوده میوه بنه ده (بداع الفوائد بحواله دروس الشیخ سلمان العوده ص 10 ج 127)

نو پکارداده چه مونږ خپل عمر د الله تعالی په تابعداری کښې ختم کړو څکه دا اخترونه موسمونه وغیره به څه مده وي مونږ به نه یو - لکه حافظ الپوري رحمه الله وائی:

په مکتب (مدرسه) کښې به د علم بحث کېږي - طالبان به نکته دان وي مونږ به یو -

عالمان به نصیحت بیان د دین کا -

بیت الله ته به حاجیان په همت درومي -

- په طواف کښې تلبیه مسح به کېږي

مرني به په غزا خي ملاترلي -

پیل دمان شیرزیان به ئه لژیږي (پهلوان هاتی - تکره زمره) هسيه جنګ به د غازیان وي مونږ به نه یو -

کناهونه به سیزی د روژه دارو

دست بوسی مبارکي به عالم کاندي -

په اخترو به شادان وي مونږ به نه یو -

په لوستن به ئه زنګ زرونه صیقل کېږي

دویم درس او حکمت :

ددے عید کاه د پیشئ او راتولیدونه د قیامت هغه لویه پیشی او راتولیدل رایاد کړئ

یومئند تعرضون لا تخفي منكم خافيه په دغه ورخ پیش به کړے شي تاسونه به پتیږي ستاسونه

هیڅ پتیدونکي - په دے وجه ورته یوم الجمع او یوم مجموع او یوم التلاق او یوم مشهود وغیره

وائی

دریم درس او حکمت:

دے یو خائنه ته په راتولیدو کښې د وحدت او اتفاق مظاہرہ ده

دقربانی درسونه ، فائدے او حکمتونه :

- (1) قربانی د ابراهیم عليه السلام سنت او یادگار دے۔
- (2) د اسماعیل عليه السلام پهچ کیدو خوشحالی ده -
- (3) او دا درس دے پکنې چه د نیکانو نوم نشان او تاریخ الله تعالی ژوندے ساتي
- (4) د الله تعالی د نعمتوںو شکریه ده -
- (5) د الله تعالی بندہ کی ده او الله تعالی ته نزدیکت دے۔
- (6) د گناهونو کفاره ده -
- (7) پهچپل کور او غریبانو فراخی راوستل دي -
- (8) د اتفاق او خیرات تربیت دے -

پهاخترکنې غلطی او گناهونه :

- (1) د اختر په شپه اورونه بلول ځکه دا د مجوسو طریقه ده چه هغه پهچپل اخترونو کنې او په نورو وختونو کنې او رونه بلوي -
- (2) اسراف کول په جامو وغیره کنې ، بعضه ڏزے کوي -
- (3) ډمچوري او ګډاکانے کول -
- (4) د جینکو چکرے و هل گرځیدل نارينه او زنانه ګډو ډکيدل -
- (5) د مبارکي په نوم د غیر محروم خواته ورتلل او د هفو سره مصافحه کول او هلتہ کښیناستل
- (6) د مانځۂ او د الله تعالی د ذکرنه غفلت کول -
- (7) د چا که چه نوئے مړی شویوی د هغه کورته راجمع کیدل هلتہ ژرل او یا غم تازه کول
- (8) قبرونو ته تلل خوصوصاً د زنانو تلل -

د مانځۂ طریقہ :

د اختر مونځ د عامو مونځونو پشان مونځ دے صرف شپږ تکبیرونه پکنې زیات دی درې په اول رکعت کنې او درې په دویم رکعت کنې په اول رکعت کنې او دی یعنی د قرات نه مخک او د سبحانک اللهم نه وروسته الله اکبر به ووائی او لاسونه به غورونو ته او چت کړي بیا به ئې زورند ونیسي او دغسے دویم بیا دریم بیا به لاسونه د نوم د لاندے کیږدی قرات به وشي او په وروسته رکعت کنې وروسته دی یعنی د قرات نه وروسته د دریم تکبیر نه وروسته به په خلورم تکبیر رکوع وکړي -

خطبه عید الفطر :

ان الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعتذر بالله من شرور انفسنا ومن سلائط اعمالنا من
يهده الله فلامض له ومن يضل فلاهادي له واشهد ان لا اله الا الله شهادة تكون اللنجاة وسيلةً
ولرفع الدرجات كفيلاً وآشهد ان محمداً عبده ورسوله الذي بعثه وطرق الایمان قد عفت اثارها و
خيت انوارها ووهنت اركانها وجهل مكانتها صلي الله عليه وعلى الامم والاصحاب اجمعين -

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم قد افلح من تزكي وذكر اسم ربها فصلي وقال النبي صلي
الله عليه وسلم ان لكل قوم عيده وهذا عيدهنا -

بعض سلف داسے معنی کوي چه پئه تحقیق سره کامیاب دے هفه خوک چه سرسایه ورکري
او الله اکبر ووائی (یا داچه پئه لاره تکبیرونه ووائی) او د اخترمونځ وکري او نبی صلي الله عليه وسلم
وائی چه د هرقوم لپاره اخترو وي او دا زمونږ اختردے -

عزمندو! نن د ورکي اخترو رخ ده - رمضان برکتي مياشت ختمه شوه او د شوال مياشت شروع
شوه او دا مياشت پئا شهر حج کښې او له مياشت ده چه حاجيان پکښې د حج تياري کوي او د
حاجيانو قافله پکښې د بيت الله شريف پئه طواف روانيري - او دا مياشت پئا اسلامي مياشتو کښې
(10) لسمه مياشت ده -

د شوال د مياشته تاريخي جنگونه او واقعات :

پئه دے مياشت کښې د بنو قينقاع غزا شويوه پئه پنځلسم د شوال (2) هجري د خيالي ورخ او پئه دے
مياشت کښې د احد غزا شويوه (3) هجري او پئه دے مياشت کښې جنګ احزاب شويوواود اکثر
علماء راي داده چه دا غزا پئه (5) ه کښې شويوه بعضه خلورم کال وائي لکه امام بخاري هم دا
قول غوره کړي د طائف محاصره او جنګ حنين هم پئه دے مياشت کښې شويوو پئه (8) ه کښې
عمر فاروق رضي الله عنه پئه دور خلافت کښې د ايران خلاف مشهور جنګ - جنګ قادرسيه
پئه شوال کښې شويوو او پئه دے جنګ کښې د حضرت مغيره رضي الله عنه مشهوره مکالمه د رستم
سره شويوه ددے تفصيل زمونږ پئا اسلامي تاريخ دويمه حصه کښې وکوره ابن کثير رحمه الله
پئا البدائيه والنهايه کښې وائي چه دا جنګ پئه (14) ه کښې شويوو پئه دے مياشت کښې بيت المقدس چه

نن د یهودو په قبضه کښې دے د عمر فاروق رضي الله عنه په زمانه خلافت کښې ازاد شویوو ابن اکثیر رحمه الله په البدایه والهایه کښې وائی چه دا په (15) ه کښې ازاد شویوء -

يوم العید اووجه د تسمی :

نئ ورخه ته يوم العید او عید الفطر ویله شي دا بیان مخک په خطبه د عید الاضحی کښې تیرشويوو چه دیته يوم العید ولی وائی او دا بیان هم تیرشويوو چه د مسلمانانو لپاره دوه د خوشحالی ورخه دی يعني دوه اخترونه دی بلکه درې یو ورکی اختربل لوئی اختربل د جمعه ورخ او په بل حدیث کښې د عرف او د ایام التشریق ورخوته هم د اختر ورخه ویله شوي نواخترونه پنځه شو دا بیان په خطبه د عید الاضحی کښې وکوره -

اولني اختر چه مسمانانو کړیوونو هغه د شوال په میاشت کښې په دویم کال د هجرت کښې دجنک بدرنه وروسته شويوو - داد خوشحالی ورخ ده دا یوبل ته دمعافه ورخ ده داده چشم پوشئ او درگزر ورخ ده دا د مینه او محبت ورخ ده دا د رحمت او شفقت ورخ ده دا ده یوبل سره د مشوره ورخ ده او داده یوبل سره د ملاقاتونو ورخ ده دا ده خوراک خښاک او د الله تعالى د ذکر او شکر ورخ ده او دیته يوم الجوائز وائی يعني د انعامونو ورخ او د اختر شپه ته ليلة الجائزه د انعام شپه ویله شي - رسول الله صلي الله عليه وسلم وائی چه کله د اختر سحرشي نوملاںکه د کوڅو او لارو په سرونو کښې ودریږي او اووازونه کوي چه اے د محمد صلي الله عليه وسلم امته د هغه کريم رب طرف ته روان شي چه يعطي الجليل ويفعوا عن العظيم چه ديرزيات ورکونکه د او لوئی نه لوئی قصور معاف کونکه دے بیا چه کله خلق د عيدګاه طرف ته ووچي نو الله تعالى د ملاتکونه تپوس کوي چه د هغه مزدور خه بدله ده چه خپل کار ئه پوره کريوي ؟ هغوي عرض وکري چه زمونږ معبوده زمونږ مالکه د هغه بدله هم دغه ده چه هغه ته مزدوری پوره پوره ورکړه شي نو الله تعالى وائی چه اے ملاتکوچه تاسو ګواه کوم چه مادوئ ته د رمضان د روژو او تراویحو په بدله کښې خپله رضا او مفترت ورکړو الله تعالى وائی چه اے زما بنده ګانو زمانه وغواړي زما دي په خپل عزت او جلال قسم وي نن ورخ په دے اجتماع کښې زمانه کوم سوال کوي درکوم به ئه (فضائل اعمال مولا نا زکريا فضائل رمضان ص 75)

او په بل حدیث کښې رائي چه کله د وروکی اختر ورخ شي نو الله تعالى په ملاتکو د بنده ګانو په عبادت فخر کوي (حکه هغوي په انسانانو اعتراض کړيوو چه ایا دا سه مخلوق پیداکو چه هغوي به فساد کوي او ووينه به تويه وي)

او د هفوئ نه تپوس کوي چه د هفگه مزدورخه بدله ده چه خپل خدمت پوره وکړي هفو عرض وکړو چه اے ربه! د هفگه بدله داده چه هفگه ته مزدوری پوره ورکړے شي نوارشاد وشي چه اے ملائکوزما غلامانو او وینځو زما فريضه پوره اداء کړه بیاپه چفو چفو دعاشره (د عيدکا طرفته) ووتل زما دے قسم وي چه څه به د دوئ دعا ضرور قبلوم بيا خلقو ته وائي :ارجعوا قد غرفت لكم وبدلتم سلئاتكم حسنات واپس شئ ستاسو ګناهونه هه معاف کړل او ستاسو بدئ هه په نیکو بدله کړے پس دا خلق د عيدکاه نه په داسه حال کښې واپس کېږي چه د هفو ګناهونه معاف شوي وي (رواه البهقي في شعب الایمان کذا في مشكوه فضا ثل رمضان مولانا ذكريا ص) (54)

دواړه اختر دورخه درسونه او حکمتونه :

په دے ورڅ د عمر په ختمیدو سوچ پکار دے چه په تیرشوي کال ډير خلق وس نشه د هفو بسخ کونډے شوې بچي ئه یتیمان شول ، مال ئه میراث شو نودګه رنګه را روان کال له زما هم پته نه لکي چه څه به مریم او که ژوندے او کیدے شي چه په ما دا اختر دوباره رانشي ، لکه د حافظه الپوري رح شعرونه په خطبه د عيدلااضحي کښې وکوره -

دوييم درس: عبرت او حکمت په کښې داده چه ددے عيدکاه د راتولیدلونه خان ته دقیا مت راتولیدل رایاد کړي لکه الله تعالى وائي يوم يجمعكم ليوم الجمع او الله تعالى وائي يوم يقوم الناس لرب العلمين اوذالك يوم مجموع له الناس وذالك يوم مشهود - او يومئذ تعرضون لاتخفي منكم خافيه او كما بداننا اول خلق نعيده - او يوم يفرأا لرأمن أخيه

بيا به هلتہ حساب کتاب وي اعمال به تللې شي عملنامه به تقسيميږي د جهنم د پاسه به پل صراط لکول شی .

دریم درس: او حکمت پکښې داده چه دے بوخائی ته په راتولیدو کښې د وحدت او اتفاق مظاہره ده - مونږ یو امت یو - په یو وخت مونږ روزه ونيوله - په یو وخت مونږ اختر وکړو یو څائے مانځ ته راجع شو مالداره او غریب قوي او کمزوري -

د رمضان نه وروسته د مسلمانانو دوه حالات وي:

يودا چه د مسلمان سره ويده وي چه زما عمل به نئوي قبول شوئ - په دهه هغه د قبوليت سوال کوي - لکه الله تعالی د مؤمنانو په صفت کښه وائي - والذين يؤمنون ما آتوا و قلوبهم وجلة انهم الى ربهم راجعون. يعني مؤمن د نيك عمل سره وريبری هم چه زما عمل به نئوي قبول شوي - حکه الله تعالی د هر چا عمل نه قبلوي - الله تعالی صرف د متقيانو عمل قبلوي - لکه الله تعالی وائي - انما يتقبل الله من المتقين- دهه وجه على رضي الله تعالی عنه وائي - كونوا لقبول العمل اشد اهتماما منكم بالعمل (اخوجه ابن نعيم في الحلية) د عمل کولونه د عمل د قبليدو ديرزيات خيال ساتي -

يو خل عمر بن عبدالعزيز رحمه الله تعالی د واره اختر په ورخ بيان کولو- او وئوييل چه اهها الناس انکم صمتم لله ثلاثة يوں او قمتم ثلاثة- وخرجتم اليوم تطلبون من الله ان يتقبل منکم (لطائف المعارف)

اے خلقو تاسو ديرش روزه ونيولي او ديرش شې مو تراویح وکړے- او نن راوتيي يئ د الله تعالی نه سوال کوي چه الله تعالی ئه درنه قبولي کړي-.

دمسلمانانو دويم حالت دا وي چه د هغه د رمضان نه وروسته هم په خپل عمل او عبادت هميشو ال کوي - او خپل عبادت جاري ساتي - حکه الله تعالی وائي وابعد ربك حتى يأتيك اليقين- بندګي کوه د رب ستا تردې چه راشي تا ته مرګ- حسن بصری رحمه الله تعالی وائي - لا يكون لعمل المؤمن اجل دون الموت - (اخوجه ابن المبارك في الزهد) د مؤمن د عمل لپاره نیته نشته سوا د مرګ نه -

رسول الله صلي الله عليه وسلم عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله تعالی عنه ته وائي - چه ـ يا عبد الله لا تكن مثل فلان كان يقوم الليل فترك قيام الليل(اخوجه البخاري و مسلم و النساء) "اے عبدالله د فلانی په شان مه کيره چه یوه شېه مونځونه وکړي او بله شېه ئه نئوي" - او عائشه رضي الله عنها وائي كان احب العمل الى رسول الله صلي عليه وسلم الذي يدوم عليه صاحبه(بخاري مسلم ابو داود)- غوره عمل رسول الله صلي عليه وسلم ته هغه وو چه هميشو ال کوي په هغه خاوند د هغه - مونږ او تاسو په دهه میاشت کښه د جمع جمات پابندی وکړه د قرآن تلاوت د شېه مونځونه د غربیانو او کاوندیانو سره مرسته او صدقه مووکړه نو پکارده

چه د رمضان نه وروسته هم مونږ ددے اعمالو پابندی وکړو۔ پئے دے میاشت کښے مونږ روزې
ونیوال نو پکار ده چه د رمضان نه وروسته هم د روزو خیال وساتولکه رسول الله صلی اللہ علیہ
وسلم وائی من صام رمضان ثم اتبعه ستا من شوال کان کصیام الدهر (مسلم) خوک چه د
رمضان روزې ونیسي او بیا د شوال شپږ روزې ونیسي نولکه دے چه توله زمانه روزې نیوال وي
، دغه رنګے پئه هرہ میاشت کښے درې روزې د عاشورے روزه او د هغه سره یوه روزه مخکے یا وروسته
د ګل اوپنا جشنې روزه، د ذی الحجہ پئلسو کښے روزې نیوال -

د امت مسلمه حالات او مشکلات :

محترمو! نن یو طرف ته د اختر او د خوشحالی ورخ ده بل طرف ته د مؤمن زړه درمند، خفه او پريشا
نه وي -

ځکه امت مظلومه د دیرو مشکلاتو سره مخامنځ دے، د مشرق نه تر مغرب پورے او د شمال نه تر
جنوب پورے پئه توله دنيا کښے اسلامي حکومت او اسلامي نظام نشته تول کفرد مسلمانانو خلاف یو
شوئه او د مسلمانانو پئه مینځ کښے وحدت او اتفاق نشته خپل رب او دين ئې هیرکړے د کفارو
یهودو او نصاری وو سره تعلق ساتي د خپل ملکونو نه ئې د یهودو او نصاری وو سنتیت جور کړي،
اقتصاد، معاش، فوج او توګل ادارے د یهودو او نصاری وو د پالیسی تابع گرځولي د خلقو عقلونه ئے
مسح کړي اخلاق ئے ورله تباہ کړل عقاید ئے برباد کړل شرم او حیاء ئے ختمه کړه جیلونه ئے د
هغه نارینو او زنانو نه ډک کړي چه هغو وائی چه زمونږ رب الله تعالى دی او د اخبره کوي چه
حاکمیت صرف د الله تعالى حق دے د مسلمانانو قتل عام ئے وکړو خوک ئے معذوره او زخمیان
کړل خوک ئے قیدیان کړل چه پئه سزاکانو او ریمانیونو کښے وخت تیروی - علماء ئے د غلو او
ډاکوانو پئه شان پئه ترسی شهیدان کړل جماتونه مدرسه او دینی مراکز ئے ورنګول خوک ئے
پئه هجرتونو مجبوره کړل د مسلمانانو عزم، حوصله او همت ختم شوئه -

زمسجد بشنو د الله اکبر

محترمو! ددے تولو مشکلاتو حل د الله تعالى د دین لپاره قرباني ورکول دي او دايمه خلقو ته ضرورت
دي چه د الله تعالى د دین لپاره قرباني ورکوي جهاد کوي د ذلت او د بې غیرتی ژوند نئه خوبسوی ،
اماما وعظها بسیار کردي -

او دايمه خلقو ته ضرورت دي چه هغه د صبر برداشت او استقامت خاوندان وي او دیو بل سره مینه
محبت کوي د غټت سوچ فکروا لا وي غټت عزم او همت لري -

د عمر بن خطاب رضي الله عنه پئه نقش قدم روان وي دغه رنګه د خالد بن ولید (رض) او اسامه بن
زید (رض) او د موسى بن نضير رح او د طارق بن زياد رح عزم لري -

- طارق چو برکناره اندلس سفینه سوخت - ګفتند کارتو به نکاه خرد خطاست -

-دوریم از سواد وطن بازچون رسیم- ترک سبب زروی شریعت کجا رواست.

خندید دست بر سر شمشیر بر دگفت- هر ملک ملک ماست که ملک خدا نماید ماست -

دغۂ رنگ د محمد بن قاسم رح او د صلاح الدین ایوبی رح په شان قربانی ته ضروت دے -

وصیتونه :

محترمو! ددے مشکلاتو حل دا دی چه مونږ قربانی ورکړو او د الله تعالی په دین کلکے منکولے ولکوو د الله تعالی د دین سره ټول مشکلات ختمیری په ژوند کېښه سکون او اطمنان رائی، ددے لپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم او اصحابه کرامو ژوند نمونه ده چه الله تعالی رسول صلی الله علیه وسلم په داسه قوم کېښه راولیېلو چه هغه خالص امیان وو په علم او معاشره کېښه دیر وروسته وو دیر ذلیله بدخته وو وردی تبری وو بریند وو - کله چه دوئ د الله تعالی په دین منکولے ولکوو نو الله تعالی د خلقو د ختنو مالکان وکړخول او الله تعالی دوئ په علم- معاشره او اخلاقو کېښه د خلقو مقتدا کان وکړخول او الله تعالی دوئ له حیا او عزت - نیک نامی او شهرت ورکړو - مونږ له پکاردي چه د الله تعالی د اوامر او نواهیو خیال وساتو په ایمان او توحید کلک شود کفر شرک او ارتدد نه خان وساتو د رسول الله صلی الله علیه وسلم او خلفاء راشدینو په نقش قدم روان شو او د بدعاتونه خان وساتو په خان کېښه اخلاص پیدا کړو د ریا کاري او منافقت نه خان وساتو د مور او پلار خدمت وکړو د هغو د نافرمانی نه خان وساتو د خپلوا نو سره صله رحمي وکړو د هغو د قطع رحمی نه خان وساتو عدل او انصاف وکړو یعنی هر حقدار ته د هغه حق ورکړو د ظلم او زیاتی نه خان وساتو د ربنتیا ویلوا او امانت او خیر خواهی خیال وساتو دروغو ، خبانت او دوکه نه خان وساتو هر چاته دخیری ، کینه ، بغض ، حسد نه زړونه پاک کړو او مونږ له پکاردي چه د مینه ، محبت دوستی او الفت د اتفاق او وحدت مظاہره وکړو جنګ جکړے لانج او اختلافات ختم کړو -

په اختر کېښه غلطیانه او گناهونه :

او مونږ له پکاردي چه اختر د شریعت او سنت مطابق تیر کړو په اختر کېښه د پیغمبر(ص) طریقه ابن قیم رحمه الله پهزاد المعاد کېښه بیان کړے چه مونږ د هغه طریقو خیال وساتو په اختر کېښه

په عمومي طور خه غلطيانه او گناهونه کېږي چه د هغې نه مونږ ځان وساتو او د دغه غلطيانو بیان په خطبه د عید الاضحی کېښه تیرشوو یو هغه وګوري -

زنانوو ته وعظ او نصيحت :

د بیان په اخر کېښه زنانوو ته یو خونصحتونه کوم ځکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم طریقه داوه چه د اختر په مانځه کېښه به ئے د نارینو نه وروسته زنانوو ته نصحت کولو نواے خویندو او میندو د الله تعالى نه وویرېږي تقوی او پرهیزگاري اختيار کړئ د پردې دیر خیال وسائی د خاوندانو حقوقونه اداء کړئ د خپل اولاد صحیح تربیت وکړئ د غیبتونو او بہتان نه ځان وسائی د بنیرو، ازار او د خاوند د ناشکړئ نه ځان وسائی خیراتونه او صدقه کوئ ایمانونه مضبوط کړئ رشتیا وینا کوئ په ځان کېښه صبر برداشت عاجزی او خاکساری پیدا کړئ د روژو او د الله تعالى د ذکر دیره پابندی کوئ د الله تعالى کتاب له وخت ورکړئ نیکو ته رابلل کوئ د ناروا نه منع کول کوئ -

الله تعالى زمونږ د ایمان او اعمالو حفاظت وکړئ او مونږ له د صحیح توبې او نیک اعمالو توفیق راکړئ او الله تعالى زمونږ خاتمه په ایمان او په نیک عمل او په عقیده د توحید و ګرځوئ - امین

وصلی الله تعالیٰ علی خیر خلقه محمدواله واصحابه اجمعین -

د مانځه طریقه :

د مانځه طریقه په خطبه د عید الاضحی کېښه تیره شویده هلته ئے وګوري

د جمع فضیلتونه او خصوصیتونه :

الحمد لله ولِ الصالحين ولَا عدوان الا على الظالمين والصلة والسلام على امام المتقين وقدوة الناس
اجمعين وعلى الله وصحابه والتابعين اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم -

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ امْنَوْا اِذَا نُودِي لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعُوا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذْرُوا الْبَيْعَ ذَالِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اَنْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ -

محترمو! دا بيان د جمع د مبارک بنے ورخے پئے بارہ کنبے دے۔ ددے ورخے پئے بارہ کنبے مونبریو خو
 خبرے کوو.

اوله خبره وجه د تسمی۔ جمعه د جمع نه ده پئے معنی د اجتماع جمعه ته جمعه حکه وائی چه پئے
 دے کنبے خلق مانځه او خطې ته راجمع کیږي بعضه وائی جمعه ورته حکه وائی چه پئے دے کنبے د
 ادم عليه السلام پیدائش راجمع شویوو لکه حدیث کنبے راخي رسول الله صلي الله عليه وسلم وائی
 انما سمیت الجمعة لان ادم جمع فيه خلقه (تاریخ بغداد ص 397 ج 2) او پئے دے کنبے روایت د ابن
 عباس رضی الله تعالى عنه او سلمان رضی الله تعالى عنه هم شته انظر التفصیل ففضائل الجمعة
 للشيخ محمد ظاهر ص 27) جمعه ته جمعه حکه وائی چه پئے دے کنبے د ادم عليه السلام پیدائش
 راجمع شویوو.

بعض وائی جمعه ورته حکه وائی چه درسول الله صلي الله عليه وسلم دراتلونه مخکے مدینه طیبه
 ته انصار د اسعد بن زراره رضی الله عنه سره راجمعه شویوو.

او د دے واقعه داوه چه د رسول الله صلي الله عليه وسلم د راتلونه مخکے او د جمع د نزول نه
 مخکے انصار راجمع شول او مشوره ئے وکړه چه د یهودا و انصار او لپاره پئه هفتہ کنبے د راجمع کيدو
 یوه ورخ شته نومونې له هم پکاردي چه یوه ورخ مقرر کړو چه پئه هغه کنبے راجمع کیږو الله تعالى
 یادوو مونځ کوو شکر اداء کوواووئه ويل چه د خیالي ورخ د یهودو ده او د اتوار ورخ د نصارو ده
 مونږ به یوم العروبه مقرر کړو دوئ به د جمع ورخ ته یوم العروبه ويله، دوئ دغه ورخ ته راجمع
 شواسودین زراره رضی الله عنه ورله کې حلال کړو د دغه کې نه ئې د غرمه او د مابسام دودئ وکړه
 حکه پئه دغه وخت کنبے صحابه کرام کم وو وروسته د دے پئے باره کنبے الله تعالى دا آیت راولېړلو چه
 واذا نودي لصلوة الآية (المصنف لعبدالرازاق ص 159 ج 3 ص 160)

خلورم قول : دا دي چه جمعه ورته ځکه وائي چه په دے کښې خیر راجمع کړي شوې (التعليق
الصحيح على مشكوة المصابيح لـ محمد ادريس الكاندھلوي ص 129 ج 2)

يوم المزید ورته هم وائي ځکه په دے کښې د نیکئ کارونه ډیرېږي او ثوابونه پکښې زیاتېږي -

دویمه خبره د جمعه د مانځة شرعی حیثیت :

ټول امت په دے متفق دے چه د جمعه د مانځة تاکید او فرضیت ډیرزیات دے او دا لویه اجتماع
د مسلمانانو ده او د کوم وخت نه چه الله تعالى دا مونع مقرر کړے نور رسول الله صلی الله علیه
وسلم د وفات پورے په دے همیشوال کړي او په امت کښې دا په توادرسره نقل شویده او دا د اسلام
ډیره لویه علامه او نبیه ده او د دے فرضیت د قرآن کریم حدیث او اجماع د امت نه ثابت دے لکه
الله تعالى وائي يأيـهـاـذـيـنـاـمـنـواـإـنـوـإـذـنـوـلـلـصـلـوةـمـنـيـومـالـجـمـعـةـفـاسـعـوـالـذـكـرـالـلـهـ

دریمه خبره د جمعه د مانځة د فرضیت حکمت :

د الله تعالى په هر حکم او هر کارکښې ډیرے فائده او حکمتونه وي ځکه الله تعالى حکيم
ذات دے د هغه یوکار او حکم د حکمت نه خالي نه دے نود جمعه په مانځة کښې هم د الله تعالى
حکمتونه دی په دے کښې یو حکمت دادے چه په دے کښې د وحدت ، اخوت ، اتفاق او اتحاد
مظاهره ده ځکه په دے کښې د یو کلي يا د یو بساري خلق مانځة او د خطې او ریدولره یو خائنه را
جمع کېږي - ځکه زمونږ مقدس دین - دین اسلام خپلو پیروکارو او تابعدارو ته د وحدت ، اخوت او د
اتفاق اتحاد او د مینه محبت او د دوستي او شناخت دعوت ورکوي او د دے لپاره ئې مختلف
اجتماعات مقرر کېیدي دمثال په طور د یو محلے خلق پنځه وخته یو جماعت ته راجمع کېږي دغه
رنګه د یو بساري يا د یوغت کلي خلق هفتہ وارد جمعه مانځة او د خطې او ریدولته راجمع کېږي ، دغه
رنګه مختلف خلق سالانه د واړه اختریا د لوئی اختر د مانځه لپاره عیدگاه ته راجمع کېږي - دغه رنګه
د ټول دنیا د مختلف ملکونو او طرفونو خلق د الله تعالى کور ته د حج د اداء کولو لپاره راجمع
کېږي نو دا پنځه اجتماع کانه روزانه دی او یوه اجتماع هفتہ واردہ او دوہ سالانه دی ، او دایوه
اجتماع د ټول دنیا په سطحه سالانه ده او په دے تولو کښې وحدت او د اتفاق مظاهره ده -

دویم حکمت دادے چه ددے ورڅه ډير فضيلتونه او خصوصيتونه دی او دا ډيره لویه ورڅ ده
نو د دے شکريه اداء کول پکاردي په ذکر او عبادت سره - نو دویم حکمت پکښې دالله شکراداء کول دی -

دریم حکمت پکبئے وعظ نصیحت او بیان دے خلقو ته۔

خلورم حکمت دا دے چه پئے دے ورخ انسان یعنی آدم علیہ السلام پیدا شوئے او د انسان پیدائش د عبادت لپاره شوئے نوبنہ دا ده چه انسان پئے دے ورخ پئے عبادت مشغولہ شي۔

پنجم حکمت دا دے چه دا لوئی شعیرہ او علامہ د دین اسلام خلقو ته بسکارہ شي۔

ددے حکمتونو د وجہ نہ غورہ داده چه پئے یو بسارکبئے د جمعے مونج پئے یو خائے کبئے وکری شي اگرچہ د ضرورت د وجہ نہ پئے بیلا بیل خایونو کبئے کول هم جائز دی -

خلورمہ خبرہ د جمعے د ورخے فضیلتونہ او خصوصیتونہ :

د جمعے د ورخے فضیلتونہ او خصوصیتونہ دیرزیات دی مونږ د هغے نہ یو خو ذکرکوو۔ اول داچہ د جمعے ورخ د تولو ورخونہ غورہ ده لکھ پئے میاشتو کبئے رمضان غورہ دے پئے شپو کبئے ليلة القدر غورہ ده پئے زمکو کبئے مکہ غور ده پئے خلقو کبئے محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم غورہ دے (لکھ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی لا تطلع الشمس ولا تغرب على يوم افضل من يوم الجمعة) (مسند احمد بن حنبل ص 272 ج 2) نہ راخیثی لمراونہ پرے وحی پئے یوہ ورخ چه هفہ غورہ وي د ورخے د جمعے نه۔

دویم داچہ پئے دے ورخ کبئے دیرغت غبت کارونہ راجمع شوی پئے دے ورخ ادم علیہ السلام پیداشوئے پئے دے ورخ جنت ته داخل شوئے پئے دے ورخ د جنت نه وتلے (مسلم شریف ص 331)

پئے دے ورخ نئے توبہ قبولہ شوئے پئے دے ورخ وفات شوئے اوپئے دے ورخ به قیامت قائمبری پئے دے ورخ د انسان او پیریانو نہ علاوه تول زنده د قیامت نه ویریبری د صبا د ختلونہ د ملرد ختلوا پورے اوپئے دے ورخ کبئے یو وخت دے چه پئے هفہ کبئے یو مسلمان بندہ د اللہ تعالیٰ نہ سوال وکری نوال اللہ تعالیٰ نئے قبلوی (مسند احمد ص 486 ج 2)

دریم داچہ د جمعے ورخ ددے امت لپاره اختردے لکھ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی ان هذا يوم عید جعله اللہ للمسلمین (ابن ماجہ)

یقیناً دا د اخترو رخ ده چه اللہ تعالیٰ د مسلمانانو لپاره مقرر کرے پئے بل روایت کبئے رائی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی د جمعے ورخ د تولو ورخو سرداره ده او د اللہ تعالیٰ پئے نیزد تولونہ غته

ورخ ده او د الله تعالى پئنیزد لوئی اختراود واره اخترد ورخه نه غته ده (ابن ماجه و زاد المعاد و نور اللمعه في خصائص الجمعة للسيوطى)

خلورم داچه د جمعه ورخ ددے امت خصوصیت دے لکه رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی اضل الله عن الجمعة من كان قبلنا فكان لليهود السبت وكان للنصاري يوم الاحد فجاء الله بنا فهداانا لیوم الجمعة (مسلم زاد المعاد او نور اللمعه) مخکنی امتونه الله تعالى د جمعه نه کمراه کريوو د یهودولپاره د خيالي ورخ وه او نصاري وو لپاره د اتوار ورخ وه نوالله تعالى مونبر راوستلو مونبر ته ئه د جمعه د ورخه هدایت وکرو -

پنهم دا چه د الله تعالى دیدار او ملاقات به پئجنت کښې د جمعه پئورخ کيري چه خوک امام ته دير نزدے وي نوهغه به الله تعالى ته هم نزدے وي او چه خوک د جمعه مانځه ته مخکه حي نو هغه به د الله تعالى ملاقات ته هم مخکه کيري (انظر زاد المعاد ص 231 ج 1)

شپږم دا چه خوک د جمعه پئورخ يا د جمعه پئشپه وفات شي نو پئقبر کښې به ترينه تپوسنه کيري - لکه رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی ما من مسلم يموت ليلة الجمعة ويوم الجمعة لا وقاها الله فتنة القبر (رواہ الترمذی و حسنہ ص 268 ج 2 والبیهقی و ابن ابی الدنیا) "نشته یو مسلمان چه هغه مرشي پئشپه د جمعه يا پئورخ د جمعه مکر الله تعالى به ئه بچ ساتي د عذاب قبرنه -

اوم دا چه هره ورخ جهنم کرمولې شي ما سوا د ورخه د جمعه نه لکه حدیث کښې رائي انه کره الصلوة نصف النهار لا يوم الجمعة وقال ان جهنم تسجر فيه لا يوم الجمعة (ابو داؤد ص 284 ج 1) د ورخه پئنيمه کښې مونځ مکروهه دے پئورخ د جمعه او رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل چه د ورخه پئنيمه کښې جهنم کرمولې شي مکر پئورخ د جمعه ابن قیم رحمة الله وائی چه ددے وجه دا ده چه دا غوره ورخ ده او پئه دے کښې عبادتونه دعا ګلنې او عاجزی الله تعالى ته کيري - پئه دے وجه جهنم نه کرميري او پئه دے وجه د مؤمنانو ګناهونه پئه دے ورخ کم وي د نورو ورخونه - (زاد المعاد ص 214 ج 1 اللمعه في خصائص الجمعة ص 195 ج 1)

اتم دا چه د جمعه پئورخ صدقه زيات ثواب لري پئنیزت د نور و ورخو کښې - لکه پئه حدیث د ابو هریرة او كعب رضي الله تعالى عنهمما کښې رائي والصدقة فيه اعظم من الصدقة في

سائر الايام (صحیح ابن خزیمہ ص 120 ج 3 زاد المعاد ص 228 ج 1) صدقہ په دے کبئے دیرہ غته
دھ دصدقہ نه پئنور وورخوکبئے۔

ابن قیم رحمة الله وائی چه ما شیخ الاسلام ابن تیمیہ رحمہم الله لیلی وو چه د جمع
مانجھ ته به تلونو پئکور کبئے به چه دودی یا خلہ شے وو هغه به ئے واخستل پئلاڑہ به ئے پئپتہ
صدقہ کول

نهم داچه خوک د جمع مانجھ ته روان وي نو پئھر قدم ورلہ الله تعالی د یوکال د روژو او د
مونخونو ثواب ورکوی ، رسول الله صلی الله علیہ وسلم وائی من غسل واغتسال يوم الجمعة و بکر
وابتكرو دنا من الامام فانصت کان له بكل خطوة يخطوها صيام سنة وقيامها وذالك على الله يسر
(ابو داؤد ص 95 ج 1) چاچه جماع وکرہ او غسل ئے وکرہ پئورخ د جمع او وختی لارو او امام ته
نزو دے کیناست او چپ شونو پئھر قدم ورتہ د یوکال د روژو او د مونخونو ثواب میلاویری او دا کار
الله تعالی ته آسان دے امام احمد او وکیع رحمہمما الله وائی چه غسل مشددے یعنی جماع
ئے وکرہ د خپل کور والا سره ،

لسن داچه د جمع مونع د حج سره برابر دے لکه صحیح حدیث کبئے راحی رسول الله
صلی الله علیہ وسلم وائی الجمعة حج المساکین (اخرجه الحارت بن ابی اسامہ فی مسنده نور
اللمعہ ص 191 ج 1) د جمع مونع د مسکینانو حج دی :

یاولسن داچه د جمع پئشپه او د جمع پئورخ پئرسول الله صلی الله علیہ وسلم باندے دیردیدرو د
شریف ویل مستحب دی لکه رسول الله صلی الله علیہ وسلم وائی اکثروا من الصلوة على يوم
الجمعة وليلة الجمعة (ابو داؤد) " د جمع پئورخ او د جمع پئشپه پئما درود شریف دیر وای ، ابن
قیم رحمة الله وائی رسول الله صلی الله علیہ وسلم د خلقو سردار دے او د جمع ورخ د
ورخوسرداره ده نو پئرسول الله صلی الله علیہ وسلم په دے ورخ درود شریف ویل دیر مناسب دی -

او یو بل حکمت پکبئے هم شته او هغه داچه امت ته چه هر خیر رسیدلے نو داد رسول الله
صلی الله علیہ وسلم په لاس رسیدلی ، او بیا امت ته لوئی خیر د جمع پئورخ رسیدلے خکه د جمع
پئورخ به دوئ د جنت کورونو او مانرو ته را پورتہ کیبری او د جمع پئورخ به د الله تعالی سره
ملاقات کیبری او پئدنیا کبئے هم د جمع ورخ د دوئ د اخترو رخ ده او د دعا گانو او عبادت ورخ ده
نود پیغمبر د احساناتو خلہ نه خلہ حق په دے اداء کیبری چه د جمع پئورخ او د جمع پئشپه مونبر

په رسول الله صلی الله علیه وسلم درود شریف دیر دیر ووایو (زاد المعاد ص 207 ج 2، نور اللمعه ص 213) داولسم داچه د جمعه په شپه یا د جمعه په ورخ د سوره کهف لوستل دیر فضیلت لري رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی من قراء سوره الكهف ليلة الجمعة اضاءت له من النور فيما بينه وبين البيت العتيق (رواه الترمذی زاد المعاد ص 208 ج 1 نور اللمعه ص 199 ج 1 ابن قیم رحمه الله تعالی دے روایت له ترجیح ورکرے) چاچه سوره کهف د جمعه په شپه ولوست روښانه به شي دیته د نور نه هغه خه چه مینځ دده کښې دی او په مینځ د بیت العتيق کښې دی-

په بل روایت کښې راخي چا چه سوره کهف د جمعه په ورخ ولوست بنکاره به شي دے لره نور د لاندے د قدم دده نه دا وچتوالي د آسمان پورے رنرا به کوي دیته په ورخ د قیامت او معاف به شي دیته هغه گناهونه چه په مینځ د دواړو جمیع کښې دی-

پنځمه خبره د جمع سنتونه :

د جمعه په ورخ د یو خو سنتواهتمام پکار دے. یو غسل کول رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی اذا اراد احدكم ان ياتي الجمعة فليغتسل (بخاري و مسلم و ابن خزيمه) کله چه اراده وکړي یو ستاسونه چه راشی د جمعه مانځه ته نو غسل دے وکړي.

دویم سنت تیل او خوشبوئی لګول - دریم سنت غوره اوپاکه جامه اغواستل لکه په حدیث شریف د ابو سعید خدري رضي الله عنه کښې راخي رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی على کل مسلم يوم الجمعة و يليس من صالح ثيابه وان كان له طيب مس منه (رواه احمد والشیخان) "په هر مسلمان غسل کول دي په ورخ د جمعه او اغوندي به غوره جامه او که خوشبوئی ئه وي نو ودے لګوي په بل روایت کښې راخي ويد هن من دهنه او یمس من طیب بتنه تیل دي ولګوي یادے خوشبوئی ولګوي.

په بل روایت کښې راخي ماعلى احدكم لو اشتري ثوبين ليوم الجمعة سوي ثوببي مهنته (رواه ابو داؤد و ابن ماجه) "نشته خه باک په یو ستاسو که چرے واخلي دوه جامه لپاره د ورخ د جمعه سوا د هغه جامود خدمت نه" يعني د جمعه د ورخ لپاره خاص پاکه جامه ساتل پکاردي.

خلورم سنت مسواك وهل رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی حق على كل مسلم الغسل والطيب والسواك يوم الجمعة (مسند احمد ص 65 ج 3 فتح الباري ص 374 ج 2 نیل

اًو طارص 266 ج 3) په هر مسلمان دا حق دي چه د جمعه په ورخ غسل وکړي او خوشبوئي او مساواک استعمال کړي -

پنځم سنت پیاده تلل یعنی چه تکلیف نه وي نو پیاده تلل غوره دی په حدیث د اوس بن اوس الثقفي کښې رائي رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه خوک جماع وکړي او غسل وکړي په ورخ د جمعه او وختي لارشي ومشي ولم يركب پیاده لارشي او سور نشي او امام ته نزدے کښې او غور کېږدي او به فائدې خبرې او کارونکړي - كان له بكل خطوة عمل سنة اجرها صيامها وقيامها ده لره به په هر قدم د يوكال د روژو او منحونو ثواب ميلاوېري (ابوداؤد ص 95 ج 1 نسائي ص 95 ج 3) په ده حدیث کښې نور اداب هم بیان شوي -

شپږم سنت وختي تلل لکه په مخک احاديثو کښې بیان وشو.

اوم سنت خپل شکل نسائته کول لکه بریت لنډول نوکونه کټ کول د تخرکونو او زیرناپ وینسته لرے کول چه دا د فطرت خبرې دی دغه رنګ مخک بیان وشو چه مساواک وهل خوشبوئي لکول پاک جامه اغوستل.

اتم سنت د جمعه په ورخ د سحر په مانځه کښې سورة سجده او سورة دهر لوستل لکه په مسلم شريف کښې په روایت د ابن عباس رضي الله عنه کښې رائي چه رسول الله صلي الله عليه وسلم به د جمعه په ورخ د سحر په مانځه کښې الم تنزل السجدة او هل اتي على الانسان حين من الدهر لوستلوا او د جمعه په مانځه کښې به ئے سورة الجمعة او سورة المنافقين لوستو.

شپږمه خبره د جمعه د مانځه په پريښو دلو زورنه او وعیدونه :

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي: لقد همت ان امر جلا يصلي بالناس ثم احرق على رجال يتخلفون عن الجمعة بيوجه (رواه مسلم عن أبي هريرة رضي الله تعالى عنه وأحمد عن ابن مسعود رضي الله تعالى) يقيناً حة قصدكم چه امر وکرم یو سې ته چه منځ وکړي د خلقو لپاره بیا کوروونه وسیزم د هغه کسانو چه پاتې کېږي د مانځه د جمعه نه او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي لينترين اقوام عن ودعهم الجماعات اوليختمن الله على قلوبهم ثم ليكونن من الغافلين (رواه مسلم عن ابن عمر وابي هريرة والنمسائي عن ابن عمر عن ابن عباس) "خامخا منع ده شي قومونه د پريښو دلو د منحونو د جمعونه او یابه الله تعالى مهرو وهي په زړونو د دوئ بیا به خامخا شي د غافلانونه " .

اومه خبره هغه عندرونه چه د هغود وج نه د جمعه د مانځه نه پاټه کيدل جائزودي-

اول ډير باران - دويم ډيرې خته يا چقرې - دريم ويره د ظالم يا قرضدارينه يا د وهلونه يا په مال وغیره ويريري - خلورم داچه يو سړے مزل نشي کوله لکه شل وي يا بودا وي - پنځم داچه يو سړے د یومريض خدمت کوي يا د زنکدن ولا ته حاضر شوي وي -

الله تعالي دے مونږ ته د خپلے بندګي او په خپل حکمونو د عمل کولو توفيق راکړي

وصلي الله على خير خلقه محمد واله واصحابه اجمعين

محترمو ددے بيان انتخاب د فضائل الجمعة نه وشو چه دا د مولانا محمد ظاهر اسد الله افغانی کتاب دے د هغه نه مونږ خلاصه او اختصار وکړونور کتابونه راسره نه ووځکه د سفرحالت وو.

د نشه کونکو خیزونو ضررونه :

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن
محمدًا عبد الله ورسوله أما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم يا أهل الذين آمنوا إنما الخمر والميسر
والأنصاب والازلام رجس من عمل الشيطان فاجتنبوه لعلكم تفلحون

وقال رسول الله صلي الله عليه وسلم كل مسكر حمرو كل مسكر حرام.

په دے آيت کبئے الله تعالی د خلورو خیزونو حرمت په خلورو طريقو بيان کړے په وروسته
آيت کبئے بیا درې نورې طريقې هم بيان شوې. حاصل داچه په اوءه طريقو د شرابو حرمت بيان
شوې په دے خلورو خیزونو کبئے اول نمبر شراب دی - شراب كل ما خامر العقل ته وائی هرهغه
شه چه عقل په نشه سره پتوي. يعني هرد نشي والا خيزي ته شراب وائی او هرد نشي والا خيزي
حرام دے.

محترمو نن صبا یو لوئي جرم او لوئي مشکل لوئي مصیبت او لوئي مرض هغه استعمال د مواد
مخدره او د شرابو خکل دی په دے وجهه مونږ د مواد مخدره او د شرابو متعلق یو خو خبرې کوو
يعني نشه کونکو خیزونو متعلق.

اوله خبره د نشه کونکو خیزونو شرعی نقصانونه :

د شرابو نقصانونه ديرزيات دي - عربوبه شراب او د نشي والا خيزي ته ام الخبائث ويلو
دغه رنګ سفهه - مؤذيه - قبيحه - او مکروه - به ئه ورته ويلو، په عربوبه کبئے چه کوم پوه او
هونسيار خلق وو

هفو به شراب نه خببل او دیرو په خان شراب حرام کړيوو لکه حاتم طائي - زید بن عمرو
بن نفیل هرم بن سنان.

پنځه نقصانونه د سورة مائدہ په دوہ آيتونو کبئے ذكر شوي - یودا چه دا پليتي ده - دويم
دا د شيطان کاردے - دريم دا چه ددے د وجے نه دشمني او تربکني پيدا کيري - خلورم دا چه د الله
تعالي د ذكر نه بندول کوي - پنځم د مانځه نه بندول کوي - يعني د نشه کوونکي ذكر او مونځ کم

وی -

شپرم داچه نشه انسان پئه کناهونو جراءت مندکوي لکه حدیث شریف کبنه رائی رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی ان ملکا من بنی اسرائیل اخذ رجلا فخیره بین ان یشرب الخمر او یقتل صبیا او یا کل لحم خنزیر او یقتلوه ان ابی فاختار ان یشرب الخمر وانه لما شرب لم یمتنع من شي ارادوه منه (قال الہیثمی فی المجمع ص 70 ج 5 رواه الطبرانی فی الاوسط و رجاله رجال الصحيح خلا صالح بن داؤد التمار و هو ثقة) "د بنی اسرائیل یو بادشاھ یو سرے ونیولو هغه لره ئے اختیار ورکرو چه یا شراب و خکه یا ماشوم مرکره یا د خنزیر غوبنه و خوره او که داسه نه کوے نووژنم دے، هغه شراب غوره کرل کله ئے چه شراب و خبنل نو هغه چه ورته خه وویل هغه تول ئے وکرل" -

اوم ئے عقلی نقصان دے یعنی نشه د انسان عقل خرابوی حالانکه عقل لوئی نعمت دے ئکه د عقل پئه وجہ انسان د خیر او هدایت لار معلومه وي - د عقل پئه وجہ انسان پیشوا او خلیفه جور شوے - تول موجودات ئے مسخر شوي - پئه قرآن کریم کبنه خائے پئه خائے د عقلمندو صفت شوے - لکه ان فی ذالک لآیت لقوم یعقلون و ما یذکر لا اولو الالباب - د انسان تمیزد خراود غوئی او د نورو حیواناتونه پئاعقل سره دے - اسلام او تول اديان سماوی د پنځة خیزونود حفاظت تاکید کوي - دین ، عقل ، عزت ، اوناموس ، جان او مال - کله چه یو انسان نشه کوي - شراب خکی چرس خکی افیون خوري نودا خپل عقل خرابوی - خپل خان ذلیله کوي - خپل خان بې خیره کوي - خپل سریتوب خرابوی - د لک وخت د خوند او مزه لپاره خپل قیمتی عقل خرابوی -

اتم ئے اقتصادي نقصان دے - د چرسو ، نسوارو ، سگریتو او هیرونو وغیره نشه کول مال بریادول دي - یعنی اقتصاد خرابوی - حالانکه مال د ژوند د تیرولو وسیله ده - لکه الله تعالى وائی ، ولا تؤتوا السفهاء اموالكم التي جعل الله لكم قیاما - مه ورکوئ بیوقوفانو ته مالونه ستاسو هغه چه گرخولی الله تعالى ستاسو لپاره سبب د ژوند تیرولو -

د مال بریادول الله تعالى حرام کړي - لکه ولا تصرفوا اسراف مه کوي - او ان المبذرين كانوا اخوان الشياطين - یقینا بذر کوونکي رونډه د شیطانا نو دي ، او حدیث کبنه رائی چه الله تعالى پئاتاسو مال بریادول حرام کړي -

نهم ئے عسکري نقصان دے یعنی نشه کول عسکري قوت خرابوی - د نشي والا پئه جنګونو کبنه استقامت نشي کول - حوصله ئے ماتیرې - د شکست سره مخامخ کېږي - د

جاهليت والا به افيونو ته عطر منشم ويل - چه کله فوج او لېسکر په میدان کښې دا بوئي کړي نو تېبته کوي - او شکست خوري - د تاريخ والا وائي - چه په شپارسم ميلادي قرن کښې د چينيانو او جاپانيانو جنګ وو. نو چينيانو شکست وخورلو. وروسته هفو د شکست اسباب معلومول نو لوئي سبب د هفو د شکست افيون وو. چه د چيني فوج په صفونو کښې د افيونو استعمال دير زيات وو. په دے وجه دوى جنګ پريښودو او د شکست سره مخامخ شو.

ددے وجه نه د اسرائيلو په منصوبو کښې يو منصوبه دا هم ده چه د مسلمانو د نوجوانانو د بربادولو لپاره په اسلامي ملکونو کښې د نشي والا خیزونه عام کړي.

لسم دا چه نشه کول د الله تعالى او د رسول الله صلي الله عليه وسلم نافرمانی ده - او د رب العالمين بسکاره دشمني ده. خکه الله تعالى او رسول الله صلي الله عليه وسلم په صريحي نصوصو سره دا خیزونه حرام کړي. لکه وروسته به راشي-

يوالسم ئه جسماني نقصان دے. يعني د نشي والا خیزونه صحت خرابوي - طبيبان وائي چه د سلو 100 نه زيات خطرناک مرضونه پيدا کوي - خصوصا ايدزا او سرطان پيدا کوي - نورهم دير مرضونه پيداکوي لکه بدھضمي، به خوابي، پريشاني، روحی، عصبي او نفسي مرضونه.

د هironianو حالت وکوره چه خومره په بدحال کښې دی د زيات تفصيل لپاره خطبه هائے جمعه د دكتور عبدالباري او د دكتور عبدالقدوس وکوره ،

دولسم د امت مسلمه نو جوانان بربادوي د هفو مستقبل خرابوي د دين او دنيا د روزگارنه ئه وباسي، جيلونه ترينه ډکوي - بل نقصان ئه داده چه په علاقه کښې دير نحrost پيدا کوي لکه زمونبد ستريکو چشم ديد حالات دي چه د خلقونکونه وران وي د غنمو او سبزيانو کمي وي د خاروو د بوسو او ونسو کمي وي -

خوارلسم نقصان ئه دا دے ملاعلی قاري رحمه الله تعالى وائي چه په افيونو کښې اويا ضرورنه دي د تولونه معمولي ضرر دادي چه د انسان نه د مرګ په وخت کښې کلمه د شهادت هيرېږي (مرقاۃ ص 3 ج 2 باب السواک) ،

دويمه خبره شرعی حکم د شرابو - د شرابو شرعی حکم واضحه دے چه هغه حرمت دے په قرآن کريم کښې شراب تدریجاً حرام شوي - اول ئه په سورة بقره کښې بدی بيان شوه - دويم

ئے پئے سورہ نساء کبئے وویل چه د مانجھے پئے وخت کبئے شراب مه خکئ - دریم خل ئے پئے سورہ مائده کبئے وویل چه منع شئ او پئے حدیث د بخاری او مسلم کبئے رائی چه پئے شرابو سکلو سره ایمان ختمیبی **ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن** (مسلم ص 54 بخاری 467) پئے بل حدیث کبئے رائی چه پئے درے کسانو جنت حرام دے یوهفه دے چه همیشه شراب سکی (نسائی 6113) پئے بل حدیث کبئے پئے شرابی لعنت ویل شوے (ابو داؤد 3674)

دریمه خبره د مواد مخدره شرعی حکم :

وروسته ددے حکم بیانیبی چه دا خیزونه حرام دی اگرچه نن صبا ئے عام خلق کاروبار کوي خوک ئے کري خوک ئے اخلي خوک ئے نقل کوي خوک ئے کمیشن اخلي خکه پئے دے کبئے روپئ دیرے دی او داد الله تعالی امتحان دے لکه پئے بنی اسرائیل لو الله تعالی د خالي پئے ورخ د ماھیانو بشکار حرام کپیوو نود خالي پئے ورخ به ماھیان دیر وو او دا پئے هفو امتحان وو.

د مواد مخدره قسمونه دی:

د مواد مخدره دیر قسمونه دی افین ، چرس- سگریت ، نسوار- هیروئین ، مورفين- کوکائین- قات- ددے تفصیل او ضررونہ د دینی نصیحتونو پئنوم کتاب کبئے موجوددي-

دغۂ رنگے ستنه او کولئ هم شته نن صبا د شرابو او نشہ کونکو خیزونو نومونه او قسمونه هم دیر زیات دی لکه بیره- جعه- الكحل- العرق- الفودکا ، الشمبانيا-

او حدیث کبئے رائی رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی **للسُّرِّينَ نَاسٌ مِّنْ أَمْتَيِ الْخَمْرِ يَسْمُونُهَا بَغْرِ اسْمِهَا** (رواه احمد و ابو داؤد بحواله تحذیرالکرام تالیف ابراهیم بن فتحی) زما د امت نه بعض خلق بھ شراب خکی پئے بدل نوم نن صبا ورتہ مشروبات روحیه وائی دوئ چه ورتہ هر خه ناوم کدی خور رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چه د هرد نشی والا شراب دے او هرد نشی والا حرام دی ،

د مواد مخدره شرعی حکم: د مواد مخدره پئے باره کبئے د امامانو د مذاہب اربعونه او د علماء نه د شپرم قرن هجري پورے کومه فتوه نه ده نقل شوی خکه د هفو پئے زمانه کبئے مواد مخدره موجود نه وو. وروسته چه کله دا مواد موجود شو. او علماؤ پیژندل نود هفو نه ددے

په باره کبنه مفصل فتوے نقل دي. (خطبه هائے جمعه ص 433) د زیات علماؤ رائے دا ده چه مواد مخدره مسکراو نشه کوونکي دي. (دیني نصیحتونه ص 75)

اول مونږ ددے خیزونو په حرمت کبنه آیتونه ذکر کوو.

1 اللہ تعالیٰ وائی ولا تصرفوا ان اللہ لا یحب المسرفين . حاصل دا دے چه په دے خیزونو کبنه اسراف بذر او اضاعة المال دے ئکه ددے خیزونو په کرلو او نقل کولو ، جورولو په مصارف راخي-

دويم دليل - اللہ تعالیٰ وائی - ویحرم علیهم الخبائث او دا خیزونه تول خبائث دي. خصوصا نسوار خود چرگو د گندگي سره په مشاهدت لري - خله هم کنده کوي او په حدیث کبنه رائي چه خولې پاك ساتئ - ئکه دا دقرآن لارې دي. او شریعت مساواک هم ددے لپاره مقرر کړے چه خوله پاكوي - ئکه په دے خوله تلاوت ذکر اذکار د اللہ تعالیٰ نوم ياديږي.

درېيم دليل دا دے چه اللہ تعالیٰ وائی والذین یؤذون المؤمنین والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاننا و اثماً مبينا. حاصل دا دے چه د دے د بدبوئي او لوگي نه مسلمانانو ته ضرر رسیبری. خصوصا چه په کاډي کبنه ناست وي نود سر درد پیدا کوي -

او په حدیث کبنه رائي چه من آذی مسلمما فقد آذاني ومن آذاني فقد آذی اللہ یوشک ان یأخذنے (مشکوہ ترمذی) "خوک چه مسلمان ته ضرر رسوی نودا ماته ضرر رسوی - او خوک چه ماته ضرر رسوی نودا اللہ ته ضرر رسوی نزدے ده چه اللہ تعالیٰ دے راونيسي" -

دغه رنګ د دینه ملائکوته هم ضرر رسیبری ئکه رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم وائی ان الملائكة تتأذى مما تتأذى منه الناس - "ملائکوته تکلیف رسیبری - ده ګه خلک نه چه د هغه نه انسانانو ته تکلیف رسیبری" -

څلورم دليل دادے اللہ تعالیٰ وائی ولا تلقوا بایدیکم الى التلکة- او دا بشکاره خبره ده. چه ددے خیزونو په استعمال سره بدن ته ضرر او تاوان رسیبری.-

دويم مونږ ددے په حرمت کبنه حدیثونه ذکر کوو. اول حدیث دا دے ابن عمر رضی اللہ تعالیٰ وائی چه رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم ویلي کل مسکر خمر و کل مسکر حرام (رواه مسلم مشکوہ ص 317 ج 2) هرنشه راوستونکے شه شراب دي - او هرنشه راوستونکے شه حرام ده.

دویم حدیث دا دے ام سلمه رضی الله تعالی عنہا وائی نبی رسول الله صلی الله علیہ وسلم عن کل مسکر و مفتر (رواه ابو داؤد و احمد و فی اسنادہ شہر بن حوشب و هو متکلم فیه) "رسول الله صلی الله علیہ وسلم منع کرے د هرنشه پیدا کوونکی او سستی پیدا کوونکی شي نه" -

دریم حدیث دا دے ابن عمر رضی الله تعالی وائی رسول الله صلی الله علیہ وسلم ویلي چه ما اسکر کثیره فقلیله حرام (مسند اسحاق)

دکومشی ډیره حصہ استعمالول چه نشہ راولی نو هغه کمھ حصہ استعمالول هم حرام دي-

د علماء کرامو اقوال:

1 پئه درختار کبئے وائی و يحرّم أكل البنج والخشيش والافيون لانه مفسد للعقل ويصد عن ذكر الله وعن الصلوة (شامی ص 325 ج 5) د بنگو چرسو افیونو خوراک حرام دے ځکه دا عقل خرابوي او انسان د الله تعالی د ذکر او مانځه نه منع کوي -

2. شاه عبد العزیز رحمه الله تعالی وائی حاصل ئے دا دے چه افیون او چرس حرام دي. ځکه دا بدن ته بنکاره نقصان رسوي او دا پئه بدن کبئے سستی راولی- (فتاوی عزیزی ص 120 ج 2)

3. مفتی کفایت الله رحمه الله تعالی وائی افیون، چرس، بهنگ تول حرام دي. ځکه پئه دے سره انسان نشہ کیري او دا پئه دے حدیث د رسول الله صلی الله علیہ وسلم کبئے داخل دي چه نبی رسول الله صلی الله علیہ وسلم عن کل مسکر و مفتر - (کفایة المفتی ص 114 ج ----)

4. شاه عبدالقادر الرافعی رحمه الله تعالی وائی چه افیون د امام محمد رحمه الله تعالی پئه نیز حرام دي ډیروي او که لک. او بیا وروسته وائی چه پئه افیونو کبئے دا نقصان دے چه بدن ته ضرر رسوي بد اخلاقی پیدا کوي - عقل کمزوري کوي - (حاشیة الشامی ص 41 ج 2)

(5) پئه فتاوی دیوبند کبئے وائی چه د شرابو او بنگو یوشان حکم دے. (فتاوی دیوبند ص 215 ج 12)

(6) ابن تیمیه رحمه الله تعالی وائی چه چرس حرام دي. او خوک چه چرس و خکی. هغه ته به هم داسې حد ورکول شي خنکه چه شرابی ته ورکول شي. بلکه دا د شرابونه زیات خبیث دي. ځکه دا عقل او مزاج دواړه خرابوي او پئه سپړی کبئے خنثی مشکل کیدل او دیوث واله پیدا کوي - (السياسة الشرعية) - د ارنکے ابن تیمیه رحمه الله تعالی وائی چه چرس ملعون دي او د دے

سکونکے ہم ملعون دے او خوک چہ دیتھ حلال وائی هغه ہم ملعون دے۔ (مجموع الفتاوی ص 222 ج 34)

7. ابن قیم رحمہ اللہ تعالی ہم وائی ان الخمر یدخل فیہ کل مسکر مائعاً کان او جامداً عصیراً او مطبوخاً (زاد المعاد)

د شرابو په حکم کبئے ہرنشہ آور خیز داخل دے برابرہ خبرہ دہ کہ هغه نرم وي او کہ کلک وي - کچہ وي او کہ پوخ وي -

8. ذہبی رحمہ اللہ تعالی وائی چہ چرسد شرابو په شان حرام دی یحد شاربها کما یحد شارب الخمر وہی اخبت من الخمر (الکبائر ص 86) ددے خکونکی تھے به داسے حد ورکولے شی لکھ شرابی تھے چہ حد ورکولے شی او دا شرابونہ زیات پلیت دی -

د افیونو او نورو نشہ کونکو خیزونو کاروبار او تجارت حرام دے۔

اول دلیل دا دے چہ اللہ تعالی وائی ولا تعاونوا على الاثم والعدوان د کناہ او زیاتی په کارکبئے د یوبل سره تعاون مکوئ - دویم دلیل دا دے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی ان الله اذا حرمت على قوم اكل شيء حرم عليهم ثمنه (مسند احمد ابو داؤد) یقیناً کله چہ اللہ تعالی په یوقوم د یوشی خوراک حرام کڑی نو په هغو د هغہ شی پیسے ہم حراموی - مفتی عزیز الرحمن د یو سوال په جواب کبئے لیکی چہ په کادی کبئے افیون ورل او په هغہ مذدوری اخستل جائز نہ دی - (عزیز الفتاوی ص 667 ج 1)

- د نشی والا خیزونہ په دوائی کبئے استعمالول ہم حرام دی -

حکہ په حدیث کبئے راجی ولا تدواوا بحرام (رواه ابو داؤد مشکوہ) په بل حدیث کبئے نبی صلی اللہ علیہ وسلم وائی ان الله لم يجعل الشفاء فيما حرم عليکم (یہقی و صححه ابن حبان) اللہ تعالی په حرامو خیزونو کبئے شفا نہ ده اچو لے -

بہر حال دنشی په خیزونو کبئے دنیا او اخرت نقصانونہ دی پکاردادہ چہ ددے دیر په سختی مخالفت او مخنیوے وکریشی -

وصلی اللہ تعالی علی خیر خلقہ محمد والہ واصحابہ اجمعین -

صفات المجاهدين:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على قائد المجاهدين سيد الانصار و المهاجرين
محمد و آله و اصحابه اجمعين-

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم. بسم الله الرحمن الرحيم. و من الناس من يشرى
نفسه ابتغاء مرضات الله . والله رءوف بالعباد.

په قرآن کريم کښې د جهادمتعلق شل قسمه مضامين (خبره) بیانیږي چه د هغو تفصيل
 زموږ په رساله اهمية القتال کښې شوې دے. و الحمد لله على ذلك.

د هغو مضامينو نه یو مضمون دا دے. چه په قرآن کښې د مجاهدينو صفات بیانیږي. چه
 مجاهدينو لره کوم صفات پکاردي - او مجاهدين به کوم کارونه کوي اوکوم به نکوي ؟ مونږ د
 هغو نه یو خو صفات ذكر کړو.

لَكَهُ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءً مَرْضَاةً اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ. (ترجمه) او خنې د
 خلقونه هغه دي چه قرباني کوي (خرخوي) خان خپل لپاره د لټولو د رضا د الله تعالى او الله
 تعالى مهربانه دے په خپلو بندکانو.

يعني د منافقانو په مقابله کښې داسې مخلصین هم شته چه د الله تعالى د رضا لپاره خان او مال
 قربا نوي لکه نن صبا فدائی حمله ته خان وراندے کوي -

مسئله:- امام قرطبي رحمه الله تعالى یو خو صورتونه ذكر کړي چه په هغو کښې یو سړے په لوئه
 لښکر حمله کولې شي-(1) یودا چه کله د یو سړي مقصد شہادت وي او نیت ئې خالص وي -
 2 بل دا چه د ده غالب ګمان وي چه ځءا وزلے کيرم ليکن دشمن ته ضرر رسولے
 شم. (3) دا چه د ده مقصد مسلمانانو لره بهادری ورکول وي چه دده پشان قرباني ورکړي(4) بل
 دا چه د ده مقصد دشمنان ویرول وي او د مسلمانانو ګلکو ال بنکاره کول وي چه مسلمانان په
 خپل دین دومره کلک دي - (5) بل د ده مقصد خپل خان وزل وي دده لپاره چه د الله تعالى
 دین عزتمند شي او کفر ذليله شي نو دا اوچت مقام دے چه الله تعالى ئې مدحه کړیده چه ان الله
اشترے من المؤمنين انفسهم: یا دغه شان نور آیتونه - (تفسیر قرطبي ص 363 ج 2)

نن صبا چه کوم ے فدائی حملے کیری نودا صورتونه په هغه کبنے شته - او په دے تو لو صورتونو کبنے فدائی حمله صحیح ده - او خوک چه فدائی حملے کوي پکاردئه چه هغه دا نیتونه وکری -

دویم صفت - چه مجاهدین به د الله تعالی د ملگرتیا عقیده لري او په الله تعالی به ئ توکل او اعتماد وي لکه : والله مع الصبرين (بقره آیت 229) او الله تعالی د صبر کونکو سره دے -

یو عرب مجاهد وہ د ابوالحارث په نوم ، هغه به دا خبره پیره کوله چه والله لينصرنا الله يعني زما دے په الله تعالی قسم وي چه الله به خامخا زمونبر مدد کوي - نو مجاهد به هروخت د الله تعالی د ملگرتیا او مدد عقیده ساتي -

لکه نبی کریم صلی الله تعالی علیه وسلم په هغه وخت کبنے ابو بکر رضی الله تعالی عنہ ته وائی چه کله دا دواړه په غار کبنے ناست وو - او کفار د غار خوله ته را ورسیدل نو نبی صلی الله تعالی علیه وسلم ورته وویل چه : لا تحزن ان الله معنا - (سورة التوبه آیت 40) ترجمه: مه غمنې کیره یقیناً الله تعالی زمونبر ملګرے دے -

دغۂنگ موسی علیه السلام په هغه سخت وخت کبنے چه مخ ته لوئه دریاب دے او شاته د فرعون لوئه لپنکر دے، بني اسرائیلو ته فرمائی چه ان معى ربی (سورة الشعرا آیت 62) يعني یقینا زما رب ماسره دے - دا عظیم توکل دے په خپل رب چه په داسه سخت وخت کبنے په الله تعالی باندے داسه کلکه عقیده ساتي - نو مجاهدین به په داسه سختو وختونو کبنے د الله تعالی د مدد عقیده ساتي -

د ابن تیمیه رحمه الله تعالی توکل او عقیده

کله چه تاتاریانو په مقابله کبنے د هغه وخت امیرانو او خلقو د مقابله اراده وکړه نو ابن تیمیه رحمه الله تعالی به امیرانو او خلقو ته قسم کولو چه الله تعالی به ستاسو سره خامخا مدد کوي - او ویل به ئ چه انكم في هذه الكرة منصورو - چه په دے حمله کبنے به ستاسو سره خامخا مدد کیري - (البداية والنهاية ص 25 ج 14)

د توکل معنی:- شقيق بلخي رحمه الله تعالی وائی چه التوکل طمانیة القلب بموعد الله تعالى - يعني توکل دیته وائی چه ستا زړه د الله تعالی په وعده مطمئن وي - او شقيق بلخي

رحمه الله تعالى وائي چه د هر چا يو مقام وي - د چا توکل او اعتماد په مال وي د چا توکل
پخپل خان وي او د چا توکل په خپله زبه وي او د چا توکل په خپله توره وي او د چا توکل په
خپل حکومت وي او د چا توکل او اعتماد په الله تعالى وي - خو چا چه توکل او اعتماد په الله
تعالي وکړو نو خپل خان ئه دمه کړو. حکه الله تعالى همیشه ژوندے دے. په هغه مرګ نه رائی
- او چا چه په بل شي توکل وکړو. او په بل شي راحت حاصل وي - او خان دمه کوي نوده
خپل خان په مشقت کښې وغورزولو. کیدے شي چه دغه بل شه ختم شي يا مړ شي.

د اسماعیل عليه الصلوة والسلام د مور توکل او اعتماد

په بخاری شریف کښې واقعه رائی چه ابراهیم عليه الصلوة والسلام ، اسماعیل عليه السلام او
د ده مور بي بي د بیت الله شریف خوا ته راوستل - هلتہ هیڅوک نه وو او نه اوپه وے. دا دواړه
ئه دلتہ پرینسپول او خه کجورے او اوپه ئه ورسره هم کیپسپول بیا ابراهیم عليه السلام روان
شونود اسماعیل عليه السلام مور پسے روانه شوه او ورته وائي چه اے ابراهیمه! ته چرتہ خ
چه مونږ په دے خوشې میدان کښې پرېږدے. دا خبره دے بار بار وکړه او ابراهیم عليه السلام ورته
مخ نه راړولو - بیا ئه وویل چه آیا الله تعالى درته د دے خبره حکم کړے؟ - ابراهیم عليه
السلام وویل هو، هغه وویل چه خه بیا به الله تعالى مونږ نه بریادوی - نوبیا واپس شوه - نو دا
زنانه وه او دومره ئه په الله تعالى اعتماد دے. چه هر کله مونږ په دے خائے کښې د الله تعالى په
حکم پاتې کېرو نو مونږ به نه بریادیرو. نودغه رنگ مجاهد به هم په خپل رب اعتماد ساتي -

دریم دا چه مجاهدین به د الله تعالى نه دعاکانه هم غواړي- لکه الله تعالى د مخکنو
مجاهدینو (چه هفه د طالوت ملکری وو) د هغو دعا را نقل کوي چه هغو دا دعا کوله چه :

رَبَّنَا أَفْرَعْ عَلَيْنَا صَبَرْأَ وَثَبَّتْ أَقْدَامَنَا وَأَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (بقره آيت 250)

ترجمه : اے ربہ زمونږه راتویه کړے په مونږه باندے صبر او مضبوط کړے- قدمونه زمونږ او
امداد وکړے زمونږ په مقابله د کافرانو کښې-

يا لکه الله تعالى د مخکنو هغو مجاهدینو چه د انبياو په ملکرتیا کښې ئه جهادونه کړي وو، د
هغو دعا الله تعالى رانقل کوي -

چه کله په هفو باندے په جهاد کښې تکلیفونه او مصیبتونه راغل نو هفو ستاسو پشان خائے به خائے کډے ودے خبرې نه کول (لکه نن صبا چه لړ تکلیف راشی نو خلق د مجاهدینو خلاف کډے ودے خبرې کوي) -

بلکه هفو دا دعا کوله چه : رَبَّنَا أَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرَنَا وَثَبَّتْ أَقْدَامَنَا وَأَنْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (آل عمران آیت 147)

ترجمه : اے ربہ زمونږ! بخښنه وکړے مونږ ته د ګناهونو زمونږ او د زیاتی زمونږ په کارد دین زمونږ کښې او مضبوط کړے قدمونه زمونږ او امداد وکړے زمونږ په مقابله د قاوم کافرانو کښې- نو مجاهدین به د دعاکانو اهتمام ډیر کوي -

د اخلاص دعا د مؤمن وسله ده

او تاریخ کواه دے۔ چه مؤمن کله په میدان جنګ کښې دعا غوبستله ده نو دالله تعالى مدد ورسره شوي دے۔ او کاميابي ورته حاصله شوئه ده۔ صحابه کرامو رضي الله تعالى عنهم به د مازیکرد مانځه پورے جنګ وروسته کولو او وجه به ئې دا بنودله چه د ماسپېښين او د مازیکر مونځونو نه پس چه کله تول مسلمانان په مورچو کښې د مجاهدینو لپاره دعاکانه وغواړي نودے سره به د الله تعالى مدد راشي او کاميابي به حاصله شي۔ دنبي صلي الله تعالى عليه وسلم ارشاد دے:- الدَّعَاءُ سلاحُ الْمُؤْمِنِ وَعِمَادُ الدِّينِ وَنُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ. (مستدرک حاکم) (ترجمه) :- دعا د مؤمن وسله ده او د دین ستن ده او د آسمانونو او د زمک نور دے۔

د دے حدیث تقصیلی الفاظ دا دي چه :

ما ينجيكم من عدوكم و يدرككم ارزاقكم تدعون الله في لي لكم و نهاركم فان الدعاء سلاح المؤمن - (مستدرک) يعني دائمه شه درته و بنایم چه تاسود خپل دشمن نه خلاص کړي او رزق مو ډير کړي۔ هغه دا چه تاسو شپه او ورخ د الله تعالى نه دعا غواړي څکه چه دعا د مؤمن وسله ده۔ (دعوت جهاد ص 507)

د رسول الله صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم دعا په جنگ بدر کې

په جنگ بدر کې چه کله رسول الله صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم د جنگ لپاره صفوونه برابر کړل
نو دعائی شروع کړه چه : اللهم انجز لي ما وعدتني اللهم انشدك عهدي ووعدك

ترجمه : اے الله ! تا چه زما سره کومه وعده کړیو هغه پوره کړے . اے الله ! خئه ستانه ستاد
وعده د پوره کولو سوال کوم -

بیا چه کله سخت جنگ شروع شونو رسول الله تعالیٰ صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم دا دعا وکړه چه
: اللهم ان تهلك هذه العصابة اليوم لا تعبد اللهم ان شئت لم تعبد بعد اليوم ابدا . ترجمه :
اے الله که نن دا دله هلاکه شوه نو ستا عبادت به ونکړے شي . اے الله تعالیٰ که ته غواړے نو د
نن نه پس به ستا عبادت هیڅ کله اونکړے شي -

رسول الله تعالیٰ صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم دیر په عاجزی سره دعا کانه وکړے تردې چه د دواړو
اوکونه ئې خادر وغور زیده . ابوبکر رضي الله تعالیٰ عنہ ولہ خادر برابر کړو . او ووے ویل چه یا
رسول الله ! نور بس کړه . تاسود خپل رب نه دیره په عاجزی سره دعا وغوبتله . نو الله تعالیٰ د
مدد لپاره ملائکه را ئلیل . (الرحيق المحتاوم)

نور رسول الله صلی الله علیہ وسلم . به د جنکونو په وخت کې د دعا کانو دیر اهتمام کولو . نو
دغۂ رنګ هر مجاهد به د دعا اهتمام دیر کوي -

څلورم صفت چه مجاهد به د تکلیفونو او مصیبتوونو نه سستیری . د دشمن د مقابلې نه به
پکې ټکمیل کړی نه رائي . او دشمن ته به عاجزی او کمزوري نه بسکاره کوي بلکه صبر او
برداشت به کوي لکه :

وَكَائِنُ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رَبِيعَنَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا
اسْتَكَانُوا وَاللهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ (آل عمران آیت 146)

ترجمه : او دیرو پیغمبرانو جنگ کړیو په ملکرتیا د دوئ کې خدائی خلقو دیرو . پس نه وو
سست شوي د وجه تکلیفونو نه چه رسیدلی وو دوئ ته په لاره د الله تعالیٰ کې او نه وو
کمزوري شوي . او نه ئې عاجزی بسکاره کړیو دشمن ته او الله تعالیٰ مینه کوي د صبر کونکو

نو مجاهد به د همت او عزم او استقلال خاوند وي د خپل موقف او هدف نه - - به نه وروسته کيوري- د مصيبتونو او حالاتو نه به نه متاثره کيوري-

لكه فرعون د بني اسرائييلو پير هلکان ذبح کرل. ساحران ئے شهيدان کرل. ليکن هفو د خپل خبرے نه نه اوښتل. دونواس بادشاه شل زره مسلمانان پا اور وسوزول نو هفو خانونه شهيدان کرل ليکن ايمان پريښودو ته تيار نشول.

مسيلمه الکذاب چه ده پا دروغه د پيغمبرئ دعوي کريوه. ده حبيب بن زيد رضي الله تعالى عنه گرفتار کرو. نومسيلمه به ده ته وویل چه آيا ته دا کواهي کوے. چه محمد صلي الله تعالى عليه وسلم د الله تعالى پيغبردے. نوده به وویل چه هو بيا به ئے ورته وویل چه آيا ته دا کواهي کوے چه خە (يعني مسيلمة کذاب د الله تعالى رسول يم ؟ نودے صحابي رضي الله تعالى عنه به وویل چه خە کونږيم خە نه اورم - دا طريقه ئے بار بار وکړه نوبیا مسيلمة کذاب ظالم د دے صحابي رضي الله تعالى عنه نه یو یو اندام کت کولو او شهید ئے کرو -

(اسد الغابة ص 504 ج 1) نود آخره پورے به پا خپله خبره کلک ولازوو او د مسيلمة کذاب پيغمبرئ ئے و نه منله.

اسود عنسي چه دا بل یو دروغېن وو پا يم ن کښے. ده هم د پيغمبرئ دعوي کريوه - ده ابو مسلم خولاني رحمه الله تعالى گرفتار کرو نو هغه ته وائي چه ته دا کواهي ورکړه. چه خە د الله تعالى پيغمبريم - نو ابو مسلم رحمه الله تعالى وفرمايل چه خە کونږيم - بیا ورته اسود عنسي وویل چه دا کواهي وکړه چه محمد صلي الله تعالى عليه وسلم د الله تعالى رسول دے. نوده وویل او دا کواهي کوم - نو اسود عنسي ورته اور بل کرو او بیا ئے اورته وغورزولوليکن اور پا ده اثر ونکړو. چه د اور نه را ووتلو نو خوله ترے روانه وه.

چا اسود عنسي ته وویل چه دا د دے ملک نه وشره. خکه شرف ساد درته پيدا کيوري نودے ئے وشېلو. مدینه طېبې ته را غلو. پا دغه وخت کښے ابو بکراو عمر رضي الله تعالى عنهمما پا مدینه طېبې کښې وو - عمر رضي الله تعالى عنه ورته وویل چه د کومخائے نه را غلې. ده وویل د یمن نه. نو عمر رضي الله تعالى عنه وویل د هغه سري خە حال ووکوم چه هغه دروغېن سوزولې وو؟ ده وویل چه هغه خو خە اوام - نو عمر رضي الله تعالى عنه وویل چه هغه ذات لره صفتونه دي

چه ماتھ ئے پئے دے امت کبئے داسے خلق و بنو دل چه د هغۂ سره هغه کاروشو چه کومد ابراهیم
علیہ الصلوٰۃ والسلام سره شوے وو۔

نودا بزرگ ئے اور ته وغورزو لو خود خپلے خبرے نه واپس نشو۔

بلکه د مصیبتونو او امتحانونو پئے وخت کبئے د مؤمن ایمان زیات قوي کیری۔ او مضبوطیری۔ لکه
الله تعالی د صحابه کرامو رضي الله تعالی عنہ حال ذکر کوي ۔ چه د جنگ احد نه وروسته
جاسوسان راغل او د صحابو کرامو رضي الله تعالی عنہم د وي رولو لپاره ئے دا خبره وکړه چه ابو
سفیان ستاسو د مقابلے لپاره دیر لوئی لبکر تیار کریدے ، نو الله تعالی وائی چه د صحابه کرامو
رضي الله تعالی عنہم ایمان نور هم زیات شو۔ او وئے ویل چه حسینا الله و نعم الوکيل۔ لکه
الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشُوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنَعْمَمُ
الْوَكِيلُ۔ صحابه کرام رضي الله تعالی عنہم هغه کسان دی چه وویل دوئ ته خلقو (جاسوسانو)
چه یقینا خلق (د ابو سفیان لبکر) راجمع شوي دے تاسوته پس و ویریږي د دوئ نه نوزیات
کړو (دے خبرے) دوئ لره ایمان او وے ویل چه کافی دے موږ لره الله تعالی او دیر نسه ذمه وار
دے۔

دغۂ رنک پئے جنگ احزاب کبئے چه کله مسلمانانو لبکرے ولیدے نود هغو ایمان او اسلام نور
هم زیات شو۔ لکه وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَانًا وَتَسْلِيمًا (سورہ احزاب آیت 22)

ترجمہ: او زیات ئے نه کړو دوئ لره مکرا ایمان او غاړه اینسودل ۔

او د حالاتو او مصیبتونو د وجہ نه د خپلے خبرے نه واپس کیدل د منافق کار دے۔ لکه پئے قرآن
کبئے ځائے پئے ځائے دا بیان دے۔ لکه سورہ الحج آیت 11 کبئے وائی۔ وَمَنَّ النَّاسُ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ
عَلَى حِرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ أَطْمَانَ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ترجمہ: او ځنے د خلقو نه هغه خوک دی چه بندگی کوي د
الله پئے شک سره که اور سیبری د ته خیر نو کلک شي پئے دین او که اور سیبری ده ته تکلیف نو واپس
شي پئے خپل مخ، تاوانی کړه دنیا او آخرت خپل دغه همدا تاوان بسکاره دے۔

او پئے بقرہ آیت 20 کبئے د منافق پئے بارہ کبئے وائی چه : كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ
عَلَيْهِمْ قَامُوا۔ ترجمہ: هر کله چه رنډا شي دوئ ته نولار شي پئے دی کبئے او کله چه تیاره شي پئے
دوئ نو او درېږي۔ یعنی دا د منافق حال دے چه کله ورتہ د دنیا فائدہ ملاویږي نو اسلام منی او

د دین کارکوي او کچرے د دنيا فائئدے ورته نه ملاوېري نود دين کارنکوي او دا قسم خلق نن صبا ډيرزيات دي چه کله د الله تعالى په دين کښې لږ امتحان راشي نود خپلے خبره نه واپس کېږي، لکه په 1994ء کښې چه کله نفاذ شريعت امتحان راغه نو اکثر خلق په خپله قرباني پښيمانه وو.

يا لکه د طالبانو لپاره به چاندے کيدل او جلسه جلوسونه او احتجاجونه کيدل-خو چه کله امتحان لږ سخت شو نو اکثر خلق پخپله قرباني باندے پښيمانه شول سوا د لړو کسانو نه. د منافق په ګادې کښې د ريورس ګير ډير قوي وي او ډير زد ريورس ګير لړوي -

پنځم صفت:- مجاهد به بزدلي او اختلاف او د امير نافرمانی نکوي او د غنيمت سره به محبت نکوي لکه په جنګ احد کښې د دے اسبابو د وجه نه مدد کړ شو. لکه : حَتَّىٰ إِذَا فَشَلَّمُ وَتَنَازَ عَنْهُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَأَكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفْتُمْ عَنْهُمْ لِيَنْتَلِيْكُمْ وَلَقَدْ عَفَّا عَنْكُمْ وَاللهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ (آل عمران آيت 152)

ترجمه: تردے چه بزدله شوئ او اختلاف موکرو په حکم د پیغمبر کښې او نافرمانی موکړه پس د هغه نه چه وړے نبودلو تاسو ته هغه شه چه تاسو ورسه مينه کوله.

او د دے آيت نه د شکست خلور اسباب معلوم شو، 1 بزدلي 2 اختلاف 3 د امير نافرمانی 4 د مال غنيمت محبت -

د شيخ الہند رحمه الله تعالى وينا

شيخ الہند رحمه الله تعالى چه کله د مالتې د جيل نه واپس راغه نو وړے فرمائیل چه د مسلمانانو د ذلت او کمزوري علاج په دوو خبرو کښې دے 1 یو دا چه په قرآن عمل وکړئ- 2 دویم دا چه د خپل مینځ اختلافات پرېږدي-

اسلامي تاريخ

اسلامي تاريخ په ډي گواه دے چه کله د مسلمانانو په مابين کښې وحدت اتفاق وو نو جهادونه، غزاکلن او فتوحات ډيرزيات شوي وو خو کله چه په خپل مینځ کښې اختلافات راغل نوبیا د

جهادونو غزاکانو او فتوحاتو دروازه بنده شوه. لکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دور کښې اتفاق وو نو ډیری غزاکانی او شوی - بیا ابو بکر رضی الله تعالی عنہ دوھ کاله درے میاشتے او لس ورخے خلافت وکړو. د هغه په دور کښې هم اتفاق وو نو ډیری غزاکانی او فتوحات او شو.

بیا عمر رضی الله تعالی عنہ تقریبا لس کاله حکومت وکړو. د ده په دور کښې هم اتفاق وو نو ډیر جهادونه او فتوحات او شو بیا عثمان رضی الله تعالی عنہ دولس ورخی کم دولس کاله حکومت او خلافت کړی وو د ده په اول دور کښې هم اتفاق وو نو ډیر ملکونه فتح شو. بیا د ده په آخر دور دوکلونو کښې خپل مینځی اختلاف را پیدا شونو فتوحات بند شو. بیا علی رضی الله تعالی عنہ پنځه کاله حکومت او خلافت وکړو د ده په دور کښې هم خپل مینځی اختلافات وو نو جهادونه او فتوحات نه وو شوی - بیا معاویه رضی الله تعالی عنہ تقریبا شل کاله حکومت وکړو لیکن د هغه په دور کښې وحدت او اتفاق وو نو بیا ډیر ملکونه فتح شو. بیا خلور کاله حکومت یزید بن معاویه رضی الله تعالی عنہ وکړو. لیکن د هغه په دور کښې هم د خپل مینځی اختلافاتو د وجه نه فتوحات بند وو. بیا نه کاله حکومت عبدالله بن زبیر رضی الله تعالی عنہ وکړو لیکن د هغه په دور کښې هم د خپل مینځی اختلافاتو د وجه نه فتوحات او نشول - صرف د افریقی لکه حصه فتحه شوی وه - بیا عبدالملک بن مروان دیارلس کاله حکومت وکړو. د ده په دور کښې هم ډیر فتوحات او جهادونه شوی وو. څکه اتفاق وو. البتہ د مشرق په طرف ډیر فتوحات نه وو شوی - څکه د مشرق په طرف د خوارجو فتنه وه او د ده دور د هغه فتوحاتو مقدمه او ګرځیده کوم چه د ده ځوی ولید بن عبدالملک په دور کښې شوی وو. بیا لس کاله حکومت ولید بن عبد الملک وکړو. د ده په دور کښې حالات ډیر برابر وو خواج هم کمزوري وو نو ډیر زیات فتوحات او شول. په مشرق مغرب اندلس او فرانس کښې -

او په اسلامي تاریخ کښې ډیر زیات جهادونه او ملکونه فتح کیدل. په درې دورونو کښې شوی وو. یو د عمر رضی الله تعالی عنہ دور دویم د عثمان رضی الله تعالی عنہ دور دریم د ولید بن عبدالملک دور. وجه دا وه چه په دے درې دورونو کښې اتفاق ډیر زیات وو. د خپل مینځ اختلافات نه وو ، نو د خپل مینځ اختلافات دا ډیر لوئی رکاوټ دے. د جهاد او فتح لپاره - نو مجاهدینو لره پکاردي - چه د خپل مینځ د اختلفاف نه ډیر زیات خان وساتي - او په خپل مینځ کښې متفق او متخد او سیبری -

شپرم صفت :- چه مجاهد به خیانت نئکوي - لکه وَمَنْ يَعْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ -
(سورة آل عمران آیت 161)

ترجمه: او چه خیانت وکرو. راتله به وکړئ په هغه څه چه د خیانت کړي وي په ورځ د
قيامت - او په سورة انفال کښې وائي چه و تخونوا اماناتکم (آیت 27)

ترجمه: او خیانت مه کوي په امانتونو خپلو کښې -

د خیانت په باره کښې حدیثونه -

په حدیثو کښې د هغه چا پیره سزا بیان شوي ده چه هغه په غنیمت يا بیت المآل او اجتماعي
خیزونو کښې خیانت کوي -

1 لکه په یو حدیث کښې دی رسول الله صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم فرمائی چه ان رجالا
يتخوضون في مال الله بغير حق فلهم النار يوم القيمة. (رواه البخاري)

ترجمه: یقینا څه خلق واک او تصرف کوي د الله تعالیٰ په مال کښې په ناحقه پس دوئ لره اور
ده په ورځ د قيامت -

2 په بل حدیث د بخاری او مسلم کښې رائی، مضمون ئے دا دے - چه چا اوین پت کړے وي نو
دغه اوین به ئې په خټ سور وي - او دغه اوین به برارکوي اوکه چا اس پت کړیوې نودغه
اس به ئې په سټ سور وي او دغه اس به او اوزونه کوي اوکه چا ګډه پته کړیوې نودغه به
ئې په خټ سوره وي - او او اوزونه کوي -

اوکه چا غلام (مرئ) پت کړے وي نودغه غلام به ئې په خټ سور وي او آوازونه به کوي - او
که چا توته جامه پته کړي وي نودغه توته به ئې په خټ پرته وي - او دغه توته به حرکت
کوي - اوکه چا سره او سپین زر پت کړي وي - نودغه سره او سپین زر به ئې په خټ پراته وي
او دا قسم خیانتکر خلق به چغی وهی چه یا رسول الله صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم زما امداد وکړه -
رسول الله صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم به ورته وائي چه زه ستا هیڅ مدد نه شم کوله - ما تا ته
تبليغ کړے وو. (مشکوہ باب قسم الغنائم والغلول فيها)

نن صبا د مجاهدینونه په اسلحه او سامانونو او ګاډو کښه خیانت کېږي د خپل ذاتي او شخصي شي ډير خیال ساتي او د اجتماعي خیزونو هیڅ پروا نه کوي - د دي زمانی د خیانت گرو مجاهدینو په اوګو به د قیامت په ورخ اسلحه او ګاډي او موټرسائیکل او نور سامانونو پراته وي -

نمیکويم کلام من شکرهست

نه من تهها برائي خويش نالم

د حضرت ابو بکر رضي الله تعالى عنه احتیاط او د بیت المآل د

خیزونو نه خان ساتل

کله چه حضرت ابو بکر رضي الله تعالى عنه وفات کیدو نو عائشه رضي الله تعالى عنها ته ئے وصیت وکړو چه د کومي اوښي شوده به مونږ خکل او په کومه کاسه کښه به چه مونږ اينګو له خور او کومه شري چه به مونږ اغostله نودا به زما د مرګ نه روسته عمر رضي الله تعالى عنه ته ورکړي. ځکه دا د بیت المآل خیزونه دي - چه کله مونږ د مسلمانانو خدمت کولو نود دئه نه مونږ فائده اخستله ليکن زما د مرګ نه وروسته دا د بیت المآل حق دئه نو عمر رضي الله تعالى عنه ته ئے ورکړه -

هر کله چه ابو بکر رضي الله تعالى عنه وفات شونو عائشه رضي الله تعالى عنها دغه خیزونه عمر رضي الله تعالى عنه ته ولیبل نو عمر رضي الله تعالى عنه وویل چه رحمک الله يا ابا بکر لقدر اتعیت من جاء بعده - یعنی په تا د الله تعالى رحم وکړي. وروستني خلق تا ستري کړل - یعنی دومره احتیاط ډير ګران دئه - (تاریخ الخلفاء للسيوطی والتاريخ الاسلامي لمحمد شاکر)

د حضرت عمر رضي الله تعالى عنه احتیاط

عمر رضي الله تعالى عنه به چه کله یو مشر مقرر کولو نو په هفه ئے دا شرطونه لکول چه په اس به سورلي نه کوي - د چنړ شوي وړو دودئ به نه خوری ، نرمه جامه به نه اغوندي ، حاجت مندو خلقو ته به دروازه نه بندي. چا چه د دي خلاف وکړو نو هفه به د سزا مستحق وي -

کله چه عمر رضي الله تعالى عنه خلیفه وو نود ده یوه شقه وه چه هفه ته ئې توتې غور زيدلي وي - چه خنې توتې پکښه د خرماني وي -

انس رضي الله تعالى عنه وائي چه د عمر رضي الله تعالى عنه په قميص کښه د اوکو په مابين کښه خلور توتی لکيدلي وي - (تاریخ الخلفاء للسيوطی رحمه الله تعالى)

د حضرت عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى احتیاط.

د حضرت عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى صرف یو قميص وو چه کله به ئے ورله قميص وینځة نوکور به کیناست ، چه کله به ئے قميص وچ شوهغه به ئے واگستو - بیا په د کور نه وتلو حالانکه دا د تولو مسلمانانو خلیفه او امیر المؤمنین وو- یو خل ئے د خپله بي بي نه یوه روپی قرض او غوبنټه چه انکور پرے اخلم- نود بي بي سره ئه هم خه روپی نه وي - (حالانکه بي بي یو طرف ته د امیر المؤمنین کور والا وه- بل طرف ته د عبدالملک بن مروان بادشاہ لور وه)- نوبی بي ورته وویل چه ته امیر المؤمنین ئه او یوه روپی درسره نشته - نو عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى جواب ورکړو چه دا معمولي خبره ده خو چه د قیامت په ورخ د جهنم په اور کښه هه الله تعالى د زنځیرونونو او طوقونو نه بچ کري -

یو خل ئے ورله غلام وریته غونبه راورد نو ده تپوس وکړو- وې ویل دا د چرته وریته کړي ده؟ نو هغه وویل د مسلمانانو په لنګر خانه کښه - نو ده او نه خوره په دي وجه چه دا د مسلمانانو په لنګر کښه پخه شوي وه-

اوم صفت:- چه مجاهد به د دنيا ژوند د آخرت د ژوند نه قرباني کوي - لکه - فَلِيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ الَّذِينَ يَسْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَنْ يُقااتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيُفْتَلْ أَوْ يَعْلَمْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

ترجمه :- پس جنګ د وکړي په لاره د الله تعالى کښه هغه کسان چه خرڅ وي (قرباني نوي) ژوند دنیوي په آخرت -

يعني د مجاهد به دا جذبه او اخلاص وي چه خه د شهید شم ، بجي هه د یتیمان شي- بي بي هه د کونده شي- د خور وطن او خپلواونه د جدائی راشي- مال او جائیداد د پاتی شي خو چه آخرت هه بشائسته شي او الله تعالى رانه راضي شي- وَمَعْنَى الْأَيْةِ لِكَنْ قَتَالُ الْمُقَاتِلِينَ عَلَى وَجْهِ الْإِلْهَ وَطَلْبُ الْآخِرَةِ. (تفسیرزاد المسیر ص 132 ج 2) يعني د آیت معنی دا ده چه ده مجاهدینو جنګ د په اخلاص وي اولپاره د طلب د آخرت وي -

اتم صفت:- چه مجاهدین به بے تحقیقه مرگونه نئکوی بلکه مجاهد به تحقیق کوي د مسلمان او غیر مسلمان لکه : **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا** (سورة النساء آیت 94) ترجمه :- اے مؤمنانو! کله چه سفر کوئ په لاره د الله تعالی کنبے نو تحقیق کوئ او مه وائی هفه چا ته چه پیش کري تاسوته سلام چه نه ئے ته مؤمن.-

د آیت مطلب :- د آیت مطلب دا دے چه کله تاسود جهاد لپاره سفر کوئ - او تاسوته خوک کلمه د اسلام اووائي نو تاسو ئے په دی ہمانه مه وژنئي چه دا کلمه د خان د بچ کولو لپاره وائی - (تفسیر فتح الرحمن لشیخنا مولانا عبد الجبار، اللہم بارک فی عمرہ و علمہ و عملہ).

مسئله:- مفتی شفیع رحمه الله تعالی وائی چه دلتہ یوه خبره په خاص طور سره د یاد ساتلو او د خان د پوهه کولو ده چه د قرآن او حدیث نه دا ثابتہ ده چه کوم سړے خان ته مسلمان واي هغه ته کافر ویل یائے کافر کنېل جائز نه دی - د دی واضحه مطلب دا دے چه ترڅو پورے د ده نه خه داسه خبره یا کارنه وي موجود شوي چه هفه د کفر یقیني نښه وي تره ګه وخته پورے به د ده د اسلام اقرار صحیح وي او ده ته به مسلمان ویله شي او د ده سره به د مسلمانانو پشان معامله کولے شي - د ده زړه متعلق د بحث کولو هیچا ته حق نشه - لیکن کم سړے چه د اسلام د اظهار او دایمان د اقرار سره د کفر خه کلمه هم وائی یا بت ته سجده کوي یا د اسلام د یوقطعی حکم نه انکار کوي یا د کافرانو خه مذهبی نښه اختیار وي - لکه په غاره کنبے زنار وغیره اچوی نودا به بیشکه د خپل کفری عملونو به سبب کافر کنېل شي -

په آیت کنبے د **فَتَبَيَّنُوا** په لفظ کنبے دیته اشاره ده - ورنه یهودو او نصاراؤ تولو خان ته مسلمانان ویل - او مسیلمة الکذاب چه په اجماع د صحابه کراما رضي الله تعالی عنهم کافر مقرر شوئه او قتل کړے شوئه ده - ده به صرف د کلمه طیبې اقرار نه کولو بلکه د اسلامي شعائر و مونځ، اذان وغیره هم پابند وو - په خپل اذان کنبے به ئے د اشهد ان لآ الله لا الله سره اشهد ان محمدنا رسول الله هم ویل -

حاصل دا دے چه مرتد به کنېل شي چه د ایمان خلاف خه کارتینه او شی په دے شرط چه د ایمان نه خلاف کیدل ئے قطعی او یقیني وي او په دی کنبے د خه بل احتمال یا تأویل خائے نه وي - (معارف القرآن مختصرا ص 521 ج 2)

نکته :- په دے آیت کبې فتبینوا لفظ دوه خل راخي په اول او په آخر کبې - دا د ډیر تاکید لپاره چه بنه تحقیق او معلومات کوي - (تفسیر مدارک)

ضروري تنبیه :- په فتبنوا کبې دوه خبرو ته اشاره او شوه. یودا چه احتیاط کوي ، هسي نه چرته مسلمان مرنه کري. دويم دا چه هسي نه چه یوسرے کافرا او مرتد دے او ته وائي چه دا خو مسلمان دے. کلمه وائي او موئخ او دس کوي - بيره ئه ده ، تسبيح او وي -

دوه قسمه خطاگانه

دلته دوه قسمه خطاگاني کيري- یوه خط او غلطی د مجاهدينونه کيري- ځکه ډير کرتی د مجاهدينونه هسي په معمولي شک مرګونه کيري- د ځنه جزباتي مجاهدينو دا خيال وي چه یو سري د مجاهد خلاف خوله قدرے او خوز وي يا مجاهد په بدو ياد کري يا په مجاهد اعتراض وکري يا د مجاهدينو خه غلطی ذكر کري- نود ځنه جزباتيانو دا خيال وي چه ګني دا سرے واجب القتل دے او مرگ ئه جائز دے نو دلته تحقیق پکار دے چه کوم سرے دا شکایت راؤري نو آیا دا اعتمادي دے او که نه؟ او د ده ورسره خه ذاتيات شه او که نه؟ ځکه ډير کرتی یوه خبره هسي په وهم بنا وي يا د یوسري د بل سره خه ذاتيات وي - نو مجاهدينونه ئه بدنام کري- چه مجاهدين ئې به عزته کري او يا ئه مرکري-

بيا دا معلومات پکاري چه دي خبره په طور د کيله يا د اصلاح او يا د اعتراض کري وي - که د اعتراض په شکل وي نو آیا په مجاهدينونه کبې واقعی دا غلطی شته او که نه - دا سرے منافق يا مرتد دے چه هسي مجاهدين بدنامي - نو پوره معلومات پکاري څکه چه د مسلمان وژل يا به عزتی يا زورنه يا وهل يا جيل ته غورزوں د قیامت ډيره لویه ذمه واری ده - د دي وجهه نه مونږ د دي متعلق یو خو حدیثونه ذكر کوو-

د مسلمان د قتل په باره کبې حدیثونه

1 د رسول الله صلي الله تعالى عليه وسلم ارشاد دے چه : لزوال الدنيا اهون على الله من قتل رجل مسلم. (راوه الترمذی والنمسائی ومشکوہ) ترجمه : خا مخا ورانيدل د دنیا ډير آسان دی په الله تعالى د وژلوں مسلمان نه - یعنی د دنیا ورانيدل معمولي خبره ده او د مسلمان وژل لویه خبره

2 رسول الله صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم فرمائی چه : لو ان اهل السماء والارض اشترکوا في
دم مؤمن لاكبهم الله في النار (رواه الترمذی)

ترجمه : که چرے د آسمانونو او زمکے والا په شریکه یو مسلمان مرکی نو الله تعالیٰ به پری تول
نسکور جهنم ته اوغورز وي -

3 رسول الله صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم فرمائی چه د قیامت په ورخ به د خلقو په مینځ کښے اول
حساب د وي نو په باره کښے کېږي - (بخاری و مسلم و مشکوہ کتاب القصاص)

4 ابو هریره رضي الله تعالى عنه وائي چه رسول الله صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم و فرمایل چه آیا تاسو
غريب پیژنۍ ؟ صحابه کرامو رضي الله تعالى عنهم عرض وکړو چه غريب هغه خوک دے چه د
هغه سره روپي او سامان نه وي - نبی صلی الله تعالیٰ علیہ وسلم ارشاد او فرمایو چه غريب زما په امت
کښے هغه خوک دے چه هغه به د قیامت په ورخ راشي - د منځونو روژو او زکوہ سره خوده په
چا ته کنڅل کړي وي په چا به ئې بدنامه لکولي وي - د چا به ئې مال خورلي وي - د چا به
ئې وي نه توئي کړي وي - خوک به ئې وھلې وي نودغه مظلومانو ته به د ده نیک اعمال ورکړے
شي - کله چه د ده نیک اعمال ختم شي نوبیا به د دغه مظلومانو کناهونه په ده بارکړے شي - بیا
به جهنم ته اوغورزو ل شي - (مسلم مشکوہ ص 457 باب الظلم)

د دے حدیث نه معلومه شوه چه د مسلمان وژل يا وھل او یا کنڅل او یا بدنامول یا د مسلمان
مال خورل ډيره لویه کناه ده نو پکاردا ده چه مجاهدين د مسلمانانو د زورني نه او د تکلیف
ورکولونه ډيرزيات خان وساتي -

دویم قسم خطا او غلطی

دویم قسم خطا د عوامونه کېږي - د عوامو دا خیال وي چه یو سری کلمه وائي مونځ او دس
کوي - یا ئې بیره وي تسبیح اړ وي - نور چه هرڅه کوي نو کني د ده وژل يا څه زورنه يا
تعزیر به جائزنه وي حالانکه مسیلمة الكذاب په کلمه ویله مونځ اذان به ئې کولو او د اشہد ان
لا الله الا الله اشہد ان محمدا رسول الله - اقرار به ئې کولو او بیا هم په اجماع د صحابه کرامو
کافر مقرر شوې وو - او جهادونه ورسره او شو - او بیا اوژل شو -

دغه رنګ د علی رضي الله تعالیٰ عنه قاتل عبدالرحمن بن ملجم دا ډيرزيات عابد وو - کله چه دا
صحابه کرامو ګرفتار کړو - اندامونه ئې ترینه پريکول نو هیڅ پروا ئنه وه ليکن کله ئې چه ترینه

ژبه پریکوله نو فریاد ئے وکرو- او وي ویل چه خە ویریرم چە دامى خە وخت به پە ما باندے تىر شى چە خە پىكىنە د اللە تعالى ذكرنە شم كولە- بىا ئەتىنە ژبه پریکەرە او مە ئە كرو- او وە سىزلى- (البداية والنهاية ص 307 ج 7)

نو دا دومره عابد ھم وو ليكن بىا ھم صحابە كرامورضي اللە تعالى عنهم او وۇزلى-

قطام بنت الشجنه

قطام هەفە زنانە وە چە دېرىھ بىائىستە وە او پە بىائىست باندە مشھورە وە - دى عبدالرحمن بن ملجم تە ووپەيل چە خە پە درسەرە نکاح او كىرم پە دى شرط چە درە زرە درەمە بە راكوي او يو خادم او يوه وي نەخە بە راكوي او على رضي اللە تعالى عنھ بە وۇنى- او دا زنانە دېرىھ زياتە عابدە ھم وە پە جمات كېنى بە ئانلە ناستە وە او عبادت بە ئە كولو (البداية والنهاية ص 302 ج 7)

دغەرنىڭ تول خوارج ظاھرا دېرىنيكان وو او پە اسلامي تارىخ كېنى چە د هفو بىانونە كورى نو انسان ورتە حيرانيگى خصوصا د خوارجو پە بىانونو كېنى د تزهيد من الدنيا د الدنيا نە بە رغبى او آخرت طرف تە ترغىب دېرىزيات بىانىرى-

نو دا خېرىھ غلطە دە چە يو سىرى كلمە ويلە او د اسلام دعوى ئە كولە نو هەر خە چە كوي نو گىنى د دە وۇزلى بە جائز نە وي لکە د پاكسستان فوج يە هەر ھە خۆك چە د امرىكى سرە ملگرتىيا كوي - حالانكە اللە تعالى فرمائى و من يتولهم منكم فانه منهم. هەر ھە خۆك چە د كفارو سرە دوستى كوي نو ھە د كفارو نە حسابىرى- لکە نن صبا د امرىكى سرە دا لويە دوستى دە چە د هفو د خوشحاللۇلۇپارە خېل فوج استعمال وي - تىنكۈنە توپونە اسلەھى او جەمازونە استعمال وي - مجاهدىن او عوام وۇنى - كورونە او بازارونە وران وي - د خلقۇكاروبار خراب وي - چاپى غورز وي ، گرفتارى كوي مجاهدىن امرىكى تە حوالە كوي - د مجاهدىنۇ پە سرپىسىھ اخلى - ئائە پە ئائە تلاشى كوي - د مجاهدىنۇ خلاف لېسکرە راپورتە كوي -

او بىا ھم خە خلق وائى چە دا ھم مسلمانان دى - كلمە وائى د دوئ سرە جەجاد نە كېرىي- هە خۆك چە د امرىكى سرە ملگرتىيا كوي كە د ھەۋە پە سر قرآن شريف پروت وي نو ھم وۇلى كېرىي بە - لکە ابن تيمىيە رحمە اللە تعالى د تاتاريانو پە مقابله كېنى خلقۇتە ويلى وو- چە اذا رأيتمني من ذلك الجانب و على رأسى مصحف فاقتلونى- (البداية والنهاية ص 25 ج (14

کله موچه خئه د تاتاريانو په دله کښې اولیدم او زما په سر قرآن شريف پروت وو نوما هم مړ کړي. حالانکه تاتاريانو هم د اسلام دعوى کوله.

نهم صفت: دا دے چه مجاهد به د الله تعالی سره محبت ساتي - لسم صفت د مؤمنانو سره به نرمی کوي - يولسم صفت د کفارو په مقابله کښې به سخت دریزه او دهشت ګرد وي -

دا ولسم صفت جهاد به کوي - دیارلسم صفت د چا د ملامتیا پروا په نه ساتي - دا پنځة صفات په یو آیت کښې ذکر شوي دي - لکه فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذْلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ (سورة المائدہ

آیت (54)

ترجمه: پس زر ده چه را به ولی الله تعالی یو قوم لره چه مینه به کوي د الله تعالی سره - نرمی به کوي په مؤمنانو - سخت دریزه به وي په مقابله د کافرانو کښې جهاد به کوي به لاره د الله تعالی کښې او نه به وي ریبری د ملامتیا د ملامتگرنه.

تفصیل - په دے آیت کښې د مجاهدینو پنځة صفات ذکردي - اول صفت دا دے چه مجاهد به الله تعالی سره مینه محبت کوي -

د الله تعالی د محبت علامات -

بيا د الله تعالی د مینه او محبت یو خو علامات دي یو دا چه دا به مرگ او د الله تعالی سره یو خائے کيدل خوبن وي - علامه بویطي رحمه الله تعالی یو بزرگ ته وویل چه آیا ته مرگ خوبسو؟ نو هغه بزرگ سوچ واخسته - نودے عالم ورته وویل که ته الله تعالی په محبت کښې ریښتونه وئنوتا به مرگ خوبسو لئکه چه د الله تعالی ارشاد دے فَتَمَنُوا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ.
(بقره)

ترجمه : آرزو وکړي د مرگ که تاسو ریشتوني وئي - د دے آیت نه معلومه شوه چه خوک د الله تعالی په محبت کښې ریښتونه وي نو هغه مرگ غواړي او د مرگ نه هغه نه و وي ریبری البته د دنيوي تکلیف د وجه نه مرگ غوبښل جائز نه دي - د دے نه منع رغله ۵۵ -

د الله تعالی د محبت دویمه نبنه دا ده چه کوم کار الله تعالی خوبن وي نوته به هغه غوره کوي
- په هغه خه چه ستا نفس ئ خوبن وي لکه عبدالله بن مبارک رحمه الله تعالی فرمائی-

تعصي الاله وانت تظاهر حبه

يعني دا دیره نا آشنا خبره ده چه يو طرفته ته د الله تعالی د محبت دعوى کوے او بل طرف ته د هغه نافرمانی کوے-

دریم دا چه د چا چه د الله تعالی سره مینه وي - نودا به الله تعالی دیریادوئ. ځکه د چا چه د يو شي سره مینه وي نوهغه شه دیریادوئ. او هروخت د هغه شي سوچ او تصور د ده به زړه کښې کړئي - لکه مجنون د لیلی په باره کښې وائي چه

احب لحبها السودان حتى احب لحبها سود الكلاب

يا لکه لقد امر على الديار ديار ليلي

و ما حبّ الديار شغفن قلبي ولكن حب من سكن الديار

خلورم دا چه دا به خلوت او د الله تعالی مناجات خوبسوی او تهجد به کوي -

پنځم دا چه ده لره به نیک عمل خوند ورکوي - او نیک عمل به پرے بوج کیږي نه او د نیک عمل نه به ستړے نه وي -

شپږم دا چه د الله تعالی د محبت سره به دا ویریدونکه هم وي - د الله تعالی د هیبت او تعظیم د لاندے به وي -

اوم دا چه دا به د الله تعالی محبت پت ساتي - دعوى به نکوي چه زما د الله تعالی سره محبت دے يا ما دا دا کارونه کړیدي -

اتم دا چه که کوم شي ترینه فوت شي او لاس ته ئ رانشي نوبه هغه به خفگان نکوي البتہ که د الله تعالی د رضاکارونه ترینه فوت شي نوبه هغه پس به خفگان کوي -

دویم صفت: په دی آيت کښې د مجاهد دویم صفت دا دے چه اذلة على المؤمنين -

دمؤمنانو سره به نرمي کوي - يعني په ده کښې به تواضع او عاجزی وي - عطاء رحمه الله تعالی

وائی - چه مجاهد به د مؤمنانو لپاره داسه وي لکه پلار چه د خوئی لپاره وي - او د کافر په مقابله کښې به داسه وي - لکه زمرے چه په نسکار حمله کوي -

او جنت هم الله تعالی هغه چا ته نصیب کوي چه په هغه کښې عاجزی وي - لؤئی او تکبر پکښې نه وي - لکه الله تعالی ارشاد فرمائی چه تلک الدار الاخرة نجعلها للذين لا يریدون علوا في الارض و لا فسادا و العاقبة للمتقين - (سوره القصص آيت 83)

ترجمه : دا کور روستنه دي مقرر کوو ئې مونږ د هغه کسانو لپاره چه اراده نه لري د لؤئی په زمکه کښې او نه د فساد - او بناسته انجام لپاره د پرهیز کارانو دے -

عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالی چه کله وفات کیدونو دا آيت ئے لوستو - رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم فرمائی چه کوم سړے عاجزی کوي نو الله تعالی به ئې پورته کوي - (رواه مسلم)

د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عاجزی بیان

رسول الله صلی الله علیه وسلم به په ورو ماشومانو تیریده نو سلام به ئې په کولو رسول الله صلی الله علیه وسلم به د انصارو ملاقات ته ورتلو او د هغو په ورو ماشومانو به ئې سلام کولو او په سربه ئې ورله لام راپسلکلو -

- درسول الله صلی الله علیه وسلم بستره د ځرمنه وه او د مالوچو په ځائے پکښې د که جورو پتې وي -

به الرحیق المختاوم ص 700 کښې واقعه نقل کېي ده چه یو خل رسول الله صلی الله علیه وسلم په سفر کښې وو د یو چیلی د پخولو مشوره او شوه یو کس وویل چه ځائے به ئې ذبح کرم دویم کس وویل چه ځائے به ترے خرمن و باسم - دریم کس وویل چه ځائے به ئې پخه کرم - رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم و فرمایل چه ځائے به ورله خشاك را ورم - صحابه کرام و رضي الله تعالی عنهم ورته وویل چه ستاسود طرف نه خدمت مونږ کوو - رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمایل چه ځائے پوهیرم چه تاسو زما خدمت وکړئ لیکن ځائے دا نه خوبنام چه په تاسو امتیاز حاصل کرم - ځکه چه الله تعالی د بنده دا حرکت نه خوبن وي چه خپل خان د نورو ملکرو نه ممتاز و ګنډي -

د دے نه وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم پا خیده او لرگی ئے راجمع کول دا د رسول الله صلی الله علیه وسلم عاجزی وہ نو پئه مجاهد کبئے به هم عاجزی وي -

د تواضع او عاجزی علامات

1 د خلقو ملاقات ته ورتلل 2 د خلقو سره يو ٿائے کيناستل 3 خپل سامان پئه خپله ورل 4 خپل عمل غت نه ڪنپل 5 که خوک ورسره زیاته وکري نوبداشت کول. 6 دعوت قبول اکرکه معمولي دعوت وي - لکه پئه حدیث کبئے رائي چه رسول الله صلی الله علیه وسلم به د بیمارانو بیمار پرسی کوله ، جنازه ته به حاضریده. پئه خربه ئے سورلي کوله او د غلام دعوت به ئے هم قبلو لو.

د ابو یزید بسطامي رحمه الله تعالى قول.

ابو یزید بسطامي رحمه الله تعالى فرمائي چه کله د يو سري پئه زرء کبئے دا خبره وہ چه د الله تعالى پئه مخلوق کبئے زما نه ناکاره خوک هم شته نودا انسان متکبره دے. يعني دا به د هر چا نه خان ڏير کناهگار گنپي -

دریم صفت: پئه دي آيت کبئے د مجاهدینو دریم صفت دا دے چه اعزه على الكافرين يعني مجاهد به د کافر پئه مقابله کبئے سخت دریزه وي - د صحیح مؤمن صفت دا دے چه هغه به د کافر پئه مقابله کبئے سخت دریزه وي - لکه پئه دي آيت کبئے وائي - دغۂرنگے سورۃ التوبہ آيت 73 کبئے وائي چه واغلظ عليهم چه د کفارو او منافقینو پئه مقابله کبئے سختي وکړه. دغۂرنگے بیا وائي چه - ولیجدوا فيكم غلظة (سورۃ التوبہ آيت 123)

دا کفار دے پئه تاسو کبئے سختي بیا مومی يعني چه کافر ته هم دا واضحه شي چه دا سخت دریزه او کلک خلق دي - او سورۃ النساء آيت 74 او سورۃ الانفال آيت 65 کبئے وائي چه مؤمن به اور پک وي - لکه حرض المؤمنین. چه مؤمنان پئه جنگ ور تیز کړه. د تحريض معنی ده اور پک - او پئه سورۃ الانفال آيت 60 کبئے وائي چه مؤمن به دهشت کرد وي - لکه ترهبون به عدو الله و عدوكم. ويروي به پئه دے سامان جنگ دشمن د الله تعالى او دشمن ستاسو - د ارهابي معنی ده دهشت کرد. او پئه سورۃ فتح آيت 19 کبئے وائي چه مؤمن به شدت پسند وي لکه - اشداء على الكفار - ترجمه : سخت دي پئه کافرانو - نن صبا ډير نام نهاد مسلمانان وائي چه مونږ

شدت پسند نه يو. مونږ دهشت گرد نه يو. مونږ سخت دریزه نه يو. د دی مثال داسه د لکه يو سړے ووائي چه مونږ مانځ کذاره نه يو يعني بیلمازه يو ټکه شدت پسندی ، دهشت گردي د مؤمن صفت د. نن صبا چه کفار مسلمانانو ته کوم القاب ورکوي نو دا صحيح القاب دی - د دی نفي د ځان نه نه ده پکار.

البته مسلمان او مجاهد ته شرپسند ويل صحيح نه دي څکه شرپسندی د کفارو صفت د. لکه سوره انفال آيت 55 کښې وائی چه إِنَّ شَرَ الدُّوَابَّ عند الله الذين كفروا فهم لا يؤمنون . ترجمه : یقینا ناکاره د زنده سرو نه په نزد د الله تعالى هغه کسان دی چه کفر ئے کړي پس دوی ایمان نه راوړي -

او په سوره البینه آيت 6 کښې وائی - إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارٍ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمُ شَرُّ الْبَرِيَّةِ (ترجمه) یقینا هغه کسان چه کفر ئے کړے د اهل کتابو او مشرکینو نه دوی به په اور د جهنم کښې وي ، هميشه به وي په دی کښې ، دا کسان هم دوئ ناکاره دی په ټولو مخلوقاتو کښې -

نکته :- دلته الله تعالى داسه نه دي فرمائیلي چه دوئ ناکاره دي په انسانانو کښې بلکه الله تعالى فرمائی چه دوئ ناکاره دي په تمام مخلوق کښې تردې چه د سې، خنزير او مار لم نه هم دوئ ديرزيات ناکاره دي -

نو شرپسندی الله تعالى د کفارو په صفت کښې ذکر کړي. مؤمن شرپسند نه د لکه خیرپسند د لکه إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمُ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ (سوره البینه آيت 7) یقینا هغه کسان چه ايمان ئے راوري د او عملونه ئے کړي نیک دا کسان هم دوئ غوره دي په ټول مخلوق کښې -

خلورم صفت دا د لکه يَجَاهُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ - جهاد به کوي د الله تعالى په لاره کښې -

پنځم صفت دا د لکه وَلَا يَخافُونَ لَاوْمَهْ لَائِمْ - نه ويربي د ملامتيا د ملامتكرو نه - لومه او لائم دواړه نکره دي - يعني ده هیڅ قسم ملامتيا پروا به نه ساتي - او د هیڅ قسم ملامتكرو پروا به نه ساتي -

په آخر د آیت کښې فرمائی ذلک فضل الله یعنی مجاهد به دا مخکے صفات خپل ذاتی کمال نه گنېي - بلکه مجاهد به وائي چه دا د الله تعالی مهرباني ده او دا صفات او کمال مالره الله تعالی راکړیدی - الله تعالی ته به ئې نسبت کوي - خان ته به نسبتونه نه کوي - د خان لوی به نه بیان وي -

خوارلسم صفت : چه کله جنګ شروع شي نوبیا میدان پرینسپول حرام دي - مجاهد به تیبنته نه کوي - حکه جهاد په ده باندے فرض عین شو - لکه يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الظِّنَّ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُؤْلُو هُمُ الْأَدْبَارَ (سوره الانفال آیت 15)

ترجمه : اے مؤمنانو ! کله چه مخامخ شئ د کافرانو سره په گنړه کښې نومه کرخوئ هفوته شاکانه -

مسئله :- جهاد په خلورو وختونو کښې فرض عین گرځي یو داچه کله کافران یو اسلامي ملک ته داخل شي لکه نن صبا افغانستان او نورو اسلامي ملکونو ته کافران داخل شوي دي -

دویم دا چه کله مسلمانان او کافران یو بل سره مخا مخ شي او جنګ شروع شي -

دریم دا چه امیرالمؤمنین خه افراد يا قومونو ته حکم د جهاد وکړي -

خلورم دا چه کله د مسلمانانو یو پله د کافرانو په جیلونو کښې پرته وي - لکه نن صبا په پاکستان بکرام ، کیوبا، او په نورو دیرو جیلونو کښې مجاهدین پراته دي - د دی بعضی تفصیل په اهمية القتال صفحه 10 کښې وکوره -

په دعوت جهاد صفحه 54 کښې لیکي که چرے کافران د مسلمانانو په علاقو حمله وکړي او خلق وزني او زغل وي ئه - مال او عزت ئه لوت وي نو په داسه وخت کښې دفاعي جهاد فرض عین ده د دے قسم جهاد لپاره خه شرطونه نشته بس په عمومي طور به تول مسلمانان اوچي - غلام له د مالک نه د اجازت اخستلو ضرورت نشته ، نه څوي له د پلارنه او نه بسخه له د خاوند نه - بس خه چه په لاس راغل هغه او چتول او مقابله له وتل پکاردي - په ده وخت کښې د اسلام دعوت ورکول ختم شو -

علامه سرخسي رحمه الله تعالى او فتا وي تاتارخانيه کښې او د فقهي نورو کتابونو هم دا سه ليکلي دي او مولانا رشید احمد گنکو هي رحمه الله تعالى په الكوكب الدری شرح ترمذی کښې د علماء وينا نقل کړے ده - چه وان هجموا علينا سقطت الدعوة. که کافرانو په مونږه حمله وکړه نو دعوت ختم شو.

صاحب بحر په كتاب الجهاد کښې ليکلي دي چه که چرې يوه مسلمانه پسخه کافرانو په مشرق کښې قيد کړه نو د مغرب پورے په تولو مسلمانانو باندې د کافرانو دقید نه دغه زنانه خلاصول فرض دي -

د فرض عين جهاد دا مطلب نه ده چه په يوه ورخ تول مسلمانان تول کارونه پرېردي او مقابله ته راووئي بلکه د فرض عين مطلب دا ده چه دا حکم تولو مسلمانانو ته په ذاتي او شخصي طور متوجه کيږي - چه د چا نمبرن راغلو هفو به لارشي - او د چا نمبر به وروسته رائي - کله چه مخکني واپس راشي نوبیا به بله دسته لاره شي نو نظام به دغه شان چلېږي - او د جهاد کار به هم کيږي - خنګه چه حج فرض عين ده خو تول دنيا والا په يو کال نه ځی بلکه وخت په وخت ځی را ځی - دغه رنګه فتح القدير ليکلي دي -

په ده وخت کښې تقریبا په هر خائے کښې مسلمانان دفاعي جهاد کوي - د نفیر عام يعني د عام وتلو دوه حالته دي - يودا چه د وخت بادشاه يا عمومي امير د جهاد د خلقو د وتلو عام اعلان وکړي - دويم صورت دا ده چه د مظلومانو او بې وسه مسلمانانو فرياد په خه طريقي سره د مسلمانانو غورونو ته ورسېږي - (فتا وي تاتارخانيه)

پنځلسه صفت: مجاهدين به په خپل دير والي فخر نه کوي - لكه قد نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنٍ كثِيرَةٍ وَبِيَوْمٍ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَنَّكُمْ كَثْرَ ثُكُمْ فَلَمْ تُعْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَيْئَمُ مُدْبِرِينَ (سورة التوبه آيت 25)

ترجمه : او په ورخ د حنين کښې کله چه په تعجب کښې واچولو تاسولره دير والي ستاسو ، پس فائده ئې درنکړه تاسو ته هیڅ شي - او تنګه شوه په تاسو زمکه سره د فراخوالی - بيا وکړي هدی تاسو شا کونکي -

قصه: د فتح مکه په موقعه مسلمانان لس زره وو. او دوه زره نوي مسلمانان شوي وو. نو مسلمانان تول دولس زره وو. په دي مابين کښې خبر راغه چه هوازن او ثقیف د جنګ تیاره کوي - نو دغه دولس زره فوج د دوئ د مقابله لپاره روان شو او کفار په دغه موقعه خلور زره وو. نو ځنه مسلمانانو وویل چه : لن غالب اليوم من قلة: چه نن به مونبر د کم والي د وجه نه نه مغلوبه کیرو. یعنی نن مونبر دیریو - په خپل دیروالی ئې فخر وکړو - نو دا خبره الله تعالى ته خوبنه نه وه - الله تعالى ورته دا بسودله چه ستاسو غلبه په دیروالی نه ده بلکه د الله تعالى په مدد ده - نو په اول کښې الله تعالى مسلمانانو ته خه نه خه شکست ورکړو. خو په آخر کښې دوباره الله تعالى مسلمانانو ته فتح ورکړه.

شپارسم صفت دا دے چه مجاهدين به امر بالمعروف او نهي عن المنكر کوي - مجاهد به د دعوت او تبليغ اهتمام کوي - لَكُمُ الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَتَوْا الزَّكَةَ وَأَمْرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلَلَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ. (سوره الحج آيت 41)

ترجمه: (مجاهدين) داسه خلق دي که چرے طاقت ورکړو مونږ دوئ لره په زمکه کښې نو او در وي به مانځه لره او ورکوي به زکوہ او امر به کوي په نیکو او منع به کوي د بدوكارونو نه - په دے آيت کښې د مجاهدينو خلور صفات دي - 1 پابندی د مانځه کول 2 زکوہ ورکول 3 امر بالمعروف 4 نهي عن المنكر.

اول صفت دا دے چه مجاهد به د مانځه پابندی کوي - د مانځه پابندی دا ده چه د مانځه د وختونو لحاظ کوي - دغه رنګ د ارکانو او شرطونو او سنتو او مستحباتو خیال به ساتي او د مفسداتو او مکروهاتونه به ئې بچ ساتي -

پکار ده چه په مانځه کښې د دے خبرو خیال وساتله شي -

1 اول دا چه په اول وخت کښې مونځ وکړے شي - رسول الله صلي الله تعالى عليه وسلم فرمائي چه بهترین په اعمالو کښې دا ده چه په اول وخت کښې مونځ وکړے شي -

2 پکار دا ده چه کور او دس وکري او په او داسه کښې جماعت ته لارشي - د نبي کريم صلي الله تعالى عليه وسلم ارشاد دے چه یوسې د کور نه فرض مانځه ته په او دس کښې ووچي نود ده دومره ثواب کيږي لکه ده چه د حج لپاره احرام تهلي وي -

3 د جمع حرص کول۔ خکه چه د جمع مونځ د خانله د مانځه نه اویشت درجے غوره دے

4 د تکبیر اولی حرص کول - سعید بن المیب رحمه اللہ تعالیٰ وائی چه پنځوس کاله کېږي چه زما نه تکبیر اولی نه دے قضا شوئ او دیرش کاله کېږي چه کله موذن اذان کوي نوځه د مخکه نه په جماعت کښې موجود یم -

5 د جماعت سره تعلق او مینه ساتل : رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم - فرمائی چه او ه کسانو لره به اللہ تعالیٰ د خپل سوری د لاندے سورے ورکوي - یوه ګه سړے دے چه زړه ئې په جماعت پورے تېلې وي -

6 د مانځه په انتظار کښې وخت تیروول : رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم فرمائی چه یو سړے د مانځه په انتظار کښې وخت تیر وي نود ده دا وخت په مانځه کښې حسابېږي -

7 د مخکه صف کوشش کول : رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم فرمائی چه اللہ تعالیٰ او ملائکه درود وائی په مخکنو صفونو او رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم فرمائی چه کوم قوم د مخکنو صفونو نه وروسته کېږي نو اللہ تعالیٰ به ئې په جہنم کښې وروسته کېږي -

8 د بني طرف په صفونو کښې مونځ کول - رسول اللہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وسلم فرمائی - چه اللہ تعالیٰ او ملائکه درود وائی په بني طرف د صفونو

9 صفونه جوختول او اوکه نرمول رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمائی چه اللہ تعالیٰ او ملائکه درود وائی په هغه کسانو چه هغه صفونه جوخت وي او چا چه په صف کښې سورے بند کړو - اللہ تعالیٰ به ئې یوه درجه پورته کېږي -

د مانځه په باره کښې کوتاهیان -

1 خنه خلق پنځه وخته مونځ نه کوي - 2 خنه د سحر مونځ نه کوي 3 خنه ئې د غوره وخت نه وروسته کوي 4 خنه د جمع خیال نه ساتي 5 خنه خلق د تکبیر اولی خیال نه ساتي 6 خنه خلق په رکوع سجده او بنکته کيدو او پورته کيدو کښې د امام نه مخکه کېږي - 7 خنه د ستړے خیال نه ساتي - 8 خوک صفونه نه سیده کوي - 9 خوک صفونه نه جوخت وي - 10 خوک د اولنو صفونو نه وروسته کېږي - 11 د چا په مانځه کښې خشوع او توجه نه وي - 12 خوک په مانځه کښې جلتی کوي او په رکنونو کښې اطمینان نه کوي -

بل صفت امر بالمعروف او نهي عن المنكر کول.

مجاحد به امر بالمعروف او نهي عن المنكر کوي - د جهاد سره سره به د دعوت او تبليغ اهتمام هم کوي - او د دعوت او تبليغ درے درجے دي - يوه په زرہ سره دويمه په ژبه سره دريمه په لاس سره

او د تبليغ دوه جزه دي - يوا مر بالمعروف دويم نهي عن المنكري په يو عمل اكتفاء کول ناقص عمل دے - د دينه علاوه نور هم د مجاهدينو دير صفات دي لکه په سوره انفال، توبه او حج او سوره محمد او فتح او سوره صف کښې ذکر دي -

تمت

ربنا تقبل منا انك انت السم يع العليم و تب علينا انك انت التواب الرحيم - اللهم انى اعوذ بك ان اشرك بك شيئا وانا اعلم به و استغفر لك لما لا اعلم به.

العبد الاثم المسيئ ګل محمد 25 رجب الموجب 1430ھ 19 جون 2009ء وقت العشاء
ليلة الاثنين۔

د هجرت فضیلتونه

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيد المرسلين و على آله و صحبه اجمعين
و من تبعهم باحسان الى يوم الدين اما بعد !فأعوذ بالله من الشيطان الرجيم . والذين آمنوا
و هاجروا و جاهدوا في سبيل الله والذين آتوا و نصروا أولئك هم المؤمنون حقا لهم
غفرة و رزق كريم . الانفال آيت 74 و قال تعالى والذين هاجروا في الله من بعد ما
ظلموا لنبوئتهم في الدنيا حسنة و لاجر الآخرة اكبر لو كانوا يعلمون نحل آيت 41 و قال
النبي صلى الله عليه وسلم عليك بالهجرة فانه لا مثل لها. النسائي.

تمہید

دکوموخت نه چه انسان په مخ د زمکه موجود شوي نود هغه وخت نه خلق د یو خائے نه بل
 خائے ته هجرت او انتقال کوي - بیا ددگه هجرت او انتقال لپاره مختلف اسباب دي - کله د یو
 غیرآبادے زمکه نه آبادے زمکه ته ئى - کله د زلزلو آفتونو او عذابونو نه ئى - لکه د سبا والا د
 سیلاپ د وجه نه خپل ملک پرینسود - کله د جنگونو د وجه نه علاقه او ملک پرینسودل شی - کله
 د دشمن د ویرے نه ، کله د سیاحت او چکر لپاره - دا قسم هجرتونه او ملک پرینسودل په هر
 دور کېنې عام خلق کوي - یو بل قسم هجرت دے چه هغه صرف مسلمانان کوي - او هغه
 هجرت دے لپاره د حفاظت د خپل دین او دیته فار بالدين یعنی په خپل دین سره تیبنته کول
 هم وائی -

لکه ابراهیم عليه السلام د عراق نه شام ته هجرت کړے وو - دغه رنګ کفارو به هم دا کوشش
 کولو چه مؤمنان په هجرت مجبوره کړي - لکه و قال الذين كفروا لرسلهم لخرجنكم من
ارضنا - او ويل به کافرانو پیغمبرانو ته چه خامخا مونږ به او باسو تاسو لره د خپلے زمکه نه - او
 هجرت کول د دین دیره اهمه شعبه ده -

په دے وجه مونږ د هجرت په موضوع یو خو خبرې کوو -

اوله خبره د هجرت معنی :- هجرت په اصطلاح کېنې الخروج في سبيل الله من دار الكفر إلى
دار الإسلام و من دار شديد الفتنة إلى دار أقل منه فتنة - هجرت وتل دي د الله تعالى په لاره

کښې دارالکفر نه دارالاسلام ته او د هغه کور نه چه هغه د سخته فتنه والا وي - هغه کور ته چه هغه د کمې فتنه والا وي -

دويمه خبره د هجرت مقصد

اول مقصد د خپل دین او عبادت حفاظت لکه الله تعالی وائی يا عبادی الذين آمنوا ان ارضي واسعة فایای فاعبدون عنکبوت آیت 56 و قال رسول الله صلی الله علیه وسلم البلاد بلاد الله و العباد عباد الله فحيثما اصبت خيرا فاقم بشارونه د الله تعالی بشارونه دي او بندکان د الله تعالی بندکان دي په کوم خائے کښې چه خیر ته رسیبی نو هلتہ وخت تیروه - ابن کثیر ص 430 ج (3)

دوييم مقصد د خپل نفس حفاظت :-

يعني چه سړے په خپل خان د مرګ نه و وي ریږي او دا هجرت وکړي اکر چه کفری ملک ته وي لکه صحابه کرامو ج بشه ته هجرت کړيوو - او موسى عليه السلام مدین ته هجرت کړيوو دغه رنګه ابن شهاب زھری رحمه الله تعالی عزم کړيوو کچرے هشام بن عبدالملاک بادشاہ وفات شونو خه به روم ته خم خکه د هشام نه وروسته ولید بن یزید والی کرخیده - او ولید د زھری رحمه الله تعالی وينه نذر کړيوه - يعني هغه ويلي وو که زما په زھری رحمه الله اوس راغلو نو خه به دا وزنم -

دریم مقصد د هجرت مجاهدين دیرول او کفار کمزوري کول - خکه هجرت او جهاد د یو بل سره لازم او ملزاوم دي او هر یو دل سبب دے د دے وجه نه قرآن کریم کښې خائے په خائے د هجرت او جهاد یو خائے ذکر کوي - او رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی ان الهجرة لا تنتقطع ما دام الجهاد اخرجه احمد ص 1991 - په بل روایت کښې راخي لا تنتقطع الهجرة ما جو هد العدو السلسلة الصحيحة ص 1674 يعني چه تر خو جهاد جاري وي نو هجرت نه ختمیږي -

خلورم مقصد دعوت او تبلیغ دے او خلق د الله تعالی په دین او عبادت کلکول -

دریمه خبره د هجرت قسمونه :- هجرت دوه قسمه دے یو هجرت ظاهری دوييم هجرت باطني او هجرت معنوی - هجرت ظاهری د یو خائے نه بل خائے ته د دین په خاطر تلل -

او هجرت باطني کناهونه پرینسپودل لکه رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي والماهجر من هجر ما نهي الله تعالى عنه - مهاجر په حقیقت کښه هغه چاته وائي چه کناهونه پریبردی - لکه یو سړی هجرت کړي وي د کفرنه اسلام ته د بدعت نه سنت ته د کناه نه طاعت ته -

خلورمه خبره د هجرت فضیلتونه :-

د هجرت په قرآن او حدیث کښه دیرزیات فضیلتونه دي -

1 مهاجرين د یوبل دوستان وي لکه سورة الانفال آيت 72

2 مهاجرين یقيني مؤمنان دي - او دوي لره بخښنه او عزتمند رزق دے - لکه سورة الانفال آيت (74)

3 د مهاجرينو د الله تعالى په نزد ډيره غته مرتبه ده او کامياب دي - لکه سورة التوبه آيت 20

4 د مهاجريتو نه الله تعالى راضي دے او جنتونه ورله تياردي - لکه سورة التوبه آيت 100

5 د مهاجرينو کناهونه الله تعالى معاف کوي - او رحم پرے کوي - لکه سورة النحل آيت 110

6 د مهاجرينو سره الله تعالى د بسائسته رزق وعده کړے ده او مرګ ئه د شہادت دے لکه سورة الحج آيت 58

7 که د مهاجرينو نه غلطی وشي نو معافي ورته پکاره ده - لکه سورة النور آيت 22

8 ترغيب ورکوي چه نکاح د مهاجرينو زنانو سره پکارده - لکه سورة الاحزاب آيت 50 -

9 مهاجرينو لره په مال فئ کښه حق دے او دوي رشتياني دي - لکه سورة الحشر آيت 8

10 د مهاجرينو سره محبت او همکاري پکار ده لکه سورة الحشر آيت 9

11 چه د چا د هجرت قدرت وي او هجرت نه کوي نود هغه سره دوستي مه کوي - لکه سورة النساء آيت 89 او سورة الانفال آيت 72

12 مهاجرينو لره به الله تعالى خايونه مالونه او اجرونه ورکوي لکه سورة النساء آيت 100

13 مهاجرين د الله تعالى د ثواب اميد ساتي لکه سورة البقره 218

14 د مهاجرینو گناهونه به معاف کييري او جنتونو ته به داخليري لکه سوره ال عمران آيت 195

15 او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه خه تاسوته د پنځه خبرو حکم کوم. جماعت سمع او طاعت او هجرت او جهاد في سبيل الله -

16 او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه لازم دے په تا هجرت خکه د هجرت مثل نشه په خير او ثواب کنه -

17 رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي وان الهجرة تهدم ما كان قبلها - د هجرت سره مخکني گناهونه معاف کييري -

18 او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه زما په امت کنه به د تولونه اول مهاجرين جنت ته داخليري. د جنت دروازو ته به راشي د برسيره کيدو مطالبه به وکړي. د جنت خزانچيان به ترينه تپوس وکړي. چه آيا تاسو سره حساب شوئ - دوئ به ووائي چه بائی شي نحاسې - زمونږ سره د خه شي حساب کول شي. وانما كانت اسيافنا على عواتقنا في سبيل الله حتى متنا على ذالك. يقينا زمونږ توري زمونږ په اوګو وئ د الله تعالي په لاره کنه تر دے چه مونږ مړه شو په دی باندے. يعني مونږ اسلحه د غارې نه نه ده کوزه کړے. هميشه اسلحه کرڅول هم ډير فضيلت لري. د جنت دروازه به ورته پرانسته شي دوئ به پکنه خلويښت کاله ارام وکړي د خلقو د ننوتلو نه مخک - (آخره الحاكم وقال صحيح على شرط الشيخين و لم يخرجاه و افاقه الذهبي)

19 رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي - د قيامت په ورخ به زما په امت کنه د بعض خلقورنرا د لمپه شان وي - صحابه کرامو تپوس وکړو. دا به خوک وي - هغه وفرمایل فقراء المهاجرين الذين تتقى بهم المكاره. يموت احدهم و حاجته في صدره. يحشرون من اقطار الارض.

(رواه احمد والطبراني والهيثمي وقال الشيخ احمد شاکر اسناده صحيح)

دا به غريبان مهاجرين وي - چه سختو کنه په هغو خان ساتلي شي. (يعني سخته او تکليف ته دوئ مخک کييري). دوئ وفات کييري او په سينو کنه یو شي ته ضرورت وي دوئ به د زمکه د اطرافونه راجمع کړے شي -

پنځمه خبره د هجرت فائده -

1 هجرت کول دلیل دے د کمال د ایمان او د بنائیست د اسلام - یعنی ایمان ورسه مکمل کېږي -
د هجرت نه په غیر ایمان نیمکړي وي -

2 د الله تعالی د کامله بندګي اعلان دے - او الله تعالی ته د غاره اینسودلو اعلان دے -

3 هجرت کول د الله تعالی او د رسول الله صلی الله علیه وسلم د محبت دلیل دے -

4 هجرت کول د بندہ د استقامت دلیل دے -

5 هجرت کول امتحان دے او صفا واله د ایمان دے -

او نورو فائدو ته ئه په فضائلو کښې اشاره شوي وه -

دا د هجرت متعلق يو خو ضروري خبره وئه - الله تعالی دے مونږ او تاسو ته په هجرت د صبر او استقامت توفيق راکړي -

او الله تعالی دے زمونږ نه دا موجوده هجرت په خپل فضل او رحم سره قبول او منظور وکړخوي - کل محمد باجوري حالا مهاجر في سبيل الله ولايت کنډ دره چوکام -

د دے بیان په لیکلو کښې د دے کتابونو نه استفاده وشه -

1 المفصل في أحكام الهجرة 2 موسوعة الخطب والدروس 3 موسوعة نصرة النعيم -

د الله تعالی نه امید او د الله تعالی د مهربانی بیان

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله وأشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له وأشهد ان
محمدًا عبده ورسوله -

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم. قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من
رحمة الله - ان الله يغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور الرحيم - سورة الزمر آیت 52 -

وقال تعالى نی عبادی اني انا الغفور الرحيم وان عذابي هو العذاب الاليم. سورة الحجر آیت

50 49

وقال تعالى ورحمتی وسعت کل شئ سورة الاعراف آیت 156 وقال تعالى كتبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ
سورة الانعام آیت 12 وقال تعالى الرحمن الرحيم سورة الفاتحة آیت 2 - وقال رسول الله
صلی الله علیه وسلم فيما ير وي عن ربه يا بن آدم انک ما دعوتی و رجوتنی غرفت
لک على ما کان منک و لا ابالی -

تمہید: د مؤمن صفت ویره کول او امید ساتل دي -

د نیکانو بندگانو دیر صفتونه دی یو صفت ئے دا دے چه دوئ به د الله تعالی نه وی ریبی او د
 الله تعالی د مهربانی امید به هم ساتی - لکه الله تعالی وائی یحذر الآخرة ويرجو رحمة ربہ (سورة الزمر آیت 9) ویره کوي د آخرت نه او امید ساتی د رحمت د رب خپل نه -

او الله تعالی وائی يدعون ربهم خوفا و طمعا سورة السجدة آیت 16 - رابلي خپل رب لره ویره
 کونکی او طمع لرونکی -

او الله تعالی وائی ويدعوننا رغبا و رهبا سورة الانبياء آیت 90 او حاجتونه به ئے غوبنتل زما
 نه مینه کونکی او ویره کونکی وو -

او رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چه الله تعالی وائی انا عند ظن عبدي بي فليظن بي
ماشاء. زه په نيز د گمان د خپل بندہ یم په ما باندے پس دا د گمان کوي په ما هفه خه چه د
 ده خوبنې شي -

ابو علی الروذباری رحمه الله تعالى وائی چه ویره او اميد په شان د دوه وزرو د مرغه دي چه دواړه وزرے برابر وي نومرغه برابر وي او الوتل ئې پوره وي او چه یوکم وي نو په مرغه کښې کمې وي او چه دواړه نه وي نومرغه په اندازه د مرګ کښې وي -

هر حال خوف او رجاء يعني ویره او اميد دواړه د مؤمنانو صفتونه دي د خوف الهي يعني د الله تعالى د ويرے متعلق مخکے بیان تیرشوي وو-

اوسم د رجاء يعني د الله تعالى د مهربانی د اميد په باره کښې بیان کوو-

اول د رحمت او اميد په باره کښې آيتونه ذکر کوو-

د رحمت او اميد به باره کښې مخکے په خطبه کښې آيتونه ولوسته شو. عبد الله بن مسعود رضي الله تعالى عنه وائی په قرآن کښې ډير غت د خوشحالی آيت دا دے چه قل يا عبادى الذين اسرفوا على أنفسهم لا تقطعوا من رحمة الله - (سورة الزمر آيت 53)

دویم د رحمت او اميد په باره کښې حدیثونه

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائی د الله تعالى سل 100 رحمتونه دي يورحمت ئې د پيريانو او انساناں او خاروو او زهرجنو خیزو نو په مینځ کښې رالیبل چه د دغه رحمت په وجه دوئ په یو بل رحم کوي - او د دغه په وجه ځناور په خپل اولاد رحم کوي - او یوکم سل رحمتونه الله تعالى وروسته کړي چه په دغه به په خپل بندکانو رحم کوي د قیامت په ورخ (متفق عليه) او په یو روایت کښې دا هم راخي چه دغه یوکم سل رحمتونه به الله تعالى په دے رحمت سره پوره کړي کومئه چه دنیا ته رالیبل -

2 عمر رضي الله تعالى عنه وائی چه رسول الله صلي الله عليه وسلم ته قيديان راغلل په دے قيديانو کښې یوه زنانه وه چه د سینونه ئې شوده بهيدل کوشش به ئې کولو چه په قيديانو کښې به ماشوم وو هغه به ئې راواختلود کېږي سره به ئې جوخ کړو او ته به ئې ورکولو رسول الله صلي الله عليه وسلم مونږ ته وویل چه اترون هذه طارحة ولدها في النار - آیا دا زنانه دا بچه اور ته غورز وي؟ مونږ وویل چه وسئ کېږي نه ئې غورز وي - رسول الله صلي الله عليه وسلم وویل - الله ارحمهم بعباده من هذه بولدها - الله تعالى دير مهربان دا ده په خپل بندکانو د دینه په خپل بچي - (متفق عليه)

3 عامر رضی اللہ تعالیٰ عنہ وائی چہ مونبر د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سره وو یو سرے راغلو پئے لاس کبئے ورسہ خہ شے وو شرئی نے پرے راتاؤ کریوہ وئے ویل چہ یا رسول اللہ د ونو پئے حنکل راغلم د مرغی د بچو آوازم واوریده راوا مخستل پئے شرئی کبئے م کینسودل مورئے راغله زما پئے سرگرخیدله بچی مے ورتہ بنکارہ کرل پئے بچو کیناستله نبی صلی اللہ علیہ وسلم ویل کیده ما کینسودل مورئے ترینہ نہ جدایکیده رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وویل تعجبون لرحم ام الافراخ فراخها فو الذی بعثتی با الحق لله ارحم بعباده من ام الافراخ بفراخها۔

آیا تاسو تعجب کوی د رحم د مرغی نہ پئے خپلو بچو۔ زما دے پئے هغہ ذات قسم وي چہ زہ نے پئے حق را لیبلے یم خامخا اللہ تعالیٰ دیر مہربان دے پئے خپل بندکانو د مور د بچونہ پئے خپلو بچو بیا نے هغہ ته وویل چہ دا خپل خائے ته واپس کرہ۔ نو هغہ واپس کرل (رواه ابو داؤد)

4 عبد اللہ بن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ وائی مونبر د نبی صلی اللہ علیہ وسلم سره پئے یو غزا کبئے ملکری وو نو پئے یو قوم تیر شو ویل خوک یئ هفو ویل مونبر مسلمانان یو۔ یوزنانہ وہ د کتی د لاندے اور بلولو بچی ورسہ وو کله به چہ لمبہ راپورتہ شوہ بچی به نے طرف ته کرل۔ دغہ زنانہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تھے راغله ورتہ وائی الیس اللہ ارحم بعباده من الام بولدہا آیا اللہ تعالیٰ پئے خپل بندکانو د مور نہ زیات نہ دے مہربان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ویل ولے نہ۔ هغے زنانہ وویل ان الام لا تلقی ولدہا فی النار۔ مور خوبچے اور تھے نہ غورز وي۔ فاکب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بیکی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم سرمبارک بستکتھ کرو وئے ژدل بیا ورتہ سرپورتہ کرو او وئے ویل۔

ان الله لا يعذب من عباده الا المارد المتمرد الذي يتمرد على الله وابي ان يقول لا الله الا الله یقینا اللہ تعالیٰ عذاب نہ ورکوی د خپل بندکانو نہ مگر سرکشہ تھے هغہ چہ سرکشی کوی پئے اللہ تعالیٰ او انکار کوی۔ د دے کلمی نہ چہ لا الله الا الله (رواه ابن ماجہ مشکوہ ص 224 ج 1 کتاب الاسماء في رحمة الله وغضبه)۔

5 رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی پئے مخکنو امتوںو کبئے یو سری وو ملک الموت د دہ د روح اخستلو لپارہ راغلی۔ د تھے او ویلی شو چہ آیا تا خہ د نیکی کارکری هغہ وویل چہ ما تھے علم نشته بیا ورتہ وویل ے شو چہ سوچ وکرہ۔ هغہ وویل چہ ماتھے هیخ نیکی نہ دہ معلومہ صرف دا خبرہ دہ چہ ما بھے د خلقو سرہ اخستل خرخول کول نوبنے معاملہ بھے مے ورسہ کولہ مالدارہ تھے بھے مھلت ورکولو او غریب تھے بھے معاف کولہ نو اللہ تعالیٰ جنت تھے داخل کرو۔ (متفق

عليه) او په یورروایت د مسلم شریف کښے دامه رائي چه الله تعالی وویل انا احق بما منک تجاوزوا عن عبدي. خه په معاف بنه لائق یم زما د بنده نه تجاوز وکړي. (مشکوہ کتاب البيوع باب المساهلة فی العاملة ص 262 ج 1-

فائده :- د دې حدیث نه د الله تعالی رحم هم معلوم شو. چه دا سړی صرف الله تعالی په خپل رحم معاف کړو. دویم ترینه دا معلومه شوه. چه په معاملاتو کښے چشم پوشی پکارده. دريم ترینه دا معلومه شوه چه جزا من جنس العمل وي خکه دې سړی به درکزر کولونو الله تعالی ترینه هم درکزر وکړو.

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي یوه سړی به د خلقو سره قرض معامله کوله خپل غلام ته به ئې ويل چه کله د غريب خواته ورغلے نو تجاوز عنه لعل الله ان يتتجاوز عنا قال فلقي الله فتجاوز عنه. د غريب نه درکزر کوه کيديشي چه الله تعالی زموږ نه درکزر وکړي وائي چه دا سړے د الله تعالی سره یو خائې شو. (يعني وفات شو) نو الله تعالی ترینه درکزر وکړو. مشکوہ ص 271 ج 1 کتاب البيوع باب الافلاس والانتظار.

7 رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي لو يعلم المؤمن ما عند الله من العقوبة ما طمع بجنته احد و لو يعلم الكافر ما عند الله من الرحمة ما قنط من جنته أحد که مؤمن ته د الله تعالی د عذابونو پته وئے نود جنت طمع به هیچا نه وئے کړے او که کافر ته د الله تعالی د رحمت پته وئے. نود جنت نه به هیڅوک نه وئے نا اميده شوئے.

8 رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي يا بن آدم انك ما دعوتني و رجوتني غترت لك على ما كان منك ولا ابالي. اے د آدم ځويه ته چه ترڅو ما رابله او زما نه اميد ساتي خه به تاته معافي کوم تا چه هر خنکه کناهونه کريوي او خه هیڅ باک نه ساتم.

9 رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه یو سړی وویل والله لا يغفر الله لفلان - قسم په الله تعالی چه الله تعالی فلانی ته بخښنه نئکوي - الله تعالی وویل چه دا خوک دې چه په ما قسم خوری چه خه فلانی ته بخښنه نئکوم فاني قد غترت لفلان و احبطت عملك - ما فلانی ته بخښنه وکړه او ستا عمل مبریاد کړو.

دریم د رحمت او اميد په باره کښه د سلفو صالحینو اقوال:-

1 سفیان ثوری رحمه الله تعالی وائی چه خه دا نه غواړم چه زما حساب زما مور او پلارته وسپارلے شي. ربی خیر لی من والدی زما رب ما لره زما د مور او پلارنه ډیر غوره دے.

2 یو باندې جي بیمار شو چا ورته وویل چه وفات کېږي هغه ویل واین یذهب بی. چرته به بیولی شم. خلقو ورته وویل الی الله عزوجل الله تعالی ته هغه وویل فما كراهتی اني اذهب الى من لا اري الخير الا منه. يعني خه په دے ول خفه کېږم چه هغه چا ته خم چه خه نه وي نم خير مګرد هغه د طرف نه.

3 مالک بن دینار رحمه الله تعالی ابان ابن ابی عیاش رحمه الله تعالی ته وویل چه ته همیشه خلقو ته د رخصت (يعني آسانی خبرے) بیان وي هغه ویل خه دا اميد ساتم ان ترے من عفو الله عزوجل يوم القيمة ما تخرق له كسائل هذا من الفرح چه ته د الله تعالی دومره معاف په ورخ د قیامت ووینه چه د خوشحالی د وچه نه ستا دا کوت وشليېري.

4 سفیان بن عیینه رحمه الله تعالی یحیی بن عمر رحمه الله تعالی ته وویل چه آیا تا ته پته ده چه تا ته حملة العرش د عرش پورته کونکه ملائک دعا کوي او نوح او ابراهیم عليه السلام او محمد صلی الله عليه وسلم درته دعا کړي. وائی چه ما ورته وویل فain دعالی هؤلاء دوی ماته چرته دعا کړي. هغه وویل چه د الله تعالی په کتاب کښه آیا تا دا آیتونه نه دي اوريديلي الذين يحملون العرش سوره مؤمن آیت 7 او نوح عليه السلام وائی رب اغفر لی و لوالدی و لمن دخل بيتي مؤمنا و للمؤمنين و المؤمنات سوره نوح آیت 28.

او ابراهیم عليه السلام وائی رب اغفر لی ولوالدی و للمؤمنين يوم يقوم الحساب. سوره ابراهیم آیت 41.

او الله تعالی خپل پیغمبر ته حکم کوي چه واستغفر لذنبك و للمؤمنين والمؤمنات. سوره محمد آیت 19. او رسول الله صلی الله عليه وسلم خود الله تعالی ډیر تابع دار وو. او د امت په باره کښه ډیر مشفق او مهربان وو. نو هغه به خامخا دعاء ګلنې کړي وي.

5 امام شافعی رحمه الله تعالی په مرض موت کښه ويلى وو.

هر کله چه زما زرء سخت شو او زما لارے تنک شوے نوما زما اميد ستانه ستاد معاف لپاره
اندريپايه وگرخوله

تعاظمني ذنبي فلما قرنته

زما گناهونه زما نه غت شو هر کله چه ما ستاد معاف سره يو خائے کېل نو ستاد معاف زما د
گناهونو نه غته وھ-

6 امام رافعی رحمه الله تعالى وائي -

اذا امسى فراشى من تراب

کله چه (په قبر کښې) زما بستره د خاورے نه شي او خائے د مهربان رب کاوندي شم-

فهنوني احبابي و قولوا

زما دوستانو ما ته مبارکي راکړئ او او واي چه تا لره زيرے دے عزتمند رب ته ورغل-

خلورم د الله تعالى نه د رحمت اميد ساتلو فائده-

د الله تعالى د رحمت د اميد ساتلو ديري فائده دي -

1 په دے سره اظهار د بندګ راخي چه خائے د الله تعالى عاجزه بنده یم هميشه د الله تعالى رحم او
فضل ته محتاج یم -

2 الله تعالى په دے خوشحاليري چه بنده زما نه اميد ساتي -

3 په اميد سره د الله تعالى طرف ته سفر اسانيري. خکه که د الله تعالى نه اميد نه وے او صرف
ويره وے نوچا به د الله تعالى طرف ته حرکت او سفر نئه کول-

4 د اميد په وجه په بنده کښې د شکر ماده پيدا کيري. او چه کله ئه مقصد حاصل شي نوشکر
ئه ديري-

5 د اميد د وجه نه د الله تعالى د اسماء او صفات معرفت حاصليري-

6 د اميد د وجه نه د الله تعالى د فضل انتظار راخي - او هميشه الله تعالى ته توجه حاصليري-

7 دا ده اهل السنّت والجماعت عقیده ده. چه بنده به د ویرے او اميد په مينځ کښه وخت تير وي - وغيره ذالك من الفوائد والله سبحانه و تعالى اعلم و علمه احکم.

دده بیان په ليکلوكښه د دي كتابونونه استفاده وشه.

1 صلاح الامة في علو الهمة 2 موسوعة نصرة النعيم 3 مشكوة شريف 4 شرح عقيدة الطحاويه.

د زنکدن حالات

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله - اما بعد !فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم- و جاءت سكرة الموت بالحق ذالك ما كنت منه تحيد- سورة ق - وقال الله تعالى والنازعات غرقا والنashطات نشطا . وقال تعالى كلا اذا بلغت التراقي و قيل من راق- و ظن انه الفراق والتفت الساق الى ربك يومئذ المساق- سورة القيامة-

و قال تعالى فلو لا اذا بلغت الحلقوم و انت حينئذ تنتظرون و نحن اقرب اليه منكم و لكن لا تبصرون - الخ- سورة الواقعة-

و قال تعالى فكيف اذا توفتهم الملائكة يضربون وجوههم و ادبارهم سورة محمد-

وقال تعالى ولو ترے اذ الظالمون في عمرات الموت و الملائكة باسطوا ايديهم اخرجو انفسكم اليوم تجزون عذاب الهون بما كنتم تقولون على الله غير الحق و كنتم عن آيته تستكبرون- سورة الانعام آيت 93.

په انسان مختلف حالات او مراحل راخي لکه ورکواله ځوانی بوداوالي بیا مرک او زنکدن بیا قبر بیا بعث بعد الموت بیا حساب کتاب بیا سزا او جزا لکه الله تعالى وائي لترکین طبقا عن طبق- خا مخا ورخئ به تاسو یو حالت ته وروسته د بل حالت نه -

په دے حالاتو کېښې یو حالت د زنکدن دے- يعني د روح د وتلو -

د زنکدن د حالاتو په باره کېښې آيتونه

د زنکدن د حالاتو په باره کېښې مخکه په خطبه کېښې آيتونه ذكر شول- خودغه آيتونو کېښې د زنکدن حالاتو او سختو ته اشاره وه- او دیته هم اشاره وه چه په زنکدن کېښې به په چا سختي وي - په چا نرمي- لکه والنازعات غرقا والنashطات نشطا- کواه دي هغه ملائکه چه راکاګي (وباسي) روح د کافرانو په سختي- او کواه دي هغه ملائکه چه پرانیئي روح د مؤمنانو په آسانو پرانیستلو-.

د زنکدن په وخت کېښې د خلقو حالات او په دے باره کېښې حدیثونه -

په زنکدن کېښې د خلقو حالات مختلف وي - د چا سره نرمي کېږي او د هغه لپاره زيرے او خوشحالی وي او د چا سره سختي وي - او هغه لپاره خفگان او پريشاني وي -

د مؤمنانو او نیکانو حالات

اول موږ د نیکانو خلقو حالات ذکر کوو. د نیکانو خلقو لپاره ډيرښائسته حالات وي - او په مختلفو طریقو ورله خوشحالی وي -

اول دا کله مؤمن بنده د دنیا نه کېت کېږي. او آخرت ته روانیږي. نود ده خوا ته د آسمان نه داسې ملائکه راکوز شي. چه د هفو سپین مخونه وي لکه د لمپه شان - دویم دا چه د خان سره ئې د جنت کفونه او خوشبویانه راوردے وي - او دا په دومره تعداد ناسته وي - خومره چه د انسان نظر لکي. دریم ده ته د خوشحالی خبرې کوي - لکه ملک الموت د ده سرته کېني. او ورته وائي آيتها النفس الطيبة اخرجي الى مغفرة من الله و رضوان. اے پاک روحه! راوو خواه د الله تعالى بخښنے او رضا ته -

خلورم دا چه د مؤمن روح ډيرپه آسانې اوئي - لکه د مشک نه چه او به را بهیږي. او په دغه کفن او خوشبوئی کښې رابند کړي.

پنځم دا چه د مؤمن روح د وتلو په وخت کښې د مشکود بنسائسته خوشبو ئې په شان خوشبوئی کوي -

شپږم دا چه د مؤمن روح اوئي او مؤمن د الله تعالى ثناء او صفت بیان وي - لکه رسول الله صلي الله عليه و اله وسلم وائي - ان المؤمن تخرج نفسه من بين جنبيه و هو يحمد الله (صحیح الجامع رقم ص 1937) د مؤمن روح د دواړه ډډونه او زی او د الله تعالى صفت بیان وي -

اوم دا چه د آسمانونو دروازې ورته برسیره کېږي. او د هر آسمان والا ئې د بل آسمان پورے رخصت وي - د اول آسمان نه تراوم آسمان پورے.

اتم دا چه د زمک نه تر آسمانه پورے چه خومره ملائکه دي - يا د آسمانونو ملائکه دي - هغه ورته دعاکانه کوي - چه صلي الله عليك و على جسد كنت تعمرينه په تا دے د الله تعالى رحمت وي - او په هغه بدن چه تابادکېدې او په بنسائسته بنسائسته نومونو ئې یادوي - چه دا فلا نه د فلانی خوئي دے -

نهم دا چه په آسمانونو کښې د هرے دروازے والا ملائکه دعاء کوي - چه د ده روح زمونږ په دروازه راوخیزې.-

لسم دا چه ملائکه ورته هرکله وائي او زيره ورکوي او وائي مرحبا با النفس الطيبة كانت في الجسد الطيب ادخلني حميدة و ابشرى بروح و ريحان و رب غير غضبان.

يولسم دا چه کله اوم آسمان ته ورسيري نود ده عملنامه په علينين کښې ولیکله شي. او بيا دغه روح زمکه ته واپس شي. او دغه روح بدن ته واپس شي. او بيا ملائکه راشي تپوسونه ترينه کوي - د دے خائنه بيا د قبر حالات شروع شي.-

دولسم دا چه ملائکه د مؤمن روح بوئي کوي رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي حتى لينا قوله بعضهم بعضا فيشمونه حتى يأتوا به باب السماء - ملائکه ئه يوبل لره ورکوي تردے چه د آسمان دروازے ته ئه را ورسوي -

ديارلسم دا چه مؤمنان د نوي روح استقبال کوي او هغو ورته خوشحاليري ډيرزيات د خوشحاليدو د يوکور والا نه د خپل غائب په راتلو لکه رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي حتى يأتوا به ارواح المؤمنين فانهم اشد فرحا به من اهل الغائب بغازبهم

خوارلسم دا چه کله دغه روح د مؤمنانو خوا ته ورسيري. نو هغو ترينه د نورو کسانو په باره کښې تپوسونه کوي - او په دغه وخت کښې روح د دنيا د غمونونه په راحت او دمه کښې شي. لکه حدیث کښې راخی مؤمنان ترينه تپوس کوي - ما فعل فلان د فلانی خلا خال وو. نو نور ملائکه وائي دعوه حتى یستريح فانه كان في غم الدنيا. پريبردوئ چه دمه شي ځکه دا د دنيا په غمونو کښې وو.-

پنځلسم دا چه ملائکه ورته سلامونه کوي - او زيره ورکوي - محمد بن کعب رحمه الله تعالى وائي چه ملك الموت ورته وائي السلام عليك يا ولی الله. اے د الله تعالى ولی په تا دے سلام وي او الله يقرأ عليك السلام. الله تعالى درته سلام کوي - بيا ئه دا آيت ولوستو چه الذین تتفاهم الملائكة طيبين سلام عليکم-

د کافرانو او بد عملو خلقو حالات

د کافرانو او بد عمله خلقو سره ډيره سختي کيري او هفه ډير خفه او پريشانه وي او د هفو ډير ناکاره حالات وي -

اول دا چه کله مرگ راشي نودوي دنيا ته واپسے غواړي ليکن واپسے به ورته نه ميلا ويږي.

الله تعالى وائي حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبٌّ ارْجِعُونَ لَعَلَى أَعْمَلٍ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا سوره المؤمنون آيت 99 دوئ مخالفت کوي تردے چه راشي یود دوئ ته مرگ وائي به اے ربه زما واپس کړے ما لره لپاره د دے چه عمل وکړم نیک عمل په بدله د هغه کښې چه ما پربندو دے. هیچرے دامه نه کيري -

دویم دا چه د دوئ خواته د تورو مخونو والا ملائک رائي چه هفه سخت زړے او مضبوط وي -

دریم دا چه د ځان سره ئې د جهنم نه سخته د تابت کپره راوري وي او په دومره تعداد ناسې وي خومره چه د انسان نظر لکي.

خلورم دا چه د زورنه او غصه خبرې ورته کوي - چه آیته ا النفس الخبيثة اخرجى الى سخط من الله وغضبه اے پليت روحه! د الله تعالى غصه او غضب ته را ووزه -

پنځم دا چه روح ترینه ډيره په سختي سره اوږي -

شپږم دا چه روح ئې ډير بدبوئي کوي لکه د بدبو یه مردارے په شان -

اوم دا چه د آسمانونو دروازه ورته نه برسيره کيري -

اتم دا چه روح ئې آسمان ته ورسيري نود ده عملنامه په سجين کښې ولیکله شي. او بيا ئې روح د آسمان نه زمکه ته راو غورزو لهشي تردي چه په بدن کښې پريوزي بيا ورته ملائکه راشي تپوسونه ترینه کوي - د دے خائې نه بيا د قبر حالات شروع شي -

نهم دا چه د زمکه نه ترآسمان پورے خومره ملائکه دي يا د آسمانونو ملائکه دي تول پرے لعنت وائي -

لسم دا چه په آسمانونو کبئے د هرے دروازے والا ملائک دعاء کوي چه د ده روح زمونبر په دروازہ راونخیثی۔ او تول ملائک ئے په ناکارہ نومونو یادوی چه دا فلاں د فلاںی خونی دے هر کلے ورتہ نه وائی د زورنے خبرے ورتہ کوي - بہر حال په آخر کبئے د ده روح بدن ته واپس شي بیا ملائکه راشی تپوسونه کوي او د قبر حالات شروع شي۔

دمرگ په وخت کبئے د اللہ تعالی د رحمت اميد پکار دے او په اللہ تعالی بنہ گمان کول پکار دی -

مؤمن به د ویری او اميد په مینځ کبئے وخت تیر وي لیکن غوره دا ده چه د مرگ په وخت کبئے اميد غالبه وي او په اللہ تعالی بنہ گمان وکری شي۔ حکم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وائی - يقول الله أنا عند ظن عبدي - اللہ تعالی وائی چه خه په نیزد گمان د خپل بندہ یم فليظن بي ماشاء پس گمان دے وکری په ما هغه خه چه د ده خوبنہ شي۔

په ابو داؤد شریف کبئے باب رائي باب ما يستحب من حسن الظن بالله عند الموت. باب دے په بیان د هغۂ خه کبئے چه مستحب دے - بنہ گمان په اللہ تعالی په وخت د مرگ کبئے او بیا ئے حدیث ذکر کرے جابر بن عبد اللہ رضی اللہ تعالی عنہ وائی چه ما د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د وفات نه درے ورخے مخک د هغۂ نه واوریدل هغه ویل چه لا یموت احدكم الا و هو يحسن الظن بالله - نه د مری یو ستاسونه مکر چه دا بنہ گمان کوي په اللہ تعالی یعنی دا گمان دے کوي چه اللہ تعالی به راباندے رحم کوي - اللہ تعالی به راتھ معاف کوي -

په بل روایت د مسلم شریف کبئے رائي - يبعث كل عبد على ما مات عليه. هر بندہ به په هغۂ حالت راپورتہ کیبری په کوم چه وفات شوی وي -

د سلفو اقوال - معتمر بن سلیمان رحمہ اللہ تعالی وائی زما پلار سلیمان چه کله وفات کیدونو ما ته ئے وویل يا معتمر حدثني بالرخص لعلى القى الله وانا حسن الظن به - معتمرہ ماتھ رخصتونه بیان کرہ۔ کیدیشی چه خه د اللہ تعالی سره میلاو شم او زما پرے بنہ گمان وي - ابراهیم رحمہ اللہ تعالی وائی سلفو به دا خبرہ مستحب کنڑلہ چه بندہ ته د مرگ په وخت کبئے د هغۂ د نیک عملونو تلقین (بسودنه) وکرے شي۔ د دے لپارہ چه په اللہ تعالی بنہ گمان وکری - د عبد العزیز بن سلیمان رحمہ اللہ تعالی نه چا د مرگ په وخت کبئے تپوس وکرو چه ته په خه حال

ئە هەغە پە ئۆزى شو او وئە ويل ما نعول الا على حسن الظن بالله - مۇنېر اعتماد نەكۈر بە
بىنائىتە كىمان پە الله تعالى -

د مرگ پە وخت كېنى د نىكانو خلقو حالات او ويناكان

1 د رسول الله صلي الله عليه وسلم حالت او وينا

عائىشە رضي الله تعالى عنها وائى چە رسول الله صلي الله عليه وسلم به د وفات بە وخت كېنى
خپل لاس د اوپۇپىالى تە داخلولوپە مخ بە ئە رابىكلو او ويل بە ئە چە اللهم اعني على سكرات الموت - الله تعالى تە زما امداد وکىرى پە سختود مرگ.

دغەرنىڭ ويل بە ئە لا اله الا الله ان للموت لسكرات - نىشىتە حقدار دىندىگى مىگىرىي الله تعالى
دە يقىينا د مرگ لپارە خامخا سخىئ دى -

د عمر فاروق رضي الله تعالى عنە د عاجزى حالت او وينا

عبد الله بن عمر رضي الله تعالى عنە وائى چە كله عمر رضي الله تعالى عنە وفات كىيدە نۇد هەغە
سر زما پە غىرۇكىنى وو ما تە ئە وو ويل چە ضع خدى على الارض زما اننىڭ پە زىمكە كىيدە چە
كله مە كىيىسۇد نۇوئە ويل چە ويل لامي ان لم يرحمني ربى - مالىرە هلاكت دە زما
مور لرە هلاكت دە كچىرى زما رب پە ما رحم ونكىرى - كله چە پە نىزە اووهلى شۇنو ابن عباس
رضي الله تعالى عنە ورتە وو ويل ابشر بالجنة د جىنت زىرىے واخلى هەغە ورتە وو ويل والله لو كان
لى الدنيا و ما فيها لافتدىت به من هول ما امامى قبل ان اعلم بالخبر قىسىم پە الله تعالى
كچىرى دنيا او هەغە خە چە پە دنيا كېنى دى دا تۈل زما شي نۇ خامخا خە ئە پە فدىيە كېنى ورگوم
د ھېبتۈنۈد هەغە خە نە چە زما مخ تە را روان دى مخكە د هەغە خە نە چە خە پوهە شىم چە خبر
خە دە -

د معاوييە رضي الله تعالى عنە عاجزى او وينا

معاوييە رضي الله تعالى عنە چە كله سخت بىمار شود كىت نە را كوز شو كله بە ئە يوانىڭ پە
زمكە پورىے مېلۇ او كله بل اوژىل ئ او ويل ئە چە الله تعالى تا پە خپل كتاب كېنى ويلي ان الله لا يغفر ان يشرك به و يغفر ما دون ذلك لمن يشاء يقىينا الله تعالى بخېنى نەكوي د دە

خبرې چه شرك وکري شي د الله تعالى سره او بخښنه کوي ما سوا دينه چا ته چه وغواري -
اجعلني من نشاء ان تغفر له ما د هفه چا نه وگرخوه چه ته د هفه بخښنه غواري -

4 د عبدالله بن مزوق عاجزي او وينا

عبدالله بن مزوق رحمه الله تعالى چه کله بيمارشونو سلامه رحمه الله تعالى ته وائي چه زما
 ستا سره خه کاردے. او هفه دا چه تحملني فتطر حني على تلك المزبلة لعلى اموت عليها
فيري مكانى فير حمنى - ما ويسه او به دغه ديران م اوغورزوه کيديشي چه خه په دے ديران
 مرشم نو الله تعالى به زما دغه خائے (يعني دغه د عاجزئ او به وسي) ديران و وويسي نورحم به
 راباندے وکري -

د مشرئ او اقتدارنه نفترت

1 د معاویه رضي الله تعالى عنه نفترت: - کله چه معاویه رضي الله تعالى عنه وفات کیده نو وئه
 ويل ليتنى كنت رجلا من قريش بذى طوى و انى لم آل من هذا الامر شيئا. ارمان چه
 خه د قريشونه يو عام سرے وئه ذي طوى مقام کېنې او ما په حکومت کېنې هيچ قسم
 مشرى نه وئه کړے -

د عبدالملک بن مروان نفترت: - عبدالملک بن مروان رحمه الله تعالى چه کله وفات کیده يودوبی ته
 ئه وکتل چه د دمشق يو طرف ته ناست وئه جامه وي نخله نو عبدالملک رحمه الله تعالى وویل
والله ليتنى كنت غسالا. ارمان چه خه دوبی وئه د خپل لاس د محنت مه خوراک کوله او هېڅ
 قسم مشرى مه د خلقونه وئه کړے. ابو حازم رحمه الله تعالى ته چا دا خبره وکړه نو هفه وویل
 چه الحمد لله چه دوئ د مرګ په وخت کېنې زمونږد حالت ارمان کوي او مونږد مرګ به وخت
 کېنې د دوئ د حالت ارمان نه کوو. يو خل به امريکايان او نور کافران زمونږد ژوند ارمان کوي -
ربما يود الذين كفروا لو كانوا مسلمين - نن صبا نام نهاده مسلمانان د دوئ د ژوند ارمان
 کوي د دوئ ملکونو ته د سفر کولو کوشش کوي -

د عمر بن عبدالعزيز رحمه الله تعالى وصیت: - خلقو ته ئه وویل چه کله مو خه په قبر کېنې
كيسنودلم فائزعوا عنى لبنة زما نه به يوه خخته لرے کړئ. ثم انظروا ما لحقني من دنياكم هذه
 - بيا ماته وکوري چه ما د دنيا نه خه يورل -

4 هارون الرشید رحمه الله تعالى چه کله وفات کیده حکمئ وکرو چه زما کفونه راؤری خپلو
کفونوته ئے کتل بیا ئے حکم وکرو چه قبراله وکنئ بیا ئے حکم وکرو چه ما قبرته وئ سئ
چه قبرته ئے يورو قبرته ئے سوچ کولوژل ئے او دا آيت ئے لوستو چه ما اغنى عنی ماليه
هلك عنی سلطانيه زما مال ما ته فائدہ رانکره او زما بادشاهی هلاکه شوه-

5 د عبدالملک بن مروان رحمه الله تعالى نفرت د مشري نه چه کله وفات کیده نو ويل ئے والله
لوددت انی عبد لرجل من تهامة ارعی غینمات فى جبالها وانی لم ال. قسم په الله تعالى
خه دا خوبناوم چه خه د تهامة د يو سپي غلام وئ د تهامة په غرونونکبئه مه يو خو گېے
خرو ل او مشري مه نه وئ کړے-

فائدہ محترمو! سوچ پکاردے. عبدالملک هغه کس ووچه د خپلے مشري او خلافت لپاره ئے دير
مري کريوو تردے چه عبدالله بن زبیر رضي الله تعالى عنه ئے شهيد کرو. ليکن آخری خواهش
ئے دغه وو. نن صبا هم دير خلق په امارت، کماندرئ، او مشري پسے کويږي. ليکن د دے انجام
پښيماني وي -

يو بادشاه وفات کيدو. نو دا به ئے ويل چه يا من لا يزول ملکه ارحم من قد زال ملکه اي
هغه ذاته چه بادشاهي نه ختميږي. په هغه چا رحم وکړه چه بادشاهي ختمه شوه.

6 نافع بن ابي علقمه د مکي معظمي امير وو. چه کله وفات کيدو نو وئ ويل چه خه دا خوبناوم
چه خه د فلانی کورني غلام وي (دا يوه بيکاره کورني وه) خو چه دا مسئوليت م نه وئ کړي.-
د بعض نيكانو خلقو ژرا او ويره-

1 ابراهيم النخعى رحمه الله تعالى چه کله وفات کیده نوژيل ئے چا ويل ولے ژاري؟ هغه ويل
انتظر ملک الموت لا ادری بالجنة يبشرني ام بالنار- د ملک الموت انتظارکوم نه پوهيرم
چه د جنت زيري راكوي او که د جهنم -

2 حذيفه بن اليمان رضي الله تعالى عنه د مرگ په وخت کبئه دير زيات ژيل چا ويل ولے ژاري
ويل پوهيرم نه چه الله تعالى به راضي وي او که غصه به وي -

3 ابو هریره رضي الله تعالى عنه د مرگ به وخت کبئے ژرل ويـل ابکي علی بعد سفری و قلة زادی پـه دـے ژـارم چـه سـفرم ڈـیر اوـگـد دـے اوـ خـرـچـه رـاسـرـه كـمـه دـهـ اوـ پـوهـيـرم نـهـ چـهـ جـنـتـ تـهـ بهـ وـرـحـمـ کـهـ جـهـنـمـ تـهـ -

4 عامر بن عبد الله رحمـه اللهـ تـعـالـيـ دـ مرـگـ پـهـ وـخـتـ کـبـئـےـ ڈـیرـ ژـرـلـ ويـلـ ئـ دـ دـےـ آـیـتـ نـهـ ژـارـمـ چـهـ
انـماـ يـتـقـبـلـ اللـهـ مـنـ الـمـتـقـيـنـ اللـهـ تـعـالـيـ دـ مـتـقـيـاـنـوـ عـمـلـ قـبـلـوـيـ -

5 محمد بن واسع رـحـمـهـ اللهـ تـعـالـيـ چـهـ کـلـهـ بـيـمـارـشـوـ ڈـيرـ زـيـاتـ خـلـقـئـ بـيـمـارـپـرسـيـ لـهـ رـاـتـلـ خـهـ خـلـقـ
وـلـاـرـوـ خـهـ نـاـسـتـ وـوـ يـوـكـسـ تـهـ وـائـيـ - اـخـبـرـنـيـ ماـ يـغـنـيـ عـنـيـ هـؤـلـاءـ اـذـ اـخـذـ بـنـاصـيـتـيـ وـ
قـدـمـيـ غـداـ فـاـ لـقـيـتـ فـيـ النـارـ ماـ پـوـهـ کـرـهـ چـهـ دـاـ کـسـانـ بـهـ ماـ تـهـ خـهـ فـائـدـهـ رـاـکـرـيـ - چـهـ صـبـاـ لـهـ
پـهـ قـيـامـتـ کـبـئـےـ خـهـ دـ تـنـدـيـ اوـ بـسـپـوـنـهـ وـنـيـوـلـ شـمـ اوـ اوـرـتـهـ وـغـورـزوـلـ شـمـ -

6 یـونـیـکـ سـرـےـ وـفـاتـ کـیدـهـ ڈـيرـ زـيـاتـ ئـ ژـرـلـ ويـلـ پـهـ دـےـ خـبـرـ ژـارـمـ چـهـ خـلـقـ بـهـ روـڑـےـ نـیـسـیـ اوـ
خـهـ بـهـ نـهـ یـمـ مـوـنـخـونـهـ بـهـ کـوـیـ اوـ خـهـ بـهـ نـهـ یـمـ - ذـکـرـوـنـهـ بـهـ کـوـیـ اوـ خـهـ بـهـ نـهـ یـمـ -

4 بل یـونـیـکـ سـرـےـ وـفـاتـ کـیدـهـ ڈـيرـ زـيـاتـ ابکـیـ عـلـیـ فـرـاقـ الذـکـرـ وـمـجـالـسـ اـهـلـهـ. ژـارـمـ پـهـ جـدـائـیـ دـ
ذـکـرـ اوـ پـهـ جـدـائـیـ دـ مـجـلسـوـنـوـ دـ ذـکـرـ -

7 عائـشـهـ رـضـيـ اللـهـ تـعـالـيـ عـنـهـ چـهـ کـلـهـ وـفـاتـ کـیدـهـ اـبـنـ عـبـاسـ رـضـيـ اللـهـ تـعـالـيـ عـنـهـ ئـ خـواـتـهـ رـاغـلـوـ
صـفـتوـنـهـ ئـ وـرـلـهـ کـوـلـ هـغـےـ وـیـلـ دـعـنـیـ مـنـکـ یـاـ اـبـنـ عـبـاسـ فـوـالـلـهـ لـوـدـدـتـ اـنـیـ کـنـتـ نـسـیـاـ
مـنـسـیـاـ دـاـ خـبـرـ پـرـیـرـدـهـ قـسـمـ پـهـ اللـهـ تـعـالـيـ خـهـ دـاـ خـوـبـسـاـوـمـ چـهـ خـهـ هـیـرـہـ پـیـرـہـ وـےـ -

9 دـ مـدـيـنـهـ یـوـکـسـوـفـاتـ کـیدـهـ وـیرـ اوـ ژـراـ ئـ کـولـهـ چـاـ وـیـلـ آـیـاـ تـهـ هـمـ وـیرـیـرـےـ هـغـهـ وـیـلـ دـ دـےـ بـنـارـ دـ
امـیرـ اـسـتـاذـ بـهـ چـهـ رـاغـلـوـ نـوـ خـهـ بـهـ وـیرـیدـمـ فـکـیـفـ بـرـسـوـلـ رـبـ الـعـالـمـینـ- نـوـدـ رـبـ الـعـالـمـینـ دـ
استـاذـیـ نـهـ بـهـ خـرـنـگـ نـهـ وـوـیرـیـرـمـ -

حسنـ بـنـ عـلـیـ رـضـيـ اللـهـ تـعـالـيـ عـنـهـ دـ وـفـاتـ پـهـ وـخـتـ کـبـئـےـ ڈـيرـ زـيـاتـ ژـرـلـ ويـلـ انـیـ اـقـدـمـ عـلـیـ اـمـرـ
عـظـیـمـ وـھـوـلـ لـمـ اـقـدـمـ عـلـیـ مـثـلـهـ قـطـ خـهـ پـهـ یـوـغـیـتـ کـارـ اوـ غـیـتـ مـصـیـبـتـ وـرـحـمـ چـهـ مـخـکـےـ پـرـےـ نـهـ
یـمـ وـرـغـلـےـ -

11 سـلـمـانـ رـضـيـ اللـهـ تـعـالـيـ عـنـهـ دـ مـرـگـ پـهـ وـخـتـ کـبـئـےـ وـیـلـ خـهـ پـهـ دـےـ ژـارـمـ چـهـ قـلـةـ الزـادـ وـ بـعـدـ
المـفـازـ تـوـبـنـهـ کـمـهـ دـهـ اوـ دـشـتـهـ ڈـيرـ اوـگـدـهـ دـهـ -

12 یو صحابي وفات کيده ويلى ئە پە دے ژارم چە خە د دينه ويرىرم چە ما به خە خبرە كىرى
وي چە ما تە معمولى بىكارى او هغە به د الله تعالى پە نيزغىتە كناھ وي -

د مرگ پە وخت كىنى د بعض نيكانو خلقو ذكر و اذكار

محمد بن ثابت البناني رحمه الله تعالى وائي چە ما خېل پلارتە د كىمە تلقين كولو هغە ويلى يا
بني خل عنى فاني فى وردى السابع - بچىه ما پريبردە خكە خە پە اوم نمبر وظيفە كىنى يم -
يعنى ساھ ئە وتله او قرآن ئە لوستلو.

اسماعيل بن عمر رحمه الله تعالى وائي چە مونبر د ورقاء بن عمر رحمه الله تعالى تە خواتە
ورغلۇ. و هو فى الموت فجعل يهلاك و يكبر و يذكر الله - هغە د مرگ پە حالت كىنى وو لا الله
الا الله الله اكبر ئە ويلى او د الله تعالى ذكر ئە كولو كىنە خلق ئە خواتە را روان وو. هفو بە
سلامونە كول دە به جواب وركول او وتل به هر كله چە سلامونە ديرشۇ. نو خوي تە وائي يا
بني اكفني رد السلام على هؤلاء لا يشغلوني عن ربى - اى بچىه زما د طرف نە د سلام
جواب كوه چە دوى ئاما د الله تعالى نە مشغولە نە كرى.

د مرگ پە وخت كىنى د بعض نيكانو خلقو خوشحالى - بلال رضي الله تعالى عنه چە كله وفات
كىدو نو ويلى ئە غدا نلقي الا حبه محمدا و حزبه صبا به د دوستانو سره ميلا وېرو د محمد
صلى الله عليه وسلم او د هغە د ملگىرو سره - بي بي ئە ژىل او ويلى ئە وا ولاده هائى هلاكتە زما -
بالل رضي الله تعالى عنه ويلى وافراحه هائى خوشحالى زما.

ابو بكر بن عياش رحمه الله تعالى چە وفات كىدو نود هغە خوي ابراهيم ژىل ويلى بچىه مە ژارە
فما اتى ابوک فاحشة قط - ستا پلار هيچرى بە حياء خبرە يا بە حياء كارنە دے كىرى -

دا د نيكانو خلقو حالات ذكر شول چە د هفو سره د مرگ او د آخرت پە بارە كىنى خومرە غم او
فكروو. نو پكاردا دە چە مونبر او تاسوهم د دغە ورخە لپارە تيارە وکرو -

اقول ما تسمعون و استغفر الله لي و لكم و لسائر المسلمين و صلوا على نبيكم محمد و
اله و أصحابه اجمعين -

د دے بيان بە ليكلى كىنى د دے كتابونونە استفادە وشوه -

د قبر عذابونه او نعمتونه

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمداً عبد الله ورسوله.

اما بعد !فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم يثبت الله الذين آمنوا بالقول الثابت في الحياة الدنيا وفي الآخرة و يضل الله الظالمين و يفعل الله ما يشاء (سورة ابراهيم آيت 27) وقال تعالى و حاق بالفرعون سوء العذاب النار يعرضون عليها غدوا و عشيا و يوم تقوم الساعة ادخلوا آل فرعون أشد العذاب (سورة مؤمن آيت 46) وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم القبر روضة من رياض الجنة او حفرة من حفر النار رواه الترمذى.

په مخکے بیان کبئے دا خبره ذکر شوه چه په انسان مختلف مراحل او حالات رائی په هفو پراوونو ، مراحلو او حالاتو کبئے یو پراو او مرحله د قبر او بربخ زندگی ده او خرنگ چه په زنکدن کبئے د خلقو حالات مختلف وي د چا سره سختي وي او د چا سره نرمي وي نودغه رنگ د قبر حالات هم مختلف دي د چا لپاره په قبر کبئے عذابونه وي او د چا لپاره نعمتونه وي په دے بیان کبئے موږ د قبر د عذابونو او نعمتونو بیان کوو.

اول آیتونه ذکر کوو.

عذاب قبرته په دیرو آیتونو کبئے اشاره شوي ده موږ په خطبه کبئے دوه آیتونه ولوستل.

په اول آیت کبئے اول بشارت او زیرے دے چه الله تعالى مؤمنان مضبوطوي په دنيا کبئے وف الآخرة ابن كثير رحمه الله تعالى وائي في القبر وكذا روي عن غير واحد من السلف يعني دير سلف صالحين وائي چه د آخرت نه مراد قبر دے - مؤمن په قبر کبئے صحيح جواب کوي - چه زما رب الله تعالى دے او زما پیغمبر محمد صلي الله عليه وسلم دے - په بخاري او مسلم شريف کبئے هم رائي چه دا آیت په باره د عذاب قبر کبئے دے - مشكوة ص 24 ج 1 باب اثبات عذاب القبر -

او بیا تخویف ذکر کوي چه و يضل الله الظالمين يعني ظالمان په قبر کبئے صحيح جواب نشي کوله - او دویم آیت کبئے د فرعونيانيولپاره عذاب بربخ بيان شوي دے - چه دوئ صبا او بیگا جہنم ته وراندے کوله شي -

دويم حدیثونه ذکر کوو-

په احادیثو کبې رسول الله صلی الله علیه وسلم د قبر حالات تفصیلا بیان کړیدي د مؤمنانو او نیکانو حالات او نعمتونه ئے هم بیان کړیدي او د کافرانو او کنہکارو حالات او عذابونه ئے هم بیان کړیدي- او بعض حالات د مؤمنانو او کافرانو په مینځ کبې شریک دي -

مونږ دغه حالات په ترتیب سره بیانوو-

په قبر کبې د مؤمنانو حالات

1 کله چه مړے دفن شي او د هغه خواته نیکان خلق دومره وخت کیني چه په هغه کبې اوښه حلالو لشي- او غوبنه ئے تقسیمولے شي نومړي ته الفت او شناخت حاصلېږي-

لکه عمرو بن العاص رضي الله تعالى عنه ولی وو اذا دفنتموني فاقيموا حول قبرى قدر ما تحر جزورا ويقسم لحمها- کله چه تاسو ما دفن کړئ نوزما د قبر خوا ته دومره وخت تیر کړئ چه اوښن پکبې حلالو لشي او غوبنه ئے تقسیمولے شي حتى استأنس بكم چه خه په تاسو الفت او شناخت حاصل کړم وانظر ماذا اراجع رسول ربی- او خه اوګورم چه خه جواب کوم استاذو د خپل رب ته - رواه مسلم-

2 د قبر د جوخت کیدونه هیڅوک نه خلاصېږي رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی که خوک ترینه خلاصیدے نو سعد بن معاذ رضي الله تعالى عنه به ترینه خلاص شوي وې چه په هغه هم قبر راجوخت شو بیا کولاؤ شو-

3 په قبر کبې مړو ته عقولونه واپس کېږي- عمر رضي الله تعالى عنه تپوس کړيو- اترد علينا عقولنا يا رسول الله- آیا مونږ ته به عقولونه واپس کولے شي- اے د الله تعالى پیغمبره! - هغه ویل نعم كبيئتک اليوم - او واپس کېږي به لکه خرنګ چه ته ننئه (الترغيب والترهيب بسند حسن)

4 کله چه خلق د مړي د دفن کولونه فارغه شي نو فوری تپوسونه شروع کېږي نبی صلی الله علیه وسلم به چه کله د مړي د دفن نه فارغه شو نوبه قبر به ودرید اوویل به ئے-
استغروا لأخيكم و اسلوا له التثبت فإنه الآن يسئل (ابو داؤد)

د خپل ورور لپاره بخښنه وغواړئ او د کلکوالي سوال ورله وکړئ. حکه د ده نه اوسم تپوس
کېږي.-

5 دوه ملائک راشی چه د رنګ نه تورے وي شنه ستګه ئے وي یوته منکر بل ته نکروائي -

په دئے کښې بعض حالات د کافر او مؤمن په مینځ کښې شريک دي -

6 مؤمن الله تعالى په قبر کښې کلک کري صحیح جواب ورکوي . لکه الله تعالى وائي بیثت الله
الذین امنوا بالقول الثابت. کلکه وي الله تعالى مؤمنان به سبب د وينا کلکه

7 د تپوسونو نه مخکه چه کله نیک سړی په قبر کښې کینولی شي نو په هغه خه ویره نه وي او نه
پريشانه وي -

8 مؤمن ته د جنت دروازه کهولاؤ شي د قبر نه

9 مؤمن خپل خائے وويني د جنت نه

10 مؤمن ته قبر دوم ره کهولاؤ شي خومره چه نظر لکي-

11 مؤمن ته نیک عمل د یودايم سړی په شکل کښې راشی چه بناسته مخ بناسته جام
بناسته خوشبوئي وي او ده لره زيرے ورکوي -

12 مؤمن ته قبر روښانه کېږي.-

13 مؤمن د ناوے پشان ویده کېږي-

14 د مؤمن دا شوق وي چه خه کورته لارشم او د کور والا ته زيرے ورکرم-

15 مؤمن ته قبر د شينکونه دک شي-

16 د جهنم اور ورته ونسودلې شي چه د دينه الله تعالى بچ کړي فیفرج له فرجة الى النار
فینظر اليها يحطم بعضها فیقال له انظر لی ما وفاک الله تعالى. د جهنم د اور طرف
ته ورته کړکي کهولاؤ شي چه لمبي ئې یو بل ماتوي نودته وویلي شي چه دغه لمبوته وکوره چه
الله تعالى ترینه بچ کړے.-

په قبر کښې د کافرانو او بد عمله خلقو حالات

- 1 بد عمله سړے چه په قبر کښې کینولے شي نو ډیر وار خطاوی او ويږيدی-
- 2 چه ملائکه ترینه تپوس وکړي نو صحیح جواب نشي کولے بلکه وائي چه هاه هاه لا ادری نه پوهیاړم
- 3 د قبر نه ورته د جهنم طرف ته دروازه پرانسته شي-
- 4 قبر پرے راتنک شي و يضيق عليه قبره حتى تختلف فيه اضلاعه - قبر پرے دومره راتنک شي چه پونستئي ئې په یو بل کښې ننوزی-
- 5 د دئ ناکاره عمل ورته د یوداسه سړي په شکل راشي چه خرابې جامه وي ډیره بدبوئي کوي - د پريشانه خبرې ورته کوي -
- 6 په ګرزونو وھلے کېږي تردے چه خاورے شي بیا روغ شي بیا وھلے شي-
- 7 د جنت طرف ته ورته کړئ کولاوشي چه د دغه خائے نه الله تعالى محرومہ کړے -
- 8 دوئ لره چه عذاب ورکولے شي نو تول ځناور د دوئ چغه اوري حتى ان البهائم لتسمع صواته - تردے چه ځناور د دوئ چغه اوري -
- 9 د دوئ قبرونه د کناهونو په وجه د تiarے نه ډکوي ان هذه القبور ممتلئة على اهلها ظلمة یقينا دا قبرونه په خپل خاوندانو د تiarے نه ډک دي -
- 10 ژوندے د عذاب قبرد اوږيدو طاقت نه لري فلولا ان لا تدافنوا لدعوت الله ان يسمعكم من عذاب القبر الذي اسمع منه يعني کچرے مړي خخول تاسو نه پريښودے نوما به د الله تعالى نه سوال کړے وې چه تاسو ته عذاب قبر واور وي -
- 11 یو کم سل غټ ماران پرے مسلط شي - لو ان تنبينا منها نفح بالارض ما انبنت خضرا - که چرے د هغه نه یو مار پوک په زمکه کښې وکړي نوشين بوته به زرغون نشي -

قبر او لنه منزل (پرأو) دے د منزلنود آخرت نه

عثمان رضي الله تعالى عنه به چه کله د قبر خواته و دريد دومره به ئے وزرل چه گيره به ئے لمده شوه. چا ورته وويل چه تئه جنت او جهنم يادوے او نه زاري. او چه قبriاد كرے نو زاري هغه ويل ما د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه او ريدلي وو هغه ويل القبر اول منزل من منازل الآخرة. قبر او لنه پرأو دے د پرأوونو د آخرت نه که د دينه سري خلاص شي نو وروسته حالات آسان دي - او که د دينه سري خلاص نشي نو وروسته حالات دير سخت دي -

او ما د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه او ريدلي وو چه مارأيت منظراً قط إلا والقبر افظع منه ما هيچ يو منظرنه دے ليدلے مگر قبرد هغه نه سخت دے -

د عذاب قبر اسباب

1 چغلی کول 2 د تشو متيازو نه خان نه ساتل. لکه ابن عباس رضي الله تعالى عنه وائي چه نبي صلي الله عليه وسلم په دوه قبرونو تيرشو او وئے ويل انهماً ليعذبان بالنسمة والبول يقينا دوى له عذاب وركوله شي په چغلی او په تشو متيازو بيا ئے د كجورى لبنته راواخسته دوه توتھ ئے كره په هرقبر ئے يوه يوه ناله كره او وئے ويل كيديشي چه د دوى نه عذاب سپك شي. تر خو چه دا شنه وي يعني نه وي وچه شو -. -

دا روایت امام بهقی په اثبات عذاب القبر كېنې په مختلف الفاظو نقل كريدي -. -

3 د ويرد وجه نه :- بعض علماء وائي چه دا هله چه کله ئے وصيت كري وي چه په ما وير وکري. لکه نبي صلي الله عليه وسلم وائي ان الميت ليعذب في قبره با النياحة. يقينا مري د وير په وجه په قبر كېنې عذاب وركوله شي. -

4 د غلول په وجه يعني په غنيمت كېنې خيانت کول. -

د رسول الله صلي الله عليه وسلم غلام شهيد شو خلق و ويل چه هنيئاً له الجنة. د لره د جنت مبارڪ شي. رسول الله صلي الله عليه وسلم وويل كلا والذى نفسي بيده ان الشملة التى غلها يوم خير من المغائم لم تصبها المقاسم لتشتعل عليه نارا. داسه نه ده زما دے په هغه ذات

قسم وي چه زما روح د هغه په لاس کښے دې یقینا هغه خادر چه ده په خیبر کښې د غنیمت نه پت کړيوو د تقسیم نه مخکه هغه په ده د اور لمبې دي -

5 پنځم سبب د عذاب قبر قرض (پرديه حق) ده. رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي لاتزال نفس المؤمن معلقة بدينه حتى يقضى عنه. د مؤمن روح د قرض په وجهه بند وي ترڅو چه قرض نه وئے ادا شوئه. یو خل رسول الله صلي الله عليه وسلم وویل هغه فلانه سره چه مړ ده. هغه د قرض په وجهه د جنت نه بند ده. فإن شئتم فاقدوه. که ستاسو خوبنې شي فديه ئه ورکړئ. یعنی قرض ئه خلاص کړئ. وان شئتم فاسلموه إلى عذاب الله تعالى. اوکه ستاسو خوبنې وي نود الله تعالى عذاب ته ئه وسپارئ.

6 به اودسه مونځ کول او د مظلوم مرسته نه کول. رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي - ان رجالا ضرب في قبره سوطا فامتلا القبر عليه نارا الكونه صلي صلاة واحدة وغير طهور و مر على مظلوم فلم ينصره. (رواه الطحاوي بسند حسن) یو سره په قبر کښې یوه کوره وو هله شونو قبر پرې د اور نه ډک شو. ځکه یو مونځ ئې به اودسه کړیوواو په یو مظلوم تیر شو او مرسته ئه ورسره ونکړه.

د عذاب قبر نه د خلاصیدو اسباب

1 شہادت :- رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه د شهید لپاره شپږ خبرې دی یوه خبره پکښې دا ده و يجار من عذاب القبر. د عذاب قبر نه پناه ورکولې شي.

2 رباط في سبيل الله يعني په سنگرونو او سرحدونو کښې وخت تیروول -

رسول الله صلي الله عليه وسلم د مرابط في سبيل الله په باره کښې وائي. و يؤمن من فتنة القبر (رواه مسلم) دا به په امن وي د عذاب د قبر نه -

3 چه یو سري د ګيدې په بیمارتیا مړ شي.

رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي من يقتلها بطنه فلن يعذب في قبره. هغه څوک چه د ګيدې مرض ئه مرکري نود هغه لپاره په قبر کښې عذاب نشه -

4 د سوره الملک لوستل

رسول الله صلی الله علیہ وسلم وائی سورة تبارک هي المانعة من عذاب القبر. سورة تبارک
الذی منع کونکے دے د عذاب قبرنہ

5 د جمع پئه ورخ يا شپه مرگ۔ رسول الله صلی الله علیہ وسلم وائی ما من مسلم يموت يوم الجمعة او ليلة الجمعة الا وفاه الله تعالى فتنة القبر (مسند احمد ترمذی) کوم مسلمان چه د جمع
پئه ورخ يا شپه مرگ شی - اللہ تعالیٰ به نئے د عذاب قبرنہ بچ کری۔

هغه خیزونه چه مرگ نه وروسته فائدہ رسوی -

1 صدقہ جاریہ 2 علم نافعہ 3 نیک اولاد چه د لرہ دعاکانے غوایری۔ رسول الله صلی الله علیہ
وسلم وائی اذا مات الانسان انقطع عمله الا من ثلاث صدقة جارية او علم ينتفع به او ولد صالح يدعوه له. رواہ مسلم۔

کله چه انسان مرگ شی نو د دہ عمل ختم شی مگر درے خیزونه صدقہ جاریہ یا هغه علم چه
فائده پرے اخستے شی یا نیک اولاد چه د لرہ دعاء غوایری۔

4 د جنازے مونج:- رسول الله صلی الله علیہ وسلم وائی ما من ميت يصلی عليه امة من المسلمين يبلغون ان يكونوا مائة فيسفعون له الا شفعوا فيه (رواہ مسلم)

چه کله پئه یوسپی سل 100 مسلمانان جنازہ وکری او د مری لپارہ سفارش وکری نو د هفو
سفارش قبلیبی۔

اور رسول الله صلی الله علیہ وسلم وائی ما من ميت يصلی عليه امة من الناس الا شفعوا فيه (رواہ النسائي و حسنہ الالباني)

کله چه پئه یوسپی د خلقو یو دلہ جنازہ وکری نو د هفو سفارش قبلیبی۔

5 د مری د دفن کولو نه وروسته فوری دعاء کول۔

رسول الله صلی الله علیہ وسلم وائی استغفروا لاخيكم و سلوا له التثبيت فانه الان يسئل (ابو داؤد و صححه الالباني) د خپل ورور لپارہ بخبننه وغوایری او د کلکوالی سوال ورلہ وکری
حکمہ د دئ نه اوں تپوس کیبی۔

6 د د فن نه وروسته د قبر خوا ته دومره وخت تیروول چه په هغه کښه اوښن حلال شي او غونبه ئے تقسیم شي- لکه عمرو بن العاص رضي الله تعالى عنه ويلي وو فاذاد فتنموني فاقيموا حول قبرى قدر ما تنحر جزور و يقسم لحمها حتى استأنس بكم و انظر ماذا اراجع رسول ربى (رواه مسلم)

کله چه تاسو خه دفن کرم نوزما د قبرنه چاپيره دومره وخت کيني چه به هغه کښه اوښان حلالو ل شي- او غونبه ئے تقسيمول شي- تردي چه خه په تاسو الفت حاصل کرم او وگورم چه خه د خپل رب استاذو ته خه جواب ورکوم -

7 د خوي د طرف نه صدقه :- عائشه رضي الله تعالى عنها وائي چه يو سري د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه تپوس وکړو- چه زما مور مړه ده - فهل لها من اجر ان تصدق عنها- آيا د هغه خه ثواب کېږي- چه خه ترینه صدقه وکړم- قال نعم- رسول الله صلي الله عليه وسلم وویل هو- (متفق عليه)

8 د عام مسلمانانو دعاء کلنے او استغفار:- لکه الله تعالى وائي والذين جاؤوا من بعدهم يقولون ربنا اغفرلنا و لاخواننا الذين سبقونا بالإيمان

9 رياط في سبيل الله تعالى - رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي كل ميت يختتم على عمله إلا المرابط في سبيل الله تعالى- فانه ينمی عليه عمله الى يوم القيمة و يؤمن فتنۃ القبر (رواه ابو داؤد و الترمذی و قال حدیث حسن صحیح)

د هر مرۍ په عمل مهر لکو ل شی مکرد مرابط في سبیل الله ځکه د ده عمل د قیامت د ورځ پورے د ییری- او د عذاب قبرنه امن ورکو ل شی-

دا د قبر د حالاتو مطابق یو خو ضروري بحثونه وو-

د قبر نعمتونه او عذابونه مونږ بیان کړل او د قبر د عذاب اسباب مونږ بیان کړل او د قبر د عذاب نه د خلاصیدو اسباب مونږ بیان کړل- الله تعالى دے مونږ د قبر د عذابونو او سختونه وساتي - او الله تعالى د یزموونږ قبرونه د جنت باغیچه وګرځوي - او الله تعالى دے مونږ د تمام فتنونه بچ وساتي -

آمين و صلي الله تعالى على خير خلقه محمد و على آلہ اجمعین-

اللهم اجعل قبورنا و قبور اخواننا المسلمين رياضا من الجنة و قنا الفتن ما ظهر منها و
ما بطن يا كريم - و صل اللهم و سلم على عبدي و رسولك محمد و على آله و صحبه
اجمعين

د دے بیان په لیکلو کښې د یو خو کتابونو نه استفاده و شوه لکه
1 مشکوہ شریف او 2 القبر عذابه و نعیمه د حسین العوائی شه -

حوض کوثر

الحمد لله و الصلوة والسلام على رسول الله اما بعد !فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ (1) فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحِرْ (2) إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ (3)

په دے سوت کبنے ترغیب دے۔ اوصاف حسنوتہ او حکم دے مؤمنانو ته چه عبادت بدینی او مالی ما لره کوئ۔ او حئے به تاسوته دیر خیر درکرم او ستاسو دشمنان به هلاک کرم۔

کوثر فوعل وزن دے دیر خیرته ئے وائی - قرطبي رحمه الله وائی چه په دے کبنے شپاپس اقوال دی - غوره دا ده چه د دینه مراد يا نهر دے په جنت کبنے يا د نبی صلي الله عليه وسلم حوض دے په میدان حشر کبنے - بعض وائی چه د دے نه مراد قرآن دے۔ يعني چا چه د قرآن او سنت نه خیر او هدایت حاصل کرو۔ نوپه آخرت کبنے به د هغه حوض او نهر نه خربوي او سيرابي به حاصل وي -

علامه کشمیری رحمه الله تعالى وائی - چه کوثر تمثال دے د سنت نبوی -

د حوض کوثر په باره کبنے يو خو خبرے۔ اوله خبره تعريف د حوض کوثر۔

حوض کوثر دیر لوئي گودرا او حوض دے چه ديته به د امت محمدی صلي الله عليه وسلم هغه مؤمنان رائي چه هغه د رسول الله صلي الله عليه وسلم په طريقه او سنت روان وي - او د الله تعالى په دين کبنے تغير او تبديلني نه وي کرے۔

دويمه خبره د اهل السنۃ والجماعۃ عقیده

د تبول اهل السنۃ والجماعۃ اتفاق دے چه حوض کوثر حق او ثابت دے او د حوض کوثر حدیثونه متواتر دی - ابن کثير رحمه الله تعالى د دیرشونه د زیات صحابونه نقل کری۔ حافظ ابن حجر رحمه الله تعالى وائی - چه خوارج او بعض معزله د دے نه انکار کوي - او په شرح العقیدة الطحاویه او د عقیدے په نورو کتابونو کبنے د دے تفصیل موجود دے۔

دریمه خبره د حوض کوثر صفت او بیان

د دے په صفت کښې رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وائی ماوہ ابیض من الین و ریحه اطیب من المسك و کیز انه کنجوم السماء من شرب منها فلا يظماً ابداً (متفق عليه)

اوہ ئے د شودونه سپیني دي - په یورروایت کښې دا هم رائي - ماوہ ابیض من الورق. اوہ ئے د سپینو زرو نه سپینه دي - په بل روایت کښې رائي چه د واورے نه سپینه دي - د مشکونه زیاته خوشبوئی کوي - او کلاسونه ئے د آسمان د ستورو په شان پیر زیات دي - چا چه د دے نه اوہ وڅکله هیچرے به تګه نشي - په بل روایت د مسلم شریف کښې رائي - واحلی من العسل - اوہ ئے د شاتونه خوبه دی -

فائده د ستورو سره تشبیه په پیر والی او رنرا او چمک کښې ده -

خلورمه خبره د حوض کوثر پراخی او غتوال -

د حوض کوثر د غتوال په باره کښې مختلف قسمه روایات رائي -

1 د یوې میاشته په مزل پراخه ده -

2 دومره غتوال ده لکه د مدینه نه تر صنعا پوره -

3 لکه جرباء او ازرح دا په شام کښې دوه کلي دي - د دوئ په مینځ کښې د دره ورخو مزل ده -

4 لکه ايله او صنعا

5 لکه ايله او جحفه

6 لکه ايله او عدن

7 لکه عدن او عمان

8 لکه کعبه او بیت المقدس

قرطبي رحمه الله تعالى وائي چه په ده احاديثو کښې اختلاف نشه - حکه د ده تولونه مراد د حوض کوثر غتوال ده - ليکن رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دا مختلف الفاظ حکه ذکر

کړیدي چه رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم د حوض کوثر حديث ډیر حل بیان کړیدي- او هر چا ته ئې د هغه طرف فاصله یاده کړیده- چه هغو دغه فاصله پیژاندله-

لکه د شام والا ته از رح او جربا ذکر کوي - ځکه هغو دغه فاصله پیژاندله او د یم ن والا ته صنعا او عدن ذکر کوي ځکه هغو دغه فاصله پیژاندله-

پنځمه خبره حوض کوثر ته د کوم خائے نه او به رائي -

په مسلم شریف کښے رائي - يغت فيه ميزابان يمدانه من الجنة احدهما من ذهب والآخر من ورق- دیته د جنت نه دوه ناوے راهېږي- چه دا او به زیات وي - یوه ناوه د سرو زرو ده او بله د سپینو زرو ده- عائشه رضي الله تعالى عنها وائي - من اراد ان يسمع خرير الكوثر فال يجعل اصبعيه في اذنيه - خوک چه د حوض کوثر د ابو آواز اوریدل غواړي- نو په غورونو کښے د ګوته کیدی (تيسیر العلام شرح عمدة الاحکام)

يعني د حوض کوثر د او به آواز داسه د لکه چه سره په غورونو کښے ګوته کیدی- او دروند غرار خیثي-

شپږمه خبره د حوض کوثر اثرات

ابن ابي عاصم رحمه الله تعالى په كتاب السننه کښے روایت ذکر کوي - من شرب منه لم يظما ابدا ولم يسوء وجهه ابدا

چا چه د دینه او به وڅکلي هیچرے به تکي نشي- او هیچرے به ئې مخ خراب نشي-

اومه خبره حوض کوثر ته به اول غریبان مهاجرین ورځي-

په حدیث د ترمذی او ابن ماجه کښے رائي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم وائي اول الناس ورودا عليه فقراء المهاجرين الشعث رؤوسا الدنس ثیابا الذين لا ينكحون المنتعمات و لا تفتح لهم ابواب السدد- اول راتلونکی خلق د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم خوا ته حوض کوثر ته غریبان مهاجرین دی چه ببرسونه ئې وي خیر نه جامئ وي هغه کسان چه نکاح نه کوي د نرموا او نازکو زنانو سره اونه برسیره کېږي دوئ ته دروازه-

اتمه خبره د حوض کوثرنه به کوم خلق شرل شي-

د حوض نه به شرل هم کېري دا شرل دوه قسمه دي يو عام شرل دي او هغه دا چه رسول الله صلي الله عليه وسلم به د خپل امت نه علاوه نور تول خلق د حوض کوثرنه شري. ځکه دا حوض د رسول الله صلي الله عليه وسلم په امت پورئ خاص ده. دويم خاص شرل دي او هغه دا چه يو خو قسمه خلق به د حوض کوثرنه شرل شي.-

اول مرتدین دويم بدعتيان لکه خواج روافض معتزله دريم ظالم حکمرانان چه حق پرست وژني او ذليله کوي او حق ختم وي بنکاره گناهونه کوي د گناهونه هیخ پروا نه ساتي -

خلورم هغه خلق چه د ظالم حکمرانانو مرسته کوي - په حدیث د ترمذی کښه رائي رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي اعيذك بالله يا كعب بن عجرة من امراء يكونون من بعدى فمن غشي ابوابهم فصدقهم فى كذبهم و اعانهم على ظلمهم فليس مني و لست منه و لا يرد على الحوض و من من غشي ابوابهم ولم يصدقهم فى كذبهم و لم يعنهم على ظلمهم فهو مني وانا منه و سيرد على الحوض اي كعب بن عجره! خه په الله تعالى سره ستا لپاره پناه غواړم د هغه اميرانونه چه زما نه وروسته به وي خوک چه د دوئ دروازو ته راغلو او د دوئ د دروغو تصدقیه وکړو او د دوئ سره ئې په ظلم کښه مرسته وکړه نو دا زما نه نه ده او خه د دوئ نه نه يم - او زما خواته حوض کوثرته به راشي - او هغه خوک چه د دوئ دروازو ته ورغلو او د دوئ د دروغو تصدقیه ونکړو - او د دوئ سره ئې په ظلم کښه مرسته ونکړه نو دا زما نه ده او خه د دوئ نه يم او زر ده چه دوئ به زما خواته حوض کوثرته راشي -

پنځم هغه خلق چه د رسول الله صلي الله عليه وسلم د سنتونه مخ اړ وي په روایت د حکیم ترمذی کښه رائي رسول الله صلي الله عليه وسلم عثمان بن مظعون رضي الله تعالى عنه ته وائي لا ترغب عن سنتي فمن رغب عن سنتي ثم مات قبل ان يتوب ضربت الملائكة وجهه عن حوضي يوم القيمة- زما د سنتونه مخ مه اړو هچاچه زما د سنتونه مخ واړولو بیا د توبه نه مخکه مړشو - ملائکه به د ده مخ زما د حوض نه وار وي په ورخ د قیامت.

نهمه خبره د هر پیغمبر لپاره به حوض وي

په روایت د ترمذی کښه رائي رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي ان لكلنبي حوضاً و آنهم يتباهاون ایهم اکثر واردہ وانی ارجو ان اکون اکثر هم واردہ - د هرنبي لپاره به خوض وي

او دوئ به فخرکوي په دے چه د چا راتلونکي ډيردي - او خه اميدکوم چه زما راتلونکي به ډير وي په يوروایت کښې داسه رائي لکلنبي حوض الا صالحان حوضه ضرع ناقته - د هرنبي لپاره به حوض وي ما سوا د صالح عليه السلام نه خکه د هغه حوض د هغه د اوښه غولانزه وه-

لسمه خبره د حوض کوثر مکان (خائے)

علامه قرطبي رحمه الله تعالى او بعض نور علماء وائي چه حوض کوثر په میدان حشر کښې دے د ميزان (تله) او پل صراط نه مخک - په میدان حشر کښې به خلق او بوته ډير محتاجه وي د دينه به او به خکه لمبه د یو ميل په اندازه نزدے شوي وي خلق به په خولو کښې ډوب وي او خلق به تبرې وي - پنځوس زره کاله به ورخ او ګده وي خلق به د قبرونونه هم تبری راوتلي وي دا رنکه د دے مکان به هغه زمکه وي چه هغه بدل شوي وي يوم تبدل الارض غير الارض
والسموات

دا د حوض کوثر متعلق یو خو ضروري خبره وي الله تعالى دے مونږ ته صحيح ايمان او صحيح عقیده د اهل السنۃ والجماعۃ نصیب کړي. او الله تعالى دے مونږ ته دے حوض کوثر نه سیرابي نصیب کړي. او الله تعالى دے مونږ د قیامت د ورځ د سختو او مصیبتوونو نه په امن کښې وساتي -

و صلی الله تعالى على خير خلقه محمد وآلہ و اصحابه اجمعین

تمت

د دے بیان په ليکلو کښې زياته استفاده د التذکره د امام قرطبي نه وشه او د المباحث المختصره في حوض النبي صلی الله عليه وسلم نه او د شرح العقيدة الطحاویه للصالح آل الشیخ نه

د عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى سیرت

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له و
أشهد أن محمداً عبده ورسوله.

اما بعد !فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم. و كلا نقص عليك من انباء الرسل ما نثبت به
فؤادك و جاءك في هذه الحق و موعظة و ذكرى للمؤمنين و قال تعالى فاقصص
القصص لعلهم يتفكرن.

په دے بیان کبنے مونبر د عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى سیرت او حالات بیانوو ځکه د سلفو مشهوره مقوله ده چه عند ذكر الصالحين تنزل الرحمة د نیکانو د ذکر سره رحمت نازلیبری -

او مخکه به خطبه کبنے چه کوم دوه آیتونه ولوستل شو. د هغه نه د نیکانو په واقعاتو کبنے پنځة فائیده - معلومیري -

جنید بغدادی رحمه الله تعالى وائي چه د نیکانو واقعات د الله تعالى د لبکرونه لبکرے دی په ده سره زړه مضبوطیري -

په دے وجهه مونبر ده په سیرت کبنے یو خو خبرې بیانوو د ده په سیرت کبنے د دینداری هر جانب شته ليکن مونبر یو خو ضروري جوانب راخلو

اول د ده ناوم او نسب:- د ده ناوم دے عمر بن عبد العزیز بن مروان. د عمر رضي الله تعالى عنه د نمسي حوي ده. د مور نومئه ده ليلي بنت عاصم بن عمر بن الخطاب. اکثر وائي چه د ده پيدائش په 61 هجري کبنے شوي وو-

دا پير جليل القدر تابعی وو. امام احمد بن حنبل رحمه الله تعالى وائي چه خه په تابعینو کبنے د عمر بن عبد العزیز رحمه الله تعالى نه علاوه د بل چا قول حجت نه کنزم -

د ده بیعت :- د ده سره بیعت د ده د تره د حوي سليمان بن عبد المللک نه وروسته شوي وو او هغه خپل ولی عهد هم گرخوله وو -

د دروكوالی نه ئه د علم او ادب سره شوق وو پلار ئه مدینه طیبې ته ولیکو هلته به د قريشود مشرانو سره کیناستو او د خوانانو نه به ئه ډډه کوله تردے چه مشهور شو -

کله ئے چه پلار وفات شو نوبیائے ترہ امیرالمؤمنین عبدالملک بن مروان د خپلو خامنو سره ملگرە کرو.

او د خپلو دیرو خامنو نه به ئے مخکے کولو او خپله لور فاطمه ئے ورتہ پئه نکاح کرە.

د فاطمہ پئه بارہ کبئے یو شاعر وائی

اخت الخلاف وال الخليفة زوجها

بنت الخليفة وال الخليفة جدها

دا لور د خلیفه وہ او نیکه ئے هم خلیفه وو اود خلیفه گانو خور وہ او خاوند ئے هم خلیفه وہ او داسه صفات پئه بله زنانه کبئے نه وو.

د عبدالملک د وفات نه وروسته ولید بن عبدالملک بھ ئے هم دیر احترام کولو او د مدینه او مکے او طائف والی وکرخولو د 86 هجری نه تر 93 هجری پورے پئه دغئازمانه کبئے د ولید بن عبدالملک پئه حکم پئه مسجد نبوی کبئے توسيع وکرە او د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قبر مبارکئے پکبئے داخل کرو.

چه کله بھ ورتہ خئه مشکل مسئله راغله نو د مدینه طیبے فقهاء بھ ئے راجمع کرل - لس فقهاء ئے خاص کریوو.

د سعید ابن المسبیب رحمه اللہ تعالی د قول نه بھ نه وتلو - او سعید بن المسبیب رحمه اللہ تعالی به د یو خلیفه خواته هم نه راتلو لیکن د عمر بن عبد العزیز رحمه اللہ تعالی خواته بھ راتلو.

علماء بھ د عمر بن عبد العزیز رحمه اللہ تعالی خواته د شاگردانو پئه شان ناست وو. دا هفه وخت وہ چه دا والی وو. بیا ئے استعفاء ورکرە بیا وروسته خلیفه شو.

سفیان ثوری رحمه اللہ تعالی وائی چه خلیفه گان پنچئے دی ابو بکر، عمر، عثمان، علی، عمر بن عبد العزیز رضی اللہ تعالی عنہم.

او د تولو علماء پئه دے اتفاق دے چه دا امام عادل وو. او د خلفا ئے راشدینو نه وو - تردے چه بعض علماء وائی چه دا د معاویہ رضی اللہ تعالی عنہ نه غوره وو. د زهد او عدل پئه وجہ.

د ده د خلافت اولني کارونه

هرکله چه سليمان بن عبد الملک د خپل قصرنه قبرته یورے شو او دوئ د هغه د دفن نه واپس شول. نو خلقو ورته قيمتي خورلئ رامخکه کړے. ځکه د هغه وخت قانون دا وو چه کله به نوئ خليفه مقرر شونو هغه ته به د خورلئ لپاره هغه خورلئ رامخکه کول شوئ چه په هغه به خورلئ نه وه شوئ نود وویل چه ماته خپله قچره راولئ اودا په بيت الماں کښې داخل کړئ.

دغه رنګ خلقو ورته قيمتي پردے او کمرے جورے کړيوئ او قالينونه ئې ورته غوريولي وو ځکه په هغه وخت کښې به نوي خليفه ته دا کارونه کول شو. ده وویل چه دا په بيت الماں کښې داخل کړئ.

دغه رنګ د سابقه خليفه خوشبويانه او جامه هم په بيت الماں کښې داخله کړئ. او د هغه اهل ته ئې وویل دا نه زما دي نه د سليمان بن عبد الملک او نه ستاسو.

دا رنګ خلقئ منع کړل چه ما ته به ودريري نه او ورته وئے ويل چه خه راوتم نو خه به درته سلام کوم تاسو به اول سلام نه شروع کوي. کله چه اول خليفه شود پوليسو مشر راغلو د ده مخه ته د نيزو سره روان شو. لکه دا د ده عادت وود مخکنو خليفکانو سره - عمر بن عبدالعزيز رحمه الله تعالى ورته وویل مالي ولک تتح عنی انما انا رجل من المسلمين - دا ته خه کوئ طرف ته شه خه هم د مسلمانانو نه یو سړے يم -

د عمر بن عبدالعزيز رحمه الله تعالى تواضع او عاجزی

یوه شپه ورسره ميلمانه وو ډیوه خرابه شوه دا په خپله پورته شو او سمه ئې کړه هغو وویل امير المؤمنين دا کاربه مونږ کړيوئ هغه وویل دا ماته خه ضرر نه رسوي چه پورته شوم نوهم عمر بن عبدالعزيز اوم او چه کله واپس شوم نوهم عمر بن عبدالعزيز اوم -

کله به ئې ويل چه الله تعالى عمرستا د رحمت لائق نه دے ليکن ستا رحمت د دے لائق دے چه عمرته ورسی - یو سړي ورته وویل چه امير المؤمنين ! خرنګ دے صبا کړو هغه وویل اصبحت بطیئا بطیئا متلوثا بالخطايا اتمنی على الله عز وجل صبا مه کړو سمت خيتور په

کناهونو ګنده او د الله تعالى نه اميد ساتم

د ظان سره اوه نیکان کینول :- ده د ظان سره اوه نیکان عابدان مقرر کړیوو چه زما سره به هره شپه مجلس کوي په درې شرطونو یو دا چه زما په مجلس کښې به د هيچا غیبت نه کوي دویم دا چه د دنیا خبرے به نه کوي دریم دا چه ګپ شپ به نه لږوی - دوئ به د ماسخون دمانځه نه وروسته راجمع شود مرګ مذاکره به ئے کوله کله به ئے چه مجلس ختمولونو داسې به وو لکه چه د جنازه نه پورته شي -

په بیت المال کښې احتیاط او ظان ساتل

يو خل ورتہ د مال فيئي عنبر راوړے شو - لاس ئې ترينه ولکولو او د دغه لاس نه ئې په پوزه خوشبو راغله - نو لاس ئې وينځلو چا ورتہ وویل چه دا خودومره خاص خبره نه ده چه ته لاس وينځه هغه ویل چه د دې خوهم دغه فائده ده نور خودا خله د خوراک خکاک شه نه ده -

يو خل ورتہ د مال فيئي مشک راوړے شو مخ ته ئې کیښو ده شو خوشبوئي پرے راغله وویل دا اخوا کړئ چه بؤئي ئې په ما نه رائي -

يو خل ئې غلام ته وویل غوبنه وريته کړه - هغه فوري غوبنه وريته کړه وئه ویل دا دې چرتہ وريته کړه - هغه وویل د مسلمانانو په لنگر خانه کښې هغه وویل دا ته اوخره خله نه خورم -

يو خل ئې ورله په عام لنگر خانه کښې او به کرم کړے نود دې په عوض کښې لنگر خانه له د یوکه روپئ لرگی واختسل -

يو خل ئې د خپلې بي بي نه قرض روپئ يا خله پيسه وغوبنة چه انکور پرے اخلم د هغه سره هم خله نه وو - هغه وویل ته امير المؤمنين ئې او دومره وس دے نه کېږي - هغه وویل هذا ايسر من معالجة الاغلال و الانكال غدا في نار جهنم - يعني دا اسانه خبره ده (چه خله راسره نه وي) خو چه الله تعالى هه د جهنم د طوقونو او اتكرو نه بچ کړي -

د بیت المال حقوقه بیت المال ته واپس کول :- د بیت المال تول حقوقه ئې بیت المال ته واپس کړل تر دې چه د ده په لاس کښې د ګوته یو غمې وو هغه ئه هم واپس کړو او وئه ویل چه دا ماته ولید بن عبدالملک په ناحقه راکړیوو -

دغه زنکه د خپلې بي بي تول سامانونه او مالونه ئې بیت المال ته واپس کړل او ورتہ وئه ویل چه تا ته پته ده چه دا ستا پلار په خله طریقه حاصل کړي او د کوم خائنه نه ئه حاصل کړي -

دغۂ زنکے بنو مروان چه د خلقونۂ کوم مالونه په ناحقہ اخستی وو هغه ئے ترینه ټول واپس کړل او خپل حقدارو ته ئے ورکړل. هغو یو بل ته ژرا او فرياد هم وکړو لیکن هیڅ فائده ئے ورنکړه - تردے چه د دوئ ترور فاطمه بنت مروان ته ئے شکایت وکړو چه دا پېړه خاطر مندہ زنانه وو ټولو خلیفه گانو به د دے ډیر احترام کولو. هغه ته ئے هم وویل کچرے الله تعالی ژوندے پریښودم نو هر حقدار ته به د هغۂ حق واپس کوم -

د عمر بن عبد العزيز رحمه الله تعالی جامه د خلافت نه مخک او د خلافت نه وروسته -
- یوسپی ته ئے حکم وکړو وئے ویل په اته 8 روپی راله خادر واخله هغه ورله خادر واخستلو ده پرے لاس کیښودوئه ویل مالينه و اعجبه - دا خو ډیر نرم او ډیر عجیبه دے. هغه وئے ویل د وختاندیل - ده ورته وویل چه ته خو ډیر کم عقلئه خکه بې ضرورتہ خاندے. هغه وئے ویل د مشرئ نه مخک ما تا لره په اته سوه روپی د یېسمو خادر واخستلو تا پرے لاس کیښود او ودے ویل چه ما اخشنه دا خو ډیر زیک دے او اوس د اته 8 روپو په خادر ګذاره کوئه -

هغه وویل چه خوک په اته سوه روپی خادر اخلي هغه د الله تعالی نه ویریبری. مسلمہ بن عبد الملک د عمر بن عبد العزيز رحمه الله تعالی خوا ته په مرض الوفات کښې ورغلو - خیرن قميص نه اغوسته ۹۹. نود عمر بن عبد العزيز رحمه الله تعالی بي بې فاطمه ته ئے وویل او دا د ده خور وه چه لا تغسلون قميصه. آیا تاسود ده قميص نه وينځئ هغه وویل قسم په الله تعالی چه د دینه په غير بل قميص نه نشي که دا ورله وينځونو په غير د قميص نه پاته کېږي. یوه ورخ د جمعه مانځه ته ناوخته راغلواوئه ویل قميص ته مه انتظار کولو چه وچ شي -

د خلافت نه مخک آمدنی ئے خل وینست زره دیناره وه او د خلافت نه وروسته آمدنی ئے خلور سوه دیناره شوه.

عمر بن عبد العزيز رحمه الله تعالی به د خلافت نه مخک ډيرے قيمتی جامه او قيمتی عطر استعمالول چه کله خلیفه شونو سر ئے په زنگانو کښې داخل کړو ډير زيات ئے وژيل بیا کورتہ ننوتلو دغه جامئه وي ستله او خوشبوئی ئے وينځله او نائي (حجام) ئے را وغوبنستلو وینسته ئے کم کړل او په خپل لاس ئے حسن بصري رحمه الله تعالی او مطرف بن عبد الله رحمه الله تعالی ته خط ولیکو چه ما ته نصیحت وکړئ او تزکیه (صفائي) مه بیان وي -

یوه شپه د لونرو خواته ورتلو هرکله چه هفه په ده پوهه شوے نو په خولو ئے لاسونه کینسوند او دروازه ته ئے رامنده کړے - د هفو د دائی (يعني خادمه) نه ئے تپوس وکړو چه دا ولې دوئ په خولو لاس اينسيدي - هغه وویل د بيکا د ډودۍ نور خه نه وو صرف د نسکو پېتی وه او پیاز وو نو دوئ په خولو د لپاره لاس کینسوند چه ته د دوئ د خولو بدبوئی محسوسه نکړے - عمر بن عبدالعزيز رحمه الله تعالى وزړل او وئه ویل چه زما بچو دا خبره تاسو ته خه فائده نه رسوي چه تاسو قسم خوراکونه کوي او ستاسود پلار په باره کښه د جهنم حکم وشي - هفو هم په زوره زوره وزړل -

فائده دا ډیره د فکر خبره ده نن صبا ډير خلق د اولاد د سهولتونو لپاره حرام راجمع کوي -

خپل ئامن د بیت المآل نه ساتل

يو ځوئي ئه ترينه مطالبه وکړه چه ماته د بیت المآل په روپو دويمه نکاح وکړه نود ورته خطوليکه چه ته زما نه د دويمه نکاح مطالبه کوئه - حالانکه د مهاجرينو ئامنويه نکاح نشه چه آئنده داسه مطالبه ونکړے - بيا ئه ورته ولیکل چه زمونږ ذاتی تابنه او سامان خرڅ کړه او نکاح پرے وکړه -

کله چه سليمان بن عبدالمالک دفن شو - نو په ده د بیعت لپاره ډیره ګنډه جوره شوه - نود ځوي ګريوانه وشليده - ورته وئه ویل چه ځويه ګريوان د لے وکنډه خکه د دينه وروسته به ته زور ګنډلي شوي قميص ته ډير محتاجه -

د خپل لور د مطالبه جواب :- یو ځلئه ورته لور ملغره راولېړله چه د د لکړے مالره راولېړه چه په غورونو کښه ارجوم (يعني یوه دا ده او یوه راله بله راولېړه چه والئ ترينه جوره کرم) هغه ورله دوہ سکروتے راولېړل چه دا غورونو ته وارچوه - (مقصد ئه دا وه چه دا د بیت المآل حق د د دینه به د قیامت په ورخ اور جوريږي)

واليانو ته به ئه خرچه ډيره ورکوله او ویل به ئه چه دوئ د مسلمانانو خدمت ته فارغه وي چا ورته وویل چه خپل اولاد ته هم دغښه خرچه ورکوه ده وویل چه د دوئ حق نه منع کوم او پردے حق هم نه ورکوم -

د خلقو نه د خلقو حقوقه اخستل

يو خل د ولید بن عبدالملک بادشاه په خوي چه روح بن عبدالولید نومئه وو خه کسانو دعوى وکره چه ده په حمص کښه زمونږ دکانونه نیولي دي - روح بن الولید وویل چه په ده دکانونو خوزما سره د ولید بادشاه لیکله خط ده - چه دا ما ته هغه راکړيوو -

عمر بن عبدالعزیز رحمه الله تعالى ورته وویل چه دغه خط له اعتبار نشته خکه د دوئ سره گواهان دي دکانونه ورته واپس کړه - چه کله دوئ روان شونوروح بن الولید ده حمص سري ته دهمکي ورکړه -

هغه د حمص سرې واپس شو او وئه ویل چه امير المؤمنین! دا ما ته دهمکي راکوي - هغه خپل خوکیدار کعب بن حامد ته وویل چه د دوئ سره لارشه که دکانونه ئه ورته واپس کړل صحيح ده ورنه سر ئه ما ته راوره - دا خبره چا روح بن الولید ته وکره کعب بن حامد توره د یو لویشت به اندازه رابنکله او ورته وئه ویل چه دکانونه ورته واپس کړه نو دکانونه ئه واپس کړل -

د بیت المآل د استعمال په باره کښه احتیاط

د مدینه طیبه والي ابوبکر بن محمد ته ئه خط ولیکو چه د ده خط د درتلونه وروسته قلم نرې کړه او خط راجمع کړه او ډیر ضرورتونه په یو پانړه کښه لیکه خکه بې ضرورته خبرو ته ضرورت نشته چه بیت المآل ته نقصان رسوي -

فائده د ده مقصد دا وو چه د بیت المآل کاغذ ډيرنه مصرف کيږي -

مسئله چه په چا به ئه د بیت المآل په باره کښه د خیانت شک وو هغه له به ئه قسم ورکولو نور خه به ئه ورته نه ویل لکه د واقعه د وهب بن منبه او عدى بن ارطاة نه معلومېږي -

يو خل د یو والي د طرف نه ئه قاصد راغلود شې دخوب وخت وو د هغه سره کیناست کمزورې ډیوه وه هغه ئه ولکوله او تپوسونه ئه ترینه شروع کړل چه د دغه بشمار حالات خه دي - د مسلمانانو، ذميانيو، نرخونو، د مهاجرينو او د انصارو، د بچو، د مسافرو او غريبانانو او د والي تول تپوسونه ئه وکړل او دا چه خلقو ته حقوق ميلا ويږي او که نه، د چا خه شکایتونه شته او که نه - هغه قاصد ورته د خپل علم مطابق تول حالات بيان کړل سوالات به ئه ډير په کوشش او اهمیت سره کول - کله چه د ده سوالات ختم شول نوهغه قاصد د ده نه د ده د صحت او کور او بچو په باره کښه تپوسونه شروع کړل -

عمر بن عبدالعزیز رحمه الله تعالیٰ دیوے ته پوکے وکرو او مرہ ئے کرہ او خپل غلام ته ئے آواز وکرو. هغه کمزورے دیوه راوله چه صحیح رنرا ئے هم نئے کوله هغه قاصد ترینه تپوس وکرو چه دا دئے خئے چل وکرو. هغه وویل دغه مخکے دیوه د بیت المال وہ او د مسلمانانو ده او ما ستا نه د مسلمانانو د حالاتو په باره کنبے تپوسونه کول هر کله چه تا زما نه ذاتی تپوسونه شروع کړل نو ما ذاتی دیوه ولکوله.

خلق مالداره کول:- تردي چه په افريقيه کنبے داسه غريب خوک نه وو چه زکوہ ئے ورکريوے. يحيى بن سعيد رحمه الله تعالیٰ وائي چه خئے عمر بن عبدالعزیز رحمه الله تعالیٰ د افريقيه د زکاتونو د راتولولو لپاره وليرلم ما زکاتونه راتول کړل بيا هه غربان کتل چه زکوہ ورکرم تردي چه یو فقير هه پيدا نه کرو. او نه داسه خوک چه زما نه زکوہ واخلي. خکه عمر بن عبدالعزیز رحمه الله تعالیٰ ټول خلق مالداره کېيوو نومريان هه واختسل او آزاد هه کړل.

يو سره وائي چه عمر بن عبدالعزیز رحمه الله تعالیٰ دوه نيم کاله حکومت وکرو ليکن خلق ئے دومره مالداره کړل چه یو سري به دير مال راورو چه دا په فقيرانو تقسيم کړئ مونږ به سوچ وکرو فقيران به نه وو. مال به ئے بيرته واپس یورو.

چه چا به ورته د خير خبره ونسودله هغه ته به ئے انعام ورکولو

د حج په موسم کنبے ئے خلقو ته خط ليکلي وو چه خوک زمونږ خواته د خير د خبره لپاره راشي نو هغه ته به د سل اشرفونه د درې سوه اشرفو پورے په انعام کنبے ورکوله شي. د هغه کار او د سفر مشقت ته به کتله شي - الله تعالیٰ دے په هغه چا رحم وکړي چه هغه د سفر د جدائی په وجه سستي و نکړي.

د عمر بن عبدالعزیز رحمه الله تعالیٰ سره د خپل مسئولیت احساس

د ده بي فاطمه رحمها الله تعالیٰ وائي چه یوه ورخ خئه د ده خواته ورغلم په مصلی ناست وو لاس ئے په انګي ايښي وو او اوښکه په انکو ٻهيدے ما ورته وویل چه خئه چل شوے؟ هغه وویل ماته د امت محمدی صلي الله عليه وسلم ذمواري حواله شوے. نوما فکرو وکرو په وکي او فقير کنبے او په مريض او بربنده او يتيم او کونډه او مظلوم او مسافرا و قيدي کنبے او په ديربودا او بال بچه

دارکښې او په لږمال والاکښې دغه رنګي نورخلق د زمکي او بسaronو په طرفونو کښې - د قیامت په ورڅ به رانه الله تعالی د دے تولوتپوس کوي او د دوئ د طرف نه به محمد صلي الله عليه وسلم جکړه کوي - نوزما ویره پیدا شوه چه زما سره به هیڅ دلیل نه وي نو په ئ خان هه رحم راغلو- نو په ئ ژرا شوم - چه کله اول خلیفه شود غرم د آرام اراده نه وکړه د ده ځوئي عبدالملک ورته وویل چه ته آرام کوئ او د خلقو حقوقه حق دارو ته نه واپس کوي - هغه وویل چه بیکاټ شپه هه د سليمان بن عبدالملک رحمه الله په وجه شبکير کړي- د ماسپښیم د مانځة نه وروسته به خلقو او مظلومانو ته د هغو حقوقه واپس کرم- ځوئي وویل دا خه پته لکي چه ته به د ماسپښیم پورے ژوندې - د ځوئي تندې نېټکول کړو او وئې ویل چه الحمد لله چه الله تعالی مالره داسې بچي راکري چه زما سره د دین په کارکښې امداد کوي - بیا ئ د غرم آرام پرینسپ د اعلانه وکړو - که د چا سره خه حق وي نو هغه دے پیش کړي-

د عمر بن عبدالعزیز رحمة الله تعالى عدل او انصاف

د ده د عدل او انصاف پېرزيات واقعات دي - یوه واقعه دا ده چه د ده یو وړوکي ځوي د ماشوم انو سره لوې کول - یو ماشوم د ده ځوي زخمی کړو- خلقو هغه ماشوم ونيوه او ده لره ئه راړو - ده خه آواز واورید چه راوتلو یوه زنانه وه او ویل ئه انه ابني و انه يتيم چه دا زما ځوئي دے او يتيم دے- عمر بن عبدالعزیز رحمة الله تعالى ورته وویل چه مه پریشانه کېږي- بیا ئه ترینه تپوس وکړو- چه آیا په دفترکښې د ده خرچه شته - هغه وویل نه وویل د ده نوم په ماشوم انو کښې ولیکئ- د ده بې بې فاطمه ورته وویل چه ده خوستا ځوي زخمی کېیدي- او ته ورسره احسان کوئ- بله ورڅ به درله بیا ځوي زخمی کړي- هغه ورته وویل ويحك انه يتيم و قد افزعتمو خوار شئ دا خو يتيم دے او تاسو ویرولو -

یو خل ورسره یو سپړي خبرې کول غصه ئه کړو- د هغه د خرابولو اراده نه وکړه لیکن خان ئه کنټرول کړو او هغه سپړي ته ئه وویل چه ما اراده وکړه چه شیطان هه د سلطنت په وجه دوکه کړي او تا ته نقصان ورساوم لیکن صبا له د قیامت په ورڅ به زما نه بدله اخلې پاڅه الله تعالی دے درته معافي وکړي - او ستا خبرو ته هه خه ضرورت نشه -

د ده د عدل او انصاف اثرات

يوشپونکي موسى بن ايمن به د محمد بن عيینه کېے او بزې خرولے - زمرى او خنکلى خناور او کدې بزې به يو خائے خريدلے - يوه ورخ چرمبن په کدھ حمله وکړه - هغه شپونکي وویل چه انا لله زما خیال دے چه هغه نیک سرے وفات شوے - مونږ چه معلومات وکړل نو په دغه شپه هغه وفات شوے وو.

د عمر بن عبدالعزيز رحمه الله تعالى وفات

د ده يو غلام ته چا زر اشرفی ورکړیوئه او هغه د ته زهرو رکړه - عمر بن عبدالعزيز رحمه الله تعالى پرے پوه شووئه ویل دا کارد ولے وکړو-وئه ویل د زرو اشرفود وجه نه - هغه اشرفی ئه ترينه واختسته او په بیت المآل کېښئه داخله کړے - او ورته وئه ویل چه دامه طرف ته لارشه چه هیڅ خوک دے و نه ویني -

په حمص کېښے په دیر سمعان کېښے وفات شو - د پانچ شنبې په ورخ - په پنځم رب جب په 101 هجري کېښے - خائے میاشتے د پاسه د یو کم خلویښت کالو په عمر کېښے - تقریباً دوه نیم کاله حکومت او خلافت ئه وکړو - او په 61 هجري کېښے پیدا شوے وو

د دے بیان په ليکلوكېښے د درې كتابونو نه استفاده وشوه - 1 سیرت عمر بن عبدالعزيز على ما رواه الإمام مالك لابي محمد عبد الله بن عبد الحكيم المتوفى 214 هجري - 2 البدايه والنهائيه لابن كثير المتوفى 774 هجري - 3 تاريخ الخلفاء للسيوطى المتوفى هجري -

د اولياء الله پیژاندل

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسوله الامين و على آلـه و اصحابـه و
التـابـعـين و من تـبعـهـم باحسـانـهـمـاـمـاـبـعـدـإـفـاعـوـذـبـالـلـهـمـنـ الشـيـطـانـ الرـجـيمـ

الـاـ انـ اـولـيـاءـ اللهـ لـاـ خـوـفـ عـلـيـهـمـ وـ لـاـ هـمـ يـحـزـنـونـ الذـيـنـ آـمـنـواـ وـ كـانـواـ يـتـقـونـ لـهـمـ الـبـشـرـىـ
فـىـ الـحـيـاةـ الدـنـيـاـ وـ فـىـ الـآـخـرـةـ لـاـ تـبـدـيـلـ لـكـلـمـاتـ اللهـ ذـالـكـ هوـ الفـوزـ العـظـيمـ --وقـالـ رـسـولـ

الله صلی الله علیہ وسلم ان الله قال من عادی لی ولیا فقد اذنته بالحرب و ماتقرب الى
عبدی بشئ احب الى مما افترضت عليه وما يزال عبدی يتقرب الى بالنواول حتى احبه
الحديث

د آیتونو خلاصه:

په دے درے آیتونو کبئے درے زیری دی اولیاء کراموته ، اول دا چه په آخرت کبئے به ورسره د عذاب ویره نه وي - دویم په دنیا پسنه غمژن نه وي - دریم دا چه په دنیا او آخرت کبئے به ورله زیرے وي - د دنیا زیرے دا دے چه رشتوني خوبونه به وویني - یا به د ده لپاره بل خوک خوبونه ویني - دغه رنگے په حالت د زنکدن کبئے به ورله ملائک د جنت زیرے ورکوي - او د آخرت زیرے دا دے چه کله د قبرونونه ووئی نوملائک ورله د جنت زیرے ورکوي - دغه رنگے د روح د وتلونه وروسته ورله هم بنائسته زیری وي - او پدي آیتونو کبئے تعریف د ولی دے په دوه صفاتو سره چه ایمان او تقوی ده او د ایمان او تقوی لپاره دیرے مرتبه دی - نو معلومه شوه چه د اولیاء کراموهم دیرے مرتبه دی -

د اهل السنّت او الجماعت عقیده

د اهل السنّت عقیده دا ده چه تول مؤمنان اولیاء کرام دی لکه په شرح العقیده الطحاویه کبئے وائی چه المؤمنون كلهم اولیاء الرحمن - تول مؤمنان د مهربان ذات دوستان دی - لیکن د اولیاء کرامو په درجو کبئے فرق دے خنے د اوچتے درجے خاوندان وي او خنے د لاندے درجو والا وي - لکه خرنگے چه د ایمان او مؤمنانو به درجو او مرتبو کبئے فرق دے -

او دا هم کیدیشی چه یوسپے په یو اعتبار د الله تعالی دوست وي او په بل اعتبار د الله تعالی دشمن وي - لکه خرنگے چه ایمان د کفر او نفاق سره جمع کیدیشی -

او دا اوچتے درجے ولی هغه دے چه هغه د شریعت دیر تابعدار وي لکه په شرح العقيدة الطحاویه کبئے وائی و اکرمهم عند الله اطوعهم و اتبعهم للقرآن د الله تعالی په نیز دیر عزتمند هغه دے چه هغه د قرآن دیره تابعداری کوي - او ولی د پیغبر نه نشي غوره کیدے بلکه یو پیغمبر د تولو اولیاء کرامونه غوره دے -

دغه‌رنکه د اولیاء کرامو کرامتونه حق دی - او اصل کرامت استقامت دے. خو ظهور د کرامت د ولی لپاره شرط نه دے. چه خامخادے د اولیاء کرامو په لاسونو ناشنا ناشنا کرامتونه بنکاره کیږي-

دغه‌رنکه ولی دیته نه وائی چه هغه دے غیبدان وي او هغه دے حاجت روا ، کارساز او مشکل کشا وي

داولیاء کرامو په باره کښې افراط تفریط ده اولیاء کرامو په باره کښې - ده بعض خلقونه افراط تفریط کیږي بعض خلق ده اولیاء کرامو ولايت نه مني بعض خلق ده اولیاء کرامو کرامت نه مني بعض خلق دولی دپاره کرامت شرط وائی بعض خلق اولیاء کرام دالوهیت مقام ته رسوي

بعض خلق ده اولیاء کرامو په باره کښ دحلول او اتحاد عقیده لري پکارداده چه مونږد افراط تفریط نه ئان وساتو او ده اولیاء کرامو په باره کښ هغه عقیده ولروکومه عقیده چه ددوی په باره کښ دا هل السنۃ والجماعۃ ده

د اولیاء کرامو صفات او علامات

د اولیاء الله پیر صفات او علامات دي یو صفت ئے دا دے. چه د هغو په ليدلوا انسان ته الله تعالى ياديږي. سعید بن جبیر رحمه الله تعالى وائی چه د رسول الله صلي الله عليه وسلم نه تپوس وشو. چه من اولیاء الله د الله تعالى دوستان خوک دي نو هغه وویل چه الذین اذا رؤوا ذکر الله - هغه کسان دي چه کله ولیدلے شي نو الله تعالى ياديږي.

په بل روایت کښې داسې رائی رسول الله صلي الله عليه وسلم وائی الا اخبركم بخير جلساءكم آیا خه تاسوته ستاسود ناسته غوره ملګری و نه بشایم؟ من ذكركم الله رؤيته - چه د هغه په ليدو تاسوته الله تعالى ياديږي. و زادكم في علمكم منطقة او د هغه خبرې ستاسو په علم کښې زیادت راولی - و ذكركم في الآخرة عمله - او د هغه عمل تاسوته آخرت يادوي -

بل صفت د اولیاء کرامو عاجزی ده چه په دوئ کښې به عاجزی او خاکساری پیره وي - مطرف بن واصل رحمه الله تعالى په ماشوم انوتير شو چه هغو په غوزانو لوې کوله - د یو ماشوم په غوز ئې نېپه کېښوده هغه مات شو. نو هغه ماشوم وویل يا شیخ النار ای د جهنم بودا - نو

مطرف رحمه الله تعالى کیناست ژرلئ او وئ ويل چه ما عرفني غيرك. ستانه علاوه بل چا
خه نه يم پيранدلى.

د اولیاء کرامو تقسیم او تعريف: ابن قیم رحمه الله تعالى وائی چه ولات دوه قسمه دے. يو
ولات عامه دے او بل ولات خاصه دے. ولات عامه د هر مؤمن دے. يعني هرهفه خوک چه په
هغه کېنې ايمان او تقوى وي - هغه د الله تعالى ولي دے. او د هغه ولات په اندازه د ايمان او
تقوى دے. يعني خومره چه پکېنې ايمان او تقوى دېرە وي نو دومره به د هغه د ولات درجه
اوچته وي - او ولات خاصه دیته وائی چه سېرے د الله تعالى تول حقوقه ادا کوي - او الله تعالى
په تولو حالاتو کېنې په هر چا غوره کوي - او هروخت د ده مقصد د الله تعالى رضا وي - اکرکه
خلق ترينه خفه کېري. (بدائع الفوائد ص 107 ج 3)

د ولات خاصه تعريف

د ولات خاصه لپاره علماء قسمما قسم تعريفونه کېيدى - يو تعريف علامه تفتازاني رحمه الله
تعالى کېيدى. چه هو العارف بالله المواطلب على الطاعات المجتب للمعاصي المعرض
عن الانهماك باللذات والشهوات. چه په الله تعالى خبردار وي په نيكو هميشو ال کوي - د
کناهونونه خان ساتي او دخوندونو او خواهشاتونه خان ساتي - حافظ ابن حجر رحمه الله په
فتح البارى كېن داسى تعريف کېي العالم بالله تعالى المواطلب على طاعاته المخلص في عبادته چه
عالم وي په الله تعالى باندى او هميшиش والي کوي په تابعداري ده الله تعالى او اخلاص کونکي وي په
عبادت دالله تعالى كېن

غوره او بهترین د اولیاء کرامونه - ابن تیمیه رحمه الله تعالى وائی چه په اولیاء الله کېنې
بهترین خلق انبیاء عليهم السلام دي - په انبیاء کېنې بهترین رسولان دی - په رسولانو کېنې بهترین
اولوالعزم پيغمبران دی - چه هغه نوح، ابراهيم، موسى، عيسى، او محمد صلي الله عليهم
اجمعين - او په اولوالعزم کېنې بهترین محمد صلي الله عليه وسلم دے - او په انبیاؤپسى مرتبه
د صديقينوده بيا دشیدانو بيا دنورو نیكانولكه سورةنساء اوپه امتونوکېن غوره امت امت
محمدی دی اوپه امت محمدی کېن غوره اولنى پېرى ده

د اولیاء کرامو طبقات

ابن تیمیه رحمه الله تعالیٰ وائی چه د اولیاء الله دوه طبقات دی - یو سابقون او مقرب

دی -

دویم اصحاب الیمن او مقتضدین دی -

او دا دواړه قسمونه په قرآن کښے بار بار ذکر شوي - لکه په اول او آخر د سورة واقعه کښے او په سوره دهر کښې د 5 نه او په سوره تطفیف کښے آیت 18 نه او د دوئ د خکلو په خیزونو کښې الله تعالیٰ فرق هم ذکر کړے - چه د اصحاب الیمن لپاره به د دغۂ چینونه کډون وي او مقربین به خالص د دغۂ چینونه خکل کوي - خکه جزا من جنسن العمل وي -

دغۂ رنګ په سوره فاطر آیت 32 کښې - د دوئ نه تعبیر شوې په مقتضد او سابق الخیرات سره -

د اولیاء کرامو په باره کښے حدیث او د هغه شرح اووضاحت

عن ابی هریرة رضي الله تعالیٰ قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله تعالیٰ قال
من عادی لی ولیا فقد آذنته بالحرب و ما تقرب الى عبدي بشئ احب الى مما افترضت
عليه و ما يزال عبدي يتقرب الى بالنواقل حتى احبه فإذا احبته كنت سمعه الذي يسمع
به و بصره الذي يبصر به و يده الذي يبطش بها و رجله التي يمشي بها و ان سئلني لا
عطيته و لئن استعاذني لا عينه و ما ترددت من شئ انا فاعله ترددی عن نفس المؤمن
يکره الموت وانا اکره مسائته - رواه البخارى - ابن تیمیه رحمه الله تعالیٰ په الفرقان بین اولیاء الرحمن و اولیاء الشیطان کښے وائی وهذا اصح حدیث یروی في الاولیاء - د اولیاء کرامو په باره کښے دا د تولونه صحیح حدیث دے -

په دے حدیث کښے یو خو خبرے بیانیږي یو دا چه خوک د الله تعالیٰ د دوستانو سره جنګ کوي
 نو الله تعالیٰ ورته د جنګ اعلان کوي چه خټه به د ده سره جنګ کاوم -

په بل روایت کښے داسه راخي چه خټه د خپل دوستانو امداد ته دیر تلوارکوم او اني لاغضب لهم
كما يغضب الليث الحرب - خټه د دوئ لپاره داسه غصه کیږم لکه خرنګ چه د غصه والا زمرے
 غصه کیږي -

او امام احمد بن حنبل رحمه الله تعالیٰ په کتاب الزهد رقم 342 کښے داسه الفاظ ذکر کوي چه
 الله تعالیٰ موسی عليه السلام ته وویل چه خوک زما د دوستانو سپکوال کوي ، چه ئه ویره وي
 نو دا زما سره مقابله او جنګ کوي -

آیا دا سرے کمان کوي چه دا به ماته تینگ شي يا به رانه خلاص شي. او خه د اولیاء کرامو انتقام اخلم په دنيا او آخرت کښې او خه د دويي مدد د خپل څان نه علاوه بل چا ته نه سپارم. دويمه خبره دا ده چه د دينه معلومه شوه چه د اولیاء کرامو سره دشمني کول حرام دي . او د دويي سره دوستي او محبت کول فرض دي -

سوال او جواب - سوال دا دے چه داولياو کرامو سره څوک وله دشمني کوي هغوي خودنيا لره لته ورکړے وي او دنيا ئې پريسي وي دچاسره لانجه نه کوي -

جواب دادے چه د اولیاء کرامو سره دشمني د څوچونه کيږي کله د مذهبی تعصب د وجهه نه لکه معنزو چه د امام احمد بن حنبل رحمه الله تعالى سره کوله کله په دے وجهه چه اولیاء الله سپک کنېي. لکه بعض جاهلانو به اويس قرنی رحمه الله تعالى په کتيو ويشتلو.

کله دوجي د دنيوي معاملاتو او لانجو د وجې نه ځکه تول اولیاء کرام په ګوتونو کښې وخت نه تير وي بلکه بعض کاروبارونه او روزگارونه هم کوي -

دريمه خبره --دريمه خبره په دے حدیث کښې دا ده چه د الله تعالى د ولایت او دوستي حاصلولو دوه طریقے او لارے دي - یو فرض ادا کول دوييم نفلي عملونه کول.

ځکه الله تعالى وائي چه ډير محبوب په هغه عملونو کښې چه بنده پرے ماته نزديکت حاصل وي هغه فرض عملونه دي -

او په دے کښې دите اشاره ده چه فرض عملونه الله تعالى ته ډير خوبن دي د نفلي عملونه لکه فرضي مونځونه د نفلي مونځونه غوره دي او فرضي روژه د نفلي روژو نه غوره دي - پکاردا ده چه اول اهم فالاهم مخک کري شي. ابن هبیره رحمه الله تعالى وائي چه په دے کښې دите اشاره ده چه نفل به په فرضونه مخک کوي - بعض اکابر وائي چه یوسپي په فرضو د نفلونه مشغوله شي نودا معذوره دے - او چه په نفلو د فرضونه مشغوله شي نودا مغوروه يعني دوکه شوې دے. البته چه د فرضي عملونو سره نفلي عملونه کوي نودا ډير اوچته مرتبه ده. چه خوک صرف فرض ادا کوي نودите په سوره فاطر کښې مقتضد ويل شوي او چه خوک فرض او نفل دواړه اداء کوي نو هغه ته سابق بالخيرات ويل شوې.

خلورمه خبره داده چه د فرضو اداء کول الله تعالی ته په تولو عملونو کښه ډير محبوب دي - او د فرضو د اداء کولونه وروسته نفلي عملونه کول په دے سره د الله تعالی محبت حاصلېږي -

پنځمه خبره - کوم اولياء الله ته چه د الله تعالی تقرب او محبت حاصل شي نو هغه ته الله تعالی خه ورکوي نو په دے حدیث کښه وائي چه الله تعالی د هغه غورونه سترکه لاس او بنېه جورېږي او په بعض روایاتو کښه ورسره دا هم رائی چه الله تعالی د ده زړه او ژبه جورېږي -

په دے کښه د علماء ډير توجیهات دی د بعض توجیهاتو حاصل دا دے چه د ده ټول اندامونه د الله تعالی د رضا لپاره استعمالېږي - د نیکی د کارونو سره ئے انس او الفت وي او د کناه د کارونو نه ئے نفرت او وحشت وي لکه په یو مرفوع حدیث کښه رائی چه من اصبح و همه غير الله فليس من الله تعالى - چا چه صبا کړو او د ده په زړه کښه د الله تعالی نه علاوه نور سوچونه وو نو دا د الله تعالی نه نه دے -

شپرمه خبره - الله تعالی د اولياء کرامو دعاکانه قبلوی - لکه په دے حدیث قدسي کښه الله تعالی وائي چه که زما نه سوال کوي ورکوم ئے او که پناه غواړي پناه ورکوم -

په سلفو صالحینو کښه ډير د دعا کانو په قبلیدو مشهور وو - او رسول الله صلي الله عليه وسلم وائي چه د الله تعالی داسه بندکان شته که په الله تعالی قسم وکړي نو الله تعالی ئې بري کوي -

لکه انس بن نضر رضي الله تعالی عنه - براء بن مالک - سعد بن ابي وقاص - علاء بن الحضرمي رضي الله تعالی عنهم ، ابو مسلم خولاني - حسن بصرى رحمهم الله تعالی وغيره - چه د دے تفصیل شیخ علی بن نایف په الخلاصه په شرح حدیث الولي کښه کړیده -

سوال جواب--سوال دا دے چه ډير نیکان عابدان په کوشش سره سوالونه کوي او نه قبلېږي -

جواب - د اولياء کرامو بعض دعاکانه فورا قبلېږي د بعضو قبلیدل د مصلحت د وجہ نه وروسته شي - د بعض په قبلیدو کښه مصلحت نه وي د هغه په عوض کښه بل شي ورکړي -

لکه په یو بل حدیث قدسي کښه داسه رائی چه زما بعض مؤمنان بندکان زما نه د عبادت یو باب غواړي خوڅه ئې نه ورکوم چه عجب او خود پسندی پکښه رانشي او زما د بعض مؤمنانو بندکانو مصلحت په مالدارئ کښه وي که غریب ئې کرم نو خرابېږي او د بعضو مصلحت په غربی کښه

وی که مالداره ئے کرم نو خرابیبی - د بعض مصلحت په صحت کبئے وي که بیمار ئے کرم خرابیبی - د بعضو مصلحت په بیمارئ کبئے وي که صحت ورکرم خرابیبی - بیا وائی انی ادبر عبادی علمی بقلوبهم انی علیم خیر - حئه د خپل بندگانو تدبیرکوم مطابق د علم زما په زدونو د دوئ حکه حئه پوهه او خبرداريم -

اومه خبره - بعض اولیاء کرام په طبیعی طور مرگ بد گنری او الله تعالی ورسره دیره د شفقت او محبت معامله کوي -

لکه په دے حدیث قدسی کبئے وائی و ما ترددت عن شئ انا فاعله ترددی من نفس المؤمن يکرہ الموت و انا اکرہ مسانئته - او ما تاخیر او توقف نه دے کړے د یو شي نه چه حئه د هغه کونکه یم په شان د توقف زما د اخستلو د روح د مؤمن نه چه دا مرگ بد گنری او حئه د ده خفه کول بد گنریم -

په دے کبئے دیته اشاره ده چه بعض اولیاء کرام په طبیعی طور مرگ بد گنری - او د ولایت او د مرگ بد گنرلو په مینځ کبئے خئه منافات نشه ليکن په بل حدیث کبئے تفصیل شوي دے چه تول انسانان مرگ بد گنری ليکن چه کله مؤمن بنده وفات کېږي نوده لره د الله تعالی د طرف نه زیرے راشي - د الله تعالی د رحمت او رضا او جنت نوده ته بیا د الله تعالی ملاقات دیر محبوب وي او الله تعالی هم د ده ملاقات خوبنوي -

قاضی شوکانی رحمه الله تعالی په شرح د حدیث الولي کبئے وائی چه د مرگ د بد گنرلو وجه دا ده چه د مرگ سخته دیرے زیاته دي بل دا چه په مرگ کبئے د خپل کور اولاد دوستانو همزولونه جدائی ده بل دا چه د خپل کمی او ګناهونو نه ویریږي - او د الله تعالی او د مخلوق د حقونو نه ویریږي -

او په دے حدیث کبئے دیته هم اشاره ده چه الله تعالی د خپلولی او دوست سره دیره د شفقت او محبت معامله کوي - حکه د ده د ساه اخستلو په باره کبئے الله تعالی تردد او توقف کوي - بیا د دے په شرحه کبئے د علماء دیر توجیهات دي - یوه توجیه دا ده چه الله تعالی مونږته د خپل دوست سره خپل محبت ثابت وي - او د دینه تعییر کوي په تردد سره - د دے مثال دایه دے لکه یوسې خپل خوی ته د ادب لپاره وهل ورکوي ليکن د دی خوی محبت او شفقت دا د وھلونه منع کوي - نودا تردد او تاخیر کوي - چه خوی لره وهل ورکرم او که نه - چه د ادب

لحاظ وکړي نو وهل ئې پکاردي او چه د محبت لحاظ وکړي نو وهل ئې ندي پکار. او کچرے د پلارنه علاوه بل استاذ وهل ورکوي نو هغه تردد نئکوي بلکه د ده په وہلو کښې جلتی کوي د ده د ادب د پاره-

د اولیاء کرامو کرامتونه -

په سابقه حدیث الولي کښې ډیرو خبرو ته اشاره ده یودیته هم اشاره وه چه الله تعالی د اولیاء کرامو ډیر لحاظ او قدر کوي - او دیته هم اشاره وه چه الله تعالی اولیاء کرامو لره کله کله کرامتونه هم ورکوي - لکه یو کرامت دا دے چه د هفو دعاء ګلنے قبلوی -
په دے وجه مونږ د اولیاء کرامو د کرامتونو په باره کښې یو خو مثالونه بیانوو.

ابن تیمیه رحمه الله تعالی په مجموع الفتاوی کښې ډیر مثالونه بیان کړي بعض دا دی

1 عمران بن حصین رضي الله تعالی عنه ته به ملائکو سلام کولو-

2 سلمان فارسي او ابو درداء رضي الله تعالی عنہما په کاسه کښې خوراک کولو نو هغه کاسه یا خوراک به تسبیحات ویل -

3 خالد رضي الله تعالی عنه یوه سخته قلعه محاصره کړه هغه خلق ورته وویل چه مونږ تر هغه نه تسلیم ډیرو تر خو چه تا زهرنه وي څکلی- خالد رضي الله تعالی عنه زهرو خکل هیڅ نقصان ئې ورته ونه رسولو-

4 علاء بن الحضرمي رضي الله تعالی عنه او د هغه ملکرو ته مخ ته دریاب راغلو په اسونو نشو پورے وتلے هغه دعاء وکړه ټول د او بود پاسه تیر شود اسونو زینونه ئې هم لامده نشو-

5 ابو مسلم خولاني رحمه الله تعالی هم د مجاهدينو سره د دجله د پاسه تیر شو حالانکه دجله په دغه وخت کښې ډیره زیاته وه-

اسود عنسي ورته اور بل کرو دا د اور په مینځ کښې په مانځه ودرید- وینځه ورته په خوراک کښې زهرا چولي وو هیڅ ضرر ئې ورته ونه رسولو-

6 عامر بن عبد قیس رحمه الله تعالى به خپله دوه زره خرچه په نستونې کښه کینبوده په لاره به چه هر خوک سوال کونکه مخ له ورغلوبه شماره خرچه به ئى تىينه ورکوله چه کورته به راغللوپه روپو کښه به هیخ کمے نه وه راگلے-

په یو خائے کښه د زمرى د وجے نه قافله حصاره وه دا راغلوبه خت ئى ورتە نېپه کینبوده او ورتە وائى - انما انت كلب من كلاب الرحمن واني استحي ان اخاف شيئاً غيره. و مرت القافلة- تئه د مهربان ذات د سپونه يوسپه ئى او ماله حیا رائى چه د الله تعالى نه ما سوا د بل چانه ویریرم- او هغه قافله تیره شوه-

او د الله تعالى نه ئى سوال کړيوو چه په ژمى کښه راته او دس آسان کړے- چه اوږد به ورتە را وړي شوئه نوبراس به ئى کولو- او سوال ئى کړيوو چه په مانځة کښه زما حفاظت د شیطان نه وکړے- نوشیطان پرے هیخ قدرت نه وو-

7 حسن بصری رحمه الله تعالى د حجاج نه پېت شوي وو شپږ خل ئى کورته ورغلل هغه به د الله تعالى نه سوال وکړو هغو به ونډه لیدلو یو خارجی به ورتە تکلیف رسولو نبیرے ئى ورتە وکړے په هغه ساعت مړشو-

8 د صله بن اشیم رحمه الله تعالى اس د غزا په تشکیل کښه مړشو- سوال ئى وکړو چه الله تعالى په ما د مخلوق احسان مه اړه وه- دعاء ئى وکړه الله تعالى ورله اس را ژوندے کړو- چه کله کورته ورسیده خوی ته ئى وویل چه بچیه د اس نه زین واخله ځکه دا اس سوالی دے- خوی تىينه زین واختلو او اس مړشو- یو خل په اهواز علاقه کښه وګی شو سوال ئى وکړو شاته د رېسمو په کېړه کښه کجوری را پېړو کجوری و خوری- او هغه کېړه د ده د بې سره د ډیری زمانی پورے وه-

د شپې ئى په یو بند کښه مونځ کولو زمرى راغلي چه کله د سلام وکړخولو نو زمرى ته وائى چه خپل رزق بل خائے وکوره هغه زمرى روان شو او او اوازونه ئى کول-

9 بل یونیک سرې وو په لاره ورتە خر مړشو- ملکرو ویل مونږ به ستا سامان تقسیم کړو او مونږ به ئى درله په خپلو بارونو کښه ویسو- هغه ویل لږ صبر و کړي- بسائسته او دس ئى وکړو او دوه رکعته مونځ ئى وکړو او د الله تعالى نه ئى سوال وکړو هغه خر ورله الله تعالى را ژوندی کړو او سامان ئى پرے بار کړو-

10 اویس قرنی رحمه الله تعالى چه کله وفات شو په جامو کبئے داسه کفونونه پراته وو چه مخکه نه ورسره نه وو. او داسه قبر ئے ورله او مندلو چه تیار کنستلي شویو او لحد ئے په کته کبئے جور شوي و. په دغه جامو کبئے ورله کفن ورکرو او په دغه قبر کبئے دفن کرو. او په حدیث کبئے رائی چه اویس قرنی رحمه الله تعالى به دومره ڈیرو خلقو لره سفارش کوي چه هفه به د بنو تمیم او مضر قبیلو نه ڈیر زیات وي -

11 عمرو بن عقبه بن فرقد رحمه الله تعالى یوه ورخ په سخته گرمی کبئے مونع کولو وریخ راغله او سوری پرے وکرو.

چه کله به په تشکیل تلو نو په ملکرو به ئے دا شرط لکولو چه ستامو خدمت به خئه کوم. د ملگرو خورلی به ئے خرولی او درندکانو به د ده حفاظت او پھرہ کوله.

12 مطرف بن عبد الله بن الشخیر رحمه الله تعالى به چه کله کورته ننوتلو نولوبنو به ورسره تسپیحات ویل دا او د ده ملگری به په تیاري کبئے روان وو. د خپل چابک نه به ورته رنرا کیدله

13 ابراهیم التیمی رحمه الله تعالى به یوه میاشت دوه میاشت هیخ نه خورل. یو خل او وتلود کور والا لپاره ئے خوراک تالاش کولو لیکن پیدا ئے نکرو. په لاره کبئے سره خاوره وہ هفه ئے راوا خسته او کور ته راغلی - چه کولاو ئے کرہ سره غنم ترینه جور شویو. چه کله ئے ددغه غنمونه کرونده وکړه نو هفه بوتي به د يخ نه ترسره پورے تو لدانی وي -

14 عتبة الغلام رحمه الله تعالى د الله تعالى نه درې سوالونه کریوو. یو دا چه الله تعالى ما لره بسائسته آواز راکړي. نو چه کله به ئے قرآن لوستونود به هم ژيل او خلقو به ورسره هم ژيل.

دویم دا چه الله تعالى ڈیری اوښکی راکړه. نو قول عمر به ئے اوښکی بهیدلی. دریم دا چه الله تعالى بې تکلف خوراک راکړي. نو چه کورته به راغلی ډودیء به موجود وہ او د ته به هیخ معلومات نه وو چه دا د کوم خائے نه رائی -

15 په عبدالواحد بن زید رحمه الله تعالى فالج حمله کړیو د الله تعالى نه ئے سوال وکرو چه د او داسه په وخت کبئے مه اندامونه آزاد ڈیری نو چه کله به د او دس وخت راغله نو اندامونه به ئے آزاد شو چه او دس به ئے وکرو نو اندامونه به ئے خپل حال ته واپس شو.

دا یو خو واقعات مونږ بیان کړل بعض علماؤ په کرامات د اولیاء مستقل کتابونه لیکلی - لکه کرامات الاولیاء د لالکائی او کرامات الاولیاء د حسن بن محمد.

ابن تیمیة رحمه الله تعالی وائی چه په ده خان پوه کول پکاردي چه کرامتونه د ضرورت د وجه نه وي - لکه د یو سړی ایمان کمزوره وي نوالله تعالی ورله کرامت ورکړي چه ایمان نه قوي شي- او چه د چا ایمان او ولایت قوي وي نود هغه کرامتونه ضرورت نه وي - د ده وجه نه کرامتونه په تابعینو کښې دیر وو په نسبت د صحابه کرامو رضي الله تعالی عنهم-

الله تعالی ده مونږ او تاسو ته د اولیاء کرامو صحبت او مینه محبت نصیب کړي- او الله تعالی ده مونږ او تاسو د اولیاء کرامو په صحيح منهج روان کړي او الله تعالی زمونږ د ایمان او اعمالو حفاظت وکړي-

آمين و صلي الله تعالى على خير خلقه محمد وآلہ و اصحابه اجمعين-

د ناراستو خلکو بدی:

الحمد لله وحده والصلوة والسلام على من لاذبي بعده . اما بعد !فاعوذ بالله من الشيطن الرجيم-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِرِينَ إِنَّهُ وَلَكُنْ إِذَا دُعِيْتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَأَنْتُشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِنِي النَّبِيُّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلَتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ

ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبُكُمْ وَقُلُوبُهُنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذِنَا رَسُولُ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا(الاحزاب: ٥٣)

په دے آيت کریمہ کبئے الله تعالیٰ اتئے حکمونه کریدی او ددغو حکمونو سره الله تعالیٰ دناراستو خلکو بدی هم بیان کړے ده ، په دے جمله کبئے چه (**فَإِذَا طَعْمَتُمْ فَانْتَشِرُوا**) حسن بصری رحمه الله وائی چه دا آيت دناراستو خلکو په باره کبئے نازل شوے۔ سري رحمه الله وائی چه په دے آيت کبئے الله تعالیٰ دناراستو خلکو ذکر کړیدے ۔

دناراستو تعریف او پیژندنه :

زبیدی رحمه الله په تاج العروس کبئے وائی :**مِنْ تَكْرِهِ صَحْبَتِهِ وَيُسْتَثْقَلُهُ النَّاسُ**- ناراسته خلک هغه دي چه ملګرتیا ئے بدھ کنېل شي او خلک ئے دروند کنی ۔

دراستمند او ناراستو خلکو علامات :

ددوئ بعضو علاماتو ته په (ذم الثقلاء) دمرزبان(المتوفى: ٣٠٩ هج) کبئے اشاره شوي ده ۔ عمر رضي الله عنه وائی :**مِنْ أَمْنِ الثَّقْلِ فَهُوَ ثَقِيلٌ** - خوک چه دناراسته نه په امن کبئے وي (بے وئرے وي) نوداناراسته دے ۔ او حماد بن ابی سلیمان رحمه الله وائی : **مِنْ خَافِ إِيْكَوْنِ ثَقِيلًا فَهُوَ خَفِيفٌ** خوک چه دناراسته نه ویریبری نو هغه سپک دسته دے ۔

يعني دناراسته علامه داده چه دناراسته نه نه ویریبری او دراستمند علامه داده چه دناراسته نه ویریبری ۔

امام شعیي رحمه الله وائی چه : دکم عقل قاريانو بیمارپرسی په مريض دهغه دمرض نه دېرہ سخته وي خکه چه بې وخته بیمارپرسی کوي او دهغه خواته ناسته دېرہ کوي ۔

فائده : ددينه معلومه شوه چه دناراسته علامه داده چه بې وخته بیمارپرسی لره ورخی او دمريض خواته وخت دېرتيريوي ۔

بعض علماء وائی : **الاَنْسُ بِالثَّقِيلِ عَلَمَةُ الثَّقْلِ لَانَّ كُلَّ طَبْرِ يَطِيرُ مَعَ شَكْلِهِ** دناراستو سره مینه کول دناراسته علامه ده خکه چه هره مرغئ دخپل هم شکل سره الوزي ۔

قتاده رحمه الله وائي چه : یوسپے راغلو او دحلقے په منخ کبئے کہنیاستلو ، حذيفه رضي الله عنہ ته ئے وویل : ستافلانی ورور وفات شوے، هغه وویل ته ڈیر لائق ئے ددے خبرے چه الله تا مړکړي ، مادرسول الله صلي الله عليه وسلم نه اوريديلي وو يلعن الجالس وسط الحلقة چه لعنت ئے ویل و په هغه چاچه دحلقے په منخ کبئے کہنی -

فائدہ : ددینه معلومہ شوہ چه دناراستی یوه علامہ داده چه دحلقے په منخ کبئے کہنی -
جیرین عبدالحمید رحمه الله وائي چه: ما داسود بن قيس رحمه الله حدیث نه دی لیکلی
حکه چه هغه په اوري کبئے موزے اغوسټه وے اوپتکے ئے په سرکريوو -
فائدہ ددینه معلومہ شوہ چه دناراستی یوه علامہ داده چه سري په اوري کبئے موزے اوپتکى
استعمالوئي -

اعمش رحمه الله ته یوسپی په تحفه کبئے ختک راڻرو ، سحرلره ئے ترے تپوس وکرو چه
هغه ختک خرنگ وو هغه وویل بنسه وو ، وروسته ئے بیا تپوس وکرو هغه وویل بنسه وو خه
وخت روسته ئے په دريم خل تپوس وکرو اعمش رحمه الله ورته وویل ان تکفت عني والا
تقیائتہ ا که جپ نه شوئنوا التئ کومئ -

فائدہ : معلومہ شوہ چه چاته هدیه(دائی) باربار وریادول هم دناراستی علامہ ده -

یوہ سپی ڈیرے خبرے کولے مالک بن يحيی رحمه الله ورته وویل : اما ان تحسن مجلسنا
واما ان تقوم يا زمونږ مجلس بسائسته کره يا پاخيړه -

دناراسته سپی د دروند والي او بوج وجه : دابو عمر الشيباني رحمه الله نه چاتپوس وکرو
چه خه وجه ده چه ناراسته سپے په انسان باندے د دروند پيقي نه ڈير دروند وي ؟

هغه ورته داوجه بيان کړه چه ناراسته سپے په زره کہنیې او زره هغه پيقي نشي پورته کولے کوم
چه سراوبدن پورته کوي ، دغه رنگ بعضه نورو عالمانونه هم نقل دي -

په قرآن کبئے هم دناراستو بدی بيان شوي ده :

ابن مربیان رحمه الله په ذم الثقلاء کبئے دحسین رحمه الله نه نقل کوي چه الله تعالى په
قرآن کبئے دناراستی بدی په آيت کبئے ذکرکوي : فاذاطعمنتم فانتشروا -

په احادیثوکبئے هم دناراستو خلکو بدی بیان شوي ده :

ابوسعید خدري رضي الله عنه درسول الله صلي الله عليه وسلم نه نقل کوي چه : ان بغضكم الى الله ابغضكم الى الناس يقينا دير ناکاره په تاسو کبئے دالله تعالی په نزد مبغوض اوناکاره په تاسوکبئے دے دخلکو په نزد - حاصل دادے چه خوک ناراسته وي نودخلکو بدے شي اونفرت ترینۂ کوي نodalلہ هم بدے شي اونفرت ترینۂ کوي -

دابوهريره رضي الله عنه وينا : ابوهيره رضي الله عنه ته به چه يو سرے ناراسته بنکاره شونوويل به ئى اللهم اغفرلنا وله وارحنا منه يا الله مونږته هم بخښنه وکړے اوډه ته هم بښنه اوکړۍ اومنږه دده نه دمه کړے -

دناراستو خلکو نه دسلفو صالحینو نفترت : ابواسامه رحمه الله به چه ناراسته سرے ولیدلو نو ويل به ئى : قدتغيمت السماء په آسمان کبئے وريخ راغله ، بعض مشايخ داسه وو چه چه هفو به ناراسته سرے ولیدلو نوچه به ئى کړه : الحجر الحجر کته ده کته ده ، دوکيع رحمه الله خواته به چه ناراسته سرے کښناستلونوستره به ئى پته کړے اوپابه خيدلو ، ابن ابي طرفه به ويل چه د ناراسته سره ناسته باطني تبه ده ، دیحي بن سعيد رحمه الله دروازے ته يو ناراسته سرے ودریدلو ، هغه په دواړه لاسونوسرتکول شروع کړل او ويل ئى جبل جبل غردې غردې بیاڅه پوه نه شوم چه اجازت ئى ورکړو اوکه نه ، ایوب سختیاني رحمه الله ته چاوویل چه تادطاویں رحمه الله نه حدیث ولے ندي ليکلی ؟ هغه ويل ځه راغلم او خواته ئى دوه ناراسته ناست وو لیث بن ابي سليم او عبدالکریم الجدري نوچه ترینه واپس شوم او حدیث مه ترے ونه ليکل -

فائده : سلفو به بعضه ناراسته خلک په نومونو ذکرکول -

ابواسامه یوسپی ته وویل چه ته کله ماولید نواردت القی من ثقلک ماراده وکړه چه ستادناراستي دوجه نه ګرزون وکړم - دمحمد بن سیرین رحمه الله خواته به چه ناراسته سرے راغلو نوھغه ته به ئى خه نه ويل او دعاء به ئى کوله چه نعوذ بالله من قرين السوء و جلس السوء په الله تعالی پورے پناه غواړم دناکاره ملکري اوناکاره مجلس والاڼه -

سفیان ثوری رحمه الله وائی چه کله په مجلس کښې لس کسان وي تول په ماباندے سپک دسته او راستمند وي چه په دوئ کښې په یو کښې خه ناراستي ووینم نو تول ماته درانه اوناراسته بسکاري -

د عبد الرحمن بن مهدی رحمه الله نه به کله یو سرهی دیر په تملق او د چاپلو سئ په انداز سوال وکړو هغه به جواب نه ورکولو اوویل به چه کله دیوسرهی دوجه نه په ما مجلس تنګ شي خه اول د هغه ضرورت پوره کوم، یعنې د ناراسته جواب به ئه مخکښې ورکولو په ده خاطر چه داددې مجلس نه رخصت شي -

د رقبه بن مسقله رحمه الله خواته یو ناراسته سره راغلو هغه ورته وویل : ان ناحیتکم بعيدة والسماء متغيرة فقم ای سرهی ! ستاسو خای لرے ده او په آسمان کښې وریخ ده نو پاخه - منصور بن حجاج رحمه الله دیر صادق او فاضل انسان وو دده خواته به چه ناراسته راغلو نو سوال به ئه کولو : اللهم اقتلها وان كان قتلها يقتلني فاقتله واقتليني الله دا قتل کړے اوکه دده قتل ماوژني نودا مړکړے او ماهم مړکړے -

داعمش رحمه الله خواته ناراسته خلک راغل ، اعمش رحمه الله او ووتلو بيرته واپس راغل، وہ ئه ویل خه ستاسونه کورته وتبنتیدلم هلتہ ستاسونه زیاته ناراسته وو یعنی زما انگور نوبيرته واپس شوم -

ربیع بن نافع رحمه الله وائی مونږ به داعمش رحمه الله خواته کښیناستلو هغه به وویل : في السماء غيم په آسمان کښې وریخ ده یعنی دلتہ داسې خوک دی چه مونږ ئه بدګنزو -

اعمش رحمه الله به کله محدثین پریسوندل په کاونډ کښې جولاو ده هغه خواته به ورغلو خبرې به ورسه کوله چه محدثین یعنی طالبان به ورتہ ناراسته بسکاریدل او ویل به ئه چه دچا مخ ته کتل بدګنزم نو هغه ته حدیث خنکه بیان کرم -

امام شعیبی رحمه الله وائی چه د ناراسته نه خان خلاصول غواړے فحول قفاک اليه نو خت ورتہ وروکرزوه - او امام شعیبی رحمه الله وائی چه د چانه د سحردوه رکعته قضاۓ شي نو فليعلن الثقلاء په ناراستو ده لعنت وائی - یو سرهی امام شعیبی رحمه الله ته وویل مازلت في طلبك خه د دیر وخت نه په تاپسې گرزم هغه ورتہ وویل : او مازلت منك فارا خه خوستانه تیښته کوم - یو خل امام شعیبی رحمه الله په مجلس کښې نامت وو او یو سره راروان وو کله چه امام

شعی رحمه اللہ ولیدلو نو پا خیدلو اووئے ویل : ثقیل والله پا لله قسم چه ناراسته دے۔ یو باندھ چی وائی زما ترہ به چه ناراسته سرے ولیدلو بے هوشی به پرے راتله -

امام شعی رحمه اللہ داود الطائی رحمه اللہ ته وویل : سئلتك بوجه الله الا قمت دالله تعالیٰ پا ذات درنه سوال کوم چه پا خه - دجبریل پا نوم یوکس دے هغه وائی چه دناراسته سره ناسته دروح تبہ دھ -

یزید بن هارون رحمه اللہ ته به چه کله یوسپے ناراسته بسکارہ شونووبه ئے ویل : اللهم لا جعلنا ثقلاء الله ! مونږ مه ناراسته کوه - اعمش رحمه اللہ ته چا اویل چه ستا نظر ختم شوے ددے اللہ تعالیٰ تالرہ خه عوض درکریدے؟ هغه وویل : اني لاري ثقيلا داچه پا ناراسته مه سترگے نه لکی - ابن شہاب زہری رحمه اللہ وائی چه کله درسره ناراسته پا مجلس کنبے کنبینی نو صبر کوه حکم داھم پا ریاط فی سبیل اللہ کنبے راخی ، که چرے سترے ئے کرے نو یاترینه ته پا خه یا هغه پا خوہ - ابن ابی یحیی رحمه اللہ وائی چه مونږ بہ ابن ابی عتیق رحمه اللہ ته احادیث اورول ، هغه بہ سترگے بتے کرے ، مونږ بہ ودریدلو چه هغه ودھ شو ، هغه بہ وویل چه یو ناراسته تیریدلو نو ما سترگے بتے کرے -

د اعمش رحمه اللہ خواته بہ چه کله داسے خوک راغلو چه پا هغه بہ دروند لکیدلو نو دھغه طرفتہ بہ ئے خراچکی توک کرل -

حمد بن سلمہ رحمه اللہ بہ چه کله ناراسته خوک ولیدلو نووبه ئے ویل : ربنا اکشف عنا العذاب ان المؤمنون - امام شعی رحمه اللہ بیمارو ویوناراسته ئے تپوس لرہ راغلودیروخت ئے تیرکرو بیای امام شعی رحمه اللہ ته وویل : ما الشدما مرعليك في مرضك پا تا باندے پا دے مرض کنبے کوم ڈیر تکلیف تیر شوی دے هغه وویل قعودك عندي ستاناسته زما خواته -

خاتمه : دامونږ دناراستی پا بدئ دسلفو صالحینو اقوال او حالات ذکر کرل او دیتہ نزدے بے همتی دھ نو پا کارداده چه مونږ دناراستی او مستی او بے همتی نه خان و ساتو خکه چاچه ناراستی او بے همتی کریده نو هغه شرمندہ او ذلیلہ شوی دی او پا قرآن او حدیث کنبے باربار ترغیب ورکرے شوے چه همت کوئ چست او چابک وخت تیره وئی سستی او غفلت او ناراستی مه کوئ بلکه ففروا الى الله او سابقوا الى مغفرة من ربكم او سارعوا الى مغفرة من ربکم وغیره -

تمت بالخير

ددے بیان پئے لیکلو کبئے ددے کتابونو نه استفادہ شوي ده : ذم الثقلاء لابن مرزبان (المتوفى : ٣٠٩) اخبارالثقلاء للخلال (المتوفى : ٤٣٩) مختصر ذم الثقلاء للبوسيفی - ایقاظ اولی الہم العالیة : ص ۲۲۸ او ص ۴۲۷)

د اللہ تعالیٰ پئے فیصلو راضی کیدل:

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله وأشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمداً
عبده ورسوله -

اما بعد! فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم، بسم الله الرحمن الرحيم.

يأيتها النفس المطمئنة ارجعني إلى ربك راضية مرضية فادخلني في عبادي وادخلني جنتي
- فجر 27 ، 28 ،

وقال الله هذا يوم ينفع الصادقين صدقهم لهم جنات تجري من تحتها الانهار خالدين فيها
ابدا رضي الله عنهم ورضوا عنه ذالك الفوز العظيم - مائدہ 119 - وقال الله رضي الله
عنهم ورضوا عنهم مجادله بينه

وقال رسول الله واسئلک الرضی بعد القضاء - وقال رسول الله وان الله بحکمة
جعل الروح والفرح في الرضی واليقین وقال ابو الدرداء رضی الله عنه ان الله تبارك
وتعالی اذا قضی قضاء احب ان يُرضی به -

د آیتونو مفهوم :

په اول ایت کبئے اشاره ده چه نفس چه په دنیا کبئے د مخلوق نه الله تعالیٰ ته راگرئی نو
دا درضا په وجه یعنی چه کله نفس د الله تعالیٰ په فيصلو راضی شي (شیخ الاسلام الانصاری
بقول ابن قیم رحمه الله) -

او د سورة المائدہ مجادله بينه په آیتونو کبئے دیته اشاره چه الله تعالیٰ مؤمنانوته د
صداقت، ایمان او اعمال صالحو په وجه او د دشمن په مقابله کبئے مجاهده او د مغوفی سره د
دوستی نه کولو په وجه دا بدله ورکړه چه الله تعالیٰ ددوئ نه راضی شو او دوئ د الله تعالیٰ نه
راضی شول۔

د احادیثو مفهوم :

په اولني حدیث کبئے د نبی ﷺ دعاء ده چه الله تعالیٰ ما ستا په فيصلو راضی کړے په دویم
کبئے وائی چه خوشحالی په رضا کبئے ده ، په دریم کبئے وائی چه د الله تعالیٰ په فيصلو راضی
کیدل الله تعالیٰ خوبنوي -

د ابن قیم رحمه الله وینا:

ابن قیم رحمه الله وائی چه د الله تعالیٰ د بندگی دیر منزلونه او مرتبه دي چه کله زړه د
الله تعالیٰ طرف ته سفر شروع کړي نود یو منزل نه بل منزل ته انتقال کوي ، او د غه منزلونه او

مرتبه چا د زرو پورے ذکر کړي چا د سلو پورے ذکر کړي او چا زیات او کم - په دغه منزلونو کښې یورضا ده یعنی د اللہ تعالیٰ په فیصلو راضی کیدل په ده وجه مونږ د رضا تفصیل کوو او ددے متعلق یو خو خبرې کوو -

د رضا تعريف:

د رضا علماء مختلف تعريفونه کړي، بعض د هفونه دادی:

1. امام راغب رحمه اللہ وائی د بنده راضی کیدل د اللہ تعالیٰ نه دادی چه ان لایکره ما یجري به قضائي، چه دده په باره کښې د اللہ تعالیٰ کومه فیصله وي چه هغه بدے ونګري -

بعض داسې معنی کوي: ارتفاع الجزء في اے حكم کان یعنی دده په باره کښې چه هره فیصله وي نو دا پرے فریاد نه کوي -

بعض وائی استقبال الاحکام بالفرح یعنی د اللہ تعالیٰ حکمونه په خوشحالی سره قبلول - بعض وائی الراضی من لم یندم على فائت من الدنيا ولم یتأسف عليها ، د اللہ تعالیٰ نه راضی هغه خوک دے چه د دنيا په فوت کيدو پښيمانه او خفه نه وي -

د اللہ تعالیٰ نه د راضی کيدو حکم:

د اللہ تعالیٰ په فیصلو راضی کیدل بعض علماء واجب ګنډي لكن غوره دا ده چه د اللہ په فیصلو راضی کیدل مستحب دي په قوي استحباب سره حکمه چه په ده اللہ تعالیٰ داسې امر نه دے کړے خنګه چه ئې په صبر کړیدے بلکه د رضا والوو صفتونه اللہ تعالیٰ کړي -

د اللہ تعالیٰ نه د راضی کيدو شرط:

د اللہ تعالیٰ نه د راضی کيدو شرط دا دے چه سړے به د اللہ تعالیٰ په حکم غصه کېږي نه او اعتراض به پرے نه کوي او دا شرط پکښې نشه چه ده ته به د درد او تکلیف احساس نه کېږي - لکه یو مريض د ترڅه دوائي په استعمال راضی وي نو ده نفس دا دوائي بدہ ګنډي او تکلیف ورته هم وي خوبیا هم ددے دوائي په استعمال راضی وي -

يا لکه په سخته ګرمئ کښې روزه دارد لوړے تندے په تکلیف راضی وي يا لکه مجاهد د جهاد په تکلیفونو او زخمونو راضی وي -

د الله تعالی نه د راضي کيدو فائدي:

د الله تعالی نه د راضي کيدو پيرے فائدي دی بعض د هغه نه دا دي ، يودا چه دا سبب د سعادت او نيك بختي دے لکه په ترمذی شريف کښې رائي رسول الله ﷺ وائي ومن سعادة ابن آدم رضا بهما قضي الله ومن شقاوة ابن آدم سخط بما قضي الله يعني د انسان نيك بختي دا ده چه د الله تعالی په فيصلو راضي شي او بد بختيئه دا ده چه د الله تعالی فيصله بدے وکنري -

دويم دا چه خوک د الله تعالی په فيصلو راضي کيري الله تعالی دهغه نه راضي کيري حکه جزا من جنس العمل وي يعني دا سبب د راضي کيدو د الله تعالی دے - په يواسرائيلي روایت کښې رائي چه مومني عليه السلام سوال وکړو چه د الله تعالی رضا ته به انسان په خه شي نزدې کيري نو الله تعالی ورته وویل چه ان رضائي في رضاك بقضائي، "زما رضا پدیکښې ده چه ته زما په فيصلو راضي شي" په بل اثر کښې رائي خوک چه د الله تعالی نه په لک رزق راضي شي الله تعالی به ترينه په لګ عمل راضي شي -

دریم دا چه د الله تعالی په فيصلو راضي کيدل د پېرو عبادتونو قائم مقام گرجي لکه په يواسرائيلي روایت کښې رائي چه يو عابد پېره زمانه د الله تعالی عبادت وکړو نو خوب ئه ولید چه فلانې شپونکي زنانه به ستا د جنت ملګرے وي د د هغه په باره کښې تپوسونه کول تردې چه معلومه ئه کړه درې ورځئه ميلمنه کړه چه ددې عمل معلوم کړي - عابد به د شپې مونځونه کول او شپونکي به اوده وه او عابد به روژه وو او دا به بوژه وه - عابد ترينه تپوسونه وکړل چه ستا خه نور عملونه شته او که نه - هغه وویل نه - عابد وویل سوچ وکړه - هغه وویل يو معمولي صفت راپکښې شته او هغه دا چه که خه په سختي کښې يم نود آسانۍ ارمان نه کوم او که په مرض کښې يم نو صحت نه غواړم او که په نمر کښې يم نو سورې نه غواړم - عابد په سرلاس کېنسود او وئے وویل قسم په الله تعالی دا خو پېرلوي صفت دے د دینه خو خلق عاجزدي -

خلورم دا چه دا سبب د نمائسته اخلاقو دے د الله تعالی سره او د خلقو سره حکه داسې انسان په الله تعالی اعتراض نه کوي او نه بې خایه خبرې کوي او دا خبره نه کوي چه باران ته پېر ضرورت دے يا دا چه نن پېره ګرمي ده او نن پېره يخني ده او دا هم نه وائي چه غربې

مصيبت دے او یا دا چه اولاد غم او پریشانی ده - عبد الله بن مسعود وائی چه غریبی او مالداری ماتھ یوشان بسکاری که غریبی وہ صبر به کوم او کہ مالداری وہ خرج به کوم -

واقعه : ابن ابی الحوادی رحمه اللہ تھ چا وویل چه فلانی وائی چه زما زرہ غواری چه شپھ د دینه زیاتھ اوگدھ وي هفھ وویل قد احسن وقد اساء ، بنہ خبرہ نے ہم کرے او بدھ خبرہ نے ہم کرے - بنہ خبرہ دا دھ چہ د عبادت او د مناجات لپارہ نے د شپھ اوگدوالی ارمان کرے - او بدھ خبرہ دا دھ چہ دھفہ شی ارمان نے کرے چہ اللہ تعالیٰ نے ارادہ نہ دھ کرے او هفھ شے خوبسوی چہ اللہ نہ دے خوبن کرے -

عمر رضی اللہ عنہ وائی چہ خدائ پروا نہ ساتم چہ پاہ ہر حالت کبنتے صبا او بیکا کرم کہ سختی وي او کہ راحت وي -

واقعه 2- یو حل عمر رضی اللہ تعالیٰ خپلے بی بی عاتکہ رضی اللہ عنہا تھ غصہ شویوو، ورتہ وئویل چہ واللہ لاسؤاتک ، قسم پاہ اللہ تعالیٰ چہ خفہ بہ دے کرم هنخ ورتہ وویل چہ آیا تئ ما د اسلام نہ اروے شی ، عمر وویل نہ ، عاتکہ ورتہ وویل نو پاہ کوم شی تھ ما خفہ کوے - د عاتکہ رضی اللہ عنہا مقصد دا وو چہ خدائ اللہ تعالیٰ پاہ تولو فیصلو راضی یم خدائ یو شی نہ خفہ کیرم صرف پاہ دے خفہ کیرم چہ د اسلام نہ تئ ما واہ وے او دا تھ نشے کوے -

واقعه 3- یو حل سفیان ثوری رحمه اللہ د رابعہ رحمه اللہ خواتھ وویل اللہ ارض عننا "اللہ تعالیٰ زمونب نہ راضی شے" - نورابعہ رحمه اللہ ورتہ وویل اما تستحی ان تسئله الرضی عنک وانت غیر راضی عنہ ، "آیا تالرہ حیا نہ درخی چہ تھ د اللہ تعالیٰ نہ د راضی کیدو سوال کوے او تئ د اللہ تعالیٰ نہ راضی نہ ئے" - سفیان ثوری رحمه اللہ وویل استغفر اللہ - بیا جعفر بن سلیمان رحمه اللہ رابعہ رحمه اللہ تھ وویل میں یکون العبد راضیا عن اللہ ، کلہ بندھ د اللہ تعالیٰ نہ راضی کیری هفہ ورتہ وویل اذا کان سروہ بالمحبۃ مثل سروہ بالنعمۃ ، کلہ چہ دھفہ خوشحالی پاہ مصيبت داسیه وي لکھ خرنکہ چہ پاہ نعمت خوشحاله وي -

پاہ یو روایت کبنتے رائی مالاولیائی والهم بالدنيا ان الهم بالدنيا يذهب حلاوة مناجاتی من قلوبهم ، "خدائ دی زما دوستانو لرہ او د دنیا غم لرہ حکمہ د دنیا غمونہ ددوئ د زردونونہ زما د مناجاتو خوندونہ ختموی" -

پنځم دا چه خوک د الله تعالی په فيصلو راضي شي نو دهغه نه د دنيا غمونه، سوچونه، فکرونه او پريشاني ختميري - لکه د مخک روایت نه معلومه شوه - او بعض بزرگان وائی چه خوک د دنيا غمونه ډيرکوي نو په آخرت کښې به ئے غمونه ډيروي او خوک چه د دنيا غمونه کم کوي نو د آخرت غمونه به ئے ډيروي -

واقعه د رابعه رحمه الله خواته چا د يولي الله ذكر وکړو چه هغه به د ډيرانونونه خپل خوراک راتولولونو یوسپي وویل چه دا د الله تعالی نه سوال ولی نئکوي چه الله تعالی ورته رزق په بل حئائے کښې ورکوي - رابعه رحمه الله ورته وویل - اسکت يا بطل ، " چپ شه اے باطل پرسته " - ايا تا ته پته نشهه چه د الله تعالی دوستان د الله تعالی نه ډير راضي وي ، هغه دا سوال نئکوي چه الله تعالی ئے یوزوند ته نقل کري ترڅو چه الله ورله نئوي غوره کړے -

په یوروايت کښې رائي چه موسى عليه السلام د الله تعالی نه سوال وکړو چه ستا په مخلوق کښې تا ته خوک ډير محبوب دي الله تعالی وویل ، من اذا اخذت محبوبه سالمي ، " هغه خوک چه حئه دهغه نه دهغه محبوب واخلم نو هم زما سره ئے روغه وي " -

شپږم دا چه خوک د الله تعالی په فيصلو راضي شي هغه د یوشی عیب او بدی نه بیانوی - حکه خوک چه په یوشی راضي نئوي نو دهغه عیبونه او بدی بیانوی نو ددے په وجه په ده انسان کښې د الله تعالی نه حیاء کمه شي او بیا دا انسان د الله تعالی د سترګونه وغور زیري -

په یوروايت کښې رائي الله تعالی وائی تقدیر او تدبیر حئه کوم ، خیزونه حئه جوراوم ، فمن رضي فله الرضا مني حتى يلقاني ومن سخط فله السخط حتى يلقاني ، " خوک چه راضي شو نو دهغه لپاره رضا ده زما د طرف نه تردې چه زما سره یو حئي شي او خوک چه غصه شي نو هغه لره (زما د طرف نه هم) غصه ده تردې چه زما سره یو حئي شي " -

اوم دا چه د الله تعالی په فيصلو راضي کيدل سبب د خوشحالو او مزو دے لکه رسول الله ﷺ وائی ، وان الله بحكمة جعل الروح والفرح في الرضي واليقين وجعل الهم والحزن في الشك والسخط " یقیناً الله تعالی په خپل حکمت سره خوشحالی په رضا او یقین کښې ګرځو له او غم او پريشاني په شک او غصه کيدو کښې ګرځو له نو خوک چه د الله تعالی په فيصلو راضي نئوي هغه غمزن او پريشانه وي -

اتم خوک چه د الله تعالی په فیصلو راضی شي نو دهجه زره د الله تعالی بندکئ ته فارغ
شي حکه د دنيا سوچونو او غمونه نئ کم شي -

ابوالعباس بن عطاء رحمه الله وائي الفرح في تدبیر الله لنا والشقاء كله في تدبیرنا يعني
الله تعالی چه زمونبر لپاره کوم تدبیر وکړي په هجه کښې خوشحالی ده (چه مونبر پرے راضی شواو
توله بد بختي زمونبر په تدبیر کښې ده -

نېم خوک چه د الله تعالی په فیصلو راضی شي نو هجه په تقديري فیصلو خوک نه ملامته
کوي لکه انس رضي الله عنه وائي چه ما د رسول الله ﷺ لس کاله خدمت وکړو چه ما به یو کار
کړيوونو ماته نئ دا نه دي ويلي چه دا کاردې ولے کړي او که ما به یو کارنه وہ کړي نوما ته
نه دا نه دي ويلي چه دا کاردې ولے نه دے کړي او که یو کار به شويوو نودائنه نه دي ويلي چه
ارمان دا کارنؤو شوئ - او که یو کار به نه وو شوئ نودائنه نه دي ويلي چه ارمان دا کار
شويوئ - او که په کور والا کښې به حَمْدُ اللَّهِ ملامته کرم نور رسول الله ﷺ به ويل چه ، دعوه فلو
قضی شيء لكان ، "دا پريبردوئ که د یو شي فیصله شويوی نو هجه خامخا کېږي" -

لسم خوک چه د الله تعالی په فیصلو راضی شي نو دهجه د الله تعالی سره محبت وي او
په هجه کښې اخلاص او انابت وي او په هر حالت کښې د الله تعالی نه راضي وي -

واقعه 1- د عمران بن حصين رضي الله عنه ګيده خراب شويوه ډيره زمانه په شا پروت
وډ، نه به پاخيده او نه به کيناسته، په کت کښې ورله د اودس ماتي لپاره سورې جور کړي
شويوو دده خواته مطرف بن عبد الله اسغیر رحمة الله راغلو دده په حال نئ وژرل -

عمران رضي الله عنه ورته وویل ولے ڈارې هجه وویل ستا په دئے نااشنا حالت ڈارم هجه
وویل مه ڈاره ، فَإِنْ أَحْبَبْتَ الْأَيْمَنَ ، ماته ډير محبوب هجه حالت دے چه الله تعالی ته
محبوب وي - بيائے ورته وویل چه یوه خبره درته کوم کيديشي چه تاته چه الله تعالی فائده
ورسوی او دا خبره زما د مرک پورې پته وساته - او هجه دا چه ملائکه زما ملاقات ته رائي
حه پرے الفت حاصلاوم او ماته سلام کوي حه دهغوي سلام اورم -

واقعه 2- کله چه سعد بن وقاص رضي الله عنه مک ته راغلو خلق به راتلل ده به ورته
دعاء کوله - عبد الله بن السائب رحمة الله وائي حه ورته راغلم ما ورته خپل تعارف وکړو هجه
حه پيژاندم ما ورته وویل چه ائمه خلق رائي ته ورته دعاء کوئ او هغوي ته الله تعالی صحت

ورکوی کچرے تاھان ته دعاء کړیو ے نواللہ به درته نظر واپس کړیو ے هغه مسکے شو او وئے ویل چه یا بني قضاء الله احب الى من بصرى ، اے بچود اللہ تعالیٰ فیصله ماته د خپل نظر نه ډیره غوره ۵۵ -

د یو عارف قول :

یو عارف وائی چه زما نه یوه گناه شو ے او حئه په هغه د خلوینېت کالونه ژارم او هغه دا چه د یو شي فیصله اللہ تعالیٰ کړیو او ما د هغه په باره کښے وویل لیته لم یقضه او لیته لم یکن ، ارمان چه ددے فیصله نه ټو ے شو ے یا ارمان چه دا کارنہ ټو ے شو ے -

د رضا په باره کښے حدیثونه:

1- نبی صلی اللہ علیہ وسلم وائی اذا اراد اللہ بعد خيرا ارضاه بما قسم له وبارك له فيه و اذا لم يرد به خيرا لم يرضه بما قسم له ولم يبارك له فيه ، "کله چه اللہ تعالیٰ د یو بندہ په باره کښے د خیر اراده وکړي نوراضي ئې کړي په هغه خه چه ده لره ئې په قسمت کښے مقرر کړیو ی او په هغه کښے ورله برکت وغورزوی - او کله چه د یو بندہ په باره کښے د خیر اراده ونکړي نو دا په خپل قسمت نه راضي کوي او برکت ورله پکښے نه غورزوی" -

2- او رسول اللہ ﷺ به دعا کوله واسئلک الرضا بعد القضاء ، "خهستانه سوال کوم د راضي کيدو (ستا په فیصلو) وروسته د فیصله نه " -

ددے حدیث شرح: د ابو عثمان رحمه اللہ نه چا ددے دعا په باره کښے تپوس وکړو نو هغه وویل لان الرضا قبل القضا عزم على الرضى والرضى بعد القضا هو الرضى - "يعني د فیصله نه مخکه راضي کیدل د رضا اراده او قصد دے - او د فیصله نه وروسته راضي کیدل دا په حقیقت کښے رضا ده " -

3- په خطبه کښے تیرشو اللہ تعالیٰ خوشحالی په رضا او یقین کښے مقرر کړے -

4- عیسیٰ علیہ السلام ته اللہ تعالیٰ وحی وکړه چه بنی اسرائیل ته ووایه چه دا یاد ساتي چه ، ان يرضوا بدني الدين مع سلامة دينهم كما ان اهل الدنيا رضوا بدني الدين لسلامة دنيا هم ، "چه دوئ په معمولي دنيا راضي شي خو چه دين ئې روغ وي لکه دنيا پرست په معمولي

دین راضی وي لپاره دروغ ساتلود خپلے دنیا" یعنی نیکان خلق په معمولی دنیا هم راضی وي ددے لپاره چه دین ئے محفوظ پاتھ شی -

د رضا په باره کبئے د سلفو او د مشرانو اقوال:

1- عمر بن الخطاب رضي الله عنه وائي ما ابالي على اي حال اصبحت على ما احب او على ما اكره لاني لا ادرى الخير فيما احب او فيما اكره - "خه پروا نه ساتم چه په هر حال صبا کرم که خهئ نسه کنرم او که خهئ بد کنرم حکم خهئ نه پوهیرم چه آیا خیر په هفه خه کبئے دے چه خهئ نسه کنرم او که په هفه خه کبئے چه خهئ بد کنرم" -

2- عبد الله بن مسعود رضي الله عنه وائي ما ابالي اذا رجعت الى اهلي على اي حال ارام سراء ام بضراء - "خه پروا نه کوم چه په هر حال خپل کورته واپس شم خوشحاله وي او که په تکلیف کبئے وي" - وما اصبحت على حال فتمننت اني على سواها ، او خه چه په هر حال صبا کرم نو خهدا ارمان نه کوم چه خه په بل حال وے -

3- عبدالواحد بن زید رحمه الله وائي الرضا بباب الله الاعظم وجنة الدنيا ومستراح العابدين - "رضا د الله تعالى لويه دروازه ده او د دنیا جنت دے او د عبادت کونکو د دم خائے دے"

4- ابو سليمان الداراني رحمه الله وائي ارجوان اوکون قد رزقت من الرضا طرف لوا دخلی النار لکنت بذالک راضیا ، خه اميد ساتم چه ما ته دومره حصه درضا نه نصیب شوے کچرے ما اور ته ننباسی نو خه پرے راضی یم -

5- فضیل رحمه الله وائي الراضی لایتمنی فوق منزلته ، "خوک چه د الله تعالى نه راضی وي نو هفه د خپلے مرتبے نه د بره مرتبے ارمان نه کوی" -

6- محمد بن واسع رحمه الله وائي طوبی ملن وجد غداء ولم يجد عشاءً ووجد عشاءً ولم يجد غداء وهو عن الله عزوجل راضی ، خوشحالی ده هفه چالره چه د صبا دودئ مومی او د بیکا نه مومی او یا د بیکا مومی د صبا نه مومی او دا دالله تعالى نه راضی وي" -

7- میمون بن مهران رحمه الله وائي من لم يرض بالقضاء فليس لحمقه دواء ، "خوک چه د الله تعالى په فيصلونه راضی کیری دمهه بے وقوف لپاره علاج نشته" -

8 - عمر رضی اللہ عنہ ابو موسیٰ رضی اللہ عنہ تھے پئے خط کتبے لیکلی وو فان الخیر کله
فی الرضا فان استطعت ان ترضی والا فاصبر ، "تول خیر پئے رضا کتبے دے کہ ستا وس کیری چہ
د اللہ تعالیٰ پئے فیصلو راضی شی نوبنہ دہ او کہ داسنہ ؎وی نو صبر کوہ "۔

9- ابو عثمان الحیری رحمہ اللہ وائی خلویبنت کالہ کیری چہ حئے کوم حال یم هغہ بد
نه کنرم او کہ اللہ مہبل حالت تھے نقل کوی نوغصہ پرے نہ کوم -

10- ابو درداء رضی اللہ عنہ وائی ذروة سنا م الایمان الصبر للحکم والرضی بالقدر ، "د
ایمان د گوپ خوکہ د اللہ تعالیٰ پئے فیصلو صبر دے او پئے تقدیر راضی کیدل دی - ابن قیم رحمہ
اللہ ددے پئے شرح کتبے وائی یعنی خنکہ چہ د اندامونو پئے عملونو کتبے جہاد د ایمان خوکہ دہ نو
دغہ رنگے د زریونو پئے عملونو کتبے رضا د ایمان خوکہ دہ -

11- یونس بن عبید رحمہ اللہ وائی ما تمیت شئًا قط ، ما د هیچ ارمان نہ دے کری -

د رضا پئے بارہ کتبے واقعات:

1- یو خل رومیانو د بشیر الطبری رحمہ اللہ نہ خلور سوہ میبنے لوٹ کرے دا دمغہ
غلامانو خواتہ ورغلو کوم چہ پئے مینسو مقرر وو امساکانے ورسہ وے - هغوئ وویل: اے زمونبر
مولا! میبنے لارے - بشیر الطبری رحمہ اللہ ورتہ وویل وانتم ایضا فاذھبوا معها فانتم احرار لوجہ
اللہ، وئے ویل تاسو هم حئے تاسود اللہ تعالیٰ د رضا لپارہ آزاد یئ حؤئی نے ورتہ وویل یا اباه
افقرتنا ، "پلاڑھ مونبر دے غریبان کرو" مغہ وویل بچیہ چپ شہ ، ان ربی عزوجل اختبرني
فاحببت ان ازیدہ ، اللہ تعالیٰ پئے ما امتحان وکرو نو ما دابنہ وکنرلہ چہ نور نے هم زیات کرم -

2- د اسود رحمہ اللہ مور شلہ شوہ یوہ لورئے وہ هغہ ڈرا او فریاد وکرو دے ورتہ وویل
چہ ڈرا او فریاد مئہ کوہ اللہم ان کان خيرا فزد" اے اللہ کچرے پدیکتبے مھ خیر وی نو نور نے هم
زیات کری " -

3- ابو عبدالرحمن خاتم الجرجانی رحمہ اللہ وائی چہ د اللہ تعالیٰ داسنہ بندگان دی چہ
بعض د بعض نورو نہ پئے درجہ کتبے اوچت دی - حئے د یوہ سری تعزیہ لرہ ورغلام، ترکیانو دمغہ
حؤئی شہید کریوو کلہ نے چہ ولیدم پئے ڈرا شو ، ما ورتہ وویل چہ ولے ڈارے ستا حؤئی خود
اللہ تعالیٰ پئے لارہ کتبے شہید شویدے هغہ وویل حئے دمغہ پئے قتل او شہادت نہ ڈارم بلکہ پئے

دےژارم چه کیف کان رضاه عن الله حيث اخذته السیوف ، " چه کله دا تورو راکیر کرو نو ددئرضا به د الله تعالی نه خنکه وه " -

4. کله چه د عمر بن عبد العزیز رحمه الله حؤی عبد الملک او دهغه رور سهل بن عبد العزیز او دهغه مولی مذاہم په لبرو ورخو کښې په درپه وفات شول - نوربیع بن سبیره رحمه الله ورغلو، ورته وائی چه امیر المؤمنین! الله تعالی دے دیر اجر درکري حکه چه په دومره لبرو ورخو کښې دومره غت غم چا ته نه دے رسیدلے حکه ستا د حؤی په شان حؤی نه وواونه ستا د رور په شان رورو و او نه ستا د مولی په شان مولی وو، خه وخت ئه سربنکته کرو بیا ئه وویل ، والذى قضى عليهم الموت ما احب ان شيئاً كان من ذالك لم يكن ، زما دے په هغه ذات قسم وي چه په دوئ ئه د مرگ فیصله کړے حئه دا نه خوبناوم چه په دے کارونو کښې یونه وئے شوئ - دیته وائی رضا بالقضاء! -

دبيان تتمه:

محترمو! دا مونږ د رضا په باره کښې یو خو آیتونه ، حدیثونه او د مشرانو اقوال او واقعات بیان کړل ددے لپاره چه مونږه ته دا واضحه شي چه دا هم د دین یوه لویه شعبه او لوی عمل دے او په ده باره کښې زمونږ نه دیره کوتاهی کېږي نو چه مونږه ته د خپلے کوتاهی احساس هم وشي او آئنده لپاره مونږ په ده خبرو د عمل کولو کوشش وکړو الله تعالی دے په مونږه ته د عمل کولو توافق راکړي -

امين! وصلي الله تعالی على خير خلقه محمد وآلہ واصحابہ اجمعین۔

ددے بیان په ليکلو کښې ددے کتابونو نه نقل وشو

1. التعرف لمذهب اهل التصوف د کلا باذی المتوفى — 380 -

2. منازل السائرين د عبد الله الانصاري -

3. مدارج السالكين د ابن قيم -

4. الرضا عن الله بقضائه د ابن ابي الدنيا المتوفى سن 281 -

5. الرسالة القشيرية د عبدالکریم القشيری -

د منافقانو بحث:

الحمد لله والصلوة والسلام على رسول الله وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له
واشهد ان محمدا عبده ورسوله -

اما بعد !فاعوذ بالله من الشيطان الرجيم ومن الناس من يقول أمنا بالله وبالاليوم
الآخر وما هم بمؤمنين -

تمهید:

په دے بیان کبئے د نفاق او منافقینو بحث کيږي ددے لپاره چه مونبر د نفاق نه او د منافقینو د علاماتونه حان وساتو حکه نفاق يو ډير خطرناک روحاني مرض دے - ابن قيم رحمه الله په مدارج السالكين کبئے وائي چه کله به يو سړے د نفاق نه ډک وي او دا به پرے نه پوهېږي حکه دا یو پت کاردے - کله به د یو سړي ګمان وي چه حه خير خواهي کوم حالانکه دا به فساد کوي -

په قرآن کريم کبئے د منافقانو حالات او صفات تفصيلاً بیان شویدي ددے لپاره چه مؤمنان د منافقانو د صفاتونه حان وساتي - لکه د سوره البقره په اول کبئے درې دل بيانيږي مؤمنان ، کافران او منافقان - په خلور آيتونو کبئے د مؤمنانو بحث دے په دوه وو کبئے د کافرانو او په ديارلس آيتونو کبئے د منافقانو بحث - د منافقانو بحث ئه د تولونه اوکد کړے حکه منافقان ډير زيات دي او ددوئ فتنه او ابتلاء په اسلام او مسلمانانو ډيره سخته ده حکه دوئ ظاهرا اسلام ته منسوب دي او په حقیقت کبئے د اسلام دشمنان دي حکه دوئ د اسلام ډيرے سنگرے نړولیدي او د اسلامي قلعه ګانو بنیادونه ئه وران کړيدي او د اسلام اوچه جنديه ئه بستکته کړيدي او د اسلام ډيرے نېښه او آثار ئه ختم کړيدي - ددوئ کار به ايماني دوکه او فساد وي - کله چه دا یو خطرناک مرض دے نو په دے وجهه مونبر ددے متعلق یو خو خبرې کوو -

اوله خبره د منافق او د نفاق تعریف:

علماء کرامو د منافق مختلف تعریفونه کړيدي په مختلف الفاظو سره -

- یو تعریف ئه داده ، فالمنافق الذى خرج من الايمان باطنا بعد دخوله فيه ظاهرا (حقيقة النفاق و انواعه، د على رمضان) "يعني منافق هفه دے چه ظاهراً مسلمان وي لكن په باطن کبئے د ايمان نه وتلې وي" -
- حذيفه رضي الله عنه وائي چه منافق ديته وائي چه الذى يصف الاسلام ولا يعمل به ، يعني د اسلام خبرې کوي او عمل پرے نه کوي - (صفة النفاق وذم المنافقين للفريابي ، صفة النفاق ونعت المنافقين لابي نعيم)

3- حسن بصری رحمه الله وائی ، من لم يخف النفاق فهو منافق يعني منافق هفه دے چه د نفاق نه ویری (صفة النفاق للفريابی) -

4- وهب رحمه الله وائی منافق هفه دے الذى يحب الحمد ويكره الذم ، چه په خپل صفتونو خوشحالیبری او په بدی بیانولو خفه کیری - (صفة النفاق لابی نعیم والزهد لابی حاتم الرازی) -

5- جرجانی رحمه الله وائی النفاق اظهار الایمان باللسان وکتمان الكفر بالقلب ، نفاق دیته وائی چه په خولے ایمان بسکاره کوي او په زره کښے دے کفروي -

دویمه خبره د نفاق قسمونه:

نفاق په دوه قسمه دے یونفاق اکبردے (نفاق اعتقادی) چه سړے پرے د اسلام نه خارجیبری او بل نفاق اصغردے (نفاق عملي) چه سړے پرے د اسلام نه نه خارجیبری -

نفاق اکبر (لوی نفاق) دادے چه یوسړے ظاهرا ایمان په الله لري او په ملائکو او كتابونو او رسولانو او قیامت او تقدیر لکن په باطن کښے ددے تولو یا د بعض نه خلاف وي -

او د رسول الله ﷺ په زمانه کښے هم دا قسم نفاق وواو قرآن ددے قسم خلقو بدی بیانوی او کافر کوي ئے او دا بیان کوي چه دا به د جهنم په لاندے طبقه کښے وي -

او نفاق اصغر (دروک نفاق) دا دے چه یوسړے ظاهرا نیک وي او په باطن کښے پکښے نیکي نه وي لکه یوسړے په خبرو کښے دروغ وائی ، د وعدے خلاف کوي ، د جګړے په وخت کښے کنڅل کوي په وعده یا معاهده کښے غدر (دوکه) کوي په امانت کښے خیانت کوي او دیته نفاق دون نفاق هم وائی -

دریمه خبره د نفاق اکبر او نفاق اصغر فرقونه:

1- د نفاق اکبر په وجہ انسان د اسلام نه خارجیبری او د نفاق اصغر په وجہ انسان د اسلام نه نه خارجیبری -

2- د نفاق اکبر په وجہ تول عملونه بربادیری او د نفاق اصغر په وجہ تول عملونه نه بربادیری -

3- د نفاق اکبر په وجهه ظاهر او باطن کښه اختلاف وي په عقیده کښه او د نفاق
اصغر په وجهه ظاهر او باطن کښه اختلاف وي خو په عمل کښه.

4- کله چه انسان په نفاق اکبر کښه مرثی نو همیشه به جهنمي وي او چه کله په نفاق
اصغر کښه وفات شي نو همیشه به جهنمي نه وي -

5- نفاق اکبر په مؤمن کښه نه وي او نفاق اصغر په مؤمن کښه راتله شي - (نور الایمان
وظلمات النفاق لسعید بن علی القحطاني) -

خلورمه خبره د منافقینو حکم:

شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وائی چه منافقان په ظاهر کښه مسلمانان دی د خلقو
سره منحونه کوي روژے نیسی حجونه کوي غزاکلنے کوي او مسلمانان ددوئ سره نکاحونه کوي
میراث ترینه وري لکه رسول الله ﷺ په زمانه کښه کوم منافقان وو نو نبی عليه السلام په هغود
بسکاره کافرانو حکم نه وو کړے بلکه مسلمانانو به ورسره نکاحونه هم کول او میراث به نه ترینه
هم ورلو. لکه مشهور منافق عبد الله بن ابی بن سلول چه کله وفات شونو دهغه حؤی عبد الله
ترینه میراث یورو حلانکه دا غوره مؤمن وو (حقیقتة النفاق وانواعه د علی رمضان).

پنځمه خبره د منافقانو ډیرواله:

نفاق ډیر عام مرض دے او وخت په وخت منافقین ډیرېږي او خومره چه قیامت نزدے
کېږي نو دومره ایمان دار خلق کمېږي -

عبد الله بن عمرو رضي الله عنه وائی ليأتين على الناس زمان يجتمعون في مساجدهم
ليس فيهم مؤمن - " خامخا په خلقو به داسه زمانه راشی چه په جمات کښه به راجمع شي او یو به
په کښه مؤمن نه وي " -

حسن بصری رحمه الله وائی لو خرجوا من ازقة البصرة لاستو حشتم فيها ، کچرے
منافقان د بصرے د کوڅونه ووزی نو تاسو به پکښه وویرېږي. یو سېږي وویل اللهم اهلك
المنافقين " اے الله! منافقان ملاک کړے " حذيفه رضي الله عنه وویل لو هلكوا ما انصفتهم من
عدوكم " کچرے منافقان هلاک شي نو تاسو به د دشمن نه انتقام وانخلئ " - حکه د مجاهدینو په
صفونو کښه منافقان هم ډیروي لکه حذيفه رضي الله عنه وائی انكم اليوم تستعينون في غزوكم

المنافقین "يقيناً تاسونن امداد حاصلوئ په خپله غزا کښه په منافقانو" - سلمان رضي الله عنه وائي ، بؤيد الله المؤمنين بقوة المنافقين وينصر الله المنافقين بدعاة المؤمنين "الله تعالى د مؤمنانو تائید کوي په قوت د منافقانو او الله تعالى د منافقانو امداد کوي په دعاء د مؤمنانو" (صفة النفاق وذم المنافقين للفريابي) -

حدیفه رضي الله عنه وائي چه د رسول الله ﷺ په زمانه کښه یوه سری یوه خبره وکره په هغه به منافق گرھيدلو - وانی لاسمعها اليوم من احدكم عشر مرات ، "او هئدغه کلمه نن صبا د یوکس نه لس کرته اورم" (صفة المنافق لابي نعيم) -

حدیفه رضي الله عنه وائي يأتي على الناس زمان لو رميته بسهم يوم الجمعة لم يصب الاكافرا او منافقا "په خلقو به داسه زمانه راشي کچرے د جمعه په ورخ غشیه کذارکړے نو هغه به نه رسی مکر کافر يا منافق ته" (الابانة) -

د حذیفه رضي الله عنه نه چا تپوس وکرو چه منافقان نن صبا دیردي او که د رسول الله ﷺ په زمانه کښه دیرو وویل يل هم اليوم أكثر ، نن صبا دیردي حکه د رسول الله ﷺ په زمانه کښه به خلقو نفاق پتولو او نن خلق نفاق بنکاره کوي (صفة النفاق لابي نعيم) -

ابو عبد الله رحمه الله وائي ، يأتي زمان يكون المؤمن فيه بينهم مثل الجيفة ويكون المنافق يشار اليه بالاصابع ، په خلقو به داسه زمانه راشي چه مؤمن به د خلقو په مینځ کښه په شان د مرداره وي او منافق ته به په کوتواشاره کېږي (يعني شهرت او مقبولیت به د منافق وي) - بيا وائي چه مؤمن سرے به صبرنشي کولے نو امر بالمعروف او نهي عن المنكر به کوي خلق به وائي ، هذا فضول ، چه دا خه بې فائدے خبره کوي او منافق سرے به په خوله لاسونه اینې وي خلق به وائي ، نعم الرجل ليس بينه وبين الفضول عمل ، دا نښه سرے دے حکه په بې فائدے خبره کښه خه کارنه لري - (الامر بالمعروف والنهي عن المنكر لابي بکر بن الخلال) -

شپږمه خبره د سلفو صالحینو ویره د نفاق نه:

- عمر رضي الله عنه حذیفه رضي الله عنه ته وویل ، نشد تک بالله هل سماني لك رسول الله ﷺ منهم قال لا ولا ازكي بعدك احدا ، "هئتا ته په الله تعالى قسم درکوم چه آیا رسو

الله تاته زما نوم په منافقانو کښے شمار کړے او که نه؟ هغه وویل چه نه او ستا نه وروسته
حئه د هیچا صفائی نه بیانوم " -

حافظ ابن حجر وائی چه د دینه مراد نفاق عملی دے (بحواله دروس فی العقیدة
للراجعي ص 11 ج 15)

2- په بخاري شريف کښې د ابن ابي مليکه رحمه الله وينا رائي هغه وائي ادرکت ثلاثين
من اصحاب محمد ﷺ كلهم يخاف النفاق على نفسه " ما ديرش صحابه کرام ليديلي وو تول په
څل خان د نفاق نه ويريدل " دينه مراد نفاق عملی دے حکه صحابه کرام پوهيدل چه زمونږ
ایمان په الله او رسول شته او د کفر نه نه ويريدل (دروس فی العقیده للراجحي) -

3- حسن بصری رحمه الله وائي ما امنه الا منافق وما خافه الا مؤمن " نه به ويرې
کېږي د نفاق نه مکر منافق او نه ويرېږي د نفاق نه مکر مؤمن " (مدارج السالكين منزلة التذكرة) -

4- ابو درداء رضي الله عنه به د نفاق نه ديره پناه غوبتله او ويل به ئه والله ان الرجل
ليتقلب عن دينه في الساعة الواحدة ، فيخلع منه " قسم په الله يقيتا سره د خپل دين نه په
يوه کهنه کښې اوږي نود دين نه ويستله شي " - او ابو درداء رضي الله عنه به ويل والذى نفسى
بيده ما اليمان الا كالقميص يتقمصه مرة وبضعة اخرى ، زما دے په هغه ذات قسم وي چه
زما ساه ده ګه لاس کښې ده چه ايمان په شان د قميص دے کله ئه سره اغوندي او کله ئه
وباسي -

5- ابو ايوب انصاري رضي الله عنه وائي چه کله په سري داسه وختونه راشي چه دده په
پوستکي کښې د ستنه د اينسدو په اندازه نفاق نه وي او کله پرې داسه وختونه راشي چه دده په
پوستکي کښې د ستنه د اينسدو په اندازه ايمان نه وي -

6- محمد بن سيرين رحمه الله وائي چه زما ددے ايات نه ديره زياته ويره کېږي چه ، ومن
الناس من يقول أمنا بالله وبالياوم الآخر وما هم بمؤمنين - (صفة النفاق للفريابي) -

7- حسن بصری رحمه الله وائي کچرے ماته دا معلومه شي چه حئه د نفاق نه بري یم نو
دا ماته دير خوبن دے دينه چه زما لپاره توله زمکه د سرو زرو نه ډکه شي (صفة النفاق
لفريابي) -

اومه خبره منافق د مؤمن سره هیچ کله مینه نئکوي:

خیشمه رحمه اللہ ته به یو قوم تکلیف رسولو هغه به ویل چه دا خلق ما ته تکلیف راکوي او قسم په اللہ تعالیٰ چه ددوئ ما ته خه ضرورت پیدا شوئ نو ما ورله پوره کړے او په دوئ کښې یو کس ته هم ما خه تکلیف نه دے رسول - ولانا ابغص فيهم من الكلب الاسود ، او خه ددوئ تور سپی نه هم دیر زیات بدے شم - ددے وجه داده چه انه والله ما احب منافق مؤمنا ابدا "قسم په اللہ تعالیٰ چه منافق سره د مؤمن سره هیڅکله مینه نئکوي" - (صفة النفاق في الفريابي) -

اتمه خبره د منافقانو علامات او صفات:

شيخ محمد طاهر رحمه الله په العرفان من اصول القرآن کښې وائی ، چه منافقان په دے امت کښې پیدا شوي دي او دوئ د رسول الله ﷺ په زمانه کښې په مدینه طیبه کښې او د هغه اطرافو کښې او سیدل - او دا منافقان اسلام ته زیات ضرر رسونکي وو - د منافقانو د لاسه چه خومره ضرر اسلام ته رسیدل او رسیدل دومره د بسکاره کافرانو د لاسه نه دے رسیدل حکه کافرانو د رسول الله ﷺ په حیا او ناموس داغ نه وو لګوئ او منافقانو د هغه په حیا او ناموس داغ ولکولو او د هغه بي په بدنامه کړه او دا خبره به ئه خوروله او دوئ باطني دشمنان وو - په دے وجه ددوئ سزا هم په اخترت کښې دیره سخته ده لکه الله تعالیٰ وائی چه منافقان به جهنم په هغه لاندے طبقه کښې وي (العرفان ص 49) -

د منافقانو بعض خباثتونه او علامات چه کوم قرآن بیان کړي:

قرآن ددوئ خباثتونه تفصیلا بیانوی لکن مونږ یو خو علامات او خباثتونه ددوئ بیانوو - د سوره البقره په اول کښې ددوئ پنځلس خباثتونه بیان شوي - په سوره ال عمر کښې 118 نه ددوئ اولس خباثتونه - په سوره النساء کښې 37، 60، 107 او 137 نه دیرش خباثتونه په سوره توبه کښې 38 نه اویا (70) خباثتونه -

دغه رنک په سوره النور او سور الاحزاب او سوره محمد او فتح او مجادله او حشر او سوره المنافقون کښې ددوئ دیر خباثتونه بیان شوي - د بعض بیان دا دے - چه په بقره کښې

وائی ، ۱- دوئ بے ایمانه دی ۲- دوکه باز دی ۳- دروغزن دی ۴- فسادیان دی ۵- په خپل جهالت نه پوهیبی-

او په سوره الا عمران کښے وائی ، ۶- د مؤمنانو نقصان لتوی ۷- د مؤمنانو سره محبت نه کوي ۸- صرف د خپل څان غم ورسه وي د اسلام او مسلمانانو غم ورسه نه وي - ۹- د جهاد په وخت کښې بنه په آسانې معلومېږي حکه د جهاد نه پاتې کېږي - ۱۰- د خول او د زړه خبره ئې یوه نه وي -

او په سوره نساء کښے وائی ، ۱۱- بخیلان دی ۱۲- ریاکار دی ۱۳- طاغوتیانو ته فیصلہ وردي - ۱۴- په قرآن کښې تدبر نه کوي ۱۵- به تحقیقه خبرې خوروی ۱۶- د کافرانو سره دوستي کوي او دا ورته عزت بسکاري ۱۷- په مانځه کښې سستي کوي -

او په سوره توبه کښے وائی ۱۸- ناراسته دی ۱۹- آسان تشکیل ته تیارېږي او ګران ته نه تیارېږي - ۲۰- د جهاد او تشکیل نه د پاتې کیدو اجازتونه غواړي - ۲۱- د جهاد او تشکیل لپاره تیارې نه کوي - ۲۲- د تشکیل نه په پاتې کیدو خوشحاله وي - ۲۳- بزدله وي د پتیدو حائې ګوري - ۲۴- چه خرچه ورته میلاوېږي خوشحاله وي چه خرچه ورته نه میلاوېږي خفه وي - ۲۵- د بد کار حکم کوي او د بنه کارنې منع کوي - ۲۶- په دین او دینداره خلقو پورې مسخرې کوي - ۲۷- په خپل مال او جان جهاد کول بد ګنري - ۲۸- په ګرمئ او تکلیف کښې تشکیل ته نه ځی او نور خلق هم منع کوي - ۲۹- د جهاد او تشکیل نه د پاتې کیدو لپاره مختلف عذرونه او بهانه لتوی - ۳۰- د مخلوق د راضي کولو کوشش کوي د خالق د راضي کولو کوشش نه کوي - ۳۱- ګنده او پليت خلق دے -

او په سوره نور کښے وائی ۳۲- په پاکو خلقو بدنامی لکوي ۳۳- به حیائی خورول غواړي ۳۴- چه په قرآن او سنت یعنی شریعت کښې فائده وي مني ئے او که فائده ئې پکښې نه وي نونه ئې مني - ۳۵- د قرآن او سنت په فیصلو کښې ورته ظلم بسکاري -

او په سوره الاحزاب کښے وائی ۳۶- میدان د جنگ ته ډیره لکه حاضري کوي (18) - ۳۷- او کچرې په جنگ کښې شريک هم شي نو ډير لک جنگ کوي (20) -

او په سوره محمد کښے وائی ۳۹- چه د هدایت نه وروسته مرتد کېږي -

او په سره فتح کښه وائي ٤٠ - چه په مال اولاد دومره مشغوله او مصروفه وي چه د
جهاد د تشکيل وخت ورسه نه وي -

وعلي هذالقياس نور هم دير صفات او علامات دي خودا مونږه يو خو صفات د شيخ
عبد السلام نورالله مرقده د كتاب تنشيط الازهان نه نقل کړل -

د منافقانو هغه علامات چه کوم په احاديثو کښه بیان شوي:

دا خود منافقانو هغه علامات وو چه قرآن بیان کړي وو اوس هغه علامات بیانوو چه
په حدیثونو کښه ذکر شوي -

ابوامامه باهلي رضي الله عنه وائي ، المنافق الذى اذا حدث كذب و اذا وعد اخلف و اذا
اؤتمن خان و اذا غنم غل و اذا أمر عصى و اذا لقي حُنْ فمن كن فيه ففيه النفاق كله ومن كان
فيه بعضهم فيه بعض النفاق - (صفة النفاق للفريابي) -

په دے حدیث کښه د منافق شپږ علامات بیان شوي ، ۱- چه خبرې کوي دروغ وائي ۲- د
 وعدے خلاف کوي ، ۳- په امانت کښه خیانت کوي ، ۴- په غنیمت کښه غلول (غلا او خیانت)
کوي - ۵- د اميرد حکم نافرمانی کوي ، ۶- په جنک کښه بزدله وي - بیا وائي په چا کښه چه دا
تول علامات وي نو په هغه کښه تول نفاق دے او په چا کښه چه بعض علامات وي نو په ده کښه
بعض نفاق دے -

7- اومه علامه اوزاعي رحمه الله وائي ، ان المنافق يكثر الكلام ويقل العمل ، يعني د
منافق خبرې ديرې وي او عمل ئې کم وي - 8- اتمه علامه ئې دا ده چه د سحر او ماسخوت
مونځ پرے گران وي رسول الله ﷺ وائي ، اثقل الصلوة على المنافقين صلاة العشاء وصلاة الفجر -

9- مونځ په جلتی او تلوار سره کوي انس رضي الله عنه وائي چه ما د رسول الله ﷺ نه
اوریدلي دي چه مونځ په جلتی سره کوي نو دا د منافقینو مونځ دے -

10- چه د مازیکر مونځ ناوخته کړي تردے چه نمرزې شي او بیا د چرګ په شان خلور
تونکه وکړي -

11- ناسته پاسته ئے د منافق سره وي رسول الله ﷺ وائي ، ولو ان منافقا دخل المسجد
و فيه مائة مؤمن ليس فيهم منافق واحد جاء حتى يجلس إلى جانب ذالك المنافق "کچرې يو

منافق جمات ته راشی او په جمات کښې سل (100) مؤمنان وي او یو پکښې منافق وي نو دا منافق د دغه منافق سره کیني بالمقابل مؤمن د مؤمن سره ناسته پاسته کوي

12. رسول الله ﷺ وائي چه منافق هغه دے چه په کناه نه خفه کيري په نيكئ نه خوشحاليري که نيكى وکري د ثواب اميد نه لري او که کناه وکري د عذاب نه نه ويريري.

13. رسول الله ﷺ وائي ، لا يألفون ولا يُؤلفون " منافقان نه د چا سره مينه کوي او نه ددوئ سره خوک مينه کوي" (صفة النفاق لابي نعيم) -

14. زرا ئه په اختيار کښې وي چه خه وخت وغواري زرا کول شي - رسول الله ﷺ وائي ، المنافق يملک عینیه يبکي كما شاء -

15. د منکرات په رد خفه کيري ، سفيان ثوري رحمه الله وائي وادا نهيت عن المنكر ارغمت انف المنافق "چه د منکر د کوي نو منافق پرے ذليله کيري - (الامر بالمعروف والنهي عن المنكر لابي بكر بن الخلال) -

16. د جمعه ا وجمعه موئخ پريسودل - (صفة النفاق لابي نعيم) -

17. په منافق د قرآن تلاوت ديرکران وي اوس بن عبد الله رحمه الله وائي نقل الحجارة اهون على المنافق من قرأته القرآن ، د ڪتو ورل منافق ته ديرآسان وي د قرآن د لوستلو نه (الزمن القاسم المجموعة الأولى) -

18. د اميرانو مخامخ صفت کوي او چه کله دهغوى د خوانه اوزي نوردے بدے پسے وائي -

عبد الله بن عمر رضي الله عنه خه خلق وليدل چه جمات ته داخليلد نو هغه تپوس وکړو چه دا کسان دکوم خائنه راغلل هغوى وویل د امير صاحب د خوانه عبد الله بن عمر رضي الله عنه وویل ، اذا رأوا منكروه وادا رأوا معروفا امرروا به " آيا کله چه دوئ بد کار وویني د هغه رد کوي او چه د نيكئ کار وویني نو امر پرے کوي مغوى وویل نه ، نو وویل دوئ خه کوي هغوى وویل مخامخ ئه صفت کوي او چه کله دهغوى د خوانه اوزي نوردے بدے پسے وائي -

عبد الله بن عمر رضي الله عنه وویل ، انا کنا لنعد النفاق على عهد رسول الله ﷺ فيما دون هذا" د رسول الله ﷺ په زمانه کښې به د دینه په معمولي خبره کښې موږ نفاق کنړلو -

په بل روایت کنې داسه رائی چه د رسول الله ﷺ په زمانه کنې به دیته مونږ نفاق ویلو،
ولا ادری کیف هو عند کم ، خوئه نه پوهیرم چه تاسودیته خه وایع (صفة النفاق للفریابی)-

19 - بدن ئے روغ او چاق وي خوزره ئے بیماروی - اللہ تعالیٰ وائی واذا رأيتم تعجبک
اجسامهم ، سورة المنافقون 4-

عبد الله بن مسعود رضي الله عنه وائی ، انکم ترون الكافر من اصح الناس جسمًا وامر
ضمهم قلبا وتلقون المؤمن من اصح الناس قلبا وامر ضمهم جسمًا وايم الله لو مرضت قلوبكم
وصحت اجسامكم لكتنم اهون على الله من الجعلان - يعني د کافر بدن روغ وي خوزره ئے بیمار
وي او د مؤمن زره روغ وي او بدن ئے بیماروي او قسم په الله کچرے ستاسو زرونه بیمارشی او
بدنونه موروغ شي نوتاسو به د الله تعالیٰ په نيز د گونگتاناونه ڈير زيات ذليله شي -

نهم خبره د منافقانو مثالونه:

1- عن ابن عمر رضي الله عنه قال قال رسول الله ﷺ مثل المنافق مثل الشاة العائرة بين
الغنمين تغير الى هذه مرة والى هذه مرة لا تدري اهذه تتبع ام هذه " د منافق مثل دهغة بزے دے
چه هغه گرھیدونکي وي (او حیرانه وي) په مینځ د دوه رمو کنې کله یوے رمه ته ورځي او کله بلے
رمه ته پوهیږي نه چه آیا په دې رمه پسے روانه شي او که په دې رمه پس -

په بل روایت کنې رائی که دے رمه ته راشی نوهم په بسکرو ئے وهي او که دے بلے رمه
ته راشی نو هم په بسکرو ئے وهي - (امثال الحديث لابي الشيخ الاصبهاني) -

لسمه خبره د نفاق نقصان او ضررونه:

- 1- نفاق سبب د لعنت دے لکه سورة توبه 64، 68 -
- 2- نفاق سبب د جهنم دے او د کافرانو سره به په جهنم کنې يو خلائي وي - سورة النساء
- 3- نفاق سبب د همیشوالي د جهنم دے - سورة توبة 68

4- نفاق سبب د نسیان دے یعنی منافق به اللہ تعالیٰ هیرکھی سورۃ توبہ، 67۔

5- منافق به په قیامت کنې د رنرا نه محرومہ وي - سورۃ الحدید ، 13۔

6- په منافق جنازه او دعاء حرامه ده - سورۃ توبہ ، 84۔

دا د نفاق او منافقینو په باره کنې یو خو خبرے وئے - ددے لپاره چه مونږ او تاسو منافقان و پیشنو او د نفاق نه خان و ساتو او د نفاق نه هر وخت په ویره او خطره کنې تیرکړو او ددے بالمقابل د مؤمنانو بسائسته صفات په خان کنې راولو اللہ تعالیٰ دے پرے د عمل کولو توفیق راکھی - وماذاک علی اللہ بعیز -

نمث بالخير

وصلي الله على خير خلقه محمد وآلـه واصحـابـه اجـمـعـينـ

ددے بیان په لیکول کنې ددے کتابونو نه استفاده وشوه -

1- مدارج السالکین لابن قیم -

2- صفة النفاق وذم المنافقين للفريابي - 3- صفة النفاق ونعت المنافقين لابي نعيم -

4- حقيقة النفاق وانواعه د على رمضان - 5- الزهد لابي حاتم الرازي -

6- نورالایمان وظلمات النفاق لسعید بن علی القحطاني - 7- الابانة لابن بط-

8- الامر بالمعروف وانهي عن المنكر لابي بكر بن الخلال - 9- دروس في العقيدة للراجحي-

10- العرفان للشيخ محمد طاهر الفنجفيري 11- تنشيط الاذهان للشيخ عبد السلام -

12- امثال الحديث لابي الشيخ الاصبهاني 13- نصرة النعيم من اخلاق الرسول الكريم-

شیخ کل محمد باجوړی حفظه اللہ

حال افغانستان-- ولایت کنڑ-- دره چوکام

1437 هجري -- 12 صفره

اعلان--- زمونبردكتابونودچاپ کولوهرچاته اجازت دے